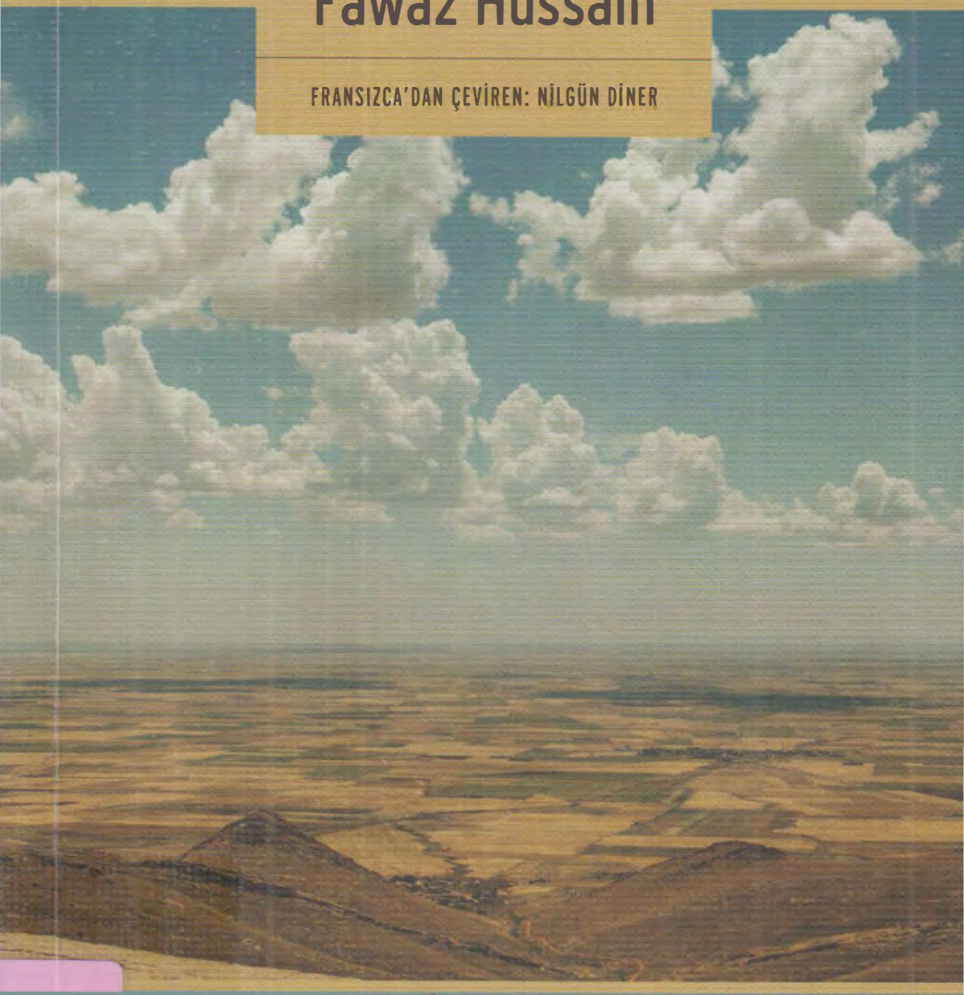
MEZOPOTAMYA'NIN KUMLARI

Fawaz Hussain

FRANSIZCA'DAN ÇEVİREN: NİLGÜN DİNER

AYRINTI

SARI KİTAPLAR

Dilinden sürgün edilen,
Kürtçe'nin zenginliğini başka dillere taşıyan,
Doğduğu topraklarda değil,
başka ülkelerde ve dillerde ünlü olan,
Kürt yazarların eserlerinin
Kürtçe ve Türkçe çevirileri:

Sarı Kitaplar

FAWAZ HUSSAIN

Suriye'de Amûdê kentine bağlı bir köyde dünyaya gelen Husên, Halep'te Fransız edebiyatı okudu. 1978'de Sorbonne Üniversitesi'nde yüksek lisans eğitimine başladı. Fransa'da Eğitim Bakanlığı, Paris Belediyesi ve Sorbonne Üniversitesi gibi kurumlarda Fransızca öğretmenliği yaptı. Eserlerini Fransızca ve Kürtçe yazan Husên, Fransa Yazarlar Örgütü'ne üyedir.

Mezopotamya'nın Kumları eserini Fransızca'dan Kürtçe'ye romanın yazarı Fawaz Hussain'in kendisi çevirdi. Yazar, Fransızca yazdığı eserlerinde Fawaz Hussain, Kürtçe yazdığı eserlerde ise Fawaz Husên ismini kullanmaktadır.

Eserleri: *Siwarên Êşê*, Stockholm, Welat Yayınları, 1994; *Le Fleuve*, Paris, Méréal Yayınları, 1997; *Amîdabad*, İstanbul, Avesta Yayınları, 2001; *Parîsabad*, İstanbul, Avesta Yayınları, 2010; *Barê Şevê*, İstanbul, Avesta Yayınları, 2012.

NİLGÜN DİNER

Saint Benoit F. K. Lisesi'nde okuyan Nilgün Diner iş hayatına 1985 yılında *Sabah* gazetesi Dış Haberler ve Ekler Fransızca çevirmeni olarak başladı.

Günaydın gazetesinde çevirmenlikle birlikte, "Baş Başa" adlı köşenin yazarlığını üstlendi. 1988 yılında *Groupe L'Oreal* bünyesinde, Fransa merkezine bağlı olarak, *Lancome* markası ve *PBI* (Parfums- Beaute International) bölümünün Free Shop sorumlusu olarak kozmetik sektöründe çalışmaya başladı.

13 yıl çeşitli görevler üstlendikten sonra 2011 yılında aktif çalışma hayatına son verdi ve çeviri yapmaya başladı. Pegasus Yayınları için *Le Livre du Temps* adında üç cilt kitap çevirdi.

Mezopotamya'nın Kumları

Fawaz Hussain

Ayrıntı: 942
Sarı Kitaplar Dizisi: 6

Mezopotamya'nın Kumları
Fawaz Hussain

Kitabın Özgün Adı
Les Sables de Mésopotamie

Sarı Kitaplar Dizi Editörü
Yavuz Ekinci

Fransızca'dan Çeviren
Nilgün Diner

Yayıma Hazırlayan
Yağmur Yılmaz

Son Okuma
Ceren Ataer

© Fawaz Hussain, 2013

Bu kitabın Türkçe yayım hakları Ayrıntı Yayınları'na aittir.

Kapak Tasarımı
Gökçe Alper

Kapak Fotoğrafı
Sami Sert / Et / Getty Images Turkey

Dizgi
Esin Tapan Yetiş

Baskı ve Cilt
Yazın Basın Yayın Mat. Tur. Tic. Ltd. Şti.
Çevre Sanayi Sitesi 8. Blok No: 38-40-42-44
Başakşehir - İstanbul
Sertifika No: 12028
Tel no: (0212) 565 02 55

Birinci Basım: *İstanbul, Kasım 2015*
Baskı Adedi *1000*

ISBN 978-605-314-048-1
Sertifika No: 10704

AYRINTI YAYINLARI
Basım Dağıtım San. ve Tic. A.Ş.
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sok. No: 3 Cağaloğlu – İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 Fax: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr

t itter.com/AYRINTIYAYINEVI facebook.com/ayrintiyayinevi instagram.com/ayrintiyayinlari

Mezopotamya'nın Kumları

Fawaz Hussain

AYRINTI

Heyecanı için Gérard Chaliand'a, yazdıklarımı dikkatle okuduğu için de Sophie Mousset'ye derin teşekkürlerimi sunarım.

F.H.

Esther için...

"Seni bir daha görüyorum,
Kayıp çocukluğumun şehri,
Hüzünlü ve neşeli şehir, seni yeniden düşlüyorum."

Fernando Pessoa, "Lisbon Revisited"
Àlvaro de Campos

"Odasında hasta yatan bir çocuk misali
Yalnız ve gizli bir tebessümle
Günler dokumak istiyorum usulca, bir de hayaller."

Rainer Maria Rilke

Giriş

Anlatıcının beklenmeyen bir telefonla şafak vakti uyandıktan sonra, geçen zaman ve insanın ölümü üzerine gözlemledikleri.

Mehmet Ali beni sabahın çok erken bir saatinde uyandırdı. Dostluğumuzdan söz etti ve beni akşam yemeğine davet etti. Evde olacağımdan emin olmak için gece vardiyası sırasında aramış. Telefonu kapattıktan sonra gözlerimi odamın karanlığında dolaştırdım. Eşyalar yavaş yavaş onlara vermiş olduğum yerlerini bulmaya başladı. İki yıl önce Ikea'dan aldığım koca beyaz dolap yatağımın ayakucunda dikiliyordu. Bilgisayar solumdaki büyük masanın ortasında, günün ağarmak üzere olduğunu gösteren lacivert perdelerin önündeydi. Odanın bir köşesinde, sahte günebakan ve fulya çiçekleriyle dolu Çin işi büyük bir vazo duruyordu. Mobilyaların düzeni ve eşyalar, bana Porte de Bagnolet'deki dairemde olduğumu anımsattı. Yirmi beş yılı biraz aşkın bir süre içinde, yalnızlığımı kırıp yuva kurma umudu besleyerek kadın arkadaşlarımda geçirdiğim haftalar ya da aylar haricinde, burası Fransa'daki on beşinci evimdi. Paris'in iyi semtlerindeki şık odalar ve şehrin hemen her yanında, uzak ve yakın banliyölerdeki daireler geldi aklıma. Kendime artık buradan daha geniş ve daha sakin bir yere taşınmam gerektiğini söyledim. Paris'teki toplu konutla-

rın bu binasında, yazın sıcaklığı ve çevredeki bulvarlardan geçen arabaların sesleri cam açıkken uyumayı imkânsız hale getiriyordu.

Gözlerimi kapayınca, dolap, bilgisayar, vazo ve günebakanlar, duvarlarda asılı oryantal halılar ve ufak tefek eşyalar yok oldu. Ama uykum, bir daldan havalanıp yeni doğan günün havasında dengesini bulma özgürlüğünü keşfeden ağır bir kuş misali kaçmıştı bile. Arkadaşımın sabahın erken vaktinde gelen telefonu ve beklenmedik daveti beni şaşırtmıştı. Taksi şoförü olarak serbest çalışmaya başladığından ve üç çocuk babası olduğundan beri nadiren oturup bir kahve içebiliyorduk. Eskiden, evlenmeden önce bir kreşte görüşme memuru olarak çalışırken, Porte de la Villette'teki küçük dairesinde buluşurduk. Her seferinde, koyun eti yahnisi ve bulgur pilavı yapardı. Ed'den aldığı bir şişe şarabı açardı ve bekâr esprileriyle renklendirdiğimiz sohbetimiz şafak vaktine dek sürerdi.

Akşam, Saint-Germain-des-Pres'de bir lokantada Mehmet Ali bakışlarını benden kaçırıyordu. Paris birahanesinin garsonu tabaklarımızı topladı. Önümüze büyük bir zarafetle, iki fincan kahve ve içi çeşitli şekerlerle dolu, küçük, krom kaplama bir kâse koydu. Arkadaşım boğazını temizledi. Duraklıyor, uygun sözcükleri ve doğru ses tonunu arıyordu. Sonra, çatlak bir sesle, görevinin zor olduğunu söyledi. Devam etmek yerine bakışlarını beyaz örtü üzerinde döndürüp durduğu kahve fincanına dikti. İmdadına koştum ve garip bir biçimde titrek bulduğum bir sesle sordum: "Babam, değil mi?" Doğrularcasına başını salladı: "Ve anneannen. İkisi de aynı ağustos ayında. Biliyorsun, bizim oralarda yaşlı insanların son yıllardaki aşırı sıcaklara dayanabilmesi çok kolay değil." Arkadaşım da benimle aynı memlekettendi ama sınırın mayın tarlalarıyla ayrılmış diğer tarafından buraya gelmişti. Gözlerini parmaklarından ayırmadan, yarın akşam arkadaşların ve tanıdıkların taziyele-

rini sunmak ve bu zor zamanda bana destek olmak için bana gelecekleriyle ilgili bir şeyler geveledi. Aniden doğal tınısına dönen ses tonuyla, her zaman yaptığı gibi moralimi düzeltmeye çalıştı. Yaşımız ilerliyordu. Yaşlanan ebeveynlerimizin ve akrabalarımızın birbirleri ardına gitmeleri normaldi. Doğanın kanunu buydu ve kimse buna karşı koyamazdı! Yaşam süresi beklentisinin en uzun olduğu Fransa'da bile bu süre erkekler için ortalama yetmiş sekiz, kadınlar için seksen yıldı. Küresel ısınmaya ve ozon tabakasında büyüyen deliğe rağmen, anneannem ve babam neredeyse bir asırdır hayattalardı. Bu herkese kısmet olmazdı, özellikle de bizim yaz ayları boyunca tam anlamıyla fırına dönen bölgemizde.

On yıldan beri böyle bir haber bekliyordum. Ruhen ve bedenen kendimi hazırlıyor olmam, gecenin bir yarısı ya da sabah erken bir vakitte telefon çaldığında titrememe engel olmuyordu. Beni en çok şaşırtan şey, bu haberin beni yerle bir etmemesi olmuştu. Aksine, hafiflemiş gibiydim. Çok önce yok olmuş bir neslin son sağ kalanlarındandı ikisi de. Her yıl başkalarına daha da bağımlı hale geliyorlardı. Abdest almak, dua etmek gibi basit günlük şeyleri bile zorlukla yerine getirebiliyorlardı. Yok oluşlarını vicdanen kabul ediyordum ama aileme karşı öfkeliydim. Bu kadar önemli olayları benden saklamamalıydılar!

Mehmet Ali hesabı ödedikten sonra kocaman son model taksisiyle beni evime bırakmayı teklif etti. Yemek için teşekkür ettim ve Odéon'a doğru yöneldim. Her zamanki gibi en yakın durak olan Porte de Bagnolet'de inmek yerine son durak Gallieni'yi tercih ettim. Çevre bulvarları birleştiren köprünün ortasında durdum.

Sağır eden motor ve lastik gürültüleri arasında, metal levha ve renklerden oluşan dört nehir ayaklarımın ve sokak lambalarının altından akıyordu. Bir soru beynimi oyuyordu: Bu ara-

lıksız çılgınlık içinde, kaderlerini taşıyan bunca araba nereden geliyor ve nereye gidiyordu? Bağırarak ağlamaya başladım. Beton ve camdan oluşan karanlık bir orman ufku kapatıyordu. Kocaman kuleler ve büyük yüzeyler, mütevazı banliyö evlerini görmemi engelliyordu. Auchan hipermarketinin etrafındaki beton yığınlarının altında sızıp kalmış sarhoşları rahatsız ediyordum şüphesiz.

Saat gece yarısını geçeli biraz olmuşken, birçok aramadan sonra kız kardeşime ulaştım. Felek şimdilik annem ve erkek kardeşlerimden biriyle aynı evde yaşıyordu ama bu durum uzun sürmeyecekti. Bir gün sırası geldiğinde o da başka yuvalara kanat açacaktı. Hayır, uyumuyordu, televizyon seyrederek vakit öldürüyordu. Bana babam ve anneannemin öldüğü haberini vermemişlerdi çünkü onlardan binlerce kilometre uzaktayken beni üzmek istememişlerdi. Aramızdan ilk ayrılan babamdan bahsetti önce. Banyo yaptıktan sonra, nar ve incir ağaçlarının altında dolaşmış. Avludaki dut ağacının gölgesine oturmuş. Felek'ten büyük bir bardak buzlu su istemiş. Tuhaf bir tebessüm yüz hatlarını aydınlatıyormuş. Felek ne onun isteklerine karşı koymanın ne de doktorunun söylediklerini anımsatmanın sırası olduğunu anlamış, zaten bu neye yarardı ki? Titreyen ellerinin arasındaki bardağı tutarak ona yardım bile etmiş. Fenalaşmadan önce "Hava, kızım, hava!" diyebilmiş. Doktor on dakika sonra yatağının başındaymış ama yapılacak bir şey olmadığını söylemiş. Hastasının ilerlemiş yaşı ve sağlık durumu göz önüne alındığında, bu krizin öldürücü ama aynı zamanda özgürleştirici olduğu anlaşılıyormuş. Üç hafta sonra, sıra anneanneye gelmiş. Bir gün, abdest alıp sabah namazını kılmak üzere kalkmamış. Uykusunda can vermiş. Kocaman bir tebessüm yüzüne ışık katmış ve adeta onu eski güzelliğine kavuşturmuş. Israr etmeme rağmen kız kardeşim bir türlü ayrıntıya girmedi. Telefon pahalıydı. Artık acı çekme-

diklerini, bundan böyle Allah'ın sonsuz huzur ve rahmeti içinde yatacaklarını ekleyerek bitirdi sözlerini. Anneannenin Tel Habaş'ta yatan Hissa teyzenin yanına gömülüp gömülmediğini sordum. Hayır, Amûdê mezarlığında, Evde amcanın mezarıyla aynı yerdeymiş. Babam ise Sabahiye tepesinde, babasının ve Zübeyde teyzenin yanında yatıyormuş.

Kız kardeşimin, bir parçasını kendimle beraber buralara sürüklediğim dünyanın sonunun geldiği haberini vermesi korkusuyla telefonu çabucak kapattım. Oturma odasının camlı kapısını açtım ve sonsuz büyüklüğünü içime çekip yutmak üzere Paris gecesini içeri davet ettim. Soğuk ay, dünyada ve çevresinde olup bitenlerle dalga geçiyordu. Bazen bulutların arkasında gizleniyor, sonra yeniden beliriyor, her zaman kaygısız ve egoist yüzünü yeniden gösteriyordu. Gök kubbedeki görülmez yoluna devam ediyordu. Yaklaşık çeyrek yüzyıldır yaşadığım başkente gelince, gün ışıklarıyla ehlileştirdiği canavarları her gece yeniden serbest bırakıyordu. Yürek darlığının pençelerini uykunun bedenine saplamasına ve sabaha kadar onu lime lime etmesine izin veriyordu. Canavarların uzaklardan gelmesi gerekmiyordu; gece olur olmaz etrafı kolaçan etmeye başlayıp derinliklerimizden geçiyor ve boğuk çığlıklarını uzak banliyölere kadar haykırıyorlardı.

Müslüman ve Hıristiyan takvimlerinin yerini yenisi alıyordu. Bundan böyle yaşanmışlığım Fırat Nehri'nin kıyılarını atladığım günden itibaren başlayacaktı. Paris'in toplu konut bölgesindeki bir apartmanın yedinci katındaki dairemde, yıkıntı halindeki bir sinemada seyirciydim. Salondan bozma bir ekran, zamanların gecesinden uzaklaşıp gidiyordu. Anılarım gözlerimin önünde, tıpkı bir kadının dövmelerle kaplı elindeki zeytin çekirdeklerinden yapılmış bir tespih gibi tek tek sayılıyor, soluk renkli bir filmin bölümleri gibi birbiri ardına sıralanıyorlardı.

1

Bu bölüm, anneannesiyle yaşamak için köyünden ayrılıp şehre giden üç dört yaşlarında bir çocuğun, elektriği ve birbirinden farklı şeyler öğreten iki okulu keşfedişini konu almaktadır.

Köyde, evimizin avlusunda, annem kollarını başının üzerinde, benim göremediğim darbelerden korunmak ister gibi sallıyordu. Yaralı ve sonu gelmiş bir hayvan gibi çığlık atıyordu. Sonra yüzünü durduğum yere çevirdi ve beni gördü; elimde bir ekmek parçası vardı ve üç dört yaşlarındaydım. Evin tek çimentolu kısmı olan basamaklardan yukarı, bana doğru çıktı; kan çanağına dönmüş gözleri beni korkutmuştu. Saçları onu deli gibi gösteriyordu. Elinin tersiyle yüzünü sildi, gözlerini kuruladı. Elimdeki ekmek parçasını aldı ve uzağa fırlattı; artık bu ekmeğin yenmesini istemiyordu. Sonra sağ eliyle beni kucağına aldı, diğeriyle ablamın elini tuttu ve kimse bizi durdurmaya çalışmadan oradan ayrıldık. Tepenin yamacına sımsıkı tutunmuş kerpiç evleri, aşağısında dizili beş dut ağacını, meyve bahçemizdeki kayısı ağaçlarını, nar ağaçlarını ve incir ağaçlarını, köyün öte tarafındaki tümseği tırmanan üzüm bağımızı temelli terk ediyordum.

Güneş keskinliğinden bir şey kaybetmeden derimizi parçalıyor ve beynimizi çekiçle dövüyordu. Annem hızla yürüyor, ablamı adımlarına ayak uydurması için çekiştiriyor ve bu da beş altı yaşlarındaki bir kız çocuğu için keyifli olmuyordu. Bir kurtuluş limanı, barış sığınağı olan merkeze yaklaşık on kilometre kalmıştı. Şimdi, hele böylece dışarıya atıldıktan sonra, kesinlikle boyun eğmemeliydi. Son derece azimliydi ve önümüzdeki zaman bizim lehimize işleyecekti! Geçtiğimiz birkaç köy şaşılacak derecede terk ettiğimiz köye benziyordu. Kil, kıyılmış saman ve tuz karılarak yapılmış aynı eğik ve bitişik evler, üzerinde ölülerimizin dolaştığı eski zamanlardan kalma aynı tepe kalıntıları, topraklarından geçenlere saldıran aynı köpekler. Annem bu yırtıcı hayvanlardan göründüğü kadar korkmuyordu. Herhalde nasıl davranması gerektiğini biliyordu. Soğukkanlılığını koruyarak, "tude, tude" diye bağırmakla yetiniyordu. Kudurmuş canavarlar, kocaman ağızlarını görmemize rağmen telaşlanmadığımızı fark edince havlamak yerine homurdanmaya başladı. Kuyruklarını arka ayaklarının arasına kıstırıp, köyün çıkışına kadar bize eşlik ettiler. Yolculuk boyunca annem birçok kez biraz nefeslenmek için beni yakıcı sıcaklıktaki yere bıraktı. Beni, içinde zalim bir parıltı beliren ve ömrümüzün kalanında bu parıltıyı hiç kaybetmeyen gözlerinin önünden ayırmıyordu.

Amûdê'de anneannem Aliye bizi bekliyordu. 1943'te dedem Şehmus Hasso'nun ölümünden sonra, dört kızıyla birlikte kendisine miras kalan ekilebilir topraklara, Bira Bazin köyüne yerleşmişti ilk. Sonra, Hissa teyzeyi toprağa verip, Fasla teyzeyi de Evde amcamla evlendirince, en küçük kızı Zübeyde ile en yakın şehre yerleşti. Ev tamamen bitmemişti ama işçiler yorulmadan çalışıyordu. Kuyucular avluda, köyün acı ve bulanık suyuyla kıyaslanamayacak kadar tatlı suyu olan bir kuyu kazıyorlardı. Her odada, kireçle birçok kat badanalanmış

duvara gömülü beyaz düğmeye hafifçe basıldığında yanan ve sönen küçük bir elektrik lambası vardı. Artık akşam olunca gaz lambasını doldurmaya, fitilinin ucunu kesmeye, islenince, koca karınlı camdan gövdesini samanla temizlemeye ve büyük bir özen göstermeye gerek yoktu. Anneme kalırsa, şehirde, babamın diğer karısı, kızları ve oğullarından uzakta, huzur içinde yaşayacaktık. Bu insanlar bize karşı "sanki ağızlarından lokmalarını kaçırıyormuşuz gibi" kin besliyorlardı. Günün birinde, tarifini sadece kendilerinin bildiği, büyülü içeceklerle bizi zehirleyebilirlerdi. Sonra, bilhassa şimdi olduğumuz gibi, okuma yazma bilmeyen köylülere benzememeliydik. Köylülük alnımıza değişmez bir kader gibi yazılmamıştı! Mademki önümüzde yeni bir çağ açılıyordu, bizim de bu çağrıyı yanıtlamamız ve gerekli vasıfları kazanmamız gerekiyordu! Annemin planları ve öngörülerine göre, birkaç yıl içinde okula gidecek, okuma yazma öğrenecektim. Diplomalar alacak, bölgenin en büyük doktoru ve Hasso Cabbari aşiretinin de gururu olacaktım. Hayır, Kurdo'ya dönmek ve yeniden o cadaloz ve büyücü çırakları çocuklarıyla aynı çatı altında yaşamak söz konusu bile değildi! Eski ve kötü zamanlar tamamen geride kalmış, derinlere gömülmüş ama kızgın demirin bıraktığı iz gibi hafızasına kazınmıştı annemin. Babam ortaya çıkmakta gecikmedi, gerçekte bir seçim de yapmamıştı; boşanmak geleneklerimizde yoktu, hele bir adam kuzeniyle, amcasının kızıyla evlenirse. Oluşan yeni durumu kabul etti çünkü bize de eşit derecede bağlıydı. Bundan böyle yılın bir kısmını şehirde, diğerini köyde, diğer karısı ve çocuklarıyla geçirecekti.

Geldiğimiz yıl, 1957'de, Amûdê'de on beş bin kişi yaşıyordu. Mezopotamya'da ve başka bölgelerdeki birçok yerleşim yeri gibi, bu şehir de bir ırmaktan doğmuştu. Dara'nın suları şehrin kuzeyinden güneyine doğru akıyor ve uzağa, çok uzağa, Fırat'a akıp daha uzaklarda, Mezopotamya'nın güneyinde Dic-

le ile birleşiyordu. O zamanlar bilmiyordum ama bölgenin en eski şehirlerinden birine yerleşmiştik. Amûdê, büyük bir çarşısı ve havaalanı olan Qamişlo'dan ve bölgenin başkenti olan Hesekê'den çok önce, Osmanlı İmparatorluğu zamanında en önemli yönetim bölgesiydi. Mardin'in bozkır ovasında önemli bir şehirdi. Irmağın sağ kıyısına, olanca dinamizmleri ve disiplin anlayışlarıyla Hıristiyan cemaati hâkim olmuştu. Katolikler, Süryaniler ve Ermeniler gayet iyi anlaşıyorlardı; ancak her topluluk kendi kilisesine sahip olmak istiyordu. Amûdê'de kunduracı, bakkal, hırdavatçı, fırıncı, kuyumcu, kumaş satıcıları, büfeci ve tek kiralık arabanın sahibi hep Hıristiyandı ve sanki aynı arı kovanında, aynı Hıristiyan kraliçeye ve gelecek nesillerine hizmet eden işçi arılar gibi çalışıyorlardı.

Şehrin kuzeyinde, Mollaların semti şeyhlerinkine bitişikti. Onlara böyle hitap ediliyordu çünkü dini görünüş başka yerlere göre çok daha belirgindi. Kadirilerin Sünni öğretisinin büyük hocaları, ilahiyatçılar, İslam inancının hukukçuları olan kadılar orada yaşıyorlardı. Bu iki semtin meyve bahçeleri ve bağları tehlikeli bir biçimde, kafaları tıraşlı Türk askerleri, geniş mayın tarlaları ve dikenli tellerle korunan sınıra doğru uzanıyordu. Minareler ve kubbeler, şehir merkezinin diğer tarafındaki kiliselerin çan kulelerine karşı bir güç gibi yükseliyordu.

Bizim semtimiz esasen, bizim gibi çevreden gelen Kürtlerden oluşuyordu. Uzak ülkelerden gelmiyorduk. Hasso Cabbari, baba tarafından dedemin dedesi, anne tarafından dedemin dedesinin babası, soyumuzun kurucusu, buraya birkaç kilometre uzaklıktaki Embarê'de, Toros Dağları'nın* yamacında

* Yazarın, Amûdê'nin hemen kuzeyinde, Türkiye sınırının ötesinde bulunan dağlardan bahsederken kullandığı "Anti-Taurus" adı, Toros Dağları'nın Kayseri-Adana hattında bulunan Aladağlar'a karşılık gelmektedir. Coğrafi açıdan bir bilgi yanlışlığı olmaması için, yazarın "Anti-Taurus" olarak bahsettiği dağlar "Toros Dağları" şeklinde çevrilmiştir. (y.h.n.)

gömülüydü. Mezarı sınırlar, mayın tarlaları ve dikenli teller konulmadan öncesinden beri oradaydı ama idari makamların yarattığı tedirginlikler torunlarının, yani bizim mezarını ziyaret etmemize engel oluyordu. Annemin vefat eden dedesinin bir başka eşi de tek kızı ve damadıyla birlikte, komşu arsadaki sahanlıkta yaşıyordu. Şehmus Amca diye çağırdığım, anne tarafından dedemin akrabası olan, kahve pişirip servis etmekle görevli adam da bizimkine çok da uzak olmayan bir yere küçük bir ev inşa etmişti. Tam önümüze, Türkiye'nin güneydoğu bölgesinden gelen Mahmudo, karısı ve çocuklarıyla birlikte yerleşmişti. Baba ve büyük oğlu, sadece gövde ve kol gücüyle bozuk bir cipin lastiklerini kullanarak ağaçtan yaptıkları, iki tekerlekli yük arabasını çekiyorlardı. Büyük kızları Sarê, Zübeyde teyzemle arkadaşlık kurmuştu; annemin domates salçası yapmak ya da kış için kurutacağı patlıcanları oymak ve ipe dizmek için yardıma ihtiyacı olduğunda, o ve kız kardeşleri bize geliyorlardı. Annemin Nura Teyze diye seslendiğim kuzeni, annesi ve iki kızıyla birlikte karşımıza yerleşmişti. Dayılarımdan biri olan kocası, daha genç ve daha güzel birisiyle evlenmek için onu terk etmişti. Bir anlamda köyden kente göç söz konusu olsa da, Amûdê göçle gelenlere şehrin ne avantaj ne de sıkıntılarını sunuyordu. Şehirde yaklaşık on senedir elektrik vardı ama eve tesisat döşetecek ve faturaları ödeyecek güçte olmak gerekiyordu. Çocuklar ancak aileleri zengin ailelerin yanındaysa ya da halde ufak tefek işlerde çalışıp kenara para ayırabilirlerse okula gidebiliyorlardı. O yıllarda Amûdê taşranın en ücra köşesi, merkezi hükümet tarafından en yüzüstü bırakılmış kasabalardan biriydi.

Bizim ve mollalarla şeyhlerin semtleri arasında Arapça konuşan ailelerin oturduğu bölgeler vardı. Onlara Mardinli denirdi, sınırın öteki tarafında kalmadan önce Mardin şehrinden geldikleri için. İçlerinden bazıları çok zengindi; mesela Debax

kardeşlerin şehrin merkezinde, perakendecilere her türlü malı sağlayan mağazaları vardı. Şehrin doğusunda, komşu şehir Qamişlo'ya giden yolun üzerinde bir benzin istasyonları olmasının yanı sıra, Halep ve Şam'ın en büyük tüccarları ile direkt olarak ticaret yapıyorlardı. Aynı zamanda yöredeki en geniş topraklara sahiplerdi. Bu Araplar bizim gibi Müslümanlardı ama iş anlayışları ve evlerinin temizliği açısından Hıristiyanlara benziyorlardı. Tıpkı bizim kadar fakirken ve bakır ya da plastik mutfak eşyalarını yün, yumurta, buğdayla değiş tokuş etmek üzere yük arabalarıyla köyün yollarından geçerken bile onlara "bajari" yani şehirli ve medeni denirmiş. Benim için farklı bir sosyal kategori olan Mardinliliği en iyi temsil eden diğer kişi ise Berber Hemo'ydu. Dazlak, ufak ve ip kadar ince olan berber her zaman son derece zarif giyinirdi; aynı zamanda Muhsinê Debax'ın yerinin yanındaki berber dükkânında şehrin ilk ve tek ankesörlü telefonu bulunurdu. Bu telefon çok tuhaf bir şekilde çalışırdı. Bir manivelayı hızlıca çevirmek ve santrale ulaşıldığında aramak istenilen numarayı vermek gerekiyordu. Arapların evleri çok bakımlıydı ve kadınların kıyafetlerinin, anneannem, annem ve Zübeyde teyzemin giydiği geleneksel Kürt kıyafetleriyle hiç alakası yoktu. Büyüklerimiz Arapların gelenek ve görenekleriyle, ekonomi anlayışlarıyla kibarca dalga geçerlerdi. Şehirlilerin yarım kilo eti alıp, on ikiye böldüğünü ve günler, haftalar boyunca aynı eti yediklerini söylerlerdi. Biz ise bir koyun kestiğimiz zaman, eti aynı gün koca bir tencereye koyar ve avludaki ilkel fırında pişirirdik. Etin yanında koca bir tencere bulgur pilavıyla birlikte yapardık ve akşama o koyundan geriye hiçbir şey kalmazdı. Hem çok kalabalıktık hem de buzdolabımız olmadığı için kavurucu sıcaklarıyla bilinen bölgemizde eti uzun süre muhafaza edemezdik. Bölgedeki tüm etnik gruplar ve aşiretler tıpkı bizim gibi Allah'ın engin topraklarının bir yerinden, Mardin bölgesin-

den, Ermenistan'dan veya Mezopotamya'nın platolarından gelmişlerdi. Başka bir deyişle, Amûdê bir çeşit Babil'di, ona göre biraz daha gösterişsizdi sadece. Burada Arapça, Kürtçe, Ermenice, Süryanice ve şüphesiz başka bir sürü dil konuşulurdu.

Akşamları, şehrin doğusundaki çevre mahallelerden gelen benim yaşlarımda çocuklar kapımızı çalardı. Omuzlarında, un torbalarından bozma, elde kabaca dikilmiş heybeler olurdu. Şehirlilerden daha farklı bir aksanla iyi akşamlar der, başlarını öne eğerlerdi. Anneannem onlara yarım ekmek, bazen de eğer kalmışsa bulgur pilavı verirdi. Bu çok fakir insanlar, fısıldayarak, teşekkürlerle kabul ederlerdi hepsini. Haklarında fazla şey bilmezdik ama onlara saygı duyardık. Dindarlardı ve sadakayla yaşıyorlardı.

Bağnaz olmamalarına rağmen, şehre gelir gelmez beni Kuran kursuna yolladılar. Bu çok önemliydi çünkü her ne kadar Araplar siyasi ve ekonomik gücü ellerinde tutsalar dahi, Kuran bize cennetin anahtarını sağlıyordu. Annem bir taşla iki kuş vurmak istiyordu. Şüphesiz, cehennemin ateşlerinden kaçmak ve sonsuz cenneti hak etmek için önce iyi bir Müslüman olmayı öğrenmeliydim. Sonra Kuran'ın dili olan Arapça sayesinde bakalorya sınavını vermek ve Şam ya da Halep'te tıp okuluna gitmek için sağlam bir altyapı oluşturacaktım. Annem, Kuran kurslarıyla camilerin yer aldığı molla ve şeyhlerin semtine gitmek için illa şehrin iki anacaddesinden birinden geçmem gerekmediğine karar verdi. Çok iyi tanıdığımız Molla Ehmedê Herbî bizimle aynı semtte oturuyor, başarının teminatı olan ciddiyetiyle tanınıyordu Amûdê'de. Arapça çok zor ve telaffuz edilemezdi; Allah'ın kelamı ise hafife alınamazdı. Hocanın bambu sopası ve nalınları, ayetlerin dilbilgisi ve imladan oluşan zorlu dağlarını aşmak için en etkili yöntemdi.

Anneannemin evine iki adım uzaklıktaki basık odaya, ellerinde Kuran fasikülleriyle gelen yirmi kadar kız ve erkek çocuk vardı. Biz öğrencilerden, avludaki kuyudan su taşımamız, daha serin olması için yeri sulayıp süpürmemiz beklenirdi. Hocamız yemeğini yiyip ve öğle namazını kıldıktan sonra karısı ve çocuklarından ayrılırdı. Odanın ortasındaki küçük tabureye oturur, sesli ya da sessiz harfleri yanlış telaffuz edip etmediğimizi kontrol ederdi. Hocanın yüzü kararır, zaten çatık olan kaşları daha da çatılır, sakalının sivri ucu bozulup hedefini şaşırmış bir ibre oku gibi titrerdi. Bambu sopa, ağlamaya hakkı olmayan zavallı bir bahtsızın başına yıldırım gibi inerdi. Kürtçe'ye alışık çenelerimiz yeni dile aşina olsun diye hep birlikte söylediğimiz ayetler vardı ama her öğrencinin de kendine ait bir temposu vardı. Alfabeyi iyice öğrendikten sonra sıra kısa surelere gelmişti. Bunları ezberlemek, ne dediklerini anlamadan papağan gibi tekrar etmek daha kolaydı. Yazdan yaza, basamak basamak ilerliyor ve gelişiyorduk. Hedef tabii ki tüm ayetleri, "İnsan" suresinden "İnek" suresine kadar okumaktı. Bunun için yıllar gerekliydi, acele etmemeliydi. Kuran sınırları olmayan bir okyanus gibiydi ve karşılaşılan her güçlükle öğrenci iyilik kazanıyordu, bu kıymetli birikimler son mahşer günü için çok önemliydi. Ufaklıkların aştığı her basamak ebeveynlerini sevindiriyordu ve onlar da hocaya hediyeler sunuyorlardı. Kuran bir kez hatmedildiğinde, tüm imkânlar seferber edilirdi. Bir koyun ya da bir dana kesilir ve komşulara ikram edilirdi çünkü bu haber mahallede duyurulmadan olmazdı.

Hocamız bize gösterdiği güvene layık olmadığımızı düşündüğü zaman onunla uzlaşmak imkânsız hale gelirdi. Beş erkek, iki kız olmak üzere yedi çocuğu vardı ve karısı da dahil tüm ailesi bize günlük ödevlerimizi yaptırmakla görevliydiler. Kuran'ın her kısmını en az onlarca kez işitmiştik çünkü ailesi sık sık ziyarete gelirdi. Kuzenler, yeğenler, yakın ya da uzak aile

büyükleri, onur konukları ya da sıradan ziyaretçiler Molla Ehmedê Herbî'nin emriyle işe karışırlardı zira başka şansları da yoktu. Hocanın çocukları, özellikle de erkekler, zaman zaman hayatlarından yok olup gitmemizi isterlerdi ama itiraz etme şansları mı vardı? Memnuniyetsizliklerini babalarına belli etmeye cesaret edebilirler miydi?

Kuran kursundaki ikinci ya da üçüncü yılımda, bir gün ders yaptığımız avluda benim yaşlarımda bir kız belirdi. Hocamız bize sık sık, ilahi cennette oturan ve oraya neşe katan meleklerden birinin varlığını aniden fark edersek şaşırmamamızı söylerdi. Bize onları, sanki dünyadaki vaktinin çoğunu onlarla birlikte geçiriyormuş gibi tarif ederdi. Maddi olmayan varlıklarının, güzelliğin ve dinginliğin cisimleşmiş hali olduğunu söylerdi. Bana kalırsa gösterişsiz dersliğimize ansızın giren bu kız, aramıza doğrudan gök kubbeden inmişti. Bize cennet hakkında bir ön fikir vermek ve özellikle de hocamızın hepimize cömertçe dağıttığı sopaların yakıcı acılarını unutturmak için Allah'ın elçisi olarak gelmişti. Siyah bukleler, dağın zirvesindeki karların rengindeki yüzünün etrafında dalgalanıyordu. Seviyelerini görmek ve takıldıkları yerde yardım etmek için öğrencileri dolaştı. Yanıma oturduğunda, alay eder gibi bir tavırla öğrenmem gereken sayfaya baktı. Onun için çocuk oyuncağıydı! Ben hâlâ kısa ve basit surelerdeydim. Ne sıramız ne de sandalyemiz vardı ve başlarımız Kuran'ın fasikülü üzerinde birbirine değiyordu. Ayetleri şaşırtıcı bir rahatlıkla okuyordu. En zor sözcükler, Allah'ın lütfuyla ustaca biçimlendirilmiş ağzında tekerlemelere dönüşüyordu. Ay birkaç santim ötemdeydi, kusurlu telaffuzumu düzeltiyor, bana telaffuz edilmesi imkânsız heceleri tekrarlatıyordu. Birkaç saniye içinde, seraba benzeyen durum bana tüm hayatımı Kuran öğrenerek geçirmek, vücudum ve ruhumla Kuran'ın gizemlerini keşfet-

mek isteğini verdi. Bakışlarımın satırlardan ayrılıp, onunkileri bulmak için tatlı yüzüne çevrildiğini görünce, gülümsedi. İşaretparmağını takip edip, okuduklarını ondan sonra tekrarlamamı istedi. Kar ve ışıktan yapılmış gibi duran elini kaligrafik harflerin üzerine koydu. Benim elim de onunkini tuttu ve sıktı ve birlikte günün dersini takip ettiler. İlk defa böyle bir mutlulukla okuyordum. Hocanın öfke nöbetlerinden, ışıklı yıllara geçmiştim. Ders bitince genç öğretmenim bana baktı ve yine gülümsedi, bir çocuğun diğerine gülümsemesi gibi. O zaman bu hissin mutluluk olduğunu bilmesem de bende mutluluk tohumlarını ekmişti. İlk defa, ne olduğunu bilmeden, âşık olmuştum. Sevdiğim, küçük eli ve günbatımındaki gelincikler serpiştirilmiş bir buğday tarlasından daha güzel gülüşüyle içimi dolduruyor, beni sakinleştiriyordu. Adının Safiye olduğunu söyledi. Gökyüzündeki meleklerin bizimkiler gibi adları olabildiğini bilmiyordum.

Babam doğduğumuz köyden Amûdê'ye artık hep bizimle yaşayacağını söylediği iki üvey kardeşimle beraber geldiğinde yedi sekiz yaşlarındaydım. Nedenini açıklamadan, kendisini şehir merkezine kadar takip etmemizi söyledi. Fatura caddesinde, kösele ve tutkal kokan bir dükkânda, Kunduracı Vanes Vanesyan ayaklarımı iki parça kartonun üzerine koymamı, dik durmamı ve hiç hareket etmememi söyledi. Dükkânın ortasında, bir kordonun ucuna asılı ampulün altındaki dazlak kafası güneşi yansıtan bir ayna gibi parlıyordu. Kulağının arkasında taşıdığı kurşunkalemiyle ayaklarımın ölçüsünü aldı. Sonra iki ağabeyim için de aynısını yaptı. Birkaç gün sonra babam elinde ölçüyle yapılan ayakkabılarımız ve üç değişik renkte okul çantasıyla eve geldi. En küçük ben olduğum için önce benim seçmeme izin verdi. Sonra tekrar onu takip etmemizi istedi. Amûdê'nin iki yakasını birleştiren köprüyü geçtikten

hemen sonra, "Babıâli" yani kaderimizi belirleyen tüm idari binaları gördük. İki jandarmanın ve hapishanenin önünden geçtik. Belediye başkanlığının gösterişli binası ve bizim bölge valisinin şatafatlı konutu karşısında ağzım açık kalmıştı. İki yapıyı çevreleyen bahçe, İslam inancına sadık olanlara ayrılan ve Kuran kursundaki mollamızın bizde bir gün oraya gitme isteği uyandırmak için sürekli bahsettiği cennetin bahçesi kadar güzeldi. Bütün bunlar devletin otoritesini temsil ediyordu. Tüm Kürt çocuklar gibi ben de jandarma ve polislerden korkuyordum ama babamın varlığı beni rahatlatıyordu.

Babam nereye gideceğini biliyordu. Bir kapının önünde durdu ve kapıyı çaldı. Siyah saçlı, siyah sakallı, siyah giysili, siyah ayakkabılı bir beyefendi kollarını açarak bizi karşıladı. Göğsünde altından büyük bir haç taşıyordu. Cebinden üç şeker çıkarıp bize verdi. Babamla semtimizde konuşulan dilden farklı bir dilde konuşuyorlardı. Konuştukları dil Arapça'ydı, yani Kuran'ın, uzaktan gelen jandarmaların dili. Bir de Ermenice ya da Süryanice konuşmayan bazı Hıristiyanların dili. Babam bize dönerek Kürtçe konuştu yoksa dediklerini anlamazdık, adamın bizimle ilgileneceğini, hayat için faydalı sonsuz şeyler öğreteceğini söyledi. Ona "Peder" dememizi istedi çünkü tüm şehir ona böyle hitap ediyordu. Peder Kato eliyle saçımı okşadı, en küçük bendim. Bana tıpkı göğsündeki gibi ama ondan çok daha büyük bir haç üzerindeki kocaman yapıyı gösterdi. Bu kilisesinin çan kulesiydi ve ben Katolik, özel bir okulun orta bölümündeki ilk günümü geçirecektim.

Aslında babam bizi okula yollamayı hiç düşünmemişti. O bizi de kendisinin ve atalarının sürdürdüğü gibi bir yaşama hazırlıyordu. Okul, eğitim, diplomalar, meslekler sözcük dağarcığında bulunmuyordu. Toprak sahibi olmanın, toprağımızı korumak için savaşmanın dünyaya gelmemizin tek nedeni olduğunu düşünüyordu. Bizi özel bir Hıristiyan oku-

luna gönderme fikri tamamıyla anneme aitti. Amûdê'de Hıristiyanlar çok iyi bir nama sahipti. Şehrin kontrolü onlardaydı çünkü siyasi ve ekonomik hayat her zaman paranın güdümündeydi. Babam çıkışa doğru yöneldiği zaman onu takip ettim. Ancak Peder Kato avucuma bir şeker daha koydu. Onu merkez binaya kadar takip etmemi söyledi ve bir halatı çekmemi işaret etti. Çanlar çalmaya başladı. Çok etkileyici ve benzersiz bir deneyimdi bu. Durduğum zaman, babam artık orada değildi. İki üvey ağabeyim CP diye bir sınıfa gideceklerdi ve şimdiden teneffüs avlusunda diğer kız ve erkek çocuklarla oyun oynuyorlardı. Bana gelince, kendimi orta bölümde, alışıldığı gibi "Sefa mişkan" denen fareler sınıfında buldum. Bizden on yaş büyük olmayan Matmazel Behice bize bakıcılık yapacak, didaktik metotlara tutkun bir öğretmenden çok bir abla gibi üzerimize eğilecekti. Fatura caddesindeki diğer kunduracı, bölgenin en parlak kafalı ve en boş beyinlisi Hibe'nin ablasıydı.

Eğitim, daha çok Arapça ve biraz da Fransızca olmak üzere iki dilliydi. Ödevlerimi yapmak için evde bana kimse yardım edemezdi. Evdekiler ne okuma ne de yazma biliyordu. Sadece babam Arapça konuşabiliyordu ama onun yaşındakilerin çoğu gibi o da okuyup yazamıyordu. Ayaklarını bir okul binasına bastığı ilk gün, annemin isteğiyle bizi Peder Kato'ya emanet ettiği gündü. Kürtçe kelimelerin yerine Arapça ya da Fransızca kelimeler koymak zordu. Milli, resmi ve mecburi dil olan Arapça'nın yanında, Fransızca'nın temel bilgilerini de "Pederimiz" bize öğretiyordu. Okulda, bir kediye kedi diyemezdim. Fransızca ona kadar sayabildiğim gün, Peder Kato göklere uçtu. Çok başarılı olacağımdan emindi. Bir, iki, üç, dört, beş, altı, yedi, sekiz, dokuz, on; üstün bir başarıydı bu. Peder gözlerine ve kulaklarına inanamıyordu. Amûdê'nin rahminden bir üstün yetenek çıkacağına inancı tamdı!

Laik okullar kapılarını haftada iki gün kapatıyorlardı: temizlik, çamaşır yıkama ve haftalık banyo için perşembe günleri, camiye gidip namaz kılmak için cuma günleri. Bizim Katolik ve karma okulumuz ise cumartesi ve pazar günleri tatildi. O günler, Peder Kato ve kilisesi ayinler, evlilik ve vaftiz törenleri için olanca hızlarıyla çalışmaya devam ederlerdi. Kürtçe, bölgenin hiçbir okulunda öğretilmezdi. Gerçekte diğerleri gibi bir dil olmadığı söylenirdi. Kürtçe yazılmış okul kitabı yoktu, yazılmış Kürt edebiyatı yoktu. Eğer ilerlemek istiyorsak, bu artık kilometrelerce gerilerde kalmış, köylü "taşra ağzını" bırakmamız gerektiğini anlamamız sağlanıyordu. Biz de "içeriden" ve "kıyıdan" gelen Arapları örnek almalı ve çok iyi bir örnek teşkil eden yanı başımızdaki Hıristiyanları taklit etmeliydik. Artık sıra bizdeydi ve geleceğimiz tıpkı bitlerle kaplı eski bir kumaş parçası misali Kürtçe'den kurtulma isteğimize bağlıydı.

İki okulum arasındaki fark çok büyüktü. Eğer bana ikisi arasında seçim hakkı verilseydi, geleceğe ve getirilerine aldırmadan tereddütsüz Kuran kursunu seçerdim. Çok ilerlemek isteyen ve art arda gelen farklı yönetim biçimlerinin dayattığı resmi dili seçerek çok başarılı olanları da hiç kıskanmıyordum. Mollamız elbette bölgenin en ciddi, en hırçın olanıydı ama bizimle kan gibi damarlarımızdan akan dilimizde, semtimizin, ebeveynlerimizin, dedelerimizinkiyle aynı dilde konuşuyordu. Onunla her şey daha kolaydı. Onu açık ve net anlayabiliyorduk. Gagasıyla beslediği kuş yavruları gibiydik. Allah'tan ve onun melekleriyle peygamberlerinden sanki ailesinin fertleriymiş gibi bahsederdi. Bize cenneti sanki orada yaşıyormuşçasına en küçük ayrıntılarına kadar anlatırdı. Bende Kuran kursuna gitme ve özellikle de orada Safiye'yle buluşma isteği uyandırırdı. Onunla bal ve sütten oluşan nehirlerin aktığı, şekerlemelerle istediğimiz kadar oburluk yapabileceğimiz bir kır resminde kaybolmayı hayal ederdim. Görünüşüne rağmen

mollamız fırından yeni çıkmış, tereyağına banılmış, üzerine de pudra şekeri serpilmiş bir ekmek parçası kadar tatlıydı. Dersimi doğru okuyup, öykülerine ve yorumlarına ilgi gösterdiğim zaman istediğim hiçbir şeyi reddetmezdi. Cennetten Safiye'yi getirmesini istemeye cesaret edemez, doğal bir ihtiyaç için acilen dışarıya çıkmam gerektiğini bahane ederdim.

Semtten arkadaşlarla ya da yalnız başıma, yazları genellikle kuru olan dere yatağına doğru koşardım. Bazen, şehrin güneyindeki mezarlığa ve mezbahaya kadar gider, tarlakuşu ve ibibik sürülerini ayaklandırırdım.

Peder Kato'ya gelince, onu da çok seviyordum ama ona karşı aynı hisleri beslemiyordum. Elbette bize şeker dağıtıyor, defterimize yapıştırmamız için resimler ve ödüller veriyordu ama o da, eğitmenler de bizimle bize ait olmayan bir dilde konuşuyorlardı. Arapça'nın bize göre olmadığını, anlayamadığımızı görüyordu. Hocam Molla Ehmedê Herbî sayesinde Arapça'yı az çok okuyor, hatta seviyordum ama kendi başına cümle kurabilmek başkaydı! Bu beni aşıyordu! Hem sonra tüm bu lehçeler... Kuran'ın Arapça'sı okul kitaplarımızdan farklı, okul kitapları da Mardinli lehçesinden farklıydı; o da jandarma ve devlet memurlarının geldikleri bölgeye göre değişen lehçelerinden değişikti! Benim küçücük Kürt aklım için bu içinden çıkılması imkânsız bir yapbozdan farksızdı.

2

Bu bölümde bir ırmak sorunu, farklı kıtalarda bulunan iki devletin garip birleşmesi, yüzlerce çocuğu şehit eden bir sinema yangını ve son olarak on binlerce ailenin felaketine neden olan korkunç bir nüfus sayımı anlatılmaktadır.

Amûdê'ye gelişimizden bir yıl sonra şehrin ırmağı, önceden ilan edilen ölümünün yaklaştığı haberini büyük harflerle yazmaya başladı. 1958 yılında komşu Türkiye, kaynağı kendi topraklarında olan, güneye doğru akıp İran Körfezi'ne dökülen tüm akarsularının suyunu kesmeye karar vermişti. Sınır bölgelerindeki çok geniş alanlarda pamuk yetiştiriyor ve Fırat ile Dicle nehirlerinin üzerlerine seri halde barajlar kurmayı planlıyorlardı. Hatta Arap yönetimlerini iki kutsal nehrin sularının yönünü değiştirmekle tehdit ediyorlardı. Yazın, Mardin'in bozkır ovasından akan birçok akarsu gibi Dara Nehri de acımasız bir kuraklığa maruz kalıyordu. Tıpkı amansız bir hastalığa yakalanıp iskelete dönen bir adam misali tanınmaz hale geliyordu. Kuruyan nehrin oluşturduğu sayısız su birikintisinde yeşil kurbağalar hızla yavruluyorlardı. Geceleri kurbağaların konserlerine başıboş köpeklerin havlamaları ekleniyordu. Irmak tarafından gelen seslerin katlettiği uyku, müezzinlerin güçlü ezan sesleri ve horozların şarkılarıyla sonlanıyordu.

Bazı kışlar, dağlardaki sel gibi yağmurlar ve eriyen karlar, ırmağı dalgalı bir okyanusa dönüştürürdü. Şaşkın bakışlarımız önünde nehir kabarır ve şehri ikiye bölerdi. Çocuklar okula gidemez, hayat felç olurdu. Kabaran çamurlu suların üzerinde sık sık ölü koyun ve inekler, evlerin çatılarından kopmuş tahta kiriş ve levhalar görürdük. Hatta bazen sınır şeridinden sürüklenen mayınlar tehlikeli bir biçimde suyun yüzeyinde dalgalanırdı. Kıyıda oturanlar, nehrin kabaran sularından uzaktaki yakınlarına ya da komşularına sığınırlardı. Geri döndüklerinde sık sık kötü sürprizler bekliyor olurdu onları. Sular kerpiç duvarları parçalara ayırmış olurdu. Odaları yeniden inşa ederlerdi ve her şeyin normale dönmesi haftalar alırdı.

Nehrin kabarması şehir halkına büyüleyici bir manzara sunardı. İki yakada durup, saatler boyunca azgın suların öfkesini ve yolunu tıkayan engellerden kurtulup özgürce yatağına akmasını seyrederdik. Çocuk hayalimde, Hacı Muhsin, Dara Nehri'nin taşmasıyla özdeşleşmişti. Beyaz arabasını bir traktörle değiştirirdi. O zaman kimse onun kısacık boyu ve şişmanlığıyla dalga geçmezdi. Bir kıyıdan diğerine geçmek isteyenleri römorkuna bindirir, kaynayan, köprüyü aşan sulara dalardı. İyi bir Müslüman ve öngörülü bir tüccar olarak hemşerilerinin hizmetine koşardı. Yaptığı iyiliklerle hem öteki dünyaya hem de dünyevi işlerine yatırım yapıyordu. Ne yazık ki ağzına kadar şekerle dolu dükkânından bir iki paket de bize, çocuklara dağıtmak hiçbir zaman aklına gelmedi!

O şekerlemelere düşkün yaşımda, Hacı Muhsinê Debax'ı dünyanın en şanslı adamlarından sayardım. Bence, onun gerçek serveti, gezegende icat edilmiş tüm şekerlemeler ve bonbonları saklayan yüzlerce kavanoz ve kapalı kutulardı. Hacı, her şeyi dükkânının ortasına yerleştirdiği koltuğundan idare ederdi. Müşterilerinin siparişlerini yerine getirmek için etrafında kaynaşan satıcılarını kontrol ederdi. Kısacık boyu ve fut-

bol topu gibi yuvarlak vücuduyla nadiren ayağa kalktığı görülürdü. Şehir merkezindeki işyeri ile Büyük Cami'nin karşısındaki evi arasındaki mesafe kısacık olmasına rağmen, evden işe arabasıyla gidip gelirdi. Onu kıskananlar, Amûdê'de şoförsüz gezen bir araba olduğunu söylerlerdi. Bu biraz da doğruydu; çünkü hacının başı neredeyse camın başladığı yere kadar geliyordu ve bu da şehrin en önemli zenginlerinden birinin kalçasının altında yastıklar olmadığı için değildi.

İlahi iradesiyle şımartılmamış fiziğine rağmen Muhsinê Debax, genç ve güzel kadınlardan bir koleksiyon yapıyordu. İnsanlar, kıskançlıklarından, onları satın aldığını ve bunun utanç verici olduğunu söylüyorlardı. Hacı ise böyle söyleyenleri kestirme yoldan, on iki yaşındaki kızlarla evlenen peygamberin hayatını incelemeye davet ediyordu. Eğer güzel kadınları bu kadar seviyor ve yüksek başlık parası bedellerini ödemeye de gücü yetiyorsa, neden kendini bu zevkten mahrum edecekti ki? On yedi yaşında bile olmayan üçüncü eşi için, "Binbir Gece Masalları"nda olduğu gibi, ağırlığınca çın çın öten altın vermeye hazır olduğunu söylemişti. Böylesine güçlü bir tekliften sonra birçok aile babası Hacı'nın bir gün kendi kapılarını da çalacağını hayal ediyordu.

Şehrin hâlinde, sırtlarını Ebu Hasan'ın kasabının duvarına dayamış yoğurtçuların önünden geçerdi. Ürünlerinin taze ve kaliteli olup olmadığını onlara sormazdı. Büyük tüccara göre, bölgede çok yaygın olan atasözündeki gibi, kimse yoğurdum ekşi demezdi. Bir kova üzerinde karar vermeden önce, kılı kırk yaran bir denetleme yapardı. Parmağıyla kaymak tabakasını deler, yoğurdun donuk tabakasını yoklardı. Birazını ağzına alır, dili ve damağı arasında uzunca bir süre sabırla tadını, yoğunluğunu, yumuşaklığını incelerdi. Zavallı köylüler öfkesinden çekinip seslerini çıkarmazlardı. Vicdanlarında, o günkü ekmeklerinin içine eden ve varlığıyla zehirleyen bu cimri şe-

hirliyi lanetlerlerdi. Manavlarda da aynı senaryo yaşanırdı. Hacı, çantasına usulca yerleştirmeden önce her domatesi, her patlıcanı, her turp demetini dikkatle incelerdi. Her seferinde, mesela bir domates seçtiğinde, diğer müşterilere, "Paris'in göbeğinde bile benzerini bulamazsınız" derdi. Satıcılar, oraya hiç gitmeden nasıl bu kadar emin olduğunu sormazlardı. Muhsinê Debax, kendisine şüpheyle bakanlara, aydınlık bir tebessümle, Paris'in göbeğinde dünyanın en güzel katedrallerinden biri olan Notre Dame'ın olduğunu izah ederdi. Fransızlar da Avrupalılar da pek tabii büyük materyalistlerdi ama tapınaklarında meyve ve sebze sergileri olmazdı.

1958 yılında, Suriye ve Mısır'daki Panarabizmin başrol oyuncuları bir birlik kurmayı tasarladılar. Halihazırda onları birleştiren birkaç askeri sözleşmeden daha da ileri gitmeyi düşünüyorlardı. Şubat ayında iki parlamento da onay verdi ve 5 Mart'ta Mısırlı Nasır, Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin başkanı seçildi. Hemen sonra istihbarat teşkilatının üyeleri tüm Suriye topraklarını köşe bucak istila ettiler ve rejimin ilköğretim öğretmenleri en ücra okullara kadar yayıldılar. Komik bir lehçeyle konuşan erkek ve kadınlar firavunlar dönemi sonrası Mısır'ının dört köşesinden her tarafa akın ettiler. Afrika kıtasını terk edip yolcu vapurları ya da uçaklarla Akdeniz'i geçtiler ama yine de hâlâ aynı yurtta, Birleşik Arap Cumhuriyeti'ndeydiler. Onların durumuyla kıyaslandığında, biz kanatları kesilmiş kuşlar gibiydik. Hava akrobasileri, taklalar, göğün mavisi, ufkun portakal ya da mor rengi bize kesinlikle yasaklanmıştı. Dedemin dedesinin birkaç kilometre ötemizdeki mezarı bile yabancı bir ülkedeydi. Mayın tarlaları, dikenli teller ve Kürtleri en ufak fısıltılarına, en küçük arzu içeren hareketlerine kadar gözetleyen tepeden tırnağa silahlı adamlar yüzünden ulaşılamazdı oralar.

Ebeveynlerim dünyanın bir ucundan bizi gammazlamak, yönetmek ve ekmeğimizi elimizden almak için gelen bu Mısırlılara hiç değer vermiyorlardı. Biz çocuklar, büyülü gösterileriyle hayaller kurduran sanatçılarını seviyorduk. Bir gün bir hokkabaz şehir merkezine, nehir kenarındaki dükkânlardan birine yerleşti. Beni her zamanki gibi başını sallayarak, dikkatle dinleyen Evde amcama bundan bahsettim. O da oraya gitmem için bana para verdi. Ona kalırsa böyle bir fırsatı kaçırmamalıydım zira Mısırlı sihirbazlar ve bu tip gösteriler bizim bölgemizde çok enderdi. Her zamanki gibi annem buna karşıydı ama gösterinin sinemayla hiç ilgisi olmadığını ve yangın tehlikesi bulunmadığını amcam ona izah etti. Nehrin sol yakasında, Hacı Muhsin'in büyük dükkânına uzak olmayan bir barakanın önünde, rengârenk bir çizgi romandan fırlamış gibi duruyordu sihirbaz. Kıvırcık saçları, küçük bir bıyığı, hayali bir ganimetin peşinde okyanusları yağmalamış yorgun bir korsanınkiler gibi zayıf hatları vardı. Bu vesileyle gösteri salonuna dönüşen dükkânın girişinde, ona uzattığım parayı büyük bir hızla cebine attı. Yeteri sayıda olduğumuza karar verince, kapıyı kapattı, bizi yere oturmaya davet etti. Dünyanın bir ucundan gelmiş bu Mısırlının yapabildikleri inanılmazdı! Gözlerimizin önünde gömleğinin kollarından güvercinler, gerçek bir sihirbazın siyah şapkasından beyaz tavşanlar çıkarıyordu. Gösterinin en vurucu yerinde, yüz liralık bir banknot yaktı, devasa bir meblağ, masalsı bir servet! Bize küllerini gösterdikten sonra karmaşık büyülü sözler fısıldadı ve banka senedi tekrar beliriverdi, yepyeni ve rüzgârdaki bayrak gibi dalgalanarak. Sonra bize yaklaştı ve sırayla her tarafımızdan yumurtalar çıkarmaya başladı. Elini arkamıza, kulaklarımıza uzatıyor ve tavuk yumurtaları çıkarıyordu, dev gibi bir omlet yapılabilecek kadar çok yumurta.

O yıllarda, bir başka sefer, taşramızın en önemli kenti Qamişlo'ya bir Mısır sirki geldi. Annemin bir kuzeni, Fahri

Dayı, benimle geldi. Dedemin köyünde annemle beraber büyümüşlerdi ve çocukluk arkadaşı gibi konuşurlardı. Halası, babasının ablası olan anneanneme çok saygı duyardı. Onu çok güldürürdü, hele bedeviler gibi konuştuğunda. Aslında, sanki hayatını kum tepelerini arşınlayarak, hecin develerinin arkasından koşarak geçirmiş gibi konuşuyordu Arapça'yı. Fahri Dayı, sık sık canlı bıldırcın yavruları getirerek beni sevindirirdi. Buğday tarlalarında yakalardı onları. Henüz kendi kanatlarıyla uçamaz, biçerdöverin önünden kaçarlardı. Bir keresinde, bana kıpkızıl bir tilki yavrusu hediye etmişti. Erzak deposu olarak kullandığımız odaya koymuştum onu. Ancak kurnaz şey onu bağladığım kordonu iki günde kemirerek kaçmıştı. Mısırlılar şehrin içinde bir yerlere parlak renklerde geniş çadırlar kurmuşlardı. Aslan ve kaplanları ilk kez görüyordum. Ellerinde kırbaç ve demir çubuklar olan kadın ve erkekler bu yırtıcı hayvanları sanki köpek yavrularıymışçasına idare ediyor, eğitimsiz çocuklarmış gibi onlara sövüyorlardı. Gösterinin en önemli yerlerinden biri de gözleri bağlanmış bir adamdı. Adam sahnedeydi ve seyirciler arasında dolaşan arkadaşının ona gösterdiği kimlik kartlarının üzerindeki bilgileri okuyabiliyordu.

29 Eylül 1961'de, felaket bir dönemin ardından devrim olup, Suriye'nin yeni yöneticileri ayrılmayı ilan ettiklerinde ben daha CP sınıfındaydım. Her zamanki gibi darbeciler önceki muktedirlerin sembollerine saldırdılar. Abdül Hamid El Sarraj ve yardımcıları tutuklanıp zararsız hale getirildiler. Amûdê'de istihbarat servisi elemanları Nasır'ın heykelini belediye başkanlığı salonundan dışarıya sürüklediler. Arap milliyetçiliğinin babasını bir kanun kaçağı, kaçınılması gereken tehlikeli bir deli gibi gösterdiler. Amûdêliler iki büyük kahveyi terk etmişlerdi. Kendilerini ulus için tehlike olarak tayin eden bir rejimin ölümüne tanık olmaktan gayet memnunlardı. Mı-

sır, kontrol aygıtı polislerini ve tabii ki öğretmenlerini geri çekti. Bizim canımızı sıkansa birkaç kuruş karşılığında bizi eğlendiren sihirbazların artık şehre gelmemeleri oldu.

Başkentte yeni yöneticiler tüm güç kanallarını ele geçirdiler. Tıpkı selefleri gibi harikalar vaat ettiler ama halk bunlara aldanmıyor, ilerlemeye ve özgürlüğe ulaşmaya ışık yılı mesafede olunduğunu biliyorlardı. Onlar da ülkeyi oyaladılar ve bölgemizde Kürtlere uygulanan ulusal baskı politikasını daha da artırdılar. 1961 yılında büyük şef Mustafa Barzani liderliğinde başkaldıran Irak Kürtleriyle anlaştığımızdan şüphe ettiler. Daha da kötüsü bizi, insanlığın ve Arap milletinin en büyük düşmanı olarak gördükleri ve hemen denize dökülmesi gerektiğini düşündükleri Yahudiler ve Siyonistlerle bir tuttular. Mademki o yıllarda Kürt olmak iyi karşılanmıyordu, bazı aileler de kendilerini Arap Yarımadası soyuna yaklaştıracak bir unsur bulmak umuduyla geçmişlerini araştırmaya başladılar. Bazı Kürtler gittikçe artan polis baskısından kurtulmak için daha da ileri gittiler. Kendilerini peygamber ailesinden ilan ettiler ve kutsallık simgesi olan yeşil sarık takmaya başladılar. Ama köklerinden ve kimliklerinden gurur duyanlar onlarla dalga geçtiler. Onları, fakir düştüklerinde atalarının defterlerini açıp, çevrelerinden ödenmemiş borçları talep etmeye başlayan Hıristiyanlara benzettiler. Bu sağlıksız süreç ebeveynlerimde milli duygular lehine işliyordu. Barzani'yi ve peşmergeleri seviyorlar, bu ölümle dalga geçip, karşısında dimdik duran adamlarla aynı kültüre ait olmaktan gurur duyuyorlardı. Uygulanan teröre, ihanetlere, ihbarlara rağmen, göz önüne çıkmadan, gizlice halk şarkıları dinliyorlardı. Kürt alfabesini kullanıyorduk ama Reşîd Kurdî'nin dilbilgisini ya da Cigerxwîn ile Ehmedê Xanî'nin şiirlerini okuyabilenler yok denecek kadar azdı.

Okula başladığım yıl, şehrimizin o güne dek yaşadığı en büyük trajedinin meydana geldiği yıldı. 1937 yılında, Suriye ve Lübnan'da Fransız mandası sürerken, Fransız Hava Kuvvetleri Amûdê'yi ve dedemin köyü olan Tel Habaş gibi köyleri bombalamıştı. Kazma, kılıç ve birkaç paslı tüfekle silahlanmış köylülere bombardıman uçaklarıyla saldırmışlardı. Köylüler verimsiz buğday hasatlarından vergi talep eden mandacılara ödeme yapmayı reddediyorlardı. Amûdê soyulmuş, yağmalanmış, yakılmış, şehirdeki herkes birbirine düşürülmüştü. Bu süreci yaşamış olan anneannem, anlatırken yumruğunu sıkıp göğsünü döverdi. 1937 ihanetlerin, dalaverelerin, komploların yılıydı! Ama asıl 13 Kasım 1960'da şehrimiz Yanık Amûdê adını hak etti. Çok büyük bir yangın sinemayı sardı, bir anda benden birkaç yaş daha büyük, iki yüzle üç yüz arası çocuğu yok ederek, harap etti. Bizden binlerce kilometre uzaktaki Cezayir devrimini destekleyen devlet, topladığı parayı Ulusal Kurtuluş Cephesi devrimcilerine yollamak üzere birer sinema bileti almayı tüm öğrencilere zorunlu kılmıştı. Durum saçmalığın son kertesiydi; filmin ne devrimle ne de Fransız ya da İngiliz sömürgeciliğini yücelten bir hikâyeyle ilgisi vardı. Konuşulan lehçenin zar zor anlaşıldığı, zevksizce boyanmış kadınlar için birbirini öldüren adamlar ve bir avuç dolusu saçmalıkla dolu düşük kalite bir Mısır filmiydi. Ertesi güne kadar, büyük büyükbabam Hami'nin de yattığı eski mezarlığın güneyinde mezar taşlarından oluşan bir tarla bitiverdi. Kimlikleri belirlenemeyen bedenler toplu bir mezara gömüldü, böylece herkes orada ağlayabilecekti. Zira ailelerin tümünden bir ya da iki çocuk faciada can vermişti.

Facianın ertesi günü, küçük bisikletimle bizim evden iki blok uzaklıktaki sinemayı görmeye gittim. Hâlâ ayakta kalan çamur duvarlar üzerinde küçük ellerin bıraktığı kasvetli imzalar duruyordu. Duman, enkaz arasından dışarı çıkıyordu. Her

yer ayakkabılar, kollar, yanmış ayaklarla doluydu. Neyse ki ölümün ne olduğunu henüz bilmiyor ve facianın büyüklüğünü anlamıyordum. Şehrin tüm semtlerinden göğe hıçkırıklar yükseliyordu. Ebeveynler sağ kalanların üzerine atlıyor, onlara sıkıca sarılıyor hatta bu esnada onlara zarar da veriyorlardı çünkü birçoğunda ciddi yanıklar vardı. Anne babalar, camilerin avlularına yatırılan cesetlerde bir iz, bir kumaş parçası, yüzük, kolye, onları tanıyabilecekleri bir muska arıyorlardı. Ölümün, insan etinin kokusu şehrin sokaklarında dolaşıyordu. Kortejler, okyanus dalgaları gibi, birbirleri ardına yeni mezarlığa doğru akıyordu. Kadınlar saçlarını yoluyor, tırnaklarıyla yanaklarını yırtıyorlardı. Caddenin orta yerinde aniden delirmiş gibi uluyorlardı. Din büyükleri onları yatıştırmaya çalışıyor, çocuklarının şehit olduğunu söylüyorlardı. Onları yıkamaya, her şeye kadir olan Allah'la karşılaşmaları için hazırlamaya gerek yoktu. Masum ve günahsız bir şekilde, birer kuşa dönüşmek üzere doğrudan cennete gidiyorlardı. Pamuktan daha hafif, kar kümeciklerinden daha saf ve küçük ruhları çoktan gök kubbede dönüyordu. Baldan ve sütten nehirler akan, sonsuz bolluk içindeki o yerde insanların bu aşağıdaki hayatta dileyebilecekleri her şey vardı! Bu sözler onları birkaç saniyeliğine yatıştırıyor, sonra zorlu ayrılığın acısı onları volkandaki lav gibi eritiyordu. Ölüm, ayetlerden ve daha iyi bir hayat vaadinden daha gerçek, daha şiddetliydi.

Bu trajediden sonra bölge yöneticisine ölümüne kin beslemeye başlamıştık. Para toplama işini hiçbir güvenlik önlemi almadan düzenlemişti. Şehir zaten yoğun bir şekilde bağış yapmıştı ama bölge yöneticisi fazlasıyla oburdu. Yangın riskinin yüksek olduğunu gayet iyi biliyordu, projektörün ısındığı ona söylenmişti ama uyarılara kulak asmamıştı. Sinema salonu "Şehrazad" ince ve uzun bir binaydı. Bölgenin tüm yapıları gibi duvarları kerpiçten, çatısı da tahta ve samandan yapılmış-

tı; yani çok yanıcıydı. Burayı inşa edenler koyun ve inek beslemek için bir ahır olduğunu düşünmüşlerdi. Bir sinema salonunun ne olduğu hakkında hiçbir fikirleri yoktu.

Günün birçok kahramanı vardı ama şehir sadece bir ismi hiç unutmadı. Mihemmed Deqorî'nin heceleri sonsuza kadar özveri ve fedakârlığın heceleriyle birleşti. O gece, yakışıklı ve genç bir adam, Amûdê'nin sinemasının ateş aldığını duymuştu. Yolda, hayatta kalan ve sağlıklı olduğunu söyleyen oğluyla karşılaştı. Ama Mihemmed Deqorî emin adımlarla kaderine doğru yürüdü. "Oğlum" dedi, "Amûdê'nin tüm gençleri ve çocukları senin gibi". Cehennemin alevlerine ve kara dumanlarına meydan okudu. İki çocuğu kollarının altına aldı ve dışarı, ölümün kollarından uzağa attı. İkincisinde, üç çocuk aldı. Her taraftan sesler, imdat çığlıkları yükseliyordu. İniltiler kulaklarını yırtıyor, kalbini eritiyordu. Kurtarılacak çok hayat vardı. Ölüm ve yaşam arasında kaç kere mekik dokudu? Oğluna benzer kaç çocuğu açgözlü denizanasının pençelerinden çekip aldı? Yiğit, kendisini çevreleyen sonsuz alevler kadar çoğalmak, binlerce kola sahip olmak istiyordu. Etrafı süsleyen hintkenevirinden çuvallar ve metal kirişleri eğen kaynar dumanlar yüzünden ısı hızla yükseliyordu. Kirişlerden biri, cehennemi bir gürültüyle çöktü ve onu yere yapıştırarak masum varlığını hiçliğin kurnazlığına doğru sürükleyerek götürdü. O gün, Ristemê Zal, eski efsanelerin en itibarlı kahramanlarından biri, şehrimden bir Kürt'ün içine girdi. O yaştaki tek kurbanın, otuz iki yaşındaki genç bir adam olan Mihemmed Deqorî'nin adını aldı.

Ölüm, şehri yoğun bir kedere boğdu. Amûdê'de, molla ve şeyhlerin deyişiyle şeytan icadı sinema, ölümle eşanlamlı oldu. Artık bir çocuk ebeveynlerine film seyretmeye gitmek istediğini söylerse, bu onlar için, bir tabancanın namlusunu alnına dayamalarını ve şarjörün tamamını kafasına boşaltmalarını

istemekle aynı şey gibi geliyordu. Onu bir bidon benzinle ıslatıp, üzerine yanan bir kibrit atmakla eşdeğerdi. Birçok kişi facianın bir kaza olduğu savına inanmadı. Aynı 1960 yılının ağustos ayında, Nasır'dan emir alan Abdül Hamid El Sarraj, Demokratik Kürdistan Partisi'nin yöneticilerini tutuklatmıştı. İstihbarat teşkilatı üyelerine göre, adını yazabilen ya da bir bisiklet sahibi olan her Kürt, birlik, özgürlük ve sosyalizm demek olan Arap ülküsü için tehlikeydi. İki üç yüz Kürt çocuğun sinema yangınında ölmesi bu işi yoluna koyuyordu. Şehirde birçok kişi, bu trajediyi vali ve uşağının yaptığından şüpheleniyordu. Yetkililer hiçbir soruşturma yapmadı ve daha sonraki yıllarda şehitlerin ailelerinin birlikte mezarlığa yürüyüp bunu bir anma törenine dönüştürmelerine izin vermediler. Zaten kendi içinde ve ruhunda yıkılmış bir topluluğu sanki daha da hor görmek için, sinemanın yerine bir anıt diktiler. Oraya kurbanların adlarını oymak yerine, kocaman harflerle, ülkenin propaganda sözlerini yazdılar. Sinemanın yerine muhteşem gezinti yolları olan ve semti güzel kokuları ile dolduran güllerle dolu bir bahçe yeşerdi. Kesin bir ya da birkaç şehit çocuğun babası olan bahçıvan gün ve gece boyunca orada iki büklüm yere eğilmiş halde toprağı belliyor, işliyor ve seviyordu. Her bitkiye sanki alevlerden kurtulmuş bir çocuk gibi özenle bakıyordu; her gül fidanı ona çocuğun gözleri gibi değerli geliyordu. Bu zavallı çocukların ölümü unutulmayı ve kabuk tutmayı reddeden çok büyük bir yaraydı.

Bu felaket yetmezmiş gibi, yetkililer Ağustos 1962'de, bizim vilayetimizde "özel nüfus sayımı" yapılmasını emrettiler. Bahane olarak, her zamanki gibi, emperyalizm ve onun sonucunda da Siyonizmi gösterdiler. Dediler ki, insanlığın vücudunda kanser gibi yayılan bu iki musibet, Türkiye Kürtlerini ve başka yerlerdekileri, illegal olarak sınırı aşmaya ve yüzün ortasındaki

burun kadar Arap olan bu topraklara sahip çıkmaya itiyormuş. Dediler ki, Arap körfezinden Pasifik Okyanusu'na kadar uzanan zenginliklerini soymak isteyen düşmanlarını püskürtmek için sevgili vatanlarının topraklarını saf kanlarıyla sulamaya hazırlarmış.

Arapça'dan başka dil konuşmayan bir adam, elinde koca bir defterle, var gücüyle kapımızı çaldığında ben CP sınıfına gidiyordum. Bariz bir telaşla gündüzleri hem oturma hem de misafir odası olarak kullandığımız odaya alındı. Devletin arabalarını asabi bir şekilde sürerken toz ve korku bulutları kaldıran gizli servis elemanlarına benziyordu. Bizim bölgemizde, yaramaz çocuğunu korkutmak isteyen anne derdi ki: "Dikkat, eğer susmazsan kurtlar seni götürmeye gelecek." Kasım ayıydı ve biz, çocuklar, okula gidiyorduk. Bu beyefendi, kadınlar, erkekler, erkek ve kız çocukları, yani hepimizi görmek istiyordu. Anneannemin koyun sürüsünü sayıp, sonra da kelle başına bir miktar vergi isteyen denetçiler sevilmezdi. Gerçi belirttikleri rakam gerçeğin epeyce altında olurdu ama krallar gibi ağırlanırlardı. Onlar için önemli olan, usta bir hareketle ceplerine attıkları bahşişlerdi. Dünyanın her yerinde, benim yaşımda çocuklar dahi bilirdi: Otoriteyi temsil eden bu adamları görünce, tabanları yağlamak gerekirdi. Bizim oralarda söylenen bir atasözünde olduğu gibi, devlet memurları, Kürtlerin kara kaşları kara gözleri hatırına bölgemize gelmezlerdi. Ali Baba ve Kırk Haramiler'in mağarasındaki aşağılık Kasım gibi davranırlardı. Eski püskü elbiselerle gelir, birkaç yıl sonra hatırı sayılır servetlerle geri dönerlerdi. Hayır, bu kimse için sır değildi.

Ancak bu bey o gün biz insanları saymak için gelmişti, sanki koyun ya da keçiymişiz gibi. Ailenin tüm fertlerini, vücutlarını dik tutabilmek için çamaşır ve sargılarla kundaklanan yeni doğmuş bebekleri bile görmek istiyordu. Herkesin doğum ta-

rihi ve yerini büyük defterine kaydediyordu. Anneannem ve babam Osmanlı İmparatorluğu zamanında doğmuşlardı ama şu anda sayıldıkları topraklar üzerinde doğduklarını ve bu toprakların sahipleri olduklarını belgeleyen evrakları vardı. Annem ve Zübeyde teyzem gün yüzünü ilk kez, Suriye'deki Fransız mandası sürerken, Amûdê'nin birkaç kilometre güneyindeki Tel Habaş'ta görmüşlerdi. Bize gelince, üçüncü nesil çocuklar, çok genç olan cumhuriyette doğmuştuk ve doğmaya devam ediyorduk. Denetçi kimliğimize ait bütün özellikleri silip, bizi kendi iyiliğimiz için, uslu Arap yurttaşlar haline getirecekti. Annem ne doğduğum yıl ne de ay hakkında bir fikre sahipti. Kurdo'da olduğumuzu ve havanın soğuk olduğunu biliyordu. Yazın olduğu gibi yıldızların altında, avluda uyumak yerine, içeride, odalarda yatılıyordu ve sonbaharın başlarıydı. Ablam için de durum aynıydı. Denetçi bize aynı doğum tarihini ve yerini verip, bizi ikiz olarak kaydediverdi. Diğer erkek ve kız kardeşlerim Amûdê'de, şehirde, "şehirli" ve "modern" olarak doğmuşlardı ama doğum yılları kesin olsa da gün ve ay yine de tahminiydi.

Kasım 1962'de yapılan nüfus sayımının etkileri ancak Nisan 1966'da anlaşılabildi. Sayımın, Kürt toplumunun yabancı olarak kabul edilen önemli bir bölümü için felaketten de öte sonuçları oldu. Bir gün içinde yüz yirmi bin erkek ve kadın kendilerini sivil haklarından yoksun edilmiş buldular. Kökten bir çözüm beklerlerken, Suriye vatandaşlığına ait tüm haklarından mahrum edildiler. Doğdukları topraklar üzerinde uyruksuz bırakıldılar. Onlara kalan sefalet ve yoksunluğun otlarını yetiştirmekti. Askerlik hizmetinden muaflardı ama bir gün devlet memuru veya ev sahibi olmaları da imkânsız hale getirilmişti. Bunların da ötesinde, hapishaneleri haline gelen topraklarını terk edebilmek için resmi evrak alma hakları tamamen ellerinden alınmıştı.

3

Bu bölümde batıl inançlara sahip bir anneannenin özellikle hayvanlarla konuşma ve en tehlikeli, soytarı kırması köpeklere bile yaklaşabilme yetenekleri konu edilmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünden sonra, bölgemiz uzun süre Kürt kabileler tarafından yönetildi. Birinci Dünya Savaşı'nın galibi Fransızlar, Suriye'yi mandaları altına aldılar. Orduları Maysalun Savaşı'nı kazanıp, Yusuf El Azma liderliğindeki ayaklanmayı bastırdıktan sonra Şam'a girdi. General Gouraud, 23 Temmuz 1920'de, zaferinin ertesi günü eski şehre yöneldi. Yedi yüz yirmi yedi yıl önce, 1193'te ölmüş olan Selahaddin Eyyubi ile görülecek bir hesabı vardı. Kindar asker, büyük Emevi Camii'nin yanındaki küçük mozolede, mezarın önünde dikiliyordu. Orada gömülü olan adam, Kutsal Toprakların haçlılarını, Doğu'yu ebedi olarak terk ettiklerini söyleyerek Suriye'den kovalamıştı. Modern bir ordunun başındaki Gouraud, oradaki fiziki varlığıyla bunun tersini ispat etmek istiyordu. Hiçliğin sessizliğine doğru seslendi: "Selahaddin, işte geri geldik!" Allah'ın hizmetine verdiği güzel hurilerle çevrili olan koca Kürt sessizliğini korudu. Oradaydı. Atalarının eski Fransızca'sından farklı, tuhaf bir dilde konuşan saçma bir generale cevap vermekten başka yapacak işleri vardı ama.

Fransızlar, başkentin işgalinden beş yıl sonra, Temmuz 1925'te, Fırat'ı geçip Cezîrê'nin bereketli topraklarına girdiler. Mezopotamya'nın batısını Suriye'ye katmaya kesin kararlıydılar; zaten İngilizler de yönetimleri altındaki Irak'a eklemek amacıyla bölgenin doğusunun kontrolünü ele geçirmişlerdi. Önlerinde çok yapacak çok iş vardı zira bu müdahale çocuk oyuncağı olmaktan uzaktı. 1928 yılında, Kemalist Türk hükümetiyle birlikte, Berlin-Bağdat arasındaki demiryolu hattının Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşüyle doğmuş iki yeni devletin arasında doğal ve siyasi sınır olmasına karar verdiler. Zafiyet ve itaatlerini garanti altına almak amacıyla Arap ve Kürt boyları arasına nifak tohumları saçmaya başladılar. Mandaları süresince tam bir komplo ve ihanet iklimi oluşturmayı istediler aslında. Ancak İkinci Dünya Savaşı'nın en büyük galibi olan iki yeni büyük gücün, Amerika ve Sovyetler'in, bölge üzerinde kendi emelleri vardı ve bunlar iki eski imparatorluğa devirlerinin bittiğini kesin olarak göstermek istiyorlardı.

Yeni çizilen sınırlar biz Kürtler için bir faciaya sebep oldu. Zaten bölünmüş bir gövde yine parçalanmıştı. Artık, aşiretimizin yarısı mayınlarla döşenmiş şeridin, dikenli teller ve gözetleme kulelerinin arkasındaydı. Dört yüz yıldır Osmanlı İmparatorluğu ve Pers İmparatorluğu arasında bölünen bizler, kendimizi "Hasta Adam" denilen imparatorluğun cesedi üzerinde bitiveren iki yeni devletin sınırıyla ayrılmış bulduk. Aşiretimizin atası Hasso'nun Amûdê'ye birkaç kilometre uzaklıktaki mezarı başka bir ülkedeydi. Oraya gitmek için kimlik kartları, pasaportlar ve iki devletin de memurlarına rüşvet verilerek alınabilen vizeler gerekliydi. Babamın gençliğinde koşturduğu topraklar şimdi bize yasaktı. Bir sayfa kapanıyordu, hem sonra atların yerini motosikletler ve taksiler alıyordu. Artık eski zamanlardaki gibi, al kısrakların sırtında Mezopotamyamızın topraklarını arşınlayamayacaktık! Tüm

güvenlik mekanizmalarıyla hasetçe korunan sınır duruyordu önümüzde.

1937 yılında, Cezîrê'de konuşlanan Fransızlar gizlice hazırlanmakta olan bir ayaklanmayı bastırmak için savaş uçaklarını getirttiler. Amûdê'yi ve anne tarafından dedemin köyü Tel Habaş'ı ateşe verdiler, vergi toplayıcılarına karşı hasatlarını korumaya kararlı on iki kişiyi öldürdüler. 1944 yılında, yirmi dört yıllık himayeden, sebep oldukları tüm komplo ve karışıklıklardan sonra ülkeyi terk ettiler. Amûdê'de askeri varlıklarının bir kalıntısı olarak, Türkiye sınırına yakın inşa edilmiş kerpiç bir kışla bıraktılar. Bir de postane binasının yüzündeki üç PTT harfiyle hiçbir tazminat ödemedikleri onlarca eski savaşçıyı.

1943 yılında, Fransızların gidişinden bir yıl önce, dedem önce Şam'ın, sonra da Lübnan başkentinin yolunu tuttu. Kendisini kemiren ve geçmek bilmeyen hastalığını tedavi ettirecekti. Bir ya da iki yıl evvel, dönemin törelerinin öngördüğü gibi, dördüncü karısıyla evlenmişti. Ona eşlik eden iki adam da okuma yazma bilmiyordu. Geriye onsuz döndüler ve anneanneme kimliğinin içinde olduğu ceylan derisi çantasını geri getirdiler. Dedem 1888'de doğmuş, 1943'te 55 yaşında ölmüştü. Beyrut dünyanın öbür ucunda olduğu için kimse mezarına gidemedi; zaten nereye gömüldüğü de tam olarak bilinmiyordu.

Dedemin anneannemle evlenmesi aile tarihimizin çok önemli olaylarından biriydi. Yirminci yüzyılla birlikte doğan anneannem, ömrünün ilk on sekiz yılını Osmanlı İmparatorluğu vatandaşı olarak yaşamıştı. Babıâli'nin düşüşünden sonra Fransızların Amûdê ve Tel Habaş'ı yakışına şahit olmuştu. 1937'nin acıklı olaylarını göğsünü yumruğuyla döverek anardı sık sık. Kocasının söylediği en küçük sözden, yaptığı en küçük

şey veya en küçük bir hareketine kadar her şeyi hatırlardı. İnsanlar mülkiyet sorunlarıyla ilgili konuşmak için toplandıklarında, onun da söyleyecek sözü olurdu. Saygı görürdü. Üç kuması olduğu doğruydu ama dedem ona güvenirdi. İki "rakibi" yeniden evlenmiş ve yeniden çocuklar doğurmuş olsalar bile, o ve yan yana oturdukları diğer dul, yaşamlarını sarsmış bu adamın anısına sadık kalmışlardı.

Tüm büyükanne ve dedeler gibi, anneannem de biz torunlarını şımartmak istiyordu. Ancak bunu başlıca iki nedenle yapamıyordu. Öncelikle annemin huysuzluğu onu caydırıyor, ikinci olarak da batıl inançları buna engel oluyordu. Derli toplu ve çalışkan çocuklar olduğumuzu düşünen komşuların ve yabancıların varlığı, bizi işe yaramaz ve düzenbaz çocuklar olarak nitelemeye mecbur kılıyordu onu. Nazardan çok korkardı; ona göre, bizi çekemeyenler etrafımızdan hiç eksik olmazdı. Aşiretimiz Amûdê çevresinde otuz köy ve bir o kadar da demiryolu ve sınırın ötesinde köye sahip olduğu için insanlar bize kin güderdi. Dünyasında sonsuz yere sahip Osmanlı İmparatorluğu'na kıyasla hiçbir anlam ifade etmeyen Suriye'nin adını asla anmazdı. Bir bakışıyla iri ve yetişkin bir öküz gücündeki bir adamı yıldırım çarpmışa döndürebilen insanlar olduğuna inanıyordu. Bir keresinde, gözleri önünde, sadaka istemek için gelen köylü bir kadın evin duvarındaki bir delikte, yuvasında yavrularını besleyen güvercine bakmış ve gözlerini dikip şunu demiş: "Ne kadar güzel bir güvercin, adeta yavrularına yiyecek getiren bir kartala benziyor". Zavallı kuş iki saniye sonra yuvasından yere düşüp ezilmiş. Anneannem kendini yalan söylemeye, hasadın çok kötü olduğunu, bir şeyimizin olmadığını, yılın çok sıkıntılı geçeceğini söylemeye mecbur hissetmiş. Uğursuz ve kötü ruhuyla evi turlamasına fırsat vermeden o kötü kadından kurtulmuş. Tıpkı bizim gibi, Allah'ın yarattığı ama gözümüze görünmeyen "pirebok" adlı varlıklara

inanırdı. Ona göre bu kadın cinler insanlara çok ender görünür ve terk edilmiş harabe evlerde, ıssız köşelerde ve kurumuş dere yataklarında dolaşırlardı. Bu varlıklar ikiye ayrılırdı: uğursuz olanlardan Kuran'dan sureler okuyarak ve ermişlerin mezarlarından alınan yeşil kumaşların içine dikilmiş muskalar takarak korunmak gerekirdi; yararlı olanlardan ise korkulmaz, tam tersine onlar dileklerimizi ve dualarımızı gerçekleştirirlerdi. Bir keresinde, Bira Bazin köyünde kadın görünüşünde, çok gür, karmakarışık saçları olan birisini görmüş. Yırtık pırtık siyah bir elbisesi olan kadın, kuru ot deposunun oraya oturmuş, bitlerini ayıklıyormuş. Anneanneme kocaman siyah gözleriyle bakmış. Sessizlik içinde kaybolmadan önce anneannemin tufan gibi yağmurlu bir kış ve bol hasatlı bir yaz dilemeye vakti olmuş.

Anneannemin teni çok açık renkti ve yüzüyle kollarında birçok dövme vardı. Bir zamanlar bölgenin en güzel kadınlarından biriymiş. Yakın gelecekte eşi olacak olan dedem onu ilk gördüğünde nefesi kesilmiş. Evlendikten sonra ona ikisi erkek, dördü kız, altı çocuk vermiş. O zamanlar yeni doğanların ölüm oranı çok yüksekti. Salgın hastalıklar ve felaketler Mezopotamya'da kol geziyor, tüm köyleri kırıp geçiriyordu. Onun yanına, Amûdê'ye yerleştiğimizde, iki oğlunu da kaybedeli çok olmuştu. Bira Bazin'de ateş içinde ölümünü gördüğüm Hissa teyzemi ise toprağa yeni vermişti.

Anneannem bölgenin en güçlü erkeklerinden birinin karısıydı ama her şeyden önce bizim anneannemizdi. Kuzenlerimi ve beni güldürürdü, özellikle de yüzünü Mekke'ye çevirdiğinde. Kürtçe'den başka dil bilmeyen zavallı, en az yetmiş yıl boyunca, ezberlediği karmaşık ayetlerden hiçbir şey anlamadan, Kuran'ın dilinde namaz kıldı. Duasını kesmeden, yüzünde beliren sahte kızgınlık ifadesiyle, bize günümüzü göstereceğini belli ederdi. Elini yüzüne sürdükten ve seccadesini katladıktan

sonra elinin yakınındaki ayakkabı ve terlikleri bize fırlatarak hesabımızı görürdü. Sakinleştikten sonra, kadiri mutlak olan Allah'ın cezasından korkmamızı söyler ve bizim yaşımızdakileri kolayca bağışlayan Allah'tan vakit kaybetmeden af dilememizi isterdi. Sağlığımız ve özellikle de gözlerimiz için endişe ederdi çünkü Allah, sözüyle dalga geçenleri körlükle çarpardı. Anneannem en az beş metre uzunluğundaki kınalı saçlarını saran örtüsünü bir köşesinden bozardı. Bize biraz para dağıtmadan önce, merhametli ve bağışlayıcı Allah'a bize merhamet göstermesi için dua etmemizi tembihlerdi. Daha sonra, sureleri birçok kez, yavaşça tekrar etmemizi ve onun gösterdiği gibi dua etmemizi isterdi. Bize, yılın bir bölümü devlet okuluna, yaz aylarında da Kuran kursuna giderek ne kadar şanslı olduğumuzu hatırlatırdı. Onun hiç böyle bir şansı olmamıştı. Ömrünü kocasının gölgesi altında, ev işleri yaparak; kocasının ölümünden sonra ise her zaman çok da keyifli bir şey olmayan bir işle, çocuklarını yetiştirerek geçirmişti. Tüm çabasına rağmen, Arapça tek bir kelimeyi bile doğru telaffuz edemezdi. Bunun onu aştığını anladığı zaman, ellerini başının üzerinde sallayarak bizi kovalardı. Ben hemen Biro Rüstem'in küçük dükkânına koşardım. Bozuk paralarımla kuru üzüm, kavrulmuş ayçiçeği ve karpuz çekirdeği alarak ceplerimi doldururdum.

Anneannem hayvan sürüleriyle ilgilenecek güvenilir adam bulmakta gittikçe daha fazla zorluk çekiyordu. Hayvancılık, artan makineleşme yüzünden kârlı bir iş olmaktan çıkıyordu. Yıllarca nadasa bırakılmış topraklar köşe bucak işlenebiliyordu. Hem sonra salgınlar ve hastalıklar sürüleri bir anda kırıp geçirebiliyordu. Veteriner ve aşı yokluğu yüzünden koyunlar sürü halinde ölüyor ve kayıplar gittikçe artıyordu. İsteğini kaybeden anneannem şilte ve battaniye yapmak için kullandığımız yünün

ve temel besinlerimizden peynir, yoğurt ve tereyağını yaptığımız sütün kaynağı olan üç yüz koyunundan vazgeçti.

Koyun sürüsünü muhafaza edemese de evin avlusunda süt ve yoğurt için bir inek, eti ve yumurtası için de bir düzine tavuk her zaman oldu. Ablam yarım düzine yumurtayla hazırlanmış tabağı önümüze koyduğunda, annem hemen Don Juan'ın şölenindeki komutan heykeli gibi yerini alırdı. Yenen kıymetli yemeğin miktarını denetlerdi. Azıcık omlet ve büyük bir parça ekmek almamız gerekirdi. Gittikçe daha da kalabalıklaşıyorduk ve annem, tasarruf edip komşulara ya da tüccarlara sattığı yumurtalarla kışın soba yakmak için bir bidon mazot almayı veya elektrik faturasının bir kısmını ödemeyi düşünüyordu. Yıllar boyunca çok az tıka basa doyabildik ama en yoksul ailelerden de değildik. Annem para kesesinin iplerini sıkarak bir kenara para koyabilmek istiyordu: Gelecek için planları vardı. Akrabalarımızın ve komşularımızın alay konusu olmaya katlanamazdı. "Tereyağının fazlasını bulunca son damlasına kadar tüketen" Araplara benzemek istemiyordu. "Ak akçeyi kara gün için saklamak" gerekiyordu.

Anneannem, dört ayaklılarla olağanüstü ilişkiler kuruyordu. İneklere ilahi değer biçen bir Hintli olmayabilirdi ama özellikle yavrulayacakları zaman onlara fazlasıyla yumuşak kelimeler fısıldıyordu. Hatta elinde gaz lambasıyla yere oturup, fiziksel acıya göğüs germeleri ve doğuma psikolojik olarak hazırlanmaları için geceyi orada geçiriyordu. Kesin onlara ikiz doğurmalarını söylüyor veya daha az güç geçmesini istediği gelecek günler için Allah'ın inayetiyle eksiksiz ve bol bir hasat diliyordu. Gerçekten çok şaşırtıcıydı çünkü hayvanlar onu anlıyor ve seviyor gibiydiler. Tabii ki insanlar gibi kelimelerle cevap vermiyorlardı ama koca, nemli siyah gözleriyle iletişim kuruyorlardı. Böğürüyor, gayretsizce kuyruklarını oynatıyor, sakince geviş getirerek rıza gösteriyorlardı.

Ahır avlunun dibinde, bölgenin tüm tozunu içine çeken dört nar ağacıyla iki incir ağacı diktiğimiz yerdeydi. Avluda ayrıca dalları çardağı sarıp, kaplayan üzüm asmaları vardı. Tavuklar sık sık yaşadığımız odalara girer, ekmek kırıntıları ya da yemek artıkları ararlardı. Bazen de halının, hatta kenarları dantel işlemeli yastıkların üzerine pislerlerdi. Yapılacak hiçbir şey yoktu. Onları tekmeler savurarak kovalar, evi inleten çığlıklar atardık ama beş dakika sonra yine içeride olurlardı. Amûdê ve çevre köylerde tavukların eşekler kadar, hatta onlardan daha aptal oldukları söylenirdi. Kadın düşmanları, kadiri mutlak Allah'ın yedi kadının beynini tek bir tavuğa koyduğunu ileri sürerlerdi. Tıpkı sinekler gibi, nohuttan biraz büyükçe olan minik beyinleri ve yan bakışlarıyla geri gelirlerdi. Misafir geldiğinde, annem izin verirse, bir tanesini kuyruğundan veya kanatlarından tutarak yakalamaktan büyük zevk alırdım. Yakaladığım tavuğu, bıçağı olan bir büyüğe uzatırdım. Çocukların onları kesmesine izin verilmezdi, uyulması gereken ritüeller vardı. Allah'ın yarattığı varlığın canını alırken acısını azaltmak için çok keskin bir bıçağa ihtiyaç vardı. Sonra olmazsa olmaz şart, iki dünyanın Yaratıcısının iznini almak gerekirdi. Etini tüketmek helal olsun diye, keserken yetişkin kişinin "her şeye muktedir Allah'ın adıyla" diyerek besmele çekmesi gerekirdi.

İneğin tezeği avluda, nar ve incir ağaçlarının yanına yığılırdı. Yeterli miktarda tezek toplanınca, kenar mahallelerin dışında oturan fakir bir kadın kızlarıyla birlikte gelir, tezeklerden yuvarlak parçalar yapar, onları da güneşte kuruturdu. Mazot sobası almaya imkânı olmayanlar bu kurutulmuş tezekten daireler, koyun ve keçi pislikleriyle ısınırlardı. Bizim vardı ama annemin düzenli ve tutumlu beyni, bu kıymetli daireleri iki günde bir hazırladığı ekmekleri pişirdiği fırını ısıtmak için kullanmayı öngörürdü. Kışın, biz çocuklar için gübre çok önemliydi. Toroslar eteklerine kadar kalın bir kar tabakasıyla

kaplandığı zaman, sığırcık kuşları altın lekelerle kaplı siyah bulutlar gibi gelirdi. Açlığın sınadığı kuşlar, Mardin'in bozkır ovalarına yiyecek aramaya inerlerdi. Dikenli telli sınır, mayın tarlaları ve gözetleme kuleleri, başı tıraşlı Türk askerleri ve Amerikan makineli tüfekleri nedir bilmezlerdi. Vizeye ya da sanki bunun için tayin edilirlermiş gibi davranan, tamamen yozlaşmış devlet memurlarına rüşvet verecek torpile de ihtiyaçları yoktu. Ancak bir kez bizim tarafa geçtiler mi, sığırcıkların bir kısmı ya sobaya ya da şişlere geçirilip fırına girerdi. Kuşların gübreyle kamufle ettiğimiz metal tuzaklara ya da söğüt ağacından yapılan büyük sepetlerin içine girmelerini sağlar, sonra da sopanın ucuna bağlı ipi uzaktan çekerek hapsolmalarını sağlardık.

Her iki yılda bir, annem ya bir erkek ya da kız doğuruyordu. Kahvaltımız değişmez bir şekilde önceden verilen şekerli çay ve evde yapılmış bir dilim ekmekten oluşurdu. Ablam her sabah tuzunu almak ve yumuşatmak için birkaç dakika sıcak suda beklettiği koyun peyniri parçalarını sayardı. Bazen, Halep'in taşrasındaki Kürt şehri Efrîn'den gelen zeytinimiz ya da incir reçelimiz olurdu ama omlet çok enderdi. Çay ve ekmeğin içine koyduğum bir parça peynir bana kendimi mutlu hissettirirdi ama annem şaşırtıcı bir şekilde o anımı mahvetmeyi başarırdı. Sanki dünyayı vurmuş sebatkâr bir kıtlığın nedeniymişim gibi izlerdi beni. İlk bardağımı bitirir bitirmez, kalkıp yerdeki delikten ailenin kıymetli servetine bakmamı emrederdi. İlkbaharda ve yaz aylarında ineği, hayvanları şehrin dışına çıkarıp gün boyu otlatmak için toplayan çobana götürmem gerekiyordu. Akşamları inek tek başına dönüyor, onu almaya gitmeme gerek kalmıyordu. Açık kapıdan içeri giriyor ya da kapıyı açmamız için böğürüyordu. Ağır ama mutlu adımlarla, anneannemin kendisini büyük bir kova serin suyla beklediği ahırına yöneliyordu. Hayvan susuzluğunu giderir-

ken anneannem kulağına sırlarını fısıldardı. Ona annemin huysuzluğundan bahseder, gittikçe daha az yağan yağmurdan, ortalığı kırıp geçiren susuzluktan söz ederdi. Kocasının yanında yaşadığı mutluluğu uzun uzun anlatır, çok çabuk değişen ve gittikçe daha az anladığı bir dünyanın karşısında duyduğu endişelerden dem vururdu.

İneğin günlük angaryasının dışında bir de sulama işi vardı. İki günde bir kuyudan su çekip on kadar üzüm asmasını, iki incir ve dört nar ağacını sulamak gerekiyordu. İki kişiydik ve nöbetleşe çalışıyorduk. Birimiz kuyudan su çekerken diğerimiz ağaç gövdelerinin kenarlarına kazmış olduğumuz havuzlara su doldurmak için kovayı taşıyordu. Çatlamış toprak, asırlardır su içmemiş bir hecin devesi misali oburca yutuyordu suyu.

Amûdê'de ve köyde, Evde amcamlarda, insanlar kültürlerini ve insan ruhu hakkında bildiklerini sergiliyorlardı. Diyorlardı ki, tezatlar arasında çok ince bir fark vardır. Buna hiç şaşmadan, hem zırdeli hem de ataları üzerine uçsuz bucaksız bilgiye sahip olan İsmailê Din'i örnek gösteriyorlardı. Sohbet esnasında bölgede tanıdığı tüm ayyaşlarla olan macerasını anlatıyorlardı. Bir gün, Yakup Heylûnê'nin meyhanesinin önünden geçerken, mekânın bir masanın etrafında oturmakta olan müdavimleri kendisine seslenmişler. Hepsi çakırkeyif bir haldeymiş. Köyün budalası, kısacası şehrin delisiyle dalga geçmek istemişler.

"İsmail, gel bizimle bir kadeh iç!"

Masa yiyeceklerle, şiş kebap, dörde bölünüp ızgarada pişirilmiş soğan, patlıcan ve domatesle doluymuş. Hepsinin üzerinde sumak ve iştah açıcı başka baharatlar varmış. Manzara çok baştan çıkarıcı olsa da İsmail sabırla direnmiş. Uzaklaşmadan önce o günden beri tekrarlanan cümlesini söylemiş: "İçtiğiniz zaman benim gibi oluyorsunuz. Peki ya deli dediğiniz

ben içersem, neye dönüşürüm?" Verdiği ders açık ve netti. Onunla dalga geçilmemeliydi! Her şeye kadir Allah bilgeliği ve gerçeği, çocuklarla delilerin ağzında dillendirirmiş.

O yıllarda milli tütün ve yan ürünleri idaresi, Türk tütününe ve efsane şef Ferecê Koro da dahil olmak üzere tüm kaçakçılara amansız bir savaş açmıştı. Yeri, karakolun çimento binasına uzak olmayan kerpiç bir evdeydi. Orada çalışan devlet ve düzenin temsilcileri tıpkı jandarmalara benzer üniformalar giyiyorlardı. Muhbirler sayesinde ya sabah çok erken ya da gece çok geç saatlerde baskınlar yapıyorlardı. Yakalanan mallara el koyuyorlar ve bunları kullananlara da ağır cezalar uyguluyorlardı.

Tekel memurlarından biri, şimendifer gibi tüttüğü ve her yere kolayca girip çıktığı için İsmail'i muhbir olarak kullanmayı düşündü. Eğer büyük bir baskın yapabilirlerse, ödül olarak ona bir miktar para verecekleri vaadinde bulundu. Ancak şaşkınlıkla İsmail'in Türk tütününün bulunduğu yeri göstermeye çoktan hazır olduğunu fark etti. Memur büyük bir memnuniyetle ona yarım kilo kebap, içinde büyük buz parçaları ve dövülmüş sarımsak olan bir kâse yoğurt sipariş etti. Adamlarına silahlarını alıp, Land Rover'a binmelerini emretti. İsmail yolu tarif etmek için ön koltuğa oturdu. Şoföre önce sola sonra sağa dönmesini söyledi, şehrin tüm semtlerini enine boyuna dolaştırdı. Nihayet devletin aracını Dirbêsiyê'ye giden yola soktu. El Maarri Lisesi'nin karşısında arabayı durdurdu ve herkese aşağıya inmelerini söyledi. Parmağıyla sınırın ötesindeki Toroslar'ı işaret etti ve dedi ki:

"Bu dağları görüyor musunuz? Aradığınız Türk tütününün tamamı orada."

Memur da delilik ve bilgelik arasında çok ince bir çizgi olduğuna böylece ikna oldu. Dönemin tek partisi ve istihbarat servisleri tarafından tedavüle sokulan, Siyonizm ve emperya-

lizmle işbirliği yapma suçuyla itham edebileceği halde, bir deliyi cezalandırarak şehirde alay konusu olmak istemediği için İsmail'i serbest bıraktı.

Dünyanın tüm küçük şehirlerinde olduğu gibi Amûdê'de de delilerle budalalar, kaygısız ve çocuk hayal gücümüzü iyice canlandırıyordu. Aile bağlarını ve servetlerini muhafaza etmek için akraba evliliği yapanlarda kusurlu doğanların sayısı artıyordu ama onlar bizi ilgilendirmiyordu. Aileleri meraklı bakışlardan ve eleştirilerden kaçınmak için bu çocukları ücra köşelerdeki odalara kapatıyorlardı. Esas konu edilenler yarı deli, yarı bilge olup serbestçe dolaşanlar ve sıkça şehir merkezine gelenlerdi. Herkesin en çok sevdiği ve sakındığı ise İsmailê Din'di. O elbiselerini parçalamaz, tam aksine giyimine dikkat ederdi. Zaman zaman krize girdiğinde, kendisine "cinlerin" saldırdığı söylenirdi. Bu kadın cinsiyetli cinler onu tuttuğu zaman, zavallı adam gerçeklikten tamamen kopardı. Sanki bir işkence ordusuyla savaşa girmiş gibi çırpınır, bir şeyler gevelerdi. Bu zamanlarda, kimseye zarar vermemek için ortadan kaybolmayı tercih ederdi. "Allah'ın engin toprakları" sanki yarılırdı ve onu yutup derinliklerinde saklardı. İyice kendisine gelip uğursuz kadınlarının etkisinden tamamen kurtulmadan şehre geri dönmezdi.

İsmailê Din bir gün açık kalan kapıdan fırtına gibi evimize daldı. Yazın, hasat sonrasıydı; bölgenin fakirleri hali vakti az çok yerinde olan aileleri dolaşarak sadaka topluyorlardı. Annem ve anneannem saklanmamızı istediler. Anneannem namaz seccadesinden kalkmadı; "delinin" karşısında hiç paniğe kapılmamıştı. Tam tersine İsmail'i çok sıcak karşıladı ve ondan oturmasını rica etti. Onu Tel Habaş'tan ve dedem Şehmus Hasso'dan uzun yıllardır tanıyor gibiydi. Tam yemek saati olduğu için önüne üç parça koyun eti ve bulgur pilavıyla dolu bir tabak, soyulmuş soğan ve bir tas buzlu, sarımsaklı teleme koy-

du. Zayıflığına ve büyük ihtimalle aç olmasına rağmen, İsmailê Din yemeğin üstüne atlamadı. Normal bir hayat sürmesine, örneğin çalışmasına, evlenmesine ve çocuk sahibi olmasına engel olan krizlerinden utanıyordu. Hacca gitmemiş olmasına rağmen anneanneme "Haciye" diyordu. Hacı olanlara neredeyse kesin olarak vaat edildiği için, "cennete gitmesini" dilemenin ustaca bir yoluydu bu. Hacca gitmek İslam'ın beş şartından biriydi. İsmailê Din sürekli ellerine bakıyor ve yavaşça yemeğini yiyordu. Fakirler gibi yalvararak biraz para ya da buğday istemekten de utanıyordu. Anneannemin ona verdiklerini sesini çıkarmadan kabul etti. Birçokları tartışır, yeterli olmadığını, kapımızı çaldıkları için pişman olduklarını söylerlerdi. Ayağa kalktı ve çıktı; teyzem hemen arkasından aceleyle kapıyı kapattı.

O gün anneanneme olan hayranlığım daha da arttı. Gerçekten çok şaşırtıcıydı! Hiç okula gitmemişti. Dövmelerle kaplı elleri yaşamı boyunca hiç kitap tutmamıştı ve buna rağmen, *pirebok* yani tenhalara dadanan cinlerle konuşmayı biliyordu. İneklerle sohbet edebiliyor ve yeri gelince bir delinin böyle tatlı ve uysal davranmasını sağlayabiliyordu.

Amûdê'de Ermeni Dawido'yu saymazsak dişçi yoktu. O da iki haftada bir komşu şehir Qamişlo'dan gelirdi. Eğitimsiz ama diş çekmeyi iş edinmiş bir berber gibiydi ve en acı çeken, hatta yanakları yabanarısı sürüsü sokmuş gibi şişmiş hastaları bile güldürürdü. Fatora'ya doğru uzanan caddede, doktorun bitişiğindeki kilden dükkâna yerleşirdi. Nalbant olan Hıristiyan Hanna'nınkine şaşırtıcı derecede benzeyen bir sandığa yerleştirdiği dişçi dolabıyla birlikte seyahat ederdi. Ermeni Dawido çürükleri diş köklerine saldırarak tedavi ederdi, yani dişleri sökerdi! İç taraftaki şehirlerde yapıldığı gibi, siyah bir noktayı tedavi etmek için saatler harcamazdı. Diş macunu ve fırçaların

yokluğunda, dişlerin uzun süre sağlam kalması mümkün değildi. Bir kere hepsinden kurtulmak ve çürük nedir bilmeyen aparatları yeğlemek gerekirdi; zaten bu pek de pahalı olmayan aparatları da paket halinde satıyordu.

Bir gün anneannem kendisiyle birlikte şehre gelen dişçiye gitmemi istedi. Çok şaşırdım, Dawido onu iyi tanıyordu. Aileyi sordu, ona çok kibar davrandı. Ama hatır sorma faslı biter bitmez eski haline, yani diş çeken soytarı berbere dönüştü. Mizah anlayışı çok güçlüydü. Anneannem sağ elini çenesine, azı dişlerine doğru koydu ve çok ıstırabı olduğunu söyledi. Dawido hemen "Benim sorunum değil. Benim hiçbir yerim ağrımıyor" yanıtını verdi ve aptal gibi güldü. Anneannem işini ciddiye almasını rica etti ama Ermeni "Benim sorunum değil, benim bir yerim ağrımıyor" diyerek şakasını yineledi. Sonra insanı ayakta uyutan bir sürü hikâye anlatarak, laf kalabalığı ile anneannem ne olduğunu anlamadan sorunlu dişini çekti. İşini bitirip, bakım ve tavsiyelerini de anlattıktan sonra elindeki penseyle bana dönerek, "Beni yaşlı anneannenden kurtar yoksa senin fare dişlerine de aletlerimle saldıracağım" dedi.

4

Bu bölümde pamuk kadar yumuşak kalpli bir teyzeden ve ilerleme trenini kaçırmak istemeyen bir amcadan söz edilmektedir.

Zübeyde teyze benden on beş yaş kadar büyüktü. Tıpkı anneannem ve annem gibi o da okula gitmemişti ve Kürtçe'den başka dil konuşamıyordu. Semtimizde arkadaşlık ettiği, onunla aynı yaşlarda iki kız vardı: komşumuz olan seyyar satıcı Mahmudo'nun büyük kızı Sarê ile taksi sahibi Şükrü'nün kız kardeşi Fatma. Sarê ziyarete geldiğinde varlığını hiç hissetmezdik. Duvar kenarlarından, bir kedi kadar sessiz yürürdü. Ebeveynleri dindar ve tutucu olduklarından fark edilmemek için elinden geleni yapardı. Fatma ise "şehirli" diye tabir edilenlerdendi. Ailesi gibi o da Mardinli lehçesiyle konuşurdu. Çok yüksek sesle konuşur, kahkahalar atarak güler, enerji ve neşe saçardı. Ebeveynlerimle anlaşmak için çok bozuk bir Kürtçe'yle konuşurdu. Zavallı, fiilleri gerektiği gibi çekmeyi bilmiyor, hitaplar, hal ekleri ve kişi zamirlerini karıştırıyordu. Bir keresinde, teyzemin Kürt giysisini denedi ve salonda yürürken anneanneme: "Hacı Aliye, bu oldu bende?" diye sordu. Anneannem dövmeyle kaplı elleriyle yüzünü kapattı. "Sus, bahtsız seni. Şöyle de: Bu bana yakıştı mı?" Ama Fatma dolaptaki her şeyi denemeye ve "Bu oldu daha iyi bende?" şeklinde sormaya devam etti.

İlkbahar ya da yaz aylarında teyzeme her geldiğinde, kendi bahçesinden elleriyle topladığı koca bir gül buketiyle girerdi içeri. Buketi yavaşça burnuma ve ağzıma dayar ve Arapça: "Şim habibi, kokla sevgilim" derdi. Eğlenir, renklerin ve kokuların üzerimdeki etkisini izlerdi. Sonra beni gerçeklere döndürmek ister gibi yavaşça yanağımı çimdikler ve "Gülleri bu kadar çok mu seviyorsun? O halde her zaman getiririm ama unutma habibi, aslında erkekler kızlara getirir" derdi. Teyzem, Fatma ve Sarê ile anneannemle paylaştığı odasına kapanırdı. Bana mahalledeki dükkândan karışık çerez almam için para verirdi: kuru üzüm, kavrulmuş bezelye taneleri, kavrulmuş badem, karpuz çekirdeği, kavun çekirdeği, ay çekirdeği ve kabak çekirdeği. Ben uzaklaşırken, unutmuş da aklına sonradan önemsiz bir şey gelmiş gibi seslenirdi. Kulağıma gizli gizli içtiği sigaranın markasını fısıldardı: "İyi sakla ve sakın kimseye bir şey söyleme" derdi. Aslında onun için alışveriş yapmaya başladığımdan beri, onun kadar güçlü bir işbirlikçiyi kaybedecek kadar aptal olmadığımı bilmesi gerekirdi. Annem dinamit çubuğu gibi patlayıp, cezalandırmak için beni, ağabeylerimi ya da ablalarımı aradığında Zübeyde teyzemin arkasına saklanarak kendimizi emniyete alıyorduk. Döndüğümde o ve iki arkadaşının yanında kalmak istediğimi anlıyordu. Kızmış gibi yapıyor, onu rahat bırakmamı emrediyor çünkü bütün gün beni eteklerinde görmekten sıkıldığını söylüyordu. "Sen erkeksin, git erkek çocuklarıyla oyna, vaktini kızlarla geçirmen iyi değil" diyordu. Yaşıtı genç kızlarla kalabilmek için iş çevirdiğini bilirdim. Israr ettiğimi görünce, sabrını kaybetmiş ve annemi çağıracakmış gibi yapardı. O zaman ben de vazgeçer, bana daha o gün verdiği parayı harcamak için bin çeşit yol bulurdum. Yazın bu paranın bir kısmını şafak vakti, ilk namazdan hemen sonra mahalleden geçen tatlıcı için saklardım. Onun sesini duyunca, yatağımdan gürültü yapmadan, kedi gibi sessizce çıkar ve kapı-

yı açardım. Yüzümü kuzeye, şafak vaktinin ışığında beliren Toroslar'a doğru çevirirdim. Ilık tatlıyı ısırır ve baldan tatlı ve yoğun şurubunun ağzımda dağılmasına ve ruhumun her noktasını mutlulukla doldurmasına izin verirdim.

Teyzem asla evden çıkmazdı, bu onun konumundaki bir kız için uygun değildi. Arkadaşları bize gelebilirdi ama o hiçbir zaman bir yere gidemezdi. Ama bir gün, ilkbaharda, kendi yaşındaki Müslüman Araplar ve Hıristiyanlar gibi davranmak istedi. Domatesler, haşlanmış yumurtalar, peynir, ekmek gibi bir sürü yiyecek hazırladı. Beni çerez almaya yolladı. Hepsini bir sepete koydu, yanına kaşık ve bir şişe su ekledi. Fatma, Sarê ve büyük ablamla birlikte şehrin batısına, El Maarri Lisesi'nin muazzam avlusunun olduğu yere doğru yöneldik. Kızlar ağır ağır, taze havayı içlerine çekerek yürüyorlardı. Acele etmeden, piknik yapılabilecek güzel bir yer arıyorlardı. Öğleden sonra esintisiyle neşeyle sallanan gelinciklerle bezenmiş buğday tarlalarının çevresinde dolaşıyorlardı. Yarım saatlik bir yürüyüşün sonunda kurumuş bir derenin kıyısına oturmaya karar verdiler. Masmavi gökyüzünün altındaki toprakta üç renk hüküm sürüyordu: otların yeşili, gelinciklerin kırmızısı ve küçücük yaprakları olan bir çiçeğin sarısı. Ayaklarımızın altındaki toprak sıcaktan dağılıyordu. Bokböcekleri toprak topaklarını yuvarlıyor, siyah karıncalar her yöne doğru hareket ediyor, yiyecek topluyorlardı. Ne yapacaklarını görmek için bokböceklerini ters çevirip eğleniyordum. Altçenelerini ve antenlerini havada sallıyor ve hiç acele etmeden, yeniden oturup doğrulmak için kanatlarını kullanıyor ve sanki bir şey olmamış gibi hayatlarına devam ediyorlardı. Böcekleri incelemekten sıkılınca, tarlalarda koşmuştum. Toprakta yuvarlanmış ve saçlarımı rüzgâr okşasın diye ayağa kalkmıştım. O gün gelincikler benim için yaşama sevincinin sembolüne dönüşmüştü. Sade ve hassas dört yaprak, parmaklarımı ve çocuk ruhumu canlı bir

kırmızıya boyamıştı. Gelincikleri, buğdayın randımanını bozan kötü bitkiler olarak kabul edenlerle içimden dalga geçiyordum. Bir süre sonra teyzem beni yemeğe çağırdı. Polen, bitki filizleri, gelincik yapraklarıyla kaplanmış yüzümü ıslak bir peçeteyle sildi. Annemin sinirden dinamit çubuğu gibi patlamak ya da lokmalarımı saymak için orada olmamasına ve kurt gibi aç olmama rağmen, ilk defa o gün yemek yemek benim için ikinci derecede önemli olmuştu. Teyzemin yanında, Fatma, Sarê ve ablamın karşısında mutluluğun dalgalar halinde aktığını hissediyordum. İçimde nehrin dalgaları gibi kabarıyor ve tüm varlığımı sarıyordu.

Hâlâ Peder Kato'nun hazırlık okuluna gidiyordum ama mevsim yazdı ve bir anlamda tatilde olduğumuz söylenebilirdi. "Tatil" kelimesi bize yabancıydı ve kulağımıza tuhaf geliyordu. Çocuklar, köyde tarlalarda çalışıyor, şehirdeyse Kuran kursuna gidiyordu. Bir keresinde, dersten sonra eve geldiğimde, anneannem ve annem, teyzemin odasına girmemi yasakladılar. Alçak sesle, teyzemin öğleden sonra yabancı bir kadınla odaya kapandığını söylediler. Yanılıyorlardı çünkü kadın bana yabancı değildi. Sabahiye'den geliyordu ve yaşından dolayı saygıdan "amca" dediğim bir köylünün üçüncü karısıydı. Kocaman siyah gözleri ve ince hatlı yüzünü çevreleyen gür saçları vardı. Tarlalarda çalışmaya, inek ve koyun yetiştirmeye mecbur bir köylüydü. Teyzemin odasından çıkarken, sağ elinin başparmağını çeneme sürdü, tüm vücudumda elektrik çarpması hissettim. O gittikten sonra teyzem bana sıkıca sarıldı, yüzünde garip bir ifade vardı, gözleri ateşlenmiş gibi bakıyordu. Sonraki günler sigara içmeyi bıraktı, iştahını kaybetti. Bana artık çiğnenecek bir sakız muamelesi yapmayı bırakmış ve şaşılacak derecede iyi davranmaya başlamıştı.

Kadının tuhaf davranışları birkaç kez daha tekrar etti. Bazen öğleden sonraları teyzemi ziyaret ediyor, annemle annean-

nemin kulaklarına bir şeyler fısıldıyordu. Ben bütün bunlardan bir şey anlamıyordum ama bir gün, Evde amcam ve Fasla teyzemle birlikte Sülo amcam bize geldi. Genç yaşına rağmen çok düzensiz bir hayat sürmüştü. İki kez evlenmiş, iki kez boşanmış ve kendini kadın peşinde koşmaya adamıştı. Bir kadın gördüğünde, yaz güneşindeki tereyağı gibi eridiği söylenirdi. Ailenin onun bu çılgınlıklarını sonlandırmaya karar verdiğini daha sonra anladım. Onu aileden, çok yakın birisiyle, örneğin öz amcasının kızıyla evlendirmek gerekiyordu. Anneannemle annemin arasında oturan Zübeyde teyze hiçbir şey söylemedi. Sanki affedilmez bir hata yapmış gibi başını önüne eğip oturdu.

İki üç hafta sonra Sülo amcam, bir büyük olarak tek başına geldi. Diğer kadın gibi teyzemle baş başa konuşmak istiyordu ama ben yanlarından ayrılmayı kesinlikle reddettim. Kuran kursuna gitmedim; anlayamadığım bir şekilde, annem sinirlenip bir volkan gibi patlamadı. Yüzünde utangaç bir gülümsemeyle oturan teyzemin eteğine sıkıca sarıldığımı gördüğünde bile bana vurmadı. Çocukken, ağabey ve ablalarımla basit ama çok lezzetli bir tabak hazırlardık. Evin fırınından henüz çıkmış ekmeği küçük parçalar halinde doğrardık. Ekmek parçalarını anneannemin tereyağına iyice bular, üzerlerine de annemin toz şekerinden serperdik. Bizim havyarımız da buydu, gerçek bir ziyafet! Teyzem o günlerde adına "hevreş" denen bu basit ve hazırlaması kolay yemek kadar tatlı ve yumuşak olmuştu.

Sonra, onu birkaç kez ağlarken yakaladım. Geldiğimi görünce hemen yaşlarını siler, kafasından bir oyun uydururdu. Sonra bir gün, neredeyse gizlice, odasını terk etti ve Sabahiye'ye yerleşti. Genç amcamın çalkantılı geçmişi yüzünden, ne müzik ne dans ne de kutlama oldu. Fırtına Fatma ve kedi adımlarıyla yürüyen utangaç Sarê de hayatımdan sırayla kayboldular. On-

lar da kendi kaderlerini izleyip evlenmek, aile kurmak zorundaydılar. Bir daha, kız kıza oturup gizlice sigara içmek için teyzemin odasına kapanmadılar.

Zübeyde teyzemin gidişinden bir yıl sonra bir sabah erken saatlerde, onu benden kaçıran kadının bir benzeri daha bize geldi. Güneşin ilk ışıklarıyla köyden yola çıkmış, iyi haberi anneanneme yetiştirmek için yaklaşık on kilometre koşmuştu. Zübeyde teyzem ilk bebeğini doğurmuştu, bir kız. Her şeye kadir olan Allah'ın isteği böyleydi çünkü sadece o her şeyi bilirdi ama sağlıklı ve akıllı bir erkek çocuğunu da vermekte gecikmeyecekti!

Annem benden Fatma'nın ağabeyi Şükrü'yü bulmamı istedi. Çevre köylere gidenlerin hizmetine verdiği bir cipi vardı. Daha çok taksimetresi olmayan bir arazi aracı gibiydi ama bizim oralarda çalılık ve bitki örtüsüne rastlamak zaten enderdi, özellikle de yazın Arap bedevilerin biçerdöverleri ve koyun sürüleri geçtikten sonra. Şükrü olası müşterileri, aynı işi yapan diğer iki kişiyle birlikte şehir merkezinde beklerdi. Fatma gibi, o da Kürtçe'yi komik konuşur, kullandığı kelimeler ve cümlelerle herkesi güldürürdü. Uslu bir çocuk olduğum için beni severdi. Hem paralı Katolik okuluna gidiyor hem de iyi bir Müslüman gibi Molla Ehmedê Herbî'nin Kuran kursuna devam ediyordum. Doktora ya da anneanneme gitmek için araba kiralayan Fasla teyzemle ve annemle hiçbir zaman fiyat konusunda tartışmazdı.

"İçerilerde" ya da "kıyıda" bulunan büyük şehirlerde taşıtlar şüphesiz boldu ama bizim bölgemizde çok azdı. Anneannem hepsinden nefret ederdi ve onlara komik isimler takardı. Bisiklete "metal at" motora ise "patırdayan at" derdi. "Demir kasa" dediği, benzin kokan bir taşıta her binişinde içi dışına çıkardı. Üstü açılabilen cipleri tercih eder, böylece kendini hapsolmuş hissetmez ve daha rahat hava alabilirdi.

Şükrü yolda birçok kez durur, anneannemin kusmasına, yüzüne soğuk su çarpmasına, birkaç adım yürümesine fırsat verirdi. Köye gittiğimizde teyzemin gerçekten değiştiğini gördüm. Bir şekilde, küçük bir kadına dönüşmüştü. Gözlerinin çevresine sürme çekmiş, solgun görüntüsünü kapatmak için yanaklarını bitkilerle ovalamıştı. Başını yine, sanki bir hata yapmış gibi öne eğmişti; ancak utanma ve iyi dilek dileme faslı çabucak geçince, önceden beri tanıdığım teyzeme dönüverdi. Bebeğini kollarıma bırakarak, "Sana kuzenin Leylo'yu takdim ederim!" dedi. Gelecekte karım olacağını söylememişti çünkü zaten Fasla teyzem ve Evde amcamın kızı, kuzenim Selma vardı. Çokeşliliğin bir felaket olduğunu artık herkes anlamaya başlamıştı. Kimse aile fertleri için, acıklı sonuçlara yol açan bu kötü durumu dilemiyordu. Teyzemin yanında mutluydum ama kadınlar her zamanki gibi aralarından gitmemi istediler. Madem birkaç yıla kadar ben de erkek olacaktım, gidip onlarla birlikte oturmalıydım. Zübeyde teyzemin çok hareket etmesine gerek kalmadan, annem ve Fasla teyzem iki köylü kadının da yardımıyla sofrayı hazırladılar. Köyün tüm evlerine bir dahaki bebeğin erkek olması dileğiyle et dağıttılar.

Sülo amcam böyle bir durumda kesmek için beslediği danayı kurban etti. İlk çocuğu olmamasına rağmen olayı kutlamak istiyordu. Evde amca yine kendi tarzında eleştirdi çünkü küçük kardeşine takılmayı çok seviyordu. Erkekler bir odada toplanmış, bölgenin "cimrileri" ve "Harpagonları" hakkında hikâyeler anlatıyorlardı. Sağla solla dalga geçiyor, birbirlerini bedavacı olmak ve bir kutlamadan diğerine sadece işkembelerini doldurmak için gitmekle suçlayarak şakalaşıyorlardı. Ortam gerçekten çok güzeldi.

Öğleden sonra Şükrü bizi almaya geldi. Anneannem neredeyse hiçbir şey yememişti ama dönüş yolunda yine içinde kalanları çıkardı. Buna rağmen, ona olan hayranlığım hâlâ

artarak devam ediyordu. Gerçekten çok şaşkınlık vericiydi! "Pirebok" ve ineklerle konuşabiliyor olmasının yanı sıra İsmail gibi deliler üzerinde garip bir etkisi vardı. Buna rağmen bir araca binip yanık benzin kokusunu alır almaz elden ayaktan kesiliyordu. Yerini saldırgan bir biçimde bir başkasının doldurmaya başladığı bir çağdan, başka bir dünyadandı gerçekten de!

Babamın babası olan dedem, 1938 yılında, Fransız siyasetine karşı başlayan isyan ile Amûdê'deki topluluklar arasındaki şiddetli çatışmaların sonlanmasından yaklaşık bir yıl sonra öldü. Kürtlerin, ekilebilir topraklar için kendi aralarındaki kavgalarında ya da koyun ve deve sürüleriyle gelen Arap bedevileriyle girdiği çatışmalarda ölümden kaçmayı başarmıştı. Bir gün nehir yatağına yığdığı tenekelerden birinin paslı ucunun derisinde açtığı yarık yüzünden Sabahiye'de hayatını kaybetti. İki köyün beyi ve sahibi olmasına rağmen, basit bir tetanos aşısının iyileştirebileceği, mikrop kapmış bir yara yüzünden öldü. Hassolar birleştiler ve onu köyün tepesine, kendi topraklarının ortasına gömdüler. Evde amcamın bana anlattığına göre, o yıllarda bölgedeki şehirlerde doktor yokmuş. Muayene olup gerekli ilaçları almak için Şam'a veya Beyrut'a kadar gitmek gerekliymiş.

Hâlâ geçerliliğini koruyan geleneklere göre, dedemin vefatından sonra en büyük oğlu ailenin reisi olmuştu. Babam, eskiler tarafından belirlenmiş kurallarda bir değişiklik yapmayı düşünmüyordu. Dört eş almayı, aşiretinin menfaatini koruyacak bir sürü erkek çocuk sahibi olmayı planlıyordu. Konuklara tahsis edeceği büyük bir ev yaptırmayı, bir kahveci açmayı, cesaretinden ve eli açıklığından söz etmeleri için bir asalak tayfasını barındırmayı düşünüyordu. Ama bir Arap atasözünde belirtildiği gibi, rüzgâr her zaman yelkenlinin yüce gönlünün

isteklerine göre esmiyordu. Dünya gelişiyor, gözle görülür, elle tutulur değişiklikler meydana geliyordu. Traktörler, ekim makineleri ve biçerdöverler bölgede boy göstermeye başlamışlardı. Toprak cimri olmaktan uzaktı, veriyor, zenginlikler üretiyor, toptan kazandırıyordu. Kazancın en büyük kısmı, toprağı işleten ve makine sahibi olan Hıristiyanlara gidip onların servetini büyütüyordu. Toprak sahibi ürünün küçük bir kısmını alıyor ve bu da Evde amcamı rahatsız ediyordu. Onun da babam gibi okuma yazması olmamasına rağmen, geçmişin sayfasını çevirmek gerektiğini görüyordu. Değişime sıkıca inanıyordu ve hiçbir şey onun Hıristiyanlar ve bölgenin satıcılarına mal satmak için Halep ya da Şam'dan gelen büyük tüccarlar gibi yaşamasına engel olamayacaktı. Babamın devam ettirmek istediği yaşam trenini onaylamadı, mirastan payını istedi. Arazi dört eşit parça halinde dört erkek çocuk arasında paylaşılacaktı çünkü kızlara miras düşmezdi. Kimse bu talebe karşı çıkmadı. İnsanlar er ya da geç ölüyordu; çocukları ise kendi ailelerini kurup baba mirasını paylaşıyorlardı. Babam hiç direnmedi. Ona kalan bölümle yine de bir toprak ağası hayatı sürebilirdi. Danıştıkları bilge kimseler miras kalan toprağı ölçüp biçip, dörde bölen sınırları çizdiler.

Amcalarımdan ikisi, baba evini terk edip yeni evlerine yerleştiklerinde sadece yarım çuval buğdayları varmış ve beş parasızlarmış. Evde amcam bir gün küçük kardeşini Amûdê'ye veresiye alışverişe göndermiş. Debax kardeşler gibi tüccarların onlara mutlaka güveneceklerini düşünüyormuş. Hami Hasso'nun çocukları sonuçta! Sülo amcam şehre gittiğinde, Seîd dayımı Ebu Nuh diye hitap edilen Hıristiyan Jose'nin kahvesinde görmüş ve yeni durumdan haberdar etmiş. Oyun oynayan Sêid amcam istifini hiç bozmadan ona elli lira vermiş. O devirde önemli bir paraymış ama yeterli değilmiş. Sülo amcam, Muhsinê Debax'dan yağ, bir teneke peynir, çay, şeker

ve birkaç mutfak eşyası almış. Akşam kiraladığı ciple eve döndüğünde onu bekleyen Evde amcam açlıktan ölüyormuş. İki kardeş de mirastan paylarını almışlardı almasına ama insan solucan değil ki toprak yiyebilsin. Toprağın ekilmesi, yetiştirilen ürünlerin satılması, kazanılan parayla yiyecek ve giyecek alınması gerekir. Gecenin sessizliğinde, gaz lambalarını yakıp kendi topraklarının ve kaderlerinin sahibi olarak ilk yemeklerini yemişler. Çok zor zamanlarmış, sorumluluklarının ağırlığı bellerini büküyormuş ama önlerinde açılan yeni çağa olan güvenleri sonsuzmuş. Evde amcam aynı yıl teyzemin kızıyla evlenmiş ve ondan bir yıl sonra ilk kuzenim olan Hamid doğmuş.

Çocukluğum boyunca ihtiyaç duyduğum ilgi ve sevgiyi bana en çok Evde amcam verdi. Tüm Kürt ailelerde durum böyle değildi ama özellikle bizde, aile büyükleri evlatlarına çok sert davranırlardı. Yumuşak kelimeler ve tatlı dokunuşlar ya yasaktı ya da çok enderdi. En küçük yanlışta çocukların üstüne cezalar yağardı; anne ya da baba tokat atar, saç yolar, kulak çekerdi. Erkekler genellikle meşin kemerlerini çıkarır, kontrol edemedikleri öfkeleriyle kız ya da erkek çocukların etlerini parçalarlardı. Babam hem genellikle etrafta değildi hem de bize el kaldıramazdı, onun doğasına aykırıydı bu. Ceza faslı bu durumda ne Allah'tan ne anneannemden ne de başkasından korkusu olan anneme düşüyordu. Evde iplerin kendi elinde olduğunu ispatlamak için de öfke saçıyor, bizi en acımasız şekilde cezalandırıyordu. Kini bize yöneliyor, çocuklarının etini zevkle yiyen Uranüs'e dönüşüyordu.* En büyük uzmanlığı çimdiklemek ve aşağılayıcı lakaplar takmaktı. Bizlere işe yaramaz, adam olmaz, ona ve Hasso Cabbari soyuna layık değilmi-

* Antik Yunan ve Antik Roma mitolojilerinde yazarın burada gönderme yaptığı gibi Uranüs değil, oğlu Kronos'un çocuklarını yemesiyle ilgili mitler olmasına karşın metnin orijinaline sadık kalınmıştır. (y.h.n.)

şiz muamelesi yapıyordu. Herkesin önünde, delice otu vermiş kaliteli bir tohummuş gibi davranıyordu.

Böyle bir ortamda Evde amcam bir yudum mutluluk, sıkıntı kalesinde açılan bir gedikti. Ağır çekim bir filmin tüm neşeli bölümleri gibiydi. O geldiğinde genellikle evin avlusunda, asma çardağının gölgesinde olurdum. Üzüm salkımlarını seyreder ya da iki çiviyle bir tahta parçasına tutturulmuş kare şeklindeki çinko tabakadan raketimle yabanarılarını öldürürdüm. Mollalar, öldürdüğüm her yabanarısının bana cennette on mükâfat kazandıracağını garanti ediyorlardı. Amcam belediye ve tüccarlarla dünya kadar iş hallettikten sonra, öğleye doğru gelirdi. Uzun boyu ve uyumlu hatlarıyla kapı girişinde görünürdü. İçerinin serinliğine kavuşmak, kordan yağmurlar püskürten güneşten kaçmak için acele ederdi. Silahımı asmaların ya da bir nar ağacının altına bırakır, ona doğru koşardım. Alnımdan öper ve dışarıda, "insanın beynini sarsan" güneşin altında kalmamamı söylerdi. Oturma odası olarak kullandığımız odada teyzem ondan "destmal" ve poşusunu çıkarmasını isterdi. Birkaç saniye ılık suya batırıp bir parça Halep sabunuyla yıkamak, neredeyse şeffaf olan kumaşı eski parlaklığına kavuşturmaya yeterdi. Sonra onu ipe sererdi ve kumaş yazın göz kamaştıran güneşinde bir ya da iki dakikada kuruyuverirdi. Amcam benden getirmemi istediği poşusunu yeniden taktıktan sonra, neşeli bir ses tonuyla ceketimin ceplerini yoklamamı isterdi. Aceleyle bakardım ve şaşırtıcı şekilde her seferinde yirmi kuruş bulurdum. Elimdeki sarı paraya bakar, gözlerime inanamazdım. Parayı yoklar, evirir çeviririrdim ve gerçek olduğundan, hayal görmediğimden emin olmak isterdim. Amcam onaylar bir şekilde başını salladığında, elimdekinin gerçekten de bir miktar kuru üzüm, kavrulmuş bezelye, ay çekirdeği, karpuz çekirdeği, Arap şekeri alabileceğim yirmi kuruş olduğu kesinleşirdi. Bana dünyanın tüm teminatı, tüm kuvveti, tüm

sevgisi gözlerinde toplanmış gibi baktığında, üstüme düşenin Biro Rüstem'in dükkânına koşup onu soyup soğana çevirmek olduğunu anlardım. Öğle yemeğinde yanına oturmamı ve derslerimden, programda olan kitaplardan, arkadaşlarımdan, onlarla iyi anlaşıp anlaşamadığımdan bahsetmemi isterdi. Amcamın, annem ya da anneannemle ürün veya hasat üzerine ettiği muhabbeti, beni dinlemek için bölmesi çok garipti. Onunlayken, Kuran veya Mekke üzerine yemin etmem gerekmezdi çünkü sözüme inanırdı. Bana sonsuz güvenirdi ve bu harikaydı.

Kışın, Kurdo'dan Sabahiye'ye doğru inen küçük nehir tufan gibi yağan yağmur sularıyla taşar ve yol boyu paralel akan diğer akarsular gibi, uzaklarda Fırat'la birleşirdi. Bu mevsimde köy yollarında maceraya atılmaya cesaret eden ender vasıtalar ancak koca lastikleri ve kuvvetli motorları olan cipler olurdu. Sürücüleri Kurdo ya da Sabahiye'den nehri geçmeden önce, suyun akış hızını inceler, yolcularıyla birlikte suyu geçmelerini sağlayacak koca kayaların dayanıklılığına bakarlardı. Sık sık tekerlekler kayıp çukura batar ve araç şaftlarına kadar bataklığa saplanırdı. Köylülerden halat ve kürekleriyle birlikte gelip, olaya müdahale etmeleri istenirdi. Şoför ve yolcuları sabırlı olmalıydılar. Bu iş bir saat ya da daha fazla sürerdi. Tüm bunlar yeterli olmazsa bir traktör çağırılır, bataklığa saplanan araç birkaç dakikada kurtarılırdı. Yazın, ırmak küçük bir dereye dönüşür, evcil ve vahşi hayvanlar oradan su içerlerdi. Kuzenlerim ve köyün çocuklarıyla birlikte suyun küçük havuzlar halinde toplandığı yerleri keşfetmiştik. Orada yüzer ve küçük balıkları yakalamaya çalışırdık.

İlkokuldan sonra, lisenin ilk yıllarında yazın sık sık köye, halalarım ve iki amcamın yanına giderdim. Annemin otoriter-

liği ve babamla olan bitmek tükenmek bilmeyen kavgalarının yol açtığı boğucu ortamdan uzaklaşırdım. Kuşkusuz Avrupa tarzı bir tatil değildi. Özellikle tarlada işlerin yoğunlaştığı yaz aylarında, kimse dinlenmek nedir bilmezdi. Teyzelerim ve amcamlar benim köy eğitimimle görevliydiler. Bana hasat sonrası buğday tarlalarını, üzüm bağlarını, kavun ve karpuz tarlalarını sevmeyi ve çiftlik hayvanlarını tanımayı öğretiyorlardı. Küçükken köyü çok seviyordum çünkü annemden uzakta kendimi gökyüzü kadar özgür hissediyordum. Karpuz ve kavun tarlalarında koşturuyor, çakıl taşına sürterek acı tadına rağmen çekirdekleriyle birlikte yuttuğum "xaşxaşik" yani haşhaş bitkisinin meyveleriyle besleniyordum. Harman yolunda, bir bisiklet tekerleğini jantın göbeğine taktığım sopanın yardımıyla önümde yuvarlardım. Arkamda yanmış bir kamyonun tekerleğinden arta kalan birbirine dolaşmış telleri sürükler, kaldırılabilecek en büyük toz bulutunu kaldırırdım. Halalarımın uyarılarına rağmen bazen ırmak yatağına inerdim. O yıllarda petrol aramak için acayip makineleriyle bölgemizi arşınlayan Almanların açtığı kuyulardaki derin sulara bakardım. Bu uzaklardan gelen Avrupalılara gelince, Evde amcam bir keresinde onları yemeğe davet etmişti. Fasla teyzemin her zamanki tarifiyle pişirdiği bir kuzu kesti. Et parçalarını derin olmayan, bulgur pilavıyla dolu üç geniş kaba yerleştirdi. Sarı kafalı ve uzun boylu Alman mühendisler, teknisyenler ve işçiler bize geldiklerinde, kendileri için hazırlanmış onca yiyeceği görüp şaşırdılar. Yemekten sonra hepsi cebinden para çıkarıp kendi payını ödemek istedi. Bu hareket amcamı çok şaşırttı ama bize ve Kürt âdetlerine çok aşina olmayan Almanlardan geldiği için onları affetti. Canları ne zaman kuzu yemek isterse evinde onları ağırlamaktan zevk duyacağını ve dünyanın öbür ucundan gelen insanları evine davet etmenin doğal olduğunu anlattı. Almanlar kendi anadillerinde "Ach so, ach so" deyip

durdular. Sonra, onlardan daha da sarı olan karılarının ve çocuklarının resimlerini gösterdiler. Onlar gittikten sonra amcalarım şakalaşarak birbirlerine, bu adamların eşleri onlara hâlâ sarışın ve mavi gözlü çocuklar doğurmaya devam ederken nasıl olup da bölgemizde bir yıl daha kalabileceklerini sordular! Avrupalıların namus anlayışları üzerine şakalar yaptık ama kötü niyetli değildik çünkü onlara çok saygı duyuyorduk. Kirli makineyağı ve terle kaplanmış halde bölgeyi tararken delilere benziyorlardı ama herkes onların tüm alanlarda, özellikle de teknoloji ve tıp alanlarında olağanüstü bilgileri olduğunu biliyordu. En karmaşık makineler ve en etkili ilaçlar Amerika Birleşik Devletleri ve Almanya'da üretiliyordu. Bu adamlar deli gibi çalışıyorlardı ve bize de onların disiplin duygularına hayran olup onları örnek almak düşüyordu.

Evde amcam köy hayatıyla ilgili her şeyi öğrenmemi ama yine de tıpkı annem gibi, bir gün doktor, kalp cerrahı olmamı istiyordu. Köy çocukları buraya sadece iki kilometre uzaklıktaki komşu köyde doğmuş bana, "bajari" yani şehirli diye seslendiklerinde gülüyordu. Amûdê'de, anneannemin yanında geçirdiğim birkaç yıl beni değiştirmişti. Şehirde yaşıyor, Kuran kursu ve Katolik okuluna gidiyor, Arapça ve Fransızca öğreniyor ve ayakkabı giyiyordum. İki bitkiyi ya da iki kuşu birbirinden ayıramadığımda veya yerdeki böğürtlenlere basmamak için dikkat ettiğimde, bu çocuklar benimle kibarca dalga geçiyorlardı. Amcama göre sadece tarıma bel bağlamamak gerekiyordu. Doktor, hatta daha önemli biri bile olabilirdim ama çoğu Ermeni ve Hıristiyan gibi, elimden birçok farklı iş gelmeliydi. O avlunun ortasına kazılmış kuyudan su çekiyor ve ben de koyunlara su vererek ona yardım ediyordum. Kendi koyunlarının hepsini tanımasını ve diğer köylülere ait olanlardan hemen ayırt edebilmesini garipsiyordum. Bana tüm koyunlar, özellikle de aşağı yukarı aynı yaşta olanlar aynı gözüküyordu.

Amcam bana onların kitap gibi olduğunu söyledi. Okuma yazma bilmeyen için tüm kitaplar aynıdır. Bilen içinse hepsi farklıdır ve hepsi değişik şeyler öğretir. Amcam ne okuma ne de yazma biliyordu ama her koyun onun için onlarca, yüzlerce kez okuduğu bir kitap gibiydi. Beni ev işlerine, hatta kış için yemliklere kuru ot depolamaya bile ortak ediyordu. Yüzümü poşu ile iyice korumamı söyleyerek biraz da olsa yardım etmeme izin veriyordu. Tüm önlemlere rağmen kuru ot parçacıkları burun deliklerimden ciğerlerime kaçıyor, gözlerime batıyordu. Bu, şarkı söyleyen köylü kadınların, öğütücünün bıçakları ve katır toynaklarının samanı hayvan yemine çevirdiği yerle köy arasında mekik dokuyarak yaptıkları bir işti. Benden sadece birkaç yaş büyük olan genç kızlar benimle dalga geçiyorlardı. Onlara göre şehir beni çoktan değiştirmişti ve artık köy hayatına uygun değildim.

Halam ve köyün diğer kadınları, koyunların sütünü sağmak için bakır kovalarını alıp hayvanların arkalarına geçtiğinde, ben koyunları başlarından tutardım. Halam bırakmamı söyleyinceye kadar gitmelerine engel olurdum. Sabah erkenden kalkar, bir önceki günün sütünü keçi derisinden yapılan yayıkta uzunca bir süre çalkalardı. Hepsini derin bir kaba boşalttığında, küçük tereyağı tepecikleri sütün yüzeyinde dans ederdi. Büyük bir dikkatle bu parçaları toplar ve küçük kartopları gibi yuvarlardı. Sabah kahvaltısında bir dilim ekmeğin üzerine kalınca bir tabaka sürer ve bana uzatırdı. Lokma ağızda eriyerek büyük bir lezzet ve ferahlık verirdi.

Evde amcam üzüm asmaları dikmişti. Yaz geldiğinde, bu çok kaliteli üzümü ölçüsüzce tüketiyorduk. Hasat çok olduğu için üzümün bir kısmı eziliyor ve kahverengi üzüm suyu beyaz çarşafların üzerine ince bir tabaka halinde yayılıp sonbahar güneşinde kurumaya bırakılıyordu. Serilen çarşaflar ıslatılınca üzümün kuruyan suyu ince levhalar halinde ayrılıyor, küçük

birer muska şeklinde katlanıyor ve kışa saklamak üzere kaldırılıyordu. Üzüm suyuyla, sosisten yapılmış tespihe benzer başka bir çeşit konserve daha yapılıyordu. İplere inci dizilir gibi ceviz geçiriliyor, kolye şekli veriliyor ve ipler yoğun üzüm suyuna birkaç kez batırılıyordu. Kolyeler kurumaya bırakılıyor sonra üzerlerine un serpiliyordu. Kış aylarında bunları yemek ise gerçek bir zevkti.

5

Bu bölümde iki çocukluk arkadaşı, çok sık ortadan kaybolan bir baba ve varlığı fazlasıyla hissedilen, suratsız bir annenin portrelerine yer verilmiştir.

Annemin kişiliği yüzünden, ödevlerimi bitirir bitirmez arkadaşlarımla oynamaya koşardım. Amûdê'deki hayatımın ilk yıllarında, Mamo en yakın arkadaşımdı. Müslüman topluluğun ileri gelenlerinden olan ebeveynlerine saygı duyulurdu. Hiçbiri doktor olmamasına rağmen, ataları, geçmişte tıp alanında mucizeler yaratmışlardı. Yatalak hastaları iyileştirmişler ve üstlerini başlarını parçalayan delileri akıl sağlıklarına kavuşturmuşlardı. Hiçbir profesyonel eğitim almamasına rağmen babası Helilkê Seîd, araba ve tarım makinelerinin mekaniklerinde bir numaraydı. Sıkça söylenen bir Kürt atasözündeki gibi, tüm Ermeni ustaları en küçük cebine sığdırabilirdi. Her şeyden önce, kendi biçerdöverleri ve traktörleri vardı. Böylece, toprağı eker, ekinleri biçer ve topraklarını ektiği kimselerin buğday hasatından önemli bir yüzde alırdı. Ama bu konuda şansı yaver gitmeyince, ona ustalığını başkalarının hizmetine sunmak kaldı. Hasat zamanı, iki ay boyunca mekanik ustası sorumluluğunu üstleniyordu. Göz açıp kapayıncaya kadar motoru söküyor, tüm parçaları inceledikten sonra çarkları yağlayıp yeniden birleştiriyordu. Hiçbir kusur onun usta

gözlerinden kaçamazdı. On ay boyunca yatan ve hasat zamanı bozulan bir biçerdöver felaket demekti.

Mamo, bir açıdan, annesini kaybettiği için mutluydu. Artık annesi bulunduğu yerden ona eskisi gibi davranamazdı. Etini koparana kadar onu çimdikleyemez ya da saçlarından yakalayıp evin avlusunda sürükleyemezdi. Bununla beraber, evde olduğu vakitlerde babası bu temel görevi üstleniyor ve onu görülmemiş bir öfkeyle dövüyordu. Ortada hiçbir sebep yokken kemerini çözüp oğlunu cezalandırıyor ve bunu tercihen herkesin önünde yapıyordu. Arkadaşım benim gibi davranmıyor, darbelerden kaçmaya çalışmıyordu. Metanetle kollarını göğsünde birleştirip yerinde duruyordu. Günlük aşağılanma ve dayak payını alarak evlatlık görevini yerine getiriyordu.

İkinci oyun arkadaşım Aziz, en şanslı olanımızdı. Bir mollanın oğluydu ve babası marangozluk yapıyordu. Kitap tefsiri yapan ve şer'i hukuku yorumlayan âlimlerin tartışmalarıyla vakit kaybetmek istemiyordu. Gün boyunca kapılar, pencereler ve kiler dolapları yapıyordu. Bir yıl, büyük bayram için, Amûdê tarihinin "Mulaya" adı verilen ilk dönme dolabını yaptı. Canlı renklerle boyanmış kompartımanlara binip göğün basamaklarına tırmanmak, biz çocuklar için sonsuz bir eğlenceydi. Hem komşusu hem de oğlunun arkadaşı olduğum için dönmedolap bana ücretsizdi.

Benim için Aziz'in annesi yumuşaklığın ve sevginin cisimleşmiş haliydi. Oyun arkadaşıma nasıl bu kadar şefkatli davrandığını anlayamıyordum. Yüzlerce kez kendi gözlerimle onu bebek gibi beslediğini gördüm. Yumuşak ekmek parçalarını alıp yoğurda batırıyor ve eliyle oğlunu besliyordu. Ona efsanelerimizin en büyük kahramanının adıyla, "Ristemê Zal'im benim" diye sesleniyordu. Hiç sinirlenmeden, sanki hayatta yapacak başka bir işi yokmuş gibi tüm zamanını Aziz'e yemek yedirmeye harcıyordu. Daha fazla yemesi için ısrar ediyor, bu-

nun ileride sağlık ve enerji dolu genç bir adam olabilmesi için önemli olduğunu söylüyordu. Yumuşak bir sesle acele etmemesini istiyordu. Çaya gelince, yakıcı sıvıyı bardaktan bardağa boşaltıyor, yeterince ılık olduğuna kanaat getirdiğinde küçük yudumlar halinde oğluna içiriyordu. Tüm bunlar "iç sevgili oğlum", "ye canım evladım" ve "sana kurban olurum" cümleleriyle birlikte saatler sürebilirdi. Bu büyüleyici sahnelerden bir şey anlamıyordum ama Aziz'i çok da kıskanmadan, onunki gibi bir anne istiyordum.

Mamo ve Aziz'in benim gibi Kuran kursuna gitmeye ihtiyaçları yoktu. Daha doğdukları gün ayetlerin ve Hz. Muhammed'in hadislerinin içine düşmüşlerdi. Din kanlarında vardı; Kuran okumak ve namaz kılmak gündelik yaşamlarının bir parçasıydı. Aziz'in babası birkaç yıl sonra Amûdê'yi terk edip, baş döndürücü bir hızla gelişen Qamişlo'ya yerleşti. Mamo'ya gelince, babası onu yanında çalışması için okuldan aldı. Mekanik virüsüne kapılıp sık sık okulu kıran küçük oğlunun eğitimine yatırım yapacak lükse sahip değildi. Küçük yaşına rağmen Mamo en kısa zamanda kendi kanatlarıyla uçmak zorundaydı. Yeniden evlenen ve yeni bir yavru sürüsüne bakan babasına yardım etmek için para kazanmak zorundaydı. Arkadaşım henüz on dört on beş yaşına geldiğinde, tarım makineleri alanında en az babası kadar yetenekliydi. İki aylık hasat vakti boyunca makinesi bakıma ihtiyaç duyanların da aklını çelmesiyle usta Mahmûd Seyid'e dönüşen arkadaşımı artık nadiren görebiliyordum. En kısa sürede ergenlikten çıkmak onun yararına olacaktı.

Kuran her Müslüman erkeğe, onlara karşı adil ve tarafsız olmaları şartıyla, dört eşe kadar izin veriyordu. Babam, dedemin zamanındaki toprak ağalarının yolunu izlemedi. İlk evliliğini, güzelliğiyle tanınan ama bizim aşiretimizden olmayan bir

kadınla yaptı. İkinci karısı olan annem aşiretimizin en etkili adamının kızı, ilk kuzeniydi. Annemden önce, babamın ilk eşi mirasa ortak olacak erkek çocuklar doğurmuştu ve annem bu kadına karşı olağanüstü bir kin besliyordu. O ve çocuklarının yemeğimizin veya çayımızın içine Allah bilir neler koyarak bizi delirtmek isteyen bir çete olduklarına inanıyordu.

Okulun ilk yıllarında, ne zaman babamdan yeni ayakkabı istesem, her seferinde biraz sabırlı olmamı isterdi. Fatora caddesinde dükkânı olan kel kafalı Ermeni kunduracı Vanes Vanesyan siparişi kayda almıştı. Yeni ayakkabılarımın çivilerini yumuşamaları için suya koymuştu. Beklemekten başka çare yoktu; halihazırda giydiklerim de o kadar mahvolmuş sayılmazlardı. Babamın sözünü dinliyor, yeni ayakkabılarımın imalatı için gerekli olan çivilerin yumuşamasını beklerken oyun kartlarımla oyalanıyordum. Babam yere, oturma odamızın keçe halısı üzerine oturur, sırtını duvara verirdi. Ferecê Koro'nun "sınırın" diğer tarafından gizlice getirdiği kaçak sarı tütünden içerdi. Elli iki adet oyun kâğıdımı karıştırır, bir el oynamayı teklif ederdim. Annem kınayan bakışlarla bizi gözetlerdi. Özellikle babamın tepkisini izler, ağır sözlerle eleştirmek için hata yapmasını beklerdi. Ona göre, bir babanın oğluyla kâğıt oynaması kötüydü. Çocuk bu günahla büyüyecek, ailenin tüm servetini uzak şehirlerdeki kahvelerde ya da gazinolarda kaybedecekti. Alkol ve hafifmeşrep kadınlar gibi başka ahlakdışı zevkleri de olacaktı çünkü tıpkı felaketler gibi, bir günah da asla tek başına gelmezdi. Kan ve terle biriktirilmiş bir serveti saçıp savuran ağabeyi buna örnekti. Canı sıkılan babam önce gidip yaşıtlarımla oynamamı söylerdi. Ama aynı zamanda yüz hatlarını ortaya çıkaran gülümsemeyi önleyemezdi. Onunla oynamaya bayılırdım çünkü her eli kazanırdım; en iyi el, onu soyup soğana çevirmemi sağlayan vale hep bende olurdu. Israrım karşısında babam sadece bir el daha oynama şar-

tıyla boyun eğerdi. İçin için gülerdim çünkü oynama iştahının oynadıkça arttığını bilirdim. Birçok kez bana karşı kaybettikten sonra babamın üstünde dolaşan ve her eli kaybetmesine sebep olan kötü şansına lanet okumaya başlamasına çok gülerdim. Bir süre sonra bezgin bir halde onunla oynamak için çok iyi olduğumu söylerdi. Sonra bana mahalledeki dükkândan şekerleme ya da kuruyemiş almam için beş kuruş verirdi.

Babamı çok severdim. Bizi sürekli cezalandırmak gerektiğine inanmaz, bir şeyler öğreneceğimiz bahanesiyle yabancıların önünde bizi azarlayıp gururumuzu kırmazdı. Ne polis güçlerinden korkusu olan ne de sınırları tanıyan silahlı adamların hızlı küheylanların üstünde dolaştığı bir dünya hayal ediyordu. Babamın dünyası, anlaşmazlıkları kendi aramızda kılıç darbeleri ya da tüfeklerle hallettiğimiz ve kahramanlıklarımızın dünyanın dört bir yanındaki ozanlar tarafından dillendirdiği Osmanlı İmparatorluğu'na benziyordu. Babam Osmanlı İmparatorluğu'nun son on beş senesini, Fransızların varlığının yirmi dört senesini, İngilizlerin ayrılışını görmüş ve son olarak 1946'da genç Suriye devletinin doğuşuna şahit olmuştu. Uzun yaşamı boyunca onu en çok etkileyen olay, "devlet yararına" topraklarının bir kısmına el koyan hükümet kararnamesi oldu. Panarabizm yanlısı yeni yöneticiler, ölümcül darbeyi onu sahip olduğu en kıymetli şeyden mahrum ederek indirdiler: Aşiretinin uğruna savaşıp sel gibi kan döktüğü, babasından ona miras kalan toprakları.

Küçükken, benim yaşımdaki bütün çocuklar gibi, yaşamdan ve ebeveynlerimizin endişelerinden pek bir şey anlamıyordum. Biz Kürtlerin, bölgemizin sosyal ve dini mozaiğini oluşturan diğer cemaatlerle hiçbir zaman büyük bir anlaşmazlığı olmamıştı. Dünyanın her tarafında olduğu gibi, bizi karşı karşıya getiren küçük anlaşmazlıklar dışında hepimiz barış içinde yaşıyorduk. Ama devlet temsilcileri olaya burunlarını

soktuğunda işler değişiyor, olaylar karmaşık hale geliyordu. Okul kitaplarında yazdığı ya da milli bayramlarda avazları çıktığı kadar bağırdıkları gibi bizim hizmetimizde olmak yerine tekere çomak sokuyor, bize çiftlik hayvanlarıymışız gibi davranıyorlardı. Bölge yöneticisi, jandarmalar ve gizli servis üyeleri, her şeyin kendilerine serbest olduğuna ve tıpkı bir koyun sürüsü gibi onlara ait olduğumuza inanıyorlardı. Etimiz ve servetimiz onların ağzını sulandırıyordu. Ebeveynlerimizin yüzlerinin, resmi bir araç veya üniformalı birilerini gördüklerinde nasıl şekil değiştiğini görebiliyordum. Çocuktum, yardımlarına nasıl koşabileceğimi bilmiyordum. Tüm bunlar bana her zaman polislerden ve jandarmalardan sakınmam gerektiğini öğretmişti.

Bir gün babam avluya girmiş ve evin kapısına doğru yönelmişti. Kapının arkasına saklanıp aniden ortaya çıkarak onu korkutmak istiyordum. Tam kapının girişine geldiğinde bağırarak üstüne atladım. Hiç akıl edememiştim; kapının kanadını ittiğimde metal kapı kolu babamın elini sertçe yaraladı. Canı çok acımasına rağmen, suratımda neşenin yerini üzüntünün aldığını görünce diğer eliyle başımı okşadı. Önemli bir şey olmadığını söyledi ama kanamanın durması zaman aldı, yaranın iyileşmesi ise aylar.

Bir başka sefer, her yerin karla kaplı olduğu bir gün, nasıl olduğunu hatırlamadığım bir şekilde elime bir tüfek geçirmiştim. Civardaki dağlardan yiyecek aramak için sürüler halinde gelen sığırcıkları vurmak istiyordum. Metal tuzaklar kurmayı mahallenin diğer çocuklarına bırakmış, daha çağdaş bir silah edinmiştim. Oturma odası olarak kullandığımız odada pusu kurup pencerenin arkasına gizlenmiştim. Metal namluyu parmaklıklardan dışarı uzatıp, yirmi metre kadar ötedeki gübre yığınına doğrulttum. Öğrendiğim gibi nişan alıyordum; nefesimi tutuyor, dipçiği iyice göğsüme yaslıyor ve bir sığırcığı iyi-

ce hedefleyince tetiği çekiyordum. Kurşun kuru bir gürültüyle yol alıyor ve gübrelerin üzerinden sarı noktalarla bezenmiş siyah bir bulut havalanıyordu.

Sinirimi ve umutsuzluğumu görünce babam tüfeği ona vermemi istedi. Bana içindeki büyük "seydvan"ı*, üstün nişancıyı göstermek istiyordu. Eli titriyordu ama ağırdan alıyordu. Yanağını dipçiğe dayadığında tüfekten mekanik bir ses çıktığını duydum. Hayretler içinde, biri hariç tüm sığırcıkların uçtuğunu gördüm. Bir tanesi olduğu yerde kanatlarını hızla çırpıyor ancak uçup uzaklaşamıyordu. Saniyenin onda biri kadar kısa bir sürede gübre yığınının üzerindeki kuşu mıhlayan kurşun, zavallının ölüm fermanını imzalamıştı. Çıplak ayakla, karla kaplı avluya ok gibi fırladım ve mutat "Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla" cümlesini söyleyerek küçük kuşun başını kestim. Hâlâ ılık küçük vücudunu yoklayarak, hayvanı tam göğsünün ortasından vurmuş olan kurşunu çıkardım. Babam aynı hareketleri tekrarlayarak her vuruşunda bir sığırcığa isabet ettirmiş ve yaklaşık yarım düzine kuşu vurmuştu. Bana büyük bir avcı, bir "seydvan" olabilmem için ne yapmam gerektiğini ise boşuna anlatıyor gibiydi; coşku ve tecrübesizliğim yüzünden kurşunlarımı karavana sıkıyordum. Büyük ablam sığırcıkları yolmama, içlerini boşaltmama ve aile fırınında kızartmak için şişlere geçirmeme yardım etti. Çok sert olan etlerini iyice ovmak gerekiyordu ama heyecanımız buna vakit ayırmamıza izin vermemişti; bir lokma ekmek ve bir yudum kuyu suyuyla hepsini yutuvermiştik.

Babam, annemin kendisinden açıkça beni cezalandırmasını istediği bir olay haricinde, hiçbir zaman bana elini kaldır-

* Kitabın orijinali Fransızca yazılmış olduğu ve kitap genelinde okuma kolaylığı için Kürtçe kelimelerin değiştirildiği göz önünde bulundurularak, aslında "sagman" olarak yazılmış bu kelimenin muhtemelen "avcı" anlamındaki "seydvan"ın değiştirilmiş hali olduğu düşünülerek, kelime "seydvan" şeklinde çevrildi. (y.h.n.)

madı. Anneme göre tehlikeli bir serseri olmak üzereydim çünkü yaşlı, dişsiz bir kadın kendisine, Kuran kursundaki diğer çocuklarla beraber ona "pîrê, pîrê, quz hevîrê" yani "Nine, hamur gibi yumuşak amlı nine" diye seslendiğimi söylemişti. Annem babamı bizim eğitimimizle hiç ilgilenmemekle suçlayarak, zaten bizi hiç sevmediğini ve geleceğimizin onu hiç ilgilendirmediğini söylemişti; babam sonunda sadece annemi susturmak için beni iyice pataklamıştı. Bu ilk ve son olmuştu çünkü babam aslında yumuşak kalpli birisiydi ve gittikçe etrafımızda daha az vakit geçirmeye başlamıştı. Annem evin dizginlerini eline almak istiyor ve verdiği kararlardan şüphe edilmesine tahammül edemiyordu. Bir Kürt atasözündeki gibi, "aynı tencereye iki kuzu kellesi konmaz" yani iki çekiç aynı anda aynı çiviyi dövemezdi. Annem ev içinde, bitli bir bölge valisinin çölün diğer ucundan gelip Amûdê'nin bir devlet, kendisinin de o devletin başkanı olduğunu söylemesiyle aynı şeyi yapıyordu.

Bizde her şeye, günün planlanmasından alışveriş ve harcamalara, komşu ve ebeveynlerle ilişkilerimize kadar annem karar veriyordu. Babam hayatımızda gittikçe daha küçük bir yere sahip olmaya başlamış, neredeyse tamamen yok olmuştu. Evdeki artan gerilim yüzünden, köydeki üvey kardeşlerimi ya da evinde aylar boyunca kaldığı "Arap amcalarını" görmeye çok sık gider olmuştu. Kaçıyor, kenara çekiliyordu; hayatın tehlikeli virajlarını aşabilmek ve annemin hırsıyla baş edebilmek için bulduğu yöntem buydu.

Annem beni veya ağabeylerimle ablalarımdan birini cezalandırmaya karar verdiğinde, Allah'ın tüm peygamberlerinin ve İslam'ın tüm azizlerinin gücü onu caydırmaya ve bizi affetmesini sağlamaya yetmezdi. Tombul ve ağır ellerine tutam tutam saç geçirmedikçe ne hiddeti ne de şiddeti yatışırdı. Hak

ettiğimiz azabı çektiğimizden emin olduğunda, bizi bir köşede ağlamaya bırakırdı. Bakışlarına garip bir parıltı veren bu zevki tekrar yaşamak için fırsat kollardı. Altını ıslatan ablama özellikle saldırırdı. Çevresindeki kadınların ablamı doktora göstermesi tavsiyesine kulak asmazdı. Ona göre ablam yatağına özellikle kendisini sinirlendirmek için işiyordu çünkü canı dayak yemek, hırpalanmak istiyordu. Tepeden tırnağa titreyen ablam, her seferinde yatakta bıraktığı sarı lekeyi seyretmek zorundaydı. Masallardaki gibi toprağın yarılıp onu yutmasını diliyordu ama toprak sadistti, canı ne isterse onu yapıyordu.

Amûdê'ye geldikten sonraki yazlarda, bir daha Kurdo'ya dönmedim. Anneme göre orada düşmanlarımız vardı. Gerçek birer kurt, engerek yılanı olan üvey ağabey ve ablalarımdan sakınmalıydım. Ama iki üvey ağabeyim benimle beraber okula gitmek için bize, anneanneme yerleştiklerinde, annemin biraz abarttığını anladım. O kadar tehlikeli değillerdi, üstelik Katolik okulunda bana çok faydaları dokunuyordu. Onların sayesinde kimse harçlığımı ya da Zübeyde teyzemin verdiği şekerlemeleri almaya cesaret edemiyordu. Öğrenciler bizden çekiniyorlardı çünkü onların gözünde kardeştik.

Amûdê'deki ve Katolik okulundaki ilk birkaç yılın sonunda, iki üvey ağabeyim yazı geçirmek için köye döndüler. Onlarla birlikte gitmem için çok ısrar ettiler ama annem Kuran kursunu bahane ederek gitmeme izin vermedi. Onlara güvenmediği aşikârdı, hem sonra hayatının o kısmından geriye sadece kötü anılar kalmıştı. Okuldaki ikinci yılın sonunda üvey ağabeylerim daha çok ısrar ettiler. O yıllarda babamın sözü hâlâ geçiyordu. Orada doğmama, orada ablalarım ve ağabeylerim olmasına rağmen köye neden gitmediğimi anlamıyordu. Yolculuğumuzu bisikletle yaptık. Yolu yarılamışken arka tekerlek yavaşça sönmeye başladı. Deliği bulabilmek için tekerleği sökmek ve şişirmek gerekiyordu. Sonra bir kova suya

batırmalı, küçük hava kabarcıklarının kaçıp su yüzüne çıktığı yeri bulmalıydık. Deliğin yerini belirleyince, eski bir tıraş bıçağıyla çevresini kesip özel bir yapıştırıcı ve küçük dikdörtgen bir plastikle kapatmak lazımdı. Eğer su yoksa, yolun pudramsı tozundan bir avuç dolusu da iş görürdü. Hava kaçıran yer ince parçacıkların uçuşmasına yol açar ve minik bir krater oluştururdu.

Tamir etmek çocuk oyuncağıydı ama gerekli aletimiz yoktu. O zaman biz de sırayla inip, tüm enerjimizle hava pompalıyorduk. Tekerlek, üstüne fiskeler atılabilen bir karpuz kadar sertleştiğinde, hemen binmek ve olanca hızla pedal çevirmek gerekiyordu. Beş yüz metre uzaklaştıktan sonra yeniden inmek ve şişirmek gerekiyordu. Ancak tekerlek gittikçe daha fazla hava kaçırdığı için son kilometreleri yürüyerek aşmak zorunda kaldık. Köyün sınırına geldiğimizde kerpiç evleri ve aşağıdaki beş dut ağacıyla meyve bahçemizi gördüm. Evin ve büyük ihtimalle tüm köyün çimento kullanılan tek yeri olan iki basamaklı merdivene vardığımda, artık sekiz ya da dokuz yaşlarında olmama rağmen, burada zamanın çarkının işlemediğini ve hiçbir şeyin gerçekten değişmediğini tespit etmiştim.

Herkesin, özellikle de Zübeyde teyzemle aynı yaşlardaki üvey ablam Şahika'nın beni çok sevdiğini anlayınca çok şaşırmıştım. Beni kollarına alıp sıkıyor, sürekli bana sarılıyordu. Rol yapmıyordu, beni gördüğüne gerçekten çok sevinmişti. Babamın diğer karısı, yani ikinci annem, daima sırtını duvara yaslayıp oturuyordu. Kaçak tütününü tüttürüyor ve çok koyu ve çok şekerli içmeyi sevdiği çayını yudumluyordu. Bölgedeki tüm Kürtler gibi geleneksel kıyafetler giyiyordu ve alnında, çenesinde ve ellerinde bir sürü dövme vardı. Gerçekten büyücü müydü ya da kimseyi zehirliyor muydu bilmiyordum. Ne olursa olsun, her zaman keyifliydi ve kimse ondan çekinmiyordu. İkide bir sinirlenip patlamayan bu kadının gerçek annem ol-

masını isterdim. Hepimiz yere serilmiş bir örtü üzerine konulan aynı tabaktan yemek yiyorduk. Aynı testiye daldırdığımız aynı tasla su içiyorduk. Şehirdekinin tıpatıp aynısı bir çaydanlıkta demlediğimiz çayı içiyorduk. Annemin kötü karakterinin körüklediği gergin ortamdan ışık yılı kadar uzaktaydım.

Kızları evlilik yaşına gelen tüm ailelerde olduğu gibi, her şeyle ablam Şahika ilgileniyordu. Evin tüm işini o yapıyordu. Köyde kendimi kuşlar kadar özgür hissediyor ve cezalardan çekinmiyordum. Yaşıtlarım gibi, kirişli duvarları kazıp yuva yapan serçeleri yakalıyordum. Beş dut ağacının gölgesinde koşuyor, armut, şeftali ve kayısı ağaçları boyunca geziyordum. Dikkat etmem gereken tek şey vardı. Kuyulara ve meyve bahçemizdeki ekili sebzelerle meyve ağaçlarını sulayan gözleri bantlanmış katıra kesinlikle yaklaşmamam gerekiyordu.

En çok sevdiğim şey, iki ağabeyimin bana kolayca verdikleri bisikletti. Bacaklarım oturacak kadar uzun değildi ama gidondan seleye kadar uzanan çubuğa değmeden, ayakta pedal çevirmeyi öğrenmiştim. Evimizden aşağıdaki dut ağaçlarına kadar olan yokuştan iniyordum. Düştüğüm zaman Şahika bir kumaşın ucunu antiseptik dolu şişeye batırıyor ve tıpkı bir hemşire gibi kumaşı yavaşça dizlerime ve dirseklerime sürüyordu. Bana bisiklete binmeyi bırakmamı söylüyordu ama bunun boşuna olduğunun da farkındaydı. Bana sıkıca sarılması annemin mantığının işlemediğinin ispatıydı. Üvey ağabey veya üvey abla kelimeleri sözcük dağarcığımızdan sonsuza dek çıkarılmalıydı!

İki üvey ağabeyim uzun yıllar boyunca bizimle kaldılar. Daha sonra, annesinin ebeveynlerinin şehrin diğer ucundaki evlerine yerleştiler. Amûdê'de okula gitmeye devam ettiler ama artık onları göremiyordum. Sanki yer yarılmış içine girmişlerdi. Kavgalar gittikçe artıyordu çünkü annem babamın tüm çocuklarına eşit davranmadığını, köydekileri bize tercih

ettiğini iddia ediyordu. Her şeyi onlara veriyor, bize ancak kırıntılar ve köpeklere atılan kuru kemik parçaları düşüyordu.

Annem, süregelen karı koca kavgalarında benden bir silah olarak faydalanabileceğini anladığı gün, beni fiziksel olarak cezalandırmayı ve herkesin önünde aşağılamayı kesti. Sabahiye'deki toprakları istiyor, Kurdo'daki toprakları ise oraya ayak basmayacağımız için babamın ilk eşi ve onun şeytan çocuklarına bırakıyordu. Erkek çocuklarının en büyüğü olduğum için de benden onu, zavallı korumasız kadını savunmamı, kız ve erkek kardeşlerimi de korumamı bekliyordu. Birdenbire, artık bir erkek olduğumu ve bizim hayatımıza dahil olmayan bir kadına karşı onun bölgesini korumam gerektiğini ilan etti. Her yaz, hasat mevsimi yaklaştığında annem beni, bir kasabın boğazını kesmeye hazırlandığı hayvanın önünde bıçağını bilediği gibi, bilemeye başlardı. Biçerdöverlerin bizim topraklarımıza her yönelişinde, beni araçların önüne sürer ve hepsini durdurmamı isterdi. Ne de olsa toprak sahibinin çocuğunu ezecek değillerdi! Babamla olan kavgalarında beni neden bu kadar kullandığını anlamıyordum çünkü ağabeyleri, ablaları ve müdahale edip aile kavgalarına son verebilecek yaşlılar vardı. Büyüklerin canlarını sıkan şeyler için neden sakince tartışıp çocuklarını rahat bırakmadıklarını anlayamıyordum. Barışı sağlamak için babam teoride boyun eğdikten birkaç yıl sonra, annem pratikte dizginleri eline aldı.

Annem, yaprak sarması, kabak ve patlıcan dolması gibi gerçek bir sıcak yemek pişirdiği zaman, başka bir yemek yapması için iki veya üç gün geçmesini beklemek gerektiğine emindik. Günde üç kez yemek yediğimizi görmek onu şaşırtıyordu. Sonra da menümüz inek yoğurdu ve çaya dönüyordu; yazın ise bulgur pilavı yanında domates, soğan veya en ucuzundan kimsenin istemediği sebze yemeklerine. Yemek yokken babam ev-

deyse, ablalarımın birinden büyük bir soğan getirmesini isterdi. Bir yumruk darbesiyle ezer, üzerine bir çimdik tuz serper ve yarım ekmekle yerdi. O bizim gibi söylenmezdi ama ne tüm gün okuldaydı ne de yapacak ödevleri vardı. Ramazan ayı boyunca saatlerce uyurdu. Bu onun açlığa göğüs germe ve sigara içme arzusundan kaçma yöntemiydi.

Yılbaşı arifesinde, herkes tüm endişeleri bir kenara bırakır, modern ve büyük şehirlerdekiler gibi alışveriş hastalığına tutulurdu. Normal zamanda, meyve evlere ancak doktor reçetesiyle girerdi. Bir aile babası evine elinde bir poşet portakal ya da elmayla gittiğinde, yolda onunla karşılaşanlar endişelenip ailede kimin hasta olduğunu sorarlardı. İstemsiz olarak Kuran'dan ayetler okumaya başlar, geçmiş olsun ve şifa dileklerini sunarlardı. Yılbaşı ateşi ve neşesi içerisinde kasabalıların da lüks yemekler yemeye hakları vardı, savurganlık yapabilirlerdi. Bir odaya toplanmış, sabırsızca bekleyişimizi bitirecek bir işaret beklerdik. Bayramdı ve herkes birer portakal, birer elma ve nadiren birer muz alırdı. Tatlı ve sulu meyvelerin dilimleri, hemen hemen şehrin tüm çocuklarının ağzını ve kalbini neşeyle doldururdu. Annem sobanın ve meyve çantalarının yanında meyve dağıtırdı. Babam gözlerimizdeki neşeyi okur, bir şeyler düşünüp, gülümserdi. Ara sokaklar çamur deryası olurdu. Herkes gelecek hasatların bol olması, güve gibi yapışkan sefaletin bir süreliğine yakamızı bırakması için yağmur yağmasını umut ediyordu. Babam, odanın bir köşesinde uslu bir çocuk gibi sıranın ona gelmesini beklerdi. Portakalını soyarken ellerinin titremesini zor kontrol ediyordu ama dikkatimiz başka yerdeydi. Bir uzun uzun bu harika meyveleri tüketme keyfini çıkaranlar vardı, bir de dayanamayan ve birkaç saniyede meyveleri yutanlar. Ben ikinci kategorideydim. Kendi payımı hemen mideye indirirdim. Meyvenin suyunun, gözleri körelten ışık gibi, tam göğsümde patlamasını isterdim.

Annem sonunda Sabahiye'deki toprakları etkin bir şekilde yönetiyordu; tohumlama ve hasat işlerini yapan ekipleri o seçiyordu. Yağmuru da güzel havayı da o kontrol ediyormuş gibi davranıyor ve kimse davranışlarına karşı çıkıp, onu eleştirmeye cesaret edemiyordu. Tüm kararlar, küçük ya da büyük, zorunlu olarak ondan geçiyordu. Belki de bütün bunlar yüzünden çocukluğum ve ergenliğim boyunca kendimi okumaya daha çok vermiştim. Kitaplar tozdan, yazın kavurucu sıcağından ve gerilimlerden uzaklara kaçmamı sağlıyordu. Büyüklerin sorunları bende migrene neden oluyordu. Onlardan imkânsızı istemiyordum. Tüm istediğim beni rahat bırakmalarıydı. Süpermen'in, Batman'in, büyülü lambası ve uçan halısı ile Alaaddin'in maceralarından sonra Tarzan'ı, ormanların adamını keşfetmiştim. Bu bambaşka bir kitap türüydü. Yeni ciltlerde kitap süsleri ve baloncuklar yerlerini resimler ve çizimlere bırakıyordu. Vahşi bir ormanda büyüyen bir çocuk, bir ağaçtan diğerine maymun gibi zıplıyordu. Fillerle geziyor, aslanları ve diğer yırtıcı hayvanları kollarının gücüyle öldürüyordu. Yunuslardan daha hızlı yüzüyor, zavallı, masum bir hayvanı yutmaya hazırlanan timsahları yere seriyordu. Her seferinde kötü güçlere karşı tamamen orijinal zaferlere imza atıyordu. İki elini ağzına koyuyor ve güçlü çığlığıyla yeri göğü inletiyordu.

6

Bu bölümde, farklı toplulukların oluşturduğu, özellikle bir çocuk için izlemesi hoş bir mozaik anlatılmaktadır.

Yaşadığım şehirde, Hıristiyanların bakkalları, ayakkabıcıları, kuyumcuları, içki ve sigara dükkânları vardı; hepsi de iyi tanınır, diğer tüccarlar tarafından imrenilirlerdi. Bizse okuma yazma bilmeyen köylülerden başka bir şey değildik, cehaletimizden başka bir şeyimiz yoktu. Mademki Allah Kuran'da bizden sonsuza kadar yaşayacakmışız gibi çalışmamızı, yarın ölecekmişiz gibi ibadet etmemizi istiyordu, buradaki hayat hakkında onlardan öğrenecek çok şeyimiz vardı. Fani dünyayla ilgili konularda onlardan kopya çekebilirdik ama ahiret için diğer inanışlara kıyasla peşin teminatımız, beton kadar sağlam garantilerimiz vardı.

Bizim gözümüzde Ermeniler toplumumuzun en üst tabakası, seçkinlerin içinde en seçkinleriydi. Süryani ve Asuri dindaşlarına göre Kürtçe'yi en az bizim kadar iyi konuşmaları, bize kan bağıyla bağlı olmaları ve sünnetli olmaları gibi konularda daha avantajlılardı. Bizim için Ermeniler Kürt'tü ama anlayamadığımız sebepler yüzünden, her şeye kadir Allah onların din değiştirip doğru din olan Müslümanlığa geçmelerinde fayda görmemişti. Soykırımın karanlık yılları boyunca ölümden kaçmak için Hıristiyanlıktan vazgeçenlere "bavfileh"

denirdi; onlar tamamen Kürt'tü, iş anlayışları dışında onları bizden ayıran hiçbir şey yoktu. Bu cesur insanların, sırf bizim gibi Müslüman olmadıkları için sonsuza kadar cehennem ateşinde yanacaklarını hayal ettikçe üzülüyordum. Zavallıların, Allah'ın özel olarak bizim inancımıza, son peygamber Hz. Muhammed'in inancına sadık kişilere ayırdığı cennetinde bir gün bile bulunma şansları yoktu.

Ninelerimizin ve dedelerimizin nesli hâlâ Kürt kadınları gibi giyinseler bile, genç kızları Amûdê'nin Hıristiyan mahallesini kalıcı olarak Champs-Elysées'ye dönüştürüyorlardı. Kısa etekler ve vücuda oturan pantolonlarla dolaşıyor, utanıp kızarmak yerine popolarının asabi yuvarlaklığından ve kalçalarının kayıtsız genişliğinden memnun görünüyorlardı. Başlarındaki örtüden sıyrılmışlardı ve çıplak kolları, teke tulumunda uzun süre çalkalanmış sütün yüzeyinde dalgalanan yağ kadar beyaz ve tatlıydı. Kulak arkalarına ve göğüs çatallarına parfüm sürüyorlardı. İlerleyen yıllardan bizimle en ihtiraslı Hint filmlerini paylaşan Nuri'nin dediğine göre, en iyi çay, Ermeni öğretmeni Lena'nın koltukaltı teriyle hazırlanabilirdi.

Hıristiyan mahallesinde kadınlar akşamları hep kapı önlerini sular, kovalarla soğuk su dökerek kaldırımın çimentosunun ve yolun katranının emdiği sıcaklığın kalanını da böylece yok ederlerdi. Kapı önlerine sandalye ve tabureler yerleştirir, kendi aralarında çene çalarken kahve veya serinletici içecekler içip karpuz yemek ve ay çekirdeği çitlemek için bir araya gelirlerdi. Kol kola gezen genç kızların saçlarına sürdükleri, Şam'dan, Beyrut'tan ve belki de Paris'ten gelen esanslar, Mezopotamya'nın akşam esintisine kadar ulaşırdı. Bizim zalimce yoksun bırakıldığımızı hissettiğimiz yaşam sevincini, özgürlüğü ve rahatlığı temsil ederlerdi. Sokak lambaları altında attıkları kahkahalar, ayın tembelce yol aldığı ve milyarlarca irili ufaklı yıldızın parıldadığı gök kubbeye doğru kristal çağlayanlar gibi yükselirdi.

Tatminsizlik ve sayısız yasak tarafından kapana kıstırılan genç ergenleri anlatan bir sözde olduğu gibi "kamışına su yürümüş" genç Müslümanlar, bu şehvet bahçesine, renkler ve güzel kokulardan oluşan bu vahaya doğru akarlardı. En yoğun arzularla dolmuş bir halde, "Aşk Caddesi" adını yakıştırdığımız, Katolik kilisesini Süryani kilisesinden ayıran caddeye hücum ederlerdi. Orada göz dolduran kızları izleyip kısa kollu rengârenk bluzlarının altındaki genç vücutlarına hayran olabiliyorduk. Onları izleyebilir ve bu şehvetli güllerin kokularını merak edebilirdik; ancak onları toplamamız ya da büyüleyici kokularını yakından koklamamız mümkün değildi. İslam'ın bekâretleri hiç bozulmayan hurilerle dolu bir cennet vaadine rağmen, birçoğumuz kaçamak bir öpücük ya da uzunca bir kucaklaşma için din değiştirip Hz. İsa'nın aşk dinine geçmeye hazırdık.

Ermeniler ve Hıristiyanlar genellikle dövüşten, tartışmadan ve gerçekte kimsenin ihtiyaç duymadığı endişelerden nefret etmeleriyle de bizden ayrılırlardı. Biz Kürtlerse bir bisikletlinin ezdiği bir tavuk ya da bir avuç bilye için dövüşen iki çocuk yüzünden üçüncü dünya savaşını başlatabilirdik. Erkekler kudurmuş hecin devesine döner, öfkeyle köpürür, yumruklar savururdu; palalar, kazmalar, kürekler, sopalar, yani kısaca hayatlarına mal olabilecek her şey havada uçuşurdu. Kavgaya son verip asayişi sağlayabilmek için polisin, ileri gelen Müslüman din adamlarının ya da toprak ağalarının olaya müdahale etmesi gerekirdi. Ermenilere gelince, eğer biri kavga için bahane arayıp diğerine "Senin orospu anneni sikeyim" diye bağırsa bile diğeri ya hiç kızmaz ya da sakinmiş gibi davranırdı. "Bildiğim kadarıyla annem orospu değil ama kendisi şikâyetçi değilse, istediğini yap, ben karışmam" diye yanıtlardı. Bu tarz bir cevap da kavga arayanı sustururdu. Genellikle çevredekiler güler, Ermeni de yoluna giderdi. Bazen, böyle za-

manlarda, onların korkak olduğunu düşünürdük. Kendini savunmak, böyle onur kırıcı şekilde konuşup duran birisinin ağzını kırmak gerekirdi. Bunlara rağmen işlerinde ve başkalarıyla ilişkilerinde çok namuslu ve dürüst olduklarından, bu insanlara saygı duyulurdu. Sürdürdükleri yaşam kalitesi kıskanılıyordu.

Manen ve madden medeni çağa uyum sağlamak için Hıristiyanları örnek almak gerekiyordu ama bizden daha kötülerinin de olduğunu biliyorduk. Bizim gibi Kürt olmalarına rağmen, bizim gözümüzde Êzidîler hayatın en ilkel ve tam anlamıyla karanlık yönünü temsil ediyorlardı. Soyağacımızın acı çeken, hastalıklı dalını simgeliyorlardı. Utanç duyulan yoksul ebeveynler gibiydiler. Öncelikle, dinleri hakkında çok bir şey bilinmiyordu; bu yüzden geçmişte, Ortodoks İslam'ın garantisi olmak isteyen Osmanlı İmparatorluğu yıllarında yıldırımları üzerlerine çekmişlerdi. Dini ibadetleriyle ilgili sorular sorulduğu zaman lafı değiştiriyor, kaçamak cevaplar veriyorlardı. Ama köşeye sıkışıp etrafı köpek sürüsüyle çevrili bir tavşan gibi kaçacak yer bulamadıklarında cehaletlerini itiraf ediyorlardı. İnançlarının neredeyse hiçbir kısmıyla ilgili bir şey bilmemeleri gerekiyordu. Derinlemesine bilgi küçük ve seçkin bir "prens" grubunun ve "pîr" adı verilenlerin ayrıcalığıydı. Bunlar zaman zaman Irak Kürdistan'ının yüksek platolarından inerek turnelere çıkarlar ve bölgemize de nadiren uğrarlardı. Temiz yürekli inançlı kimseler metafizik sorular sormaya çekinirlerdi. Kürtçe ve Arapça kelimelerin karışımından oluşan garip ayet kırıntılarıyla, gün doğup batarken söylenecek birkaç duayla yetinmek zorundalardı. Bizimle aynı ad ve soyadları taşıyorlardı ama İslam'ın beş şartından biri olan, günde beş vakit namaz kılmayı hiç iplemiyorlardı. Ramazan ayının, orucun ne olduğunu bilmiyorlardı. Hatta açıkça Hz. Muhammed'in işitme sorunu olduğunu, zor duyduğunu ileri

sürüyorlardı. Kanatlı kısrak Burak'ın sırtında göğe yükselip, yeni dinin müminlerinden beklenen görevlerin hafifletilmesi için Yaradan'la görüştüğünde, Allah ona Kürtçe "sê roj" yani "üç gün" demiş; ancak Êzidîlere göre peygamber bunu "Sî roj" yani otuz gün oruç diye duymuştu. Bu yüzden Müslümanlar ramazanı bir ay kabul ediyor, onlarsa sadece üç gün oruç tutuyorlardı.

Êzidîler gerçekten çok tuhaftı. Onların yanında şeytanla ilgili, "aksi şeytan" veya "şeytan görsün yüzünü" gibi kötü sözler söylemekten kaçınmak gerekiyordu. "Şeytanın avukatlığını yapmak", "şeytana parmak ısırtmak", "kör şeytandan bulmak", "şeytana uymak" gibi deyimler kullanıldığında, neye uğradıklarını bilemezlerdi. Önlerine konan yemekler konusunda da ihtiyatlı olmak gerekiyordu. Mesela onlara hiçbir zaman marul ikram edilmemeliydi çünkü batıl inançlarına göre, cennetten kovulan baş melek, Allah'ın öfkesinden kaçmak için marulun içine saklanmıştı.

Bembeyaz elbiseleri, kalın bıyıkları, hiç değişmeyen sakar ve ürkek tavırlarıyla şehirde hemen tanınırlardı. Özellikle de beyaz pamuk elbiselerinin yakalarından aşağıya kadar sarkan uzun beyaz sakallarıyla yaşlılarını tanımak çok daha kolaydı. Koyunlarının yününü ve süt ürünlerini satıp, çay, şeker, sabun ve ihtiyaç duyabilecekleri diğer şeyleri almaya gelirlerdi. Müslümanlardan daha hoşgörülü olan Hıristiyan tüccarların dükkânlarını tercih ederlerdi; onlar, bu garip, şeytana tapan Êzidîlerin gelenek ve göreneklerine kesinlikle daha saygılıydılar.

Müslüman Kürtlerle Êzidîlerin evlenmesi kesinlikle yasaktı. Ancak sünnet geleneği bizi diğer topluluklarla yakınlaştırıyor, özellikle karışık zamanlarda koruyucu olabilen yararlı ittifaklar sağlıyordu. Sünnet töreninde, genç Müslüman Kürt ile kirvesi arasında kan bağı kuruluyordu. "Sünnetli" ve kirvesi

aynı ailenin üyeleri haline geliyorlardı. Mollanın bıçağıyla dökülen birkaç damla kanla, sonsuza kadar sürecek bir sevgi ve akrabalık bağı kuruluyordu. Bu sebeple faydalı ittifaklar aranıyor; kirve olarak itibarlı, rahatı yerinde ve çocuğu kaderin cilvesinden koruyacak erkekler seçmek isteniyordu.

Bu garip Kürtler hakkında açık saçık fıkralar anlatılırdı. Denirdi ki, bir gün bir Êzidî, köyünden şehrin merkezinde oturan Müslüman bir dostuna gelmiş. İşe gitmek zorunda olan dostu karısından, akşam o geri dönene kadar kirvesiyle ilgilenmesini istemiş. Ama kadın, bütün günü işiyle gücüyle uğraşarak geçirmiş. Zaman zaman Êzidî'nin oturduğu odadan geçiyormuş. Her seferinde adamı inceliyor, sanki uzaydan gelmiş gibi adamın yüzüne dik dik bakıyormuş. Bakışlarını, adamın yüzünü kaplayan ve uzun beyaz elbisesine karışan kıllardan alamıyormuş. Üzerlerine bitki motifleri işlenmiş nakış ve dantellerle dolu yastıklarla çevrelenmiş halde oturan Êzidî içten içe öfkeden kuduruyormuş; aç ve susuz bir halde, kirvesinin karısının davranışını anlamaya çalışıyormuş.

Gece geç vakit eve dönen adam, karısına kirvesine yemek olarak ne ikram ettiğini sormuş.

"Hiçbir şey" diye yanıtlamış kadın. Kocası ise "Ne demek hiçbir şey ikram etmedim? Delirdin mi sen? Bizim burada neredeyse her saat ateş gibi sıcak birer çay içilir; çay, yakut gibi, kor gibi kaynayan rengi görülsün diye çok şeffaf küçük bardaklarda sunulur. Kürt evlerinde çay milli içkidir, aşırıya kaçma derdi olmadan içilen yerli viskidir. Gün boyu, en az yarım düzine çay içilir" demiş.

Kadın gözlerini yeniden etkileyici bir kıl yığını içine gömülü surata dikmiş ve "Ama onun yemek ya da içmek için bir ağzı var mı?" diye sormuş.

Bu cümle Êzidî'nin sabahtan beri tuttuğu öfkesini taşıran son damla olmuş. İki eliyle ağır bıyıklarını kaldırmış ve baş-

parmaklarıyla yüzünün ortasındaki kara deliğe işaret ederek bağırmış:

"Bu ağız değil de ne, şirret karı? Amın mı?"

Yazın Arap bedevileri koyun sürüleri, develeri ve eşekleriyle birlikte köyümüzden geçerlerdi. Biçerdöverler geçtikten sonra sürülerini buğday tarlalarına salarlardı. Bizim gibi Müslüman oldukları için, kendilerini Kuran'ın diliyle ifade eden bedevilerin kötülüğünü istemezdik. Allah'ın gözbebeği, elçisi ve son peygamberi olan Hz. Muhammed onlardan biriydi. İslam âlimlerimizin kendisini safkan Kürt ilan etmek için akıl yormasına rağmen peygamberimiz Arap'tı. İleri sürdükleri fikirlerin en az acayibi, her şeye kadir Allah'ın, dar fikirlilikleri ve anlayışsızlıklarıyla bilinen bu bedevi topluluklarına kendini duyurmanın tek yolu bu olduğu için Kuran'ı Arapça indirmeye karar verdiğiydi. Kuran kursundaki hocamız Molla Ehmedê Herbî, hakkında bu kadar düşünülmüş ipsiz sapsız fikirleri bizim serçe kadar beyinlerimiz için fazla karmaşık bulmasının yanı sıra, aynı zamanda küçümsüyordu da. Ona göre Hz. Muhammed tüm insanlığa aitti! Her şeye kadir Allah tarafından, sapkınlıklara ve yağmurdan sonra çoğalan mantarlar gibi üreyen sahte peygamberlere son vermek üzere seçilmişti. Hocamız hepimizin ortasına oturur, bir elinde bambudan sopasını tutar, ötekiyle de kırçıllaşmış sakalını okşardı. Kürtçe konuşarak bize, Allah'ın bizleri yarattıktan sonra farklı kavim ve boylara ayırdığını, böylece içimizden en dindar ve doğru olanın en iyilerimiz olacağını bilmemizi istediğini anlatırdı. Bir İranlı ile bir Arap arasında fark yaratabilecek tek şey dindarlık dereceleriydi. Bizim görevimiz, Kuran'dan olabildiğince çok sayfa okumak, ayetleri düzgün bir biçimde söyleyebilmek ve her gün beş vakit namazda okumak için kısa sureleri ezberlemekten ibaretti. İçimizden biri hatim indirdiği zaman, hocamız

kendisini bölgenin, hatta dünyanın en mutlu adamı olarak görürdü. Sakalını okşarken, Allah'ın ona kutsal cennetinde ayıracağı arsayı ölçer, haremine katacağı sonsuza kadar bakire kalacak güzel hurilerin sayısını hesaplardı.

Özetle, kimseyle bir derdimiz yoktu, kimseden nefret etmiyorduk. Bu, gizli servis ajanlarının ve Tek Parti üyelerinin aramıza nifak sokması ve nefreti körüklemesiyle oldu. Yeni devletin temsilcileri, günden güne bizlerde farklı kavimlere ve farklı dinlere ait olduğumuz duygusunu güçlendirdiler. Ebeveynlerimize korkunun didaktiği ve nefretin dilini öğrettiler. Politikacılar bizim oralara gelmeden önce, bedevilerin farklı olduklarını bilirdik çünkü uzaklardan gelirler ve dilimizi konuşmazlardı. Ayrıca, pis oldukları ve her yerde bit ve pire kolonileriyle dolaştıkları da bilinirdi. Geceleri fakir köylülerin sürülerine saldırırlardı çünkü törelerine göre koyun veya dananları çalmak ne Allah'a karşı günahtı ne de hapse atılmalarını gerektirecek bir suçtu. Onlar için bu milli spor, cesaret göstergesi olan bir egzersizdi. Üzüm bağlarından, karpuzların ve kavunların yetiştiği meyve bahçelerinden krallar gibi faydalanıyorlardı. Sonbaharın ilk soğuk günlerinden hemen önce, çadırları ve hayvanları ile birlikte ortadan kayboluyorlardı. Geldikleri yere dönüyorlar ve kimse de gitmelerine üzülmüyordu.

Çadırlarını, hasat edilmiş buğday tarlalarının üzerine kurarlardı. Eskiden, bizi büyüleyen hecin develeriyle birlikte çölün diğer ucundan gelmelerinden hoşlanırdık. Hayvanat bahçelerindeki filleri ve zürafaları, tabiat müzelerindeki mamutları henüz görmemiştim; ancak sırtlarındaki hörgüçleri, garip bir biçimde çiğneyen ağızları ve öfkelendikleri zaman kuduzmuşçasına köpürmeleriyle develer şüphesiz gezegenin en büyülü hayvanlarıydılar. Bedevilerin gür otlarla kaplı meralardan ağır ağır ilerlediklerini gördüklerinde, bütün çocuk-

lar onları şu cümleyi haykırarak karşılardı: "Arab, Arab hênî, kurmanç di qûnê nî!" yani, "Araplar, Araplar, buraya gelin de Kürtler sizi becersin!" Artık kötü anlamını yitirmiş bu cümleyi hepimiz bilirdik. Bu elbette bedevilerin hoşuna gidecek bir karşılama değildi ama dilimizi bilmediklerinden cümlenin ikinci kısmı onlar için tamamen anlaşılmazdı. Kervan develeri, eşekleri ve koyunları ile yoldan geçerlerken, biz zararsız köpek yavruları, "Arab, Arab hênî, kurmanç di qûnê nî!" diye havlardık. Tam nereden geldiklerini bilmezdik ama uzaktan, kavurucu bir güneşin olduğu, çöle benzer ve pek fazla ot bulunmayan bir yerden geldiklerini tahmin ederdik. Bir atasözünde geçtiği gibi kara kaşımız kara gözümüz hatırına değil, geniş otlaklar, üzüm bağları ve meyve bahçeleri için geldiklerini bilirdik. Bölgemizde olmalarını gereğinden fazla abartırlar, bir elleri yağda bir elleri balda yaşıyormuş gibi hissederlerdi.

Bunların yanı sıra bedevi kadınlarının hafifliği üzerine bir sürü şey söylenir, külot giymedikleri ve tozları süpüren uzun elbiselerinin altında, Allah'ın onları yarattığı gibi çıplak oldukları ile ilgili dedikodular dolaşırdı. Bu söylentileri doğrulamak için anlatılan bir fıkraya göre utanmaz bir Kürt, terbiyesizlik ederek bir Arap'a karılarını değiştirmeyi teklif etmiş. Anlaşma yapıldıktan sonra, Kürt Arap kadını önünde eğmiş, eteğini kaldırmış ve en küçük bir engelle karşılaşmadan, bıçağın bir topak yağa battığı gibi, edep yerini kadına sokmuş. Arap kocaya gelince, yapılan pazarlığa rağmen durmadan tekmeler savurup çenesini kırmaya çalışan Kürt kadının iç donunun sayısız bağcığını sökmek için boşuna uğraşmış. Elinden daha fazlası gelmeyen adam, kalan gururunu kurtarmak için karısına seslenmiş: "Kadın, tekme at! Tekme at!" Karısı soluk soluğa kalmış halde cevap vermiş: "Tekme atsam neye yarar? Kürt'ünki zaten benim içimde"

Rejimin temsilcileri ve soruşturma bürolarının tüm bölümleri kalabalık bir halde bölgeye gelmeden önce, ebeveynlerim çok az şey için endişelenirdi. Onları en çok kaygılandıran, gökyüzünün haftalar boyunca mavi kalmakta inat etmesiydi. Ancak yağmur dolu bulutlar, bekleyişlerinin sonunda, her defasında sürülmüş ve ekilmiş tarlalara doğru yönelirdi. Allah "kulunu" hiçbir zaman unutmazdı; onu arada bir dener ve bazen de korkuturdu ama merhameti sonsuz bir okyanus gibiydi. Toprak tüm susuzluğunu giderir, büyük nehirlere ulaşan dereler oluşur ve köylerle Amûdê arasındaki ulaşımı sağlayan az sayıdaki araç saplandıkları derin balçığın içinde paslanırdı. Bahar gelince doğa kokuların ve renklerin senfonisiyle dolardı. Tarlalardaki buğdaylar boyumuza ulaştığında, gökyüzünün ateşi ve alevi onları göz açıp kapayıncaya kadar yaldızla boyar; esinti ise tarlayı yüzeyi dalgalı, altından bir okyanusa dönüştürürdü. Erkekler keklik, bıldırcın, çayırkuşu, tilki ve tavşan avına çıkmayı severlerdi. Evimizde, baba tarafından dedemin, vurduğu yarım düzine ceylanın önünde çektirdiği, bu hayvanların kalabalık sürüler halinde gezdiği zamanlardan kalma siyah beyaz bir fotoğraf vardı. Bir de kaçakçıların aysız gecelerde Türkiye'den, Türk askerlerinin karakollarına, mayın tarlalarına ve dikenli tellerine meydan okuyarak getirdikleri balrengi tütün. Perakende satıcılar bellerine kuşak gibi sardıkları şalların içine sakladıkları bu tütünü ev ev dolaşarak satarlardı. Biz çocuklar ise kuru üzüm, badem, ceviz ve fındık gibi "sınırın" öte tarafından gelen kuruyemişleri severdik ama favorimiz "Arap şekeri" denen şekerlemelerdi. Bu kocaman şekerler azıcık ısırıldığında ağızda dağılır ve mutluluğun aroması damağımıza yayılırdı. Neredeyse saf şekerden yapılırlardı ve hafif bir portakal çiçeği tadı verirlerdi. Arap şekerleri genellikle tespih gibi ipe dizili olurdu; beyaz ve kırmızı inci tanelerini sabırsız parmaklarımızla alır, çiğnemeden önce dilimizle tadına bakar-

ken, bizi bu kadar düşünen ilahi güce dualar ederdik. Bir evde çaya koyacak şeker olmadığı zaman, Arap şekeri varsa o kullanılır ve çayın tadı çok daha güzel olurdu. Benim şekeri ağzımda tutup erimesini bekleyecek sabrım yoktu; şekeri hemen dişlerimin arasında ezer ve dünyanın en mutlu çocuğu olurdum.

Kendi neslinin tüm toprak beyleri gibi, dedemin dört farklı aşiretten dört karısı vardı. Babaannem, yerleşik hayata geçmek için Abdülaziz Dağı'nın kuzey yamaçlarını seçen Arap Bakara aşiretinden geliyordu. Doğduğunda teni dağların tepesindeki tertemiz karlar kadar beyaz olduğu için adını kardan esinlenerek Thalja koymuşlar. Hayatımızda hiç kar görmemiş ama etrafta kardan bahsedildiğini duymuştuk; zira çöl ve çevresinde kar görmek mucizeden de enderdi. Araplar dağlardan ve yerleştikleri derin vadiden nefret ederlerdi. Onlar ovaların, insanın avucunun içi kadar düz arazilerin insanlarıydı.

Bazı yazlar, babaannemin erkek kardeşleri gelirdi. Tenleri çok açık, hatta bizimkinden de daha açık renkti; soylarının asaletiyle içinde oldukları maddi bolluk duruşlarından anlaşılırdı. Sürülerini bizim tarlalarımıza salar, içten bir şekilde babamla olan aile ilişkilerini sağlamlaştırmaya çalışırlardı. Altın çağlarına denk gelen o yıllarda, çok büyük koyun sürüleri vardı ve etkileyici safkan Arap atlarıyla yolculuk ederlerdi. Bu insanları gerçekten çok tuhaf buluyorduk çünkü erkekleri ve kadınları uzun zaman sonra tekrar gördüklerinde birbirlerini dudaktan öperlerdi. Okula gitmeden önce, hatta hazırlık sınıfının ilk yıllarında Arapça bilmiyor, her görüşmemizde bana aşırı sevgi gösteren bu insanların karmaşık dilinden pek bir şey anlamıyordum. Biz Müslümanlar için diğerleri gibi bir peygamber, Hıristiyanlar içinse Allah'ın oğlu olan Hz. İsa'nın önünde saygıyla eğilmek için uzaklardan gelen çoban ve müneccimler gibiydiler. Beni kucaklar, yanaklarımı koparırcasına

sıkar, soluğum kesilene kadar bana sarılırlardı. En çok Sahel Amca'yı severdim. Beni gurur duyduğu kısrağının üzerine oturtur, sürülerini tamamen unutup saatler boyunca köyde dolaştırırdı. Kürt olmama rağmen bu Arap'ın bana ve babama dokunan her şeye duyduğu büyük sevgi, kuşkusuz bütün kötü politikaların ve bütün çöllerin üzerindeydi.

7

Bu bölümde, henüz çocuk olan anlatıcıya otoriteler tarafından avam bir taşra ağzı olarak kabul edilen anadilini sevmeyi öğreten iki müstesna masalcı ile uzaklara gitmek zorunda kalan ve çok çabuk büyüyen arkadaşların yerini alan yeni bir dosttan bahsedilmektedir.

Mahallemizdeki birçok kadın beni oğlu gibi görürdü. Annemin ablama, bana veya her iki yılda bir doğan kız ve erkek kardeşlerime yetecek kadar sütü hiç olmadı. Nido marka kutu sütler ya da atılabilir çocuk bezleri henüz bizim ücra bölgemize gelmemişti. Buna rağmen doğuştan alçakgönüllü kadınlar ebeveynlerime hizmet etmekten memnundu. Beni emzirmelerinin yanı sıra, bana en çok ihtiyaç duyduğum şeyi de verdiler: masal ve tekerlemeler. Anneannem ve annemde bunları bulamazdım. Yaz gecelerinde, çarşaflarının içine dalmak için bizden iki yüz metre ötede oturan Fawzo'ya giderdim. Gider gitmez, ortak kullanılan yatağın ferforje kenarlarına tırmanırdım. Tahta levhalar üzerinde yan yana dizilmiş şiltelerde yerimi alırdım. "Hadi, anne, bana bokböceği ile farenin hikâyesini anlat". Fawzo yanıtlardı: "Ama oğlum, o hikâyeden hâlâ sıkılmadın mı? Binlerce kez anlattım ya sana onu" Kız ve erkek sütkardeşlerimin sesleri de benimkine katılır ve hep beraber bağırırdık: "Hayır, hadi bize bokböceği ve farenin hikâyesini

anlat!" Fawzo bizi daha fazla yalvartmadan boyun eğerdi. Yüzünü gökte ilerleyen aya doğru kaldırırdı. Acaba aydan, bizi gök kubbenin tüm yıldızlarından daha uzağa yollaması için yardım mı isterdi? Yoksa kendisine bu kadar az olanaklarla bizi bu kadar mutlu etme imkânını verdiği için esirgeyici Allah'a teşekkürlerini mi sunardı?

"Bir zamanlar evlenmek isteyen dişi bir bokböceği varmış. Küçük hanım bir vadide sürüsünü güden bir çobanla karşılaşmış:

'Ey çoban, benimle evlenir misin?'

'Olur, evlenirim' diye yanıtlamış çoban.

'Peki beni neyle döveceksin' diye sormuş bokböceği.

'Çoban sopamla' demiş çoban.

'Ama olmaz! Ben, bokböceklerinin prensesi, yenilikten parlayan sandaletlerimle, Sibhan'dan gelen sürmelerimle, seninle asla evlenmem çoban.'

Bunun üzerine, küçükhanım çobanı terk etmiş. Yolda giderken, çayırda ineklerini gözeten bir sığırtmaçla karşılaşmış:

'Ey sığırtmaç, benimle evlenir misin?'

'Olur evlenirim' diye yanıtlamış sığırtmaç.

'Beni neyle döveceksin' diye sormuş bokböceği.

'Tabii ki sığırtmaç sopamla' demiş sığırtmaç.

'Ama olmaz! Ben, bokböceklerinin prensesi, yenilikten parlayan sandaletlerimle, Sibhan'dan gelen sürmelerimle, seninle asla evlenmem sığırtmaç.'

Bunun üzerine onu da terk etmiş. Yolda ilerlerken, artan yiyeceklerle kendine ziyafet çekip bir kısmını da zor günler için araklamak amacıyla komşu köydeki düğüne giden erkek bir fareyle karşılaşmış:

'Ey fare, benimle evlenir misin?'

'Olur, evlenirim' diye yanıtlamış fare.

'Beni neyle döveceksin' diye sormuş bokböceği.

'Tabii fare kuyruğumla' yanıtını almış.

'Peki. Ben, bokböceklerinin prensesi, yenilikten parlayan sandaletlerimle, Sibhan'dan gelen sürmelerimle, seninle evleniyorum fare. Bana gereken koca sensin.'

Bokböceğiyle evlendikten sonra, Bay Fare komşu köylerdeki düğünlere katılıp işkembesini doldurmak ve ailesine ziyafet çekecek öteberi getirmek için yoluna devam etmiş. Karısı biraz çamaşır yıkamak istemiş. Fırat kadar büyük bir ırmağın kenarında durmuş, 'Hayır, bu ırmağın suyu çamaşırlarımı yıkamama yetmez' demiş. Denizin kıyısına gitmiş, 'Hayır, bu denizin suyu çamaşırlarımı yıkamaya yetmez' demiş. Okyanusa gitmiş, 'Hayır, bu okyanusun suyu çamaşırımı yıkamaya yetmez' demiş. Sonunda, yağmur suyuyla dolmuş bir at nalı izi bulup onda karar kılmış: 'İşte çamaşırımı yıkamak için bana gereken yer!' Başlar başlamaz su birikintisinin içine düşmüş ve tüm gayretine rağmen bir türlü çıkamamış. Ancak şansına düğüne giden bir atlı oradan geçiyormuş. Bir ses duymuş: 'Ey atlı, yavaşla, sen ki Ali Haydar'ın yanına gidiyorsun. Oraya gidince de ki: Ey dinsiz, ey dişlerini gıcırdatan fare, Bayan Bokböceği boğulma tehlikesinde'. Atlı durup etrafına iyice bakmış ama hiçbir şey görememiş. Ses yeniden başlamış: 'Ey atlı, yavaşla, sen ki Ali Haydar'ın yanına gidiyorsun. Oraya gidince de ki: Ey dinsiz, ey dişlerini gıcırdatan fare, Bayan Bokböceği boğulma tehlikesinde'. Hiçbir şey göremeyen atlı, atını kırbaçlamış ve yoluna devam etmiş. Düğüne vardığında, 'Ey atlı, yavaşla, sen ki Ali Haydar'ın yanına gidiyorsun. Oraya gidince de ki: Ey dinsiz, ey dişlerini gıcırdatan fare, Bayan Bokböceği boğulma tehlikesinde' diye duyduklarını aktarmış.

Kiler dolabının içine saklanmış olan Bay Fare. Atlının, 'Ey dinsiz, ey dişlerini gıcırdatan fare, Bayan Bokböceği boğulma tehlikesinde' dediğini duyunca, biraz yemek alıp kaçmış. Herkes, 'Yakalayın şu fareyi!' diye bağırmış ama artık çok geçmiş.

Su birikintisine geldiğinde, eşini kurtarmış. Sonra yemesi için ganimetini önüne sermiş. Eve dönüş yolunda Bayan Bokböceği, 'Sevgili kocam, çamaşır yıkamaktan yoruldum. Beni biraz sırtında taşır mısın?' diye sormuş.

Bay Fare memnuniyetle kabul etmiş. Yolda, sırtına akan sıcak bir sıvı hissetmiş.

'Bokböceği, bu nedir' diye sormuş.

'Bir şey değil, birazcık çiş.'

İki dakika sonra, bay fare sırtında kötü kokulu bir madde hissetmiş.

'Bokböceği, bu nedir' diye sormuş.

'Bir şey değil, birazcık kaka.'

Bay Fare bokböceğini sırtından atmış:

'Defol, pis bokböceği' demiş. 'Artık seni eşim olarak istemiyorum!' "

Fawzo eve dönmemi isterdi çünkü annem ve anneannem beni merak ederlerdi. Eğer uslu olursam ertesi gün başka bir hikâye anlatmaya söz verirdi. O zaman ben de yataktan atlar, ayın aydınlattığı sokağa çıkar ve çıplak ayaklarımla eve koşardım. Evlilikten bir şey anlamasam da bokböceğinin büyük züppeliği, gözlerinin sürmesinin Sibhan'dan, Mezopotamya'nın kuzeyinden geldiğini hatırlatmaktaki ısrarı beni her seferinde büyülerdi.

Kışın, Şehmus Amca görevi devralıyordu. Anne tarafından dedemin sağlığında, kahveci olarak çalışmaya başlamıştı. Misafir ağırladığı "ode"de, her misafirin konumunu ve önem derecesini bilmek zorundaydı; işi hiç kolay değildi. Ailemize olan bağlılığı o kadar büyüktü ki, ilk iki oğluna dayılarımın adlarını vermişti. Dedemin vefatından sonra Tel Habaş'ta yapacak bir işi kalmamış, tüm amacını kaybetmişti. Amûdê'ye yerleşip iki odalı mütevazı bir ev inşa etti. Sonsuza dek kaybolup gitmiş

eski ve güzel zamanları anarak birlikte ağlamak üzere sık sık anneannemi ziyarete gelirdi. Tüm bayramlarda ve tüm cenazelerde önce kasaplık sonra aşçılık yapar, en sonunda da esas mesleğini üstlenirdi. Malzemeleriyle birlikte misafirlere ayrılan odanın girişine yerleşirdi. Kahveyi kavurur, büyük bir havanda öğütür, özenle ateşi yakar ve pişirdiği kıymetli acı sıvıyı izlerdi. Bakışları başka yerlere, başka zamanlara giderdi. Bir hüzün bulutu yüzünü karartır ama sonra bize bakıp gülümserdi. Biz, soyun devamını yansıtan çocuklar ve torunlar, buradaydık.

Bana göre bölgenin en iyi masalcısı Şehmus Amca'ydı. Bize sadece kış geceleri masal anlatırdı. Yazın ya da gündüz anlatılan masalların uğursuzluk getirdiğini iddia ederdi; ne biz ne de en kötü düşmanı için böyle bir uğursuzluk dilerdi. Zaten hiç düşmanı da yoktu. Şayet ben dedem gibi bir toprak ağası olsaydım, ondan sabahtan akşama kadar ve yıl boyu masal anlatmasını isterdim. Kışın yağan yağmur semtimizin kötü aydınlatılmış sokaklarını tam bir çamur deryasına çevirdiğinde ve soğuk bizi gaz sobasının başında toplanmaya mecbur ettiğinde, zaman sanki dururdu. Zübeyde teyzemden anneanneme Şehmus Amca'yı çağırması için baskı yapmasını isterdim. Tuhaf bir biçimde benim ısrar etmemi beklemez, kendisine kene gibi yapıştığımı söylemezdi. Bence tüm ev halkı benim istediğimi istiyordu ama büyükler böyleydi, önyargılarından kurtulup kendileri hakkında ne deneceğini düşünmekten vazgeçemiyorlardı. Masalların üzerlerindeki etkisinden utanıyorlardı; bununla beraber Ristemê Zal, Siyabend ve Xece, Memê Alan destanları ve başka birçok hikâye onları da bizim kadar heyecanlandırıyordu. Yarım saat sonra Şehmus Amca üstünde siyah kumaşla kaplanmış koyun kürküyle, aile meclisimizde boy gösterirdi. Teyzemin kendisi için aceleyle hazırladığı çaydan birkaç yudum alır, bir iki kez öksü-

rürdü. Boğazını temizler, uzun mesafeler katedecek kanatlı bir at gibi hazırlanırdı. Sesi mutlak sessizlikte yükselir yükselmez, bizi en çılgın rüyaların ve mutlak şaşkınlıkların yörüngesine sürüklerdi:

"Yeraltı dünyasındaki Mîrza Mihemmed dövüşen iki koçu seyrediyormuş. Beyaz olanın sırtına atlamak için uygun zamanı kolluyormuş, böylece yeryüzüne dönebilecekmiş. Ama kaderin arzusu farklıymış. Siyah koçun sırtına atlamış ve kendini yeraltının yedinci ve son katında bulmuş. Umutsuzluk nedir bilmediği için yola koyulmuş ve tek bir canlıya rastlamadan altı gün altı gece yürümüş. Yedinci günün sonunda, kendini bir şehrin surlarının önünde bulmuş. O gece, dişsiz yaşlı bir kadına misafir olmuş. Kadın ona taş gibi sert bir parça ekmek ve sidik kokan bir tas su ikram etmiş. Ertesi gün, içme suyunun çok zor bulunduğunu bu nedenle içmesi için ona kendi sidiğini ikram etmek zorunda kaldığını anlatmış. Şehir, tek su kaynağını kesen bir ejderhanın merhametine kalmış. Ejderha, şehrin sadece ayda bir kez su kaynağına ulaşmasına izin veriyor ve bunun için de bir bakire istiyormuş. Kral şehri kurtaran kişiye krallığının yarısını verme ve onu kızıyla evlendirme vaatlerinde bulunmuş.

Mîrza Mihemmed canavarı öldürüp şehirdeki son bakire ve kralın son kızı olan prensesi kurtarmaya karar vermiş. Saraya kralı görmeye gitmiş ve şehri kurtarma niyetinden bahsetmiş. Kral sevincinden çocuk gibi olduğu yerde zıplamış. Otuz gün, otuz gecedir ağlayan kraliçe gözlerini kurulamış ve yeniden gülümsemiş. Kılıcını yırtık pırtık elbiselerinin içine saklayan Mîrza Mihemmed, ejderha prensesi yutmak için koca ağzını açar açmaz, kaplan gibi atlayarak kılıcını bir, iki, üç kere ejderhaya saplamış. Canavarın yedi ruhunu alt edebilmek için yedi kılıç darbesi gerekliymiş. Sonra, onu küçük parçalara ayırmış ve parçalarını sokak köpeklerine atmış. Kaynaktan fış-

kıran su ilk başta kan yüzünden kıpkırmızı akmış ama berraklaşarak halkın kalbini neşeyle doldurmuş. Kral Mîrza Mihemmed'i yanına çağırarak, 'Dinle Mîrza Mihemmed, şehrimizi kurtararak krallığımın yarısını ve kızımla evlenmeyi hak ettin' demiş. Mîrza Mihemmed başını öne eğerek cevaplamış: 'Kralların kralı, çok teşekkür ederim ama ne krallığınızın yarısını ne de kızınız prensesin elini kabul edebilirim. Yeryüzüne dönmek zorundayım ve yolum tuzaklarla dolu'. Kral ısrar etmeyip, onu altın ve paraya boğmuş. Mîrza Mihemmed ise bunları dişsiz yaşlı kadına bırakmış. Yeniden yola koyulmuş ve yedi gün yedi gece daha yürüdükten sonra bir ağacın altında uyuyakalmış. Birkaç dakika sonra yavru kuşların seslerini duyarak uyanmış. Gözlerini açtığında, kocaman bir yılanın altında uyuduğu ağaca dolanıp, kuş yavrularını yutmaya hazırlandığını görmüş. Mîrza Mihemmed kılıcını çekerek yılanı bir vuruşta öldürmüş ve uyumaya devam etmiş. Zümrüdüanka kuşu geri döndüğünde, yuvasının olduğu ağacın dibindeki adamı görmüş. Binlerce yıldır yavrularını yiyenin o olduğundan şüphelenmiş. Çok büyük bir kaya almış. Kayayı tam uyuyan adamın üzerine bırakmak üzereyken yavruları olanca güçleriyle ötmeye başlamışlar. Ona, adamın kendilerini korkunç bir yılana yem olmaktan kurtardığını anlatmışlar. Bunun üzerine Zümrüdüanka kuşu kayayı bırakmış, kahramanı güneşten korumak için kocaman bulutlara benzeyen iki kanadını üzerine açmış. Mîrza Mihemmed gözlerini açtığında, Zümrüdüanka kuşu ona seslenmiş: 'Ey Mîrza Mihemmed, yavrularımı kurtardın, bu yüzden sana minnettarım. Benden ne dilersin? Evreni yok etmemi ya da zengin kılmamı ister misin? Söyle çünkü senin dileklerin benim için emirdir'. Mîrza Mihemmed, 'Ey ulu Zümrüdüanka, dileğim bunların hiçbiri değil. Tüm isteğim yeryüzüne geri dönmektir' yanıtını vermiş. Bu dileği duyan Zümrüdüanka kuşu ise şöyle demiş: 'Ey Mîrza

Mihemmed, keşke yılan daha binlerce yıl boyunca yavrularımı öldürmeye devam etseydi de sen benden böyle bir şey istemeseydin. Ancak madem dileğin bu, neye mal olursa olsun istediğini yerine getireceğim. Beni iyi dinle. Işık dünyasına ulaşmak için aşılması gereken yedi yeraltı evreni, yedi kapkaranlık kat var. Yedi tane koç boğazla. Yedisinin de derilerinden tulum yap ve taze suyla doldur. Geçeceğim her katta, gagama bir koç ve bir tulum da su atacaksın'.

Mîrza Mihemmed söylediklerini yapınca, Zümrüdüanka kuşu uzun ve yorucu yükselişine başlamış. Her karanlık kattan diğerine geçtiğinde, gagasını kahramanımıza doğru çeviriyor, o da bir koçu ve bir de su tulumunu kuşun gagasına boşaltıyormuş. Son aşama daha uzun ve daha yorucu olmuş. Kuşa verebileceği daha fazla yiyeceği kalmayan Mîrza Mihemmed, kılıcıyla bacağını kalçasından itibaren kesmiş ve kuşun açık gagasına fırlatmış. Zümrüdüanka kuşu bunun insan eti olduğunu anlamış ve bacağı dilinin altında saklamış. Yeryüzüne çıktıklarında, kesik bacağını Mîrza Mihemmed'e iade etmiş. Kesildiği yeri tükürüğüyle iyileştirmiş ve yara izi anında kaybolmuş. Koca kuş da yavrularına dönmüş."

Katolik okulundaki ilk yıllarımda, eğitimin neden anadilimde, Fawzo Ana'nın masallarını, Şehmus Amca'nın ise efsanelerini anlattığı dilden başka dillerde yapıldığını anlayamıyordum. Okulda Arapça, Fransızca, Ermenice ve hatta öyle bir dil olsa Marsça bile öğrenebilirdik ama asla Kürtçe öğretilmiyordu. Kürtçe'yi ya bilirdin ya da bilmezdin. "Ev içi" bir dil, kendi aramızda iletişim kurduğumuz, tartıştığımız ya da barıştığımız dildi Kürtçe. Anadilimin neden "ciddi" bir dil olarak kabul edilmediğini anlamıyordum. Uzun kış gecelerinde bu "ev uzmanlığı" kayıtsız şartsız hüküm sürüyor, masalsı bir boyuta bürünüyordu. Hz. Musa'nın Kuran'daki yılanı gibi diğer tüm yılanları yutabilirdi. Bizdeki bir atasözünde söylendiği

gibi, tüm diğer dilleri en küçük cebine koyabilirdi. Şehmus Amca bize bitmek bilmez efsanelerinden birini anlatmaya başladığında, göklerin tepesine çıkardık. Acaba kaç kere kendimi bir şehri kurtarmak için ejderhayı öldüren, Zümrüdüanka kuşunun yavrularını kurtaran Mîrza Mihemmed ile özdeşleştirmiştim? Kaç saat boyunca karanlık katları geçip ışık dünyasına ulaşmak için, büyülü kuşun sırtında uçmuştum? Kahraman Zal'in oğlu Ristem'in demir topuzunu kaç kere havada sallamıştım? Masalcımızın ağzından yelken açan görüntülerin, okullarda öğretilen dünyanın diğer hiçbir dilde anlatılanlardan aşağı kalır yanı yoktu! Buna rağmen, Amûdê'de, kendimizi ifade ettiğimiz dil diğerlerinin yanında küçücük kalmaya mahkûm edilmişti. Anadilim, ablalarımın, ağabeylerimin dili, benzerleri kadar değerli olmadığı için yüzünü peçeyle gizlemeliydi.

Babamın yaşındaki erkekler, kışın, tıpkı yaz aylarında yaptıkları gibi vakit öldürmek için şehir merkezindeki kahvelere giderlerdi. Kâğıt veya tavla oynarlardı. Kaybeden, oyun sırasında içilen çay veya kahveleri ısmarlardı. Genellikle yaşları biraz ilerleyince, özellikle de Mekke'ye hacca gittikten sonra bu alışkanlıkları değişiyordu. Kumar oyunları ve bahisler, yerlerini zengin ve hatırı sayılır adamların bakımını üstlendiği "ode" yani kabul salonlarındaki gece toplantılarına bırakıyordu. Babam her gece yemekten sonra, annemin üvey kardeşiyle evli olan kuzeninin kabul salonuna giderdi. Upuzun bir odada, keçelerin üzerine oturup sırtlarını yünle doldurulmuş yastıklara yaslayan adamlar, küçük fincanlara doldurulmuş siyah ve acı kahve içerdi. Soba gibi sınır ötesinden gelen kaçak tütünden içerlerdi. Eski güzel zamanlardan bahsederek vakit geçirirlerdi. Yağmur yağmakta geciktiği zaman, günün konusu şaşmaz bir biçimde buğday tarlaları ve tehlike altındaki hasat olurdu.

Kış gecelerinde, yaşıtım olan çocuklar zaman zaman bir araya gelirdi. İcat ettikleri oyunları sevmiyordum çünkü bana fazla sert geliyordu. Neredeyse her oyunun sonunda kaybedenin parmak uçlarına ya da avuç içine vurulurdu. Oynadığım tek bir oyun vardı; tutulan süre içerisinde ağzına kadar dolu bardaklardaki çaydan en fazlasını içen oyunu kazanıyordu. Çay en sevdiğim içecek olduğu için adeta yenilmez bir oyuncuydum. Hatta bir keresinde, anneanneme kuyulara koca bir kutu çay ve iki üç paket de şeker boşaltmasını önermiştim. Teklifime çok gülmüştü. Kuşkusuz, iki kova çay içen ineğini ve kuyu suyu yüzünden kıpkırmızı olacak çamaşırlarını hayal etmişti.

Rüzgârın kuvvetle estiği sonbahar aylarında, erzak deposu olarak kullandığımız odada uçurtmalar yapardım. İçine bir avuç un koyduğum bir bardak suyu karıştırır, uçan aracımı yaparken her aşamada kullanacağım yapışkanı elde ederdim. Uçurtmamın gövdesini yapmak için defterimden bir sayfa yırtardım. Makasla, başka bir sayfadan iki santim genişliğinde şeritler kestikten sonra, yaklaşık bir metre uzunluğunda bir kuyruk elde edene kadar bunları zincir halkaları gibi birleştirirdim. İki buğday sapını kare defter sayfası üzerine köşegen olarak yapıştırıp, bir rulo ip bulduktan sonra iş tamamdı. Rüzgâr kuvvetle esmediği zaman, uçurtmamın havalanabilmesi için koşmak zorundaydım. Nefes almak için durduğumda, büyülü kuş havada dengesini bulur ve yere inerdi. Rüzgâr kuvvetlenip toz fırtınaları oluşturduğunda ise çatıya çıkardım. Uçurtmam gök kubbeye, komşu çocuklarınkinin yanına doğru yükselirdi. Acil mesajlarımı uçurtmayla iletebilmek için, bir kâğıt parçasını ortasından deler ve inci gibi ipe geçirirdim. Mektup ip boyunca büyük bir süratle yükselir, uçurtmamın orta yerine giderdi.

Şehirdeki oyun arkadaşlarımın arasından, anneannem en çok Şero'yu severdi. Okuldaki adı Muhammed'di çünkü nüfu-

sa bu isimle kaydedilmişti. Anneannem arkadaşıma Şerkuh, yani "dağların aslanı" diye seslenirdi; zira Kürtçe'de kısaca Şero ismi pek yaygın değildi. Anneanneme göre, eğer bir Kürt aslanıysan, dağların aslanıydın. Şero'nun ailesi çimento tuğla fabrikalarının olduğu Büyük Cami'nin bitişiğinde oturuyordu. Sınıra, mayın tarlalarına ve kazınmış saçlı Türk askerlerine yakın bir taşocağında işçileriyle birlikte taşları eziyor, çakıllı kum haline getiriyorlardı. Yazın, kuruyan nehir yatağında, bölge halkının kerpiç evlerinin çatılarına kiriş olarak kullandıkları ağaç kütüklerini satarlardı.

Şero'nun ebeveynleri çimentodan tuğlalar satarken, cami ve evleri arasındaki uzun ve geniş yol futbol oynamak için harika bir stat haline gelirdi. Kırık ve dolayısıyla satılamaz tuğlalarla iki kalenin yerini belirler ve iki takıma ayrılırdık. Şehrin öteki tarafında, Hıristiyan mahallesindeki Nîşan Stadı'nda oynuyormuşçasına hücum, orta saha, savunma oyuncuları ve kaleci olur, futbolculara dönüşürdük. Vartan, Dikran, Nîşan, Vanes, Oswald, Haro ve Ano olurduk. Topu çalar, kontrol eder, sürer ve oyalar; topa topuğumuzla vurur, şut çekip gol atardık. İçimizden birini mutlaka hakem olarak tayin ederdik; gözlerini toptan ayırmayan ve nefes almadan koşan hakem, penaltı, korner, ara, kırmızı kart ve taç demek için müdahale etmeye hazır olurdu. Biz, Amûdê'nin Kürtleri, tüm bunları epey iyi biliyorduk.

Şero'nun bir sürü amcası vardı. En küçükleri Ezîzê Îbo, pehlivan gibi kuvvetli oluşu ve ağzını tamamen kaplayıp yüzünü örten koca bıyıklarıyla bize çok sempatik gelirdi. Bizim spor karşılaşmalarımızda hakemlik yapabilirdi ama yapacak daha önemli işleri vardı. Güzel ve genç bir kızla daha yeni evlenmişti ama en çok ilgilendiği şey bu değildi. Kimilerini etkisi altına alan oyun kâğıtları, kumar, rakı şişesi, kadınlar veya para arzusu gibi, onu da politika tutkusu sarmıştı. Amûdê'de

lise olmadığı için yirmi beş kilometre uzaklıktaki Dirbêsiyê'ye gidip geliyordu. Ateşle oynadığının, arkasında gözü yaşlı genç bir dul bırakabileceğinin farkındaydı; ancak buna rağmen "Kürt" ve "Kürdistan" kelimeleri ağzından düşmüyordu. Birkaç kez, yeğeniyle misket oynadığımı görüp bize kendi bastırdığı ya da eline geçen bildirilerden vermişti. Sürekli, "Bunları okuyun, bunları okuyun" diye ısrar ederdi; sanki verdikleri şekermiş de bize "Yiyin bunları, yiyin bunları" diyor gibiydi. Tıpkı Ferecê Koro, Ûsê Hersan, Reşîd Kurdî veya Ezîzê Dawê gibi Ezîzê Îbo da cesareti, gösterdiği çılgınlık belirtileri ve adalete olan büyük tutkusu ile adından söz ettirirdi. Her an suratına patlayabilecek kasalar dolusu dinamiti idare ediyordu.

Amûdê'de genç Ermeniler ileride doktor ya da mühendis olmak amacıyla sabahları okula giderlerdi. Öğleden sonra, ödevleri biter bitmez teknik meslekler öğrenirlerdi çünkü eğer Ermeni'ysen, ne olacağı hiç belli olmazdı! Yaşadıkları tüm kırım ve soykırımlar sonucu çöl tilkileri kadar kurnazlaşmışlardı. Kimliklerinin bir dirhemini bile kaybetmeden başkalarıyla kaynaşma ve onlara uyum sağlamakta usta olmuşlardı. Her Ermeni'nin bolluk zamanında zengin olmak için bir mesleği, tarih sayfalarından hiç eksik olmayan büyük kriz zamanlarında ayakta kalabilmek içinse başka bir mesleği vardı. Bir futbol maçı yapıldığında, angaryadan sulama görevimi yerine getirdikten sonra gitmeye hak kazanırdım. Benim yaşımdaki tüm çocuklar gibi, en gergin anlarımdan birini yaşamak üzere stada yönelirdim. Stadın adı olan Nîşan, ünlü kaleci ve şehrimizin takımının kurucusunun adıydı ve Kürtçe'de "hedef" anlamına geliyordu. Ben de diğer çocuklar gibi tercihen Nîşan'ın olduğu takımın kalesinin yakınına oturur ve tıpkı Afrika savanında ölüm öpücüğünü kondurmak üzere avının üzerine atlayan bir çita gibi, dalgalı siyah saçlarıyla topun üzerine atlamasını izleyeceğim anın gelmesini beklerdim. Nîşan, hava-

daki topu kıvrak bir kedi zarafetiyle yakalardı. Topun girintili çıkıntılı zemine çarpma hızını kesmek ve ondan da ziyade stadın kralı unvanını hak etmek için, birçok kez topla yerde yuvarlanır, dizlerinin üzerine kalkardı.

Hıristiyan mahallesinin doğusundaki stat, dikdörtgen şeklindeki boş bir araziden ibaretti. Futbolu icat eden İngilizlerin veya uluslararası federasyonun belirlediği kurallara uygun olup olmadığı hakkında hiçbir fikrimiz yoktu. Ancak bunlar umurumuzda bile değildi. Dostça geçsin ya da geçmesin, her maç kendi tarzında benzersizdi. Tüm şehir heyecanlanır, sinemaya yeni bir Hint filmi gelmiş gibi olurdu; üstüne üstlük maça gitmek bedavaydı. Sinema yangınıyla sarsılan ebeveynlerimiz bizi oraya fazla yaygara çıkarmadan gönderirlerdi. Futbol biz yeni yetmelerin ilgisini çekiyor olsa bile, aile babası ve şehrin önemli siması Metta Xaco'suz bir stat hayal etmek mümkün değildi. Yüz elli kiloluk vücudu ve katlanan sandalyesiyle orta çizginin hizasına yerleşirdi. Üstündeki takım her zaman öyle iyi ütülenmiş olurdu ki, benden büyük çocuklar pantolon çizgisiyle bir serçenin ya da tavuğun başını kesmenin mümkün olduğunu söylerlerdi. Metta, henüz bizim bölgemizde olmayan rengârenk spor dergilerinin, televizyonunun ve spor yorumcularının rolünü üstlenirdi. Takımın kuruluşundan itibaren tartışmalı geçen tüm maçları ve maçların akışını kafasında, canlı ve seyyar hafızasında arşivlerdi. Maç boyunca sandalyesinin üzerinde biz çocuklar gibi zıplardı. Bizim takımımızdan biri topla birlikte diğer tarafa yöneldiği zaman yerinde duramaz, kalkar ve sanki içine binlerce holiganla karışık bir şeytan kaçmış gibi kollarını sallamaya başlardı. Oyunculara yol göstermek için boğazını yırtarcasına bağırır, şayet biri gün gibi aşikâr bir hata yaparsa, ateş püskürürdü.

Metta şehrin en sporcu ruhuna sahipti. Yerel takımımızın zaferine kendi tarzında ortak olurdu. Kendini genç ve özellikle

de ince oyuncuların yerine koyardı. Savunma yapar, pas atar ve gol atabilmek için karşı tarafa şimşek gibi atılırdı. Bata çıka sürüklediği yüz elli kiloluk vücudu, takımının yardımına koşmasına engel olamazdı.

8

Bu bölüm Şermola Tepesi'nden havalanmayı reddeden "Made in Mesopotamia" bir füzeyi, Kuran kursundaki bir imtihanı ve tüm Müslüman erkek çocuklarını bekleyen bir sınav olan sünneti konu almaktadır.

Bir gün Peder Kato, törensel bir ses tonuyla, inanılmaz ama gerçek bir etkinliğin biz Amûdê ahalisini beklediğini söyledi. Arkadaşlarımızdan birinin ağabeyi olan Samir Heylûnê bir uzay füzesi icat etmişti ve biz de onun fırlatılışına katılacaktık. Evet, ileri teknoloji ve yüksek araştırma sadece Batılılara, Avrupalılara ve Amerikalılara ait değildi. Nitekim Amûdê'den bir dâhi çıkmıştı.

O gün bir anda üç Hıristiyan okulu da tatil oldu. Kortej bizim okulun önünde toplandı çünkü okulumuz dâhinin evinin tam karşısındaydı. Rahipler şatafatlı kıyafetlerini giymişler, siyah şapkalarını ve som altından kocaman haçlarını takmışlardı. Polis yöneticileri ve Tek Parti'nin temsilcileri de şüphesiz oradaydılar çünkü onlar olmadan bir sinek bile uçamazdı. Haber şehirde bir virüs ya da bir Kürt deyimindeki gibi, "samana düşen ateş" misali, anında yayıldı. Bu olay önem sıralamasında bir taşra ve hatta "içerilerdeki" şehirlerden bir futbol takımının gelişini bile geçmişti. Samir üç metreden uzun ve ağır olduğu

belli olan icadıyla dışarı çıkınca kortej de yola koyuldu. İcadı taşımak için en az iki adam gerekliydi. Metalik boyası güneşte parlıyor ve kalabalıktan hayranlık dolu nidalar yükseliyordu. Bir insan gölüne dönüşen kalabalık Hıristiyan mezarlığına yöneldi. Şermola tepesi şehrin en yüksek noktasıydı ve Hıristiyan topluluğu için kuşkusuz sembolik bir yerdi. Din adamları, Kutsal Teslis'in barışı içerisinde, gösterişli ve garip mezarlarında yatıyorlardı. Samir, tepe noktaya yerleştirdiği aracının ucunu, gökyüzüne, geceleri ayın biçimsiz burnu ve tek gözüyle yüzünü gösterdiği tarafa doğru kaldırdı. Cihazı ateşledi ama hiçbir şey olmadı. Füze havalanmayı, gökyüzünün enginliğinde arkasında beyazımsı bir duman izi bırakarak kaybolmayı reddetti. Henüz hazır değildi. Biraz daha ayarlama ve deneme yapması lazımdı. Öngörülere göre, dünya atmosferinden çıkmalı ve Ay'a inmeliydi.

Samir başına ne geldiğini anlayamamıştı. Süklüm püklüm bir halde geri döndü. Haçını sırtında taşıyan Hz. İsa gibi, icadının ve utancının ağırlığı altında ezilerek yürüyordu. Benim için, apaçık ve ezici başarısızlığına rağmen, kabarık uzun saçları, kirpi gibi uzun sakalı ve garip pırıltılar saçan gözleriyle gerçekten bir dehaya sahipti. İcadına gelince, devasa boyutu ve gümüş boyasıyla dışarıdan etkileyici gözüküyordu. Amûdê'nin Batı'dan kıskanacağı hiçbir şey yoktu, Samir de bir Einstein ya da bir Newton'dan daha az zeki değildi! Suriyeli bilim insanı şanssızlık yüzünden bir çarpışmayı kaybetmişti ama savaş bitmemiş, henüz başlamıştı.

Mucit üç hafta boyunca odasını terk etmedi, ailesiyle birlikte yemek yemeyi reddetti. Ablası Sihem'in önüne koyduğu yemeğe de pek dokunmuyordu. Peder Kato yardımına koştu çünkü en kötü ihtimalden korkuyordu. Yersiz endişelerini ortadan kaldırmak için Samir'e yalvarmaya kendisi geldi. Suriyeli-Katolik-Mezopotamyalı füze elbette gün yüzü görecekti, bu

sadece zamana bağlıydı. Zaman da Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına gelişim ve ilerleme için çalışıyordu. Dördüncü hafta, dışarı adım atmayı ve hemşerilerinin yumuşak bakışlarıyla karşılaşmayı kabul etti. Neredeyse hiç konuşmamaya ve duvar diplerinden yürümeye başladı. Olağanüstü uzay yolculuğu macerasının nasıl alabora olduğunu hâlâ anlamıyordu. Halbuki planlara ve talimatlara en küçük ayrıntısına kadar riayet etmişti! Hiçbir şeyi şansa bırakmamıştı!

Hocamız bizi yedi çocuğu kadar, belki daha fazla seviyordu. İki ya da üç kere çarığıyla kafamı kırmaya kalktı. İki ya da üç kere beni almak için eve geldi. Anneannem ve annemin gözleri önünde beni kollarında sıkıyor, beni çok sevdiğini söylüyor ve tabii ki "Çok seven çok kızar" diyordu. Arapça'nın bizim için çok zor, ayetlerin aşırı karışık olduğunu biliyordu. Onun için İslam bizim dinimiz, Arapça peygamberimizin diliydi ve bizim de bunu kutlamamız gerekiyordu! Sonsuza kadar tadını çıkaracağımız cenneti hak edebilmemiz için onları sevmemiz lazımdı. Her şeye kadir Allah'ın yolladığı kutsal kitabı öğretme metodunu sorgulamak aklından bile geçmiyordu. Bu evrensel metot, Kürdistan hocalarının metoduydu.

Kuran kursuna düzenli olarak gidiyor, çabuk öğreniyor, dev adımlarla ilerliyordum. Kerpiç eve her adım attığımda, siyah buklelerle çevrili bir meleğin yüzünün belireceği umudunu besliyordum ama Allah dualarımı kabul etmiyordu. Katı prensipleri ile dindarca olsa bile meleklerinden birinin elini okşamamdan hoşlanmıyordu. Safiye artık sınıfımıza gelmiyor ama düşüncesi sopa darbelerine, hocanın çarığına ve Kuran'ı kusursuz telaffuz etme takıntısına katlanmama yardım ediyordu. Koruyucu meleğim ve küçük öğretmenim dinimizi sevmemi sağlıyordu. Sayesinde dersler birkaç dakikadan fazla sürmüyor gibi geliyor, en zor ayetler bile ağzımda şekerleme gibi oluyor-

du. Kuran'ı her açtığımda, Yaradan'ın incelikle biçimlendirdiği dudaklar bana tüm gizemleri fısıldıyor, beyaz bir el ayetlerin üzerinde dolaşıyordu. Uzun sureleri kolayca öğrenmemden ve ilerlememden memnun olan hocam bana birer kere ezberden okutturuyordu. Beni, meditasyon olduğunu düşündüğü hayallerimle baş başa bırakıyordu. Gözlerimi kapattığımda, benim yaşımda bir kız gelip başını benimkine yaslıyordu. Sonra, hocamızın varlığına aldırmadan elimi tutuyordu. Kahkaha çağlayanları arasında beni kapıya sürüklüyordu. Şehrin dışına çıkar çıkmaz, gelinciklerin kırmızı, siyah ve sarı renkleriyle kaplı buğday tarlalarında koşuyorduk.

Hocam, beni diğer çocuklardan daha fazla sevdiği için cuma günleri, camideki mecburi namazdan bir saat önce yanına gitmeme izin veriyordu. Bu beni rahatsız etmiyordu çünkü misafirler arasında Safiye'ye rastlamayı umuyordum. Hocam kuyunun yanında abdest alırken telaffuzumu düzeltiyor, sureleri yorumluyordu. Kuran'ı gerçekten de ezbere biliyordu. Eğer karısı ve çocukları ile birlikteyse, bana yanında yer açıyor, sohbeti sonlandırıyor ve tüm vaktini kendisi için öncelikli olana, yani bana adıyordu. Birkaç sene içinde hatim indirmem onu çok gururlandırmıştı. Ebeveynlerim bu haberi büyük bir coşkuyla beklemiş ve herkes duymadan geçip gitmesine izin vermemişlerdi. Büyük bir ziyafet düzenlenmiş, komşular davet edilmiş, mahallenin fakirlerine et ve bulgur pilavı dağıtılmıştı. Tabii ki hocama da önemli bir miktar para verilmişti.

Hocamın benim hakkımdaki övgülerine rağmen, annemin şüpheleri vardı; Kuran'ın herhangi bir suresindeki herhangi bir ayeti okuyabildiğimden emin olmak istiyordu. Nura teyze, kocası daha genç ve daha güzel bir kadın için onu terk ettiğinden beri bizim karşımızdaki mütevazı evde yaşlı annesi ve iki oğluyla birlikte yaşıyordu. Hassolar içinde gözlük takan ve Kuran'ı baştan sona okuyabilen tek kadındı. Annem Nura teyzeyi ça-

ğırdı ve benden de Kuran'ımı, sebze motifleriyle işli beyaz kumaş kılıfından çıkarıp içeri getirmemi istedi. Henüz Kuran'a dokunmadan önce abdest almaya mecbur değildim çünkü daha çok küçüktüm ve "henüz kamışıma su yürümemişti" Nura teyze, saçının en küçük bir tutamını bile dışarıda bırakmadan başörtüsüyle başını örttü ve gözlüğünü kırmızı burnunun üzerine yerleştirdi. Okuması mecburi "Her şeye kadir Allah'ın adıyla" cümlesini söyledi, Kuran'ı rastgele açtı ve "Oku" dedi. O an, hocamızın sık sık anlattığı bir hikâyeyi, peygamberimiz Hz. Muhammed'in, Allah'ın selameti üstüne olsun, hayatındaki önemli olaylardan birini düşünmeden edemedim. Allah Cebrail'i, henüz diğerleri gibi sıradan bir insan olan ve kırk günden beri bir mağaraya çekilmiş, dünyanın anlamı ve düzeni üzerine kafa yoran Hz. Muhammed'e göndermiş. Baş melek, "Oku" demiş. Bedevi yanıtlamış: "Okumayı bilmiyorum". Bu diyalog üç kere tekrarlandıktan sonra, Allah'ın elçisi Allah'ın ilk sözlerini tebliğ etti: "Yaradan rabbinin adıyla oku. O ki, insanı kan pıhtısından yarattı. Oku! Sonsuz kerem sahibi Rabbin, insana kalemle yazmayı, bilmediklerini öğretendir. Doğrusu insan haddini aşar, muhtaç olmadığını zanneder. Muhakkak ki tüm insanlar Rabbine dönecektir". Hocamız bu olayı her anlattığında, parmağını gökyüzüne doğru kaldırır ve sakalının ucu sinekkuşunun kanadı gibi titrerdi. Gürleyen sesiyle, Allah'ın elçisinin hiç okuma yazma bilmediğini söylerdi. Son peygamber Hz. Muhammed okumayı bilmiyordu, İslam'ın gücü ve mucizesini gösteriyordu bu!

Nura teyze ve annem sessizliğimden endişe ederken ben kafamda hocamın sözlerini ve jestlerini canlandırıyordum. Sonra, aynı Safiye'nin birkaç yaz önce yaptığı gibi, bütün sayfayı bir çırpıda okudum. Nura teyze önce bağırarak harika okuduğumu söyledi, sonra fikrini değiştirdi. Fena okumadığımı ama çirkin ve kötü bir çocuk olduğumu söyledi; tüm bunlar

tabii ki beni nazardan korumak içindi. Annem de ona katılarak hiçbir şeye yaramadığımı, her şeyde kötü olduğumu ekledi. Tüm dünya biliyordu ki asil rahminden kötü evlatlar çıkmış, iyi tohuma yaban otları karışmıştı!

Bir yaz, annem ve Fasla teyzem buğday hasadından sonra bizi sünnet ettirmeye karar verdiler. Kutlama çok etkileyici olacağa benziyordu çünkü bir kerede ondan fazla çocuk, tüm kuzenler aynı gün, aynı yerde sünnet olacaktık. Bu atalardan kalma gelenek, biri Ermeni, diğeri Êzidî iki aileyle olan kan mukavelesinin de yenilenmesini sağlayacaktı. Dini kurallara çok bağlı olunan yerlerdeki çocuklar, doğduktan sonraki iki üç yıl, hatta ilk birkaç ay içinde sünnet ediliyorlardı. Böylesi daha iyiydi çünkü yara daha çabuk iyileşiyor ve çocukta o acı dolu anlara dair travma yaratacak hiçbir hatıra kalmıyordu. Seremoninin gerektirdiği, beyazlıktan parlayan uzun gömleklerimizi giymiş on kadar yumurcak, Evde amcamın evinde toplanmıştık. Köyde yer çoktu, büyük çadır harman yerine bile kurulabilirdi. Amûdê'de oturan ve "Kirve" olacak Ermeniler de buraya bizim gibi on beş dakikada geliyordu. Êzidîler ise daha uzaktan, yaklaşık otuz kilometre güneydeki köylerden geliyorlardı. Üzerlerine bolca hayvan yağı dökülmüş bulgur pilavıyla dolu alüminyum tabaklarda servis edilmek üzere, iyice yağlanmış yarım düzine koyun kurban edilmişti. Şehrin değirmeninden, parçalara bölünüp içilecek su ve yoğurda konmak üzere buz kalıpları satın alınmıştı. Bazıları davetlileri etkileyip, kutlamaya önem katmak için kurnazlıklar peşindeydi. Kasaptan koyun kafaları sipariş ediyor, sonra onları tencerelerde pişirip çok koyun kurban etmiş izlenimi yaratmak istiyordu. Ailemin, özellikle de Evde amcamın buna ihtiyacı yoktu. Bir sürü koyun vardı; ayrıca on kadar çocuk olduğumuz için cimrilik edecek zaman değildi.

Dokuz ya da on yaşlarında olmalıydım, bu da beni sünnet olmak için fazla büyük kılıyordu. Buna rağmen Ali adında Êzidî bir kirvem vardı. En fazla otuz yaşındaydı. Ay gibi yüzünü hafifçe örten siyah, kanca bıyıkları vardı. Bu vesileyle yeni kıyafetler giymiş, parfüm sürmüştü. Sünnet töreninden önce elini omzuma koydu, bana önemli bir şey söyleyeceğini işaret etti ama içeride, herkesin önünde söylemeyecekti. Beni hasat yerine, büyük ve siyah tören çadırının kurulduğu yerden uzağa götürdü. Kirvem olmaktan, iki aile arasında zaten varolan bağların pekişmesinden gurur duyduğunu söyledi. Sünnet bağıyla ömür boyu bağlanacaktık. Korkmamalı ve en önemlisi herkesin önünde ağlamamalıydım. Başkalarının küçük kirvesinden gereksiz bir parça derisi kesildiği için kız gibi gözyaşı döken bir korkak olarak bahsetmesini, kendisiyle dalga geçilmesini istemiyordu. Bende gerçek bir aslan yavrusu, bir Bengâl kaplanı, bir Ristemê Zal, yani Kürt-İran efsanelerinin en kuvvetli ve en kıymetli kahramanlarından birini görüyordu. Aliyê Bişar adında bir kirven varsa karı gibi ağlayamazdın! Herkesten iyice uzaklaşmış olmamıza rağmen, elime gizlice gerçek bir servet olan yüz liralık bir banknot sıkıştırdı. Geleneklere uygun olarak reddettim ama ısrar etti; bu para kirvemin bana hediyesiydi ve ben reddedemezdim. Kızmış gibi yaptı çünkü artık ebeveynim olarak benim üzerimde hakları vardı. Bundan böyle onun için benimle öz çocukları arasında hiçbir fark yoktu.

Tören için, üst üste konmuş iki yastığın üzerine oturdu ve benden de aynısını yapmamı istedi. Gözlerinde, harman yerinde yaptığımız anlaşmanın maddelerini görüyordum. Sarı türban takmış kısa ve şişman bir molla, hemen önümde tıraş bıçaklarını, makasları, ilkel cerrahi aletlerini dezenfekte ediyordu. Gözlerimi kapattım ve aniden, vücudumun en hassas yerinde büyük bir acı hissettim. En küçük bir sızlanmaya, en küçük bir zayıflık işaretine engel olmak için dişlerimi sıkıyor-

dum. Bir kovboy filminde, kanyonlarla çevrili bir yerde, korkunç bir Kızılderili boyunun şefiyle yaptığı dostluk ve kardeşlik anlaşmasını kendi kanıyla imzalayan beyaz bir kahramandım. Benden bir aslanın gücüne ve Ristemê Zal'ın cesaretine sahip olmamı isteyen koca bıyıklı Êzidî'yi hiçbir şart ve koşulda hayal kırıklığına uğratamazdım.

Birkaç yıl sonra, kuzenlerim ve halalarımla birlikte birkaç gün geçirmek için her zamanki gibi köye gittiğimde, Evde amcam kirvemin de orada olduğunu, sürüleriyle yaylaya çıktığını ve beni akşam yemeğine beklediğini söyledi. Kirvem beni harman yerinde, çadırın altında, kollarını kocaman açarak karşıladı. Dağ gibi şilteler ve üzerleri sebze motifleri işlenmiş yastıklar koydurmuştu. Önümüze et ve bulgur pilavıyla dolu kocaman birer tabak koydu. Tüm köylüleri davet edebilirdi çünkü aç bir topluluğa yetecek kadar yiyecek vardı ama hayır, ben onur konuğuydum ve sadece benimle sohbet etmek istiyordu. Amûdê'deki ebeveynlerim ve eğitimimle ilgili sorular soruyordu. Sohbet konuları çok kısıtlıydı çünkü eğitimle ilgili hiçbir fikri yoktu; tıpkı babam ve amcalarımın kuşağında olduğu gibi okuma yazma bilmiyordu. Okul sistemi, Kuran eğitimi ve teoloji hakkında bilgisi olmayabilirdi ama gururluydu. Benimle iki açıdan gurur duyuyordu; her şeyden önce, sünnet günü bir aslan gibi davranmasını bilmiştim ve bunun yanı sıra bilginin basamaklarını tırmanıyordum. Eğitimimde çok ilerleyeceğimden ve hatta bir gün kitap okumayı bilen bir ilkokul öğretmeni bile olabileceğimden emindi. Gelenek ve göreneklerimize uygun olarak, etin en iyi parçalarını seçti ve önüme koydu. Bu, kocaman kara bıyıklı ve gururlu Êzidî'yi, kirvem Aliyê Bişar'ı son görüşümdü. Daha sonraları, bölgedeki Kürt nüfusu göçlerle boşalmaya başlayınca, sürgün onların da kapısını çaldı ve Êzidîler köylerini boşalttılar. İslam topraklarında bağnazlık zafer kazandıkça canları yanan tüm Êzidî aileler, "bu şeytan hayranlarına" kolayca siyasi iltica hakkı veren Almanya'ya yerleştiler.

9

Bu bölümde, nefreti ve ırkçılığı öven bir politika, resmi sloganlardan farklı şeyleri vurgulayan bir avuç cesur adam ve şekerleme hayali kurarak yasak armutlar yüzünden suça meyleden çocuklardan bahsedilmektedir.

1946 yılındaki bağımsızlık ilanından beri ülke, birbirini takip eden hükümet darbelerine maruz kalıyordu. Her altı ayda bir, ordunun çeşitli fraksiyonları tarafından desteklenen bir grup darbeci iktidarı ele geçiriyordu. Yerleşir yerleşmez, bakanlıkları aralarında paylaşıyor ve bir önceki yönetimin izlerini silmek için acele ediyorlardı. 1963 yılının mart ayında, ben dokuz on yaşındayken, Tek Parti iktidarı ele geçirdi. Her zamanki gibi yeni yöneticiler de sloganlar ve vatansever şarkılarla beynimizi yıkadılar. Bize, ülkenin, tarihi boyunca ilk defa tüm yurttaşlar için refah ve özgürlük sağlayacak bir yola girdiğini söylediler. Madem nisan ayında ülkenin bağımsızlığını kutluyorduk, mart ayında da Tek Parti'nin devrimci programı sayesinde ülkenin yeniden doğuşunu şereflendirecektik. Yeni yöneticiler, ahlaksızlığa, emperyalizme, Siyonizme ve insanlığın en büyük misyonlarından birini üstlenmiş olan uluslarının kötülüğünü isteyen tüm güçlere karşı bedenen ve ruhen karşı koyacaklarına dair bize teminat verdiklerini söylediler. Mademki yılda iki dini bayram vardı, bundan sonra iki de milli

bayram olacaktı. Bağımsızlığın ve "kaba sömürgecilerin kıymetli vatan topraklarını terk edişinin" kutlandığı bir günün yanı sıra, Tek Parti'nin iktidara gelişinin de anılmasına karar verildi. Eğitim kurumlarının yöneticileri geçitler düzenledi. Bizi bir kez daha avluda topladıktan sonra, şehir turu yaptırdılar ve en nihayetinde valiliğin önünde durdurdular. Şehir yöneticileri için bir tribün kurulmuş, tam karşısına da daha şimdiden Tek Parti hükümetinin ülkede sağladığı gelişmeleri saatler boyunca anlatacak gayretli bir konuşmacı için kürsü konulmuştu.

Amûdê'nin, aslen merkezi bir Arap şehrinden gelen ve muhtemelen Halepli olan doktorunun adı Dr. Salah'tı. Dazlak kafası yaz güneşini yansıtan bir ayna gibi parlar, teni de iyi beslenmiş bir bebek gibi sağlık ve esenlik saçardı. Beyaz bir arabayla dolaşır ve gittiği yerlere sessizlik çöker, parola "saygı" oluverirdi. Anlayamadığım bir biçimde, bu adamın jandarma olduğunu ya da daha kötüsü, bölgeyi talan eden istihbarat ve araştırma servisleri tarafından gönderildiği düşünülürdü. Doktor hastalarını dinler, eczacı dışında hiçbir ölümlünün muvaffak olup okuyamayacağı bir yazıyla ilaçlar yazardı. İğneler içinse herkesin doktor dediği Ûsê adındaki hastabakıcısına başvurmak gerekirdi.

Ûsê Hersan bazı alıklar için doktor olmasa bile, birçoğumuzdan daha Kürt ve daha vatansever olduğu su götürmezdi. Bize yakın oturduğundan sık sık yürüyerek gelirdi. Aileden biri olarak kabul edilir, hep güler yüzle ağırlanırdı. Ancak her zaman huysuz ve sanki tüm gezegenle kavgalıymış gibiydi. Şaka yoluyla, onda ve ailesinin diğer fertlerinde biraz delilik olduğu söylenirdi. Uzun boylu, bir çivi kadar sıska ve cılız, kaşık kadar suratı olan adam herkes tarafından Kürt davasına bağlılığıyla tanınırdı. Ûsê Hersan, 1938'de Fransız mandası al-

tında Kürt milliyetçiliğinin coştuğu ve Kürt bölgelerinde kültür dernekleri kurulduğu dönemde aktif bir üyeydi. Şair Cigerxwîn ve Hasan Hişyar himayesinde Kürt renklerini ve şehrimizi savunuyordu.

Gelir gelmez, şırıngalarını on dakika boyunca kaynar suda tutup dezenfekte etmek isterdi. Anneannemle sohbet etmeyi, dedem ve Seîd Axayê Deqorî'nin Fransızlara ve vergi memurlarına karşı koymaya karar verip farkında bile olmadan bölgemizin tarihinin en şanlı sayfalarından birini yazmaları hikâyesini dinlemeyi severdi. Anneannem, Fransız bölükleri geldiğinde halkı uyarmak için Tel Habaş tepesine yerleşen yiğitleri anar, keskin güneş altında parlayan silahları ve kılıçları tasvir eder ve bir buğday tanesini bile teslim etmekteki kararlılıklarını anlatırdı. Ancak "gawiren Fransa" yani Fransız gâvurları toprak yoldan gelmek yerine uçaklarla gelip köyü bombalamış, etrafa ölüm saçmışlardı. Tel Habaş üzerinden alçaktan geçip uzaklaşan uçaklar her seferinde daha fazla ölüm ve yıkıma sebep olmak üzere geri gelmişti. Anneannem bunu, "Kendi gözlerimle gördüklerim hiç kimsenin başına gelsin istemem, gâvurların bile. Kıyamet gibiydi, ateş, gökten sel gibi yağıyordu" diye anlatırdı. Bu olaydan bahsederken, yumruğuyla göğsünü dövüyor ve soldan sağa salladığı yüzünde yoğun bir acı ifadesi beliriyordu. Fransız siyasetine arka çıkan Kürt aşiretleri, bombalanmasından sonra bir harabe yığınına dönüşen Tel Habaş'ı "temizlemişlerdi" İşte o zaman aşiretimizden insanlar komşu köylerden gelip dedeme yardım etmişlerdi. Şilteler, battaniyeler, aletler ve çantalar dolusu buğday getirmişlerdi; zira "Fransa'nın insanları" geriye hiçbir şey bırakmamışlardı.

Ûsê Hersan'ın hem günümüz hem de gelecekle ilgili belirli bir vizyonu vardı ve bu konuda kendisine karşı çıkmamak gerekiyordu. Büyük oğlu Dara bu açıdan onunla tıpatıp aynıydı.

Bir gün, El Maarri Lisesi'nde asabiyeti ve takıntıdan da öte bir disiplin duygusuyla tanınan İngilizce öğretmeni onu dersinden attı. Dara, yakınlardaki bir teyzenin mutfağından uzun bir bıçak almaya gitti. Okula dönüp, bıçağı daha da deliye dönen öğretmenin sırtına sapladı. Öğretmen başına ne geldiğini anlayamıyor, boğazlanan bir hayvan gibi bağırıyordu. Her taraf kana bulanmıştı. Dara liseden atıldı ve okula devam etme hakkı elinden alındı; ancak bu karar onu pek üzmedi çünkü okumaktan nefret ediyordu. Zaten Amûdê'de her zaman evlere gidip iğne yapacak birisine ihtiyaç vardı. Babası yorgun olduğunda onu yolluyor, Dara da yürüyerek veya bisikletle geliyordu. Ona hayrandık çünkü haksızlığa baş kaldırmış, bir öğretmenin sırtına bıçak saplamıştı. Armut dibine düşmüştü.

Senede iki kez, Tek Parti'nin başa geçişi ve ülkenin aynı Tek Parti tarafından özgürleştirilişini kutlamak için şehrin eğitim kurumlarındaki dersler tatil oluyordu. Öğrencilerin öğretmenleriyle beraber şehrin sokaklarındaki geçit törenine katılmaya mecbur olduğu bu iki milli bayramda da, valilikle iki jandarma karakolu önünde konuşmalar yapılırdı. İtinayla seçilmiş, son derece vatansever konuşmacılar mikrofonu ele geçirir ve saatler boyunca, yöneticiler başa geçtiklerinden beri sağlanan ilerlemeyi bitmek bilmez bir liste halinde sıralarlardı. Hayatın sosyal, ekonomik, politik ve kültürel tüm alanlarında gerçekleştirilenleri boğazlarını yırtarcasına sayarlardı. Çiçekler ve ulusal renkteki kumaşlarla süslenmiş tribünün karşısında, gösterişli askeri üniformasını kuşanmış vali, istihbarat servislerinin elemanlarıyla aynı anda konuşmacıları alkışlardı. Sonra bir gün, yapılan konuşmalarda sayılanların doğruluğundan kuşku duyan sesler yükseldi. Tehlikeye rağmen, Amûdê'nin bu abartılı teranelerden başka söylevlere ihtiyacı olduğunu yüksek ve güçlü bir sesle haykırdılar. Konuşmacılardan biri vatansever ruhunu cömertçe yalayan milli ateş yüzün-

den ter içinde kalmışken, Ûsê Hersan ve Ezîzê Îbo tribüne atladı. Konuşmacıyı itip yüksek ve güçlü bir sesle, "Bijî kurd û Kurdistan" yani "Yaşasın Kürtler, yaşasın Kürdistan" diye haykırdılar. "Bijî kurd û Kurdistan" sloganından başka bir şey söylemeye vakitleri olmadı. Polisler ve istihbarat elemanları, iki yeşil bitkiye zıplayan bir çekirge sürüsü misali üzerlerine atladılar. Herkesin önünde pestillerini çıkardıkları adamları, askerlerin de yardımıyla kendilerine dünyanın kaç bucak olduğunu göstermek üzere en yakın jandarma karakoluna sürüklediler. Konuşmacı, hiçbir şey olmamış gibi, özgürlüğün şanını anlatan şaşaalı söylevine devam etti; gittikçe daha fazla terliyordu. Ortaokul ve lise öğrencileri onu dinlemiyorlar, benim gibi, söyledikleri birkaç Kürtçe kelimenin bedelini ağır ödeyebilecek iki deli fişeği düşünüyorlardı. Aslında kimseyi düşürmek falan istemiyorlardı. O milli bayramda atılan nutuklardan aklımda sadece dört kelime kaldı: "Bijî kurd û Kürdistan"

Yandıktan sonra gül fidanları ve gezinti yollarıyla dolu bir parka dönüştürülen sinemanın karşısında, beni ve benim yaşımdaki başka birçok çocuğu büyüleyen kerpiçten bir ev vardı. Benden birkaç yaş büyük olan Selahi, bölgenin yaşlı Nasturi kadınları gibi hep siyah kıyafetler giyen, ufak tefek, kırış kırış olmuş annesiyle birlikte o evde otururdu. Selahi ve annesi bizim gibi Müslümandı ama Arapça konuşuyorlardı; bu da onları bizim gözümüzde "bajari" kılıyordu, yani şehirli ama yedekten. Amûdê'de bu ailenin fertlerinde yolunda gitmeyen bir şeyler olduğu söylenirdi. Bağırarak konuşur, yok yere sinirlenir ama daha ileri gitmezlerdi. Gerçek kavgalar onlara göre değildi.

Selahi mahalledeki çocuklarla pek görüşmüyordu çünkü hepsi onu sinirlendiriyordu. Şayet birisi ona birkaç metre uzaktan ıslık çalarsa deliye dönüyor, yoldan geçen ağır vasıtala-

rı ve sarsıcı yollarda römork çeken traktörleri de hiç duymama pahasına elleriyle kulaklarını kapatıyordu. Ona yapılabilecek en kötü şey, yanına yaklaşıp yüzüne ıslık çalmaktı. Şifa bulmaz bir hastalığa yakalanmaktan ödü kopar ve Allah bilir ne sabunuyla yıkanmak için evine koşardı! Selahi ve annesini son görüşüm birkaç ay önceydi. Köyümüz Sabahiye'den bir çocuk olan Cano'ya, El Maarri'ye gitmesi için eşlik etmiştim. İlkokul diplomasını almak üzere sınava girecekti. Girişteki parmaklıkların yakınında beklemeye başlayalı yaklaşık bir saat olmuşken, her zamanki gibi siyahlar giymiş annesiyle birlikte Selahi de sınava girmek üzere okula geldi. Tabii ki girmesine izin vermediler; sınav kâğıtlarını teslim eden çocuklar avluda cevaplarını karşılaştırıyorlardı. Sonunda kadın aniden başörtüsünü çekti ve saçlarını yolup yerlerde yuvarlanmaya başladı. O kadar sesli bağırıyordu ki, rehberlik danışmanıyla birlikte müdür de kadının yanına geldi. Yaşlı kadına göre çok büyük bir komploydu bu: Oğlunun ulusun en büyük adamlarından biri olması engelleniyor, tekerine çomak sokuluyordu! Müdür iç bölgelerden ya da kıyıdaki şehirlerden birinden gelmişti; yani Selahi hakkında hiçbir şey bilmiyordu. Bir sürü gerekçe sıralamaya başladı ama yaşlı kadının kendisini dinlemeye niyeti yoktu. Öğrencilerin kahkahalarla güldüğünü gören müdür, rehberlik danışmanıyla biri İsmail Fito olmak üzere şehirden gelen iki arabulucuyu, "deli kadını" ve "deli oğlunu" sakinleştirmekle görevlendirdi. Selahi ve annesi bir süre daha orada kaldıktan sonra evlerine döndüler. Mademki yöneticiler böyle davranıyorlardı, Selahi'nin annesi memleketi oğlu gibi büyük bir şanstan mahrum edecekti. Dâhi oğluna bir daha imtihana girmesini yasaklayarak devleti cezalandırıyordu!

O yaz, Selahi ve annesiyle ilgili beni cezp eden şey, doğru veya yanlış kendilerine atfedilen gerçekdışı hikâyeler değildi. Evlerinin avlusundaki armut ağacı, sarı meyvelerinin ağırlığı

yüzünden eğilerek caddeye bakan duvarın üzerinden sarkıyor, insanı düpedüz suça teşvik ediyordu. Hocam Molla Ehmedê Herbî'nin Kuran kursunda iyice ilerlemiştim; hırsızlığın her çeşidini yasaklayanlar dahil, Kuran'ın tüm ayetlerini okuyabiliyordum. Allah'ı bir iyilik, af ve merhamet okyanusu olarak canlandıran ayetlere aklımca güveniyordum. Allah'a hiçbir şeyin engel olamayacağını, verdiği cezanın korkunç olacağını söyleyenleri ise dikkate almıyordum. Şero ve ben, sırtımızı şehit olan çocuklar için dikilen anıtın alçak beton duvarına dayamış, akşam rüzgârında sallanan armutlara bakıyor, ceplerimizi onlarla doldurma arzusuyla yanıp tutuşuyorduk. Yumuşak meyveleri ısırdığımızı, güzel bir koku ve lezzet çağlayanının bizi sardığını hayal ediyorduk. Karşımızdaki evde sessizlik hüküm sürüyor, içeriden hiç gürültü gelmiyordu. Armutları serbestçe alabileceğimizi, küçük hırsızlığımız için doğru zamanın geldiğini düşündük. Selahi ve annesi, kendileri kadar deli diğer akrabalarını ziyarete gitmiş olmalıydılar. Yolda hiç kimse kalmayınca, gizlice ağaca doğru ilerdik. Duvara, armutların tam altına gelince, Şero'yu omzuma almaya karar verdim. Hem ben daha yapılıydım hem de ebeveynlerinin tuğla fabrikası tam karşıdaydı. Yakalanırsak, bizi delilerin pençesinden kurtarmak için müdahale edebilirlerdi.

Şero daha ilk armudunu koparamadan cin çarpmışçasına bağırdı: "Allah'ım, Selahi ve annesi burada!" İki delinin benden sadece birkaç metre uzakta olduğunu öğrenince son sürat kaçmaya başladım. Suç ortağımı yere düşürmeme rağmen, arkama bile bakmadan eve girdim ve kapıyı arkamdan sıkıca kapattım. Kalbim göğsümde süratle çarpıyordu. Polisin şehrin tüm delilerini arkasına alıp gelmesini bekliyordum. On dakika sonra Şero kapıyı çaldı. Onu sağ salim görünce, salatalık gibi yuvarlak ya da patlıcan gibi küp küp doğranmamış olmasına şaşırdım. Selahi'nin annesinin onu yakalayıp biraz kulaklarını

çektiğini söyledi. Ona "teyze" diye hitap etmiş ve Arapça konuşarak suçsuz olduğunu, aklını çelen kişinin kaçtığını söylemişti. Beni suçladığı için özür diledi ama bunu kendisini kurtarmak için yapmıştı ve beni de tehlikeye atmamıştı. Ona dikkatle bakınca, kulaklarının benimkilerden daha kırmızı olmadığını gördüm. Olaydan iyi sıyrılmıştı. Sonra beni şaşırtarak cebinden iki harika armut çıkardı. "Deli kadın" armutları vermeden önce, ona bir daha hırsızlık yapmayacağına dair Kuran ve ebeveynlerinin üzerine yemin ettirmişti. Ben de payıma düşen armudu hak etmek için, tıpkı Şero gibi peygamberimizin mezarı üzerine yemin ettim.

Katolik okulundaki CE1 sınıfının orta bölümünde, toplam dört yıl kaldım. Herkes devlet okuluna gitmeye mecbur tutuldu. Panarabizm gittikçe güçleniyor ve yeni yöneticiler özel eğitimi ve çeşitliliği vurgulayan her şeyi sonlandırıyordu. Peder Kato beni son kez gördü. Bana şekerlemeler vermedi ama artık o yaşı geçmiştim ve ciddi bir andı. Gözlerimin içine baktı. Bana her zamanki gibi küçük Kürt olarak hitap ederek, Fransızca'ya olan sevgimde daha çok yol katetmem gerektiğini düşündüğünü söyledi. Ona göre, eğitimime daha sonra Sorbonne'da devam etmeli ve Amûdê'den ayrılıp ışıkların şehri Paris'e gitmeliydim. Peder Kato, Fransızca'nın benim duygularımı ve tutkularımı coşturmak için icat edildiğine inanıyordu. Okulun kapanmasıyla görevi burada bitiyordu; artık Amûdê'de yapacak bir şeyi kalmamıştı. Valizlerini toplayan Hıristiyan cemaati yavaşça etrafa dağılıp yok oluyordu. Peder Kato'ya gelince, o da hayatının geri kalan günlerini geçirmek üzere Lübnan'da bir manastıra çekilecekti.

10

Bu bölümde çocuğun çizgi romanı, sinemayı ve büyüklerin gittiği restoranları keşfettiği bir başka okul anlatılmaktadır.

El Gazali İlkokulu eski Katolik okuluma üç yüz metre uzaklıkta, valiliğin tam karşısındaki iki jandarma karakolu ve hapishanenin bitişiğindeydi. Bina tamamen betonarmeydi ve sınıfları da duvarlarında meşaleler asılı Katolik okuluna göre daha geniş ve daha moderndi. Müslüman veya Hıristiyan olan öğretmenlerin çoğu uzaktan, başkentten ve hatta Akdeniz kıyısındaki şehirlerden geliyorlardı. Zaman zaman başka ilkokullarla dostluğumuzu güçlendirmek için voleybol maçları organize ediyor ve bizleri de maçı seyretmeye davet ediyorlardı. Koşan, zıplayan ve terleyen öğretmenlerimizi, bize bir şeyler okutmaktan, hesap yapmayı veya şarkı söylemeyi öğretmekten başka aktiviteler yaparken görmek eğlenceliydi. Sinema hâlâ bir tabuydu. Evlere de henüz televizyon gelmemişti. Kendimi susuz kalmış toprak gibi hissediyordum. Okumak, çok ihtiyaç duyulan hayal dünyasına gerçek bir kaçış yolu haline gelmişti.

CM1 sınıfında artık Arapça okuyup yazabiliyordum. Mardinli lehçem biz Kürtçe konuşanlara özel bir şiveyle renklenmişti. Sınıf arkadaşım Joseph'e dostlukla bağlıydım. O bana kıyasla, artık ortak hale gelen dilin püf noktaları konusunda

çok daha rahattı. Joseph, "Made in Mesopotamia" yani Mezopotamya üretimi uzay füzesinin dâhi mucidi Samir'in kardeşiydi. Süryani ve Katolik olan arkadaşım, dört erkek kardeşi ve iki kız kardeşiyle birlikte bir tarafı valinin evine, bir tarafı da terk ettiğimiz özel okula bakan bir evde yaşıyordu. Bildiğim kadarıyla Georges Aziz çok amaçlı kitabevini açmadan önce, şehrin en büyük içki satış yeri ve tek tavernası babasınındı. Bir odada, rakı şişeleri ve yöresel biralar üst üste raflarda dururdu. Bir diğerinde müşteriler, genellikle de müdavimler, kadehlerinde gerektiği gibi kaybolabilmek için komşu restoranlardan şiş kebap tabakları söylerlerdi. Onları, yazın açık kalan kapılardan, dirseklerini masaya dayamış, sarhoş rüyalarına veya kâbuslarına dalıp gitmiş halde görmek mümkün olurdu.

Joseph bir gün bana, okul programındakilere veya Eğitim ve Öğretim Bakanlığı'nın mecburi okumalarına hiç benzemeyen bir kitap gösterdi. Bunun bir çizgi roman olduğunu, çok dikkat etmem ve ertesi gün geri vermem şartıyla bana ödünç verebileceğini söyledi. İnce fasikül, esasen çerçevelenmiş resim levhalarından oluşuyordu. Başlarının üzerlerine bulut gibi çizilmiş kabarcıkların içinde, karakterler kendi aralarında konuşuyorlardı. Diğerlerini değil, sadece okuru kendi düşüncelerinden haberdar etmek için bulutun içinde yüksek sesle düşünüyorlardı. Elimdeki sayı, başkalarına hiç benzemeyen bir kahraman olan Süpermen'in maceraları üzerineydi. Uzaydan gelen adam, bir şekilde Amerika'nın büyük bir şehrinde yaşayan bir yabancıydı. Doğaüstü güçlere sahipti; şimşek kadar hızlı uçabilir, trenleri ve dağları kaldırabilir, gökdelenleri doğrultabilirdi. Yüzlerce kilometre ötedeki fısıltıları duyabilir ve bir bakışıyla çeliği eritebilirdi. Amerikalıların şansına, Süpermen adaletten yanaydı. Durup dinlenmeden kötüleri kovalıyor ve insanlığı büyük felaketlerden koruyordu. Özel hayatında, yuvarlak gözlükleri olan, üzerine göre yapılmış kı-

yafetler giyen utangaç bir ofis çalışanıydı. Çok güzel bir genç kız olan iş arkadaşına âşıktı ama o da doğal olarak Süpermen'i tercih ediyordu.

O gün, idollerim olan Ristemê Zal ve Mîrza Mihemmed gibilerin yanına başka bir kahraman daha eklendi. Gözlük takmak, takım elbise giymek, bir sürü gökdeleni ve parmaklıklar ardına koyacak suçluları olan bir şehirde çalışmak için çılgınca bir istek duyuyordum. Benim büyük bir doktor olmamı isteyen anneme güvenmiyordum ve tıpkı yeni kahramanım gibi yanıltıcı görünüşlerin arkasına saklanmaktan başka çare yoktu.

Ertesi gün, küçük cildin bende yarattığı etkiyi görünce, Joseph okuldan sonra beni evine davet etti. Bana, ağabeyi Samir'in uzay gemisiyle yaşadığı terslikten sonra ona bıraktığı çizgi roman koleksiyonunu gösterecekti. Garip bir biçimde şehirdeki Hıristiyanların çoğunun isimleri Avrupalı ve Amerikalılar gibiydi. Erkeklerin adları Joseph, Albert, Yacop, Elias, Jacques, Maurice ve kızlarınki ise Lena, Josephine, Tamar, Marie'ydi. Tek bir Abdül ya da Abdülahad yoktu. Bizde ise bir sürü Abdül vardı: Abdülkerim, Abdülsamet, Abdülbasit, Abdülrahman, Abdürrahim, Abdülkadir... Allah'ın doksan dokuz sıfatı vardı ve her biri önüne kesin itaat ve bağlılık anlamına gelen Abdül getirildiğinde isim olarak kullanılabilirdi. Her kalabalık Müslüman ailede bir Muhammed, bir Ali, bir Hasan ve bir Ömer vardı.

Joseph çizgi romanlardan söz edebileceği birisine rastladığı için mutluydu. Salonlarında, yere serilmiş keçe halıların yanında, üzerlerine değişik renk ve biçimlerde yarım düzine yastık dizilmiş kanepeler vardı. Tek ayaklı fiskos sehpaların üzerleri dikdörtgen dantellerle örtülmüştü ve üzerlerindeki porselen vazolardan plastikle kaplanmış kumaş çiçekler fışkırıyordu. Duvarlardaki tablolarda, annesinin beyaz kollarında-

ki mutlu ve küçük İsa temsil ediliyordu. Başkalarında, artık büyümüş ve mavi bakışlarını, babasının kanatlarını açmış bir güvercinin uçtuğu krallığına doğru kaldırmıştı. Duvarda bunların dışında Aziz Michel'in iblisle boğuşmasını resmeden ve beyaz bir ata binmiş Aziz Georges'un bir ejderhayı uzun bir mızrakla yere serişini gösteren iki ikona asılıydı. Joseph'in ablası Sihem, önümüze pastayla dolu bir tabak koydu ve bize büyük birer bardak portakal şerbeti ikram etti. Kardeşinin sınıftan bir arkadaşını eve davet etmesine sevinmişti. Bana Arapça, ne zaman istersem dergilerini ödünç almak için onlara gelebileceğimi söyledi. Her seferinde bol bol pasta ve koca bir bardak portakal şerbeti ikram edeceğine söz verdi. Sihem Arapça'da "oklar" aşkın ve şefkatin okları demekti. Arkadaşımın ablası adını harika bir biçimde taşıyordu.

Anneme göre, benim yaşımda bir çocuğun kendi evinden başka bir yerde yemek yemesi çok ayıptı. Midesini başkalarının sadaka gibi sunduğu yiyeceklere alıştıranlardan artık hiçbir hayır gelmezdi. Allah'tan Hasso Cabbari gibi büyük bir aşirettendik ve hiçbir şeyimiz eksik değildi. "Şehirliler" ya da başkaları bizi dilenci köylüler yerine koymamalıydı. Onu utandırmamak için bir ya da iki pastayla yetinmek istiyordum ama Sihem'in burnumun dibine koyduğu tabaktaki tarçınlı ve portakal çiçekli pastalar çok güzel kokuyorlardı. Doğrudan cennetten gelen bu lezzetli yiyecekleri ilk kez keşfediyordum. Sınıf arkadaşımın ablası bu tarifleri, Hz. İsa ile güzellik ve şefkat timsali annesi Meryem Ana'nın yumuşak bakışları sayesinde almıştı.

Joseph beni, Ali Baba'nın çizgi romanlarla dolu mağarasına sokmuştu. Süpermen'in tam koleksiyonunun yanı sıra, yığınla Batman, Spider-Man, Uçan Halı, Alaaddin'in Sihirli Lambası ve Tarzan vardı. Birçok başka macera, kaçıp uzaklaşmaya susamış ruhumu bekliyordu. Beni uzaklara götürecek metalik ve

gümüş rengine boyalı, üç metrelik bir füzenin varlığını keşfetmiştim. O zamandan itibaren düzenli olarak Josephlere gittim. Onlarca dergi ödünç aldım, kilolarca pasta yedim, kokusu ve rengi mevsime göre değişen yüzlerce bardak portakal şerbeti içtim. Tüm şehirde Sihem'den başka böyle güzel şurup ve pasta yapabilen bir kişi daha yoktu. Noel'de bana tıka basa çikolata yedirirdi. Paskalya bayramında, küçük şehrimizin diğer Hıristiyanları gibi, harika şekilde boyanmış onlarca yumurta hazırlardı. Kimin yumurtasının daha sağlam olduğunu görmek ve diğerlerininkini kırmak için yumurta tokuşturma oyunu oynardık. Oyun, kabuğu en dayanıklı yumurtayı seçmeye dayanıyordu; seçtiğin yumurtayı avcunun içinde sıkıca tutuyor ve daha az yuvarlak olan tarafıyla diğerininkine vuruyordun. Kaybeden çatlayan yumurtasını kazanana veriyordu. Sihem arkadaşlarıyla oynarken tam bir şampiyondu ama benimle oynadığında neredeyse her zaman kaybediyor, en az yarım düzine muhteşem şekilde boyanmış ve yeni çatlamış yumurtayı bana veriyordu. Beni seviyor, doğduğu köyü yeni terk etmiş Müslüman bir Kürt olmama rağmen sanki küçük İsa'ymışım gibi davranıyordu.

Gelecekten gelen süper kahramanın artık benden gizli bir sırrı yoktu. Hakkında her şeyi biliyor, genetik ağacını kendiminkinden daha iyi tanıyordum. Çok büyük, domates rengi bir güneş etrafında dönen bir gezegende doğmuştu. Babası Jor-El yaşadıkları Kripton gezegeninin, aslında çok zeki ve medeni olan sakinlerinin çılgınlıkları yüzünden her an patlayabileceğini anlamıştı. Karısı Lara ve yeni doğan bebekleriyle birlikte Kripton'dan kaçmaya karar verdi ama zaman daralıyordu. Seçkin bilim insanı ancak patlamadan sadece birkaç saniye önce gezegeni terk edebilen küçük bir uzay aracı üretebildi. Bebek Kal-El, uzayı bir kuyrukluyıldız gibi aştıktan sonra gezegenimize, Amerika'nın Smallville şehrine indi. Çiftçi

olan Kent ailesi, uzaydan gelen yetimi evlat edinip kendi oğulları gibi yetiştirdiler. Üvey annesi ona çok iyi davrandı, bir bardak çay ya da bir parça ekmekten tasarruf etmek için onu masadan kaldırmadı. Martha ve Jonathan ona ihtiyacı olan bütün sevgiyi vermelerinin yanı sıra, İngilizce bir isim verdiler. Ancak diğer erkek çocukları gibi olmadığını çabucak anladıkları Clark'ın özel güçleri vardı. Oyun oynarken oktan daha hızlı koşuyor ve havanın sürtünme kuvveti yüzünden kıyafetleri paramparça oluyordu. Yeryüzüne indiği uzay aracında fevkalade dayanıklı kumaşlar buldular ve çocukları için normalden farklı kıyafetler diktiler. Clark küçük yaşına rağmen minik kollarıyla çok ağır cisimleri kaldırabiliyor, en kalın çeliği bile delebilen X ışınlı gözleri sayesinde başka kimsenin göremediği şeyleri görebiliyordu. Şaşkınlık veren işitme duyusu sayesinde yüzlerce kilometre ötedeki fısıltıları dahi duyabiliyordu.

Süpermen büyüdüğünde, gangsterlerin her an gündemde olduğu Amerika kenti Metropolis'in *Daily Planet* gazetesinde çalışmaya başladı. Asıl kimliğini utangaç, durmadan özür dileyen ve korkudan titreyen Clark Kent rolünün arkasına sakladı. Üç parçalı takım elbiseler giyiyor, ileri düzeyde miyop gözlükler takıyordu ama bunlar gerçekleri ortaya çıkarmasına ve kıskanılmasına engel değildi. Clark'ın üstündeki etkisinin farkında olan tutkulu iş arkadaşı Lois Lane onu parmağında oynatıyordu. Bazen süper kahraman olmasından şüphelendiği Clark'ı, suratından ter damlaları süzülürken ya da işi eline yüzüne bulaştırmış bir halde görünce eğleniyordu.

Süpermen'in sadece tek bir misyonu vardı: Gücünü ve yeteneğini adaletin ve demokrasinin hizmetine sunmak. Görev geleceğin dinamik ve hareketli adamını her çağırdığında, utangaç gazeteci boş bir sokağa süzülüyor, şaşırtıcı bir değişim geçiriyordu. Dünyanın en güzel kadınının cazibesi karşısında bile yenilmiyordu. Bir bölümde "Dreamface", yani "Rüya yüz-

lü" Süpermen'den anlamsız mücadelesini unutmasını, hayatını başkalarının mutluluğu için ziyan etmeyi bırakmasını ve tüm dünyaya sahip olmak için kendisiyle evlenmesini istemişti. Bu teklif dünyanın en güzel kadınından gelmesine rağmen, süper kahraman kesin olarak reddetti. Dünyadaki misyonu yalnız çalışmasını ve bekâr kalmasını gerektiriyordu.

"Süpermen Noel Baba'yı kurtarıyor" adlı bölümün sonunda süper kahraman ve fikir babaları yazar Jerry Siegel ve çizer Joe Shuster dileklerini söylemişlerdi: "Evet sevgili okurlar, bu bir hikâyeydi. Ancak gerçek ya da hayali, bütün insanlığı ve insan doğasını temsil ediyor. Hepimiz barış olsun istiyoruz ama emek vermeden, kan dökülmeden ve özveride bulunmadan istediğimizi elde edemeyeceğiz... Zafer kazanana kadar, gelecek nesiller tiranın demir topuklarına maruz kalmasın diye savaşmaya devam edeceğiz."

Süpermen, ışık hızıyla uçabiliyor olmasına rağmen, bizi ziyaret etmek için Amerika Birleşik Devletleri'ni hiç terk etmedi. Bölgemize gelip, rüşvet yiyen polislerin görevlerini kötüye kullanmalarına ve istihbarat servisi çalışanlarının zalimliklerine son vermesini görmeyi çok isterdim. X ışını görüşü ve olağanüstü duyma yeteneği ile bizim buralarda ne olup bittiğini çok iyi biliyordu; ancak Amerika Birleşik Devletleri'ndeki organize suçu durdurmak ve hayatta kalan Nazileri yakalamak tüm vaktini alıyordu. Sakız ve Coca-Cola ülkesindeki süper kahramanın, sıra Kürtlere korku saçan rejime ve midelerini köylülerin koyun ve tavuklarıyla dolduran temsilcilerine gelene kadar halledecek daha önemli işleri vardı. Amerikan politikasının en son endişesi dünyada adaleti sağlamaktı.

El Mirşo ailesi Amûdê'nin ve tüm Cezîrê vilayetinin ilk ve en eski sinema salonunu açmışlardı. Binanın sütunları betonarme, duvarlar ve tavan ise bölgedeki yapıların çoğunda ol-

duğu gibi kerpiçtendi. Yazın, teknisyen Hana Mirşo'nun projektörünü güneydeki boş alana, karşıdaki binanın duvarına çevirmesi yetiyor, kış sineması yaz sinemasına dönüşüyordu. Aile şirketinin birkaç çalışanı samanla doldurulmuş sandalyeleri avluya taşıdıklarında her şey hazır oluyordu.

Aynı Hıristiyan mahallesinin biraz daha güneyinde, Elias Haşişo, Amûdê'yi gerçek bir açık hava sinemasıyla süslemişti. Dekor olarak şüphesiz, Avrupa ya da Mısır operalarından esinlenmişti. Salon yaklaşık bir metre yüksekliğindeki tuğla yükseltilerle bölümlere ayrılmıştı. Ben şehrin mahallelerini keşfetmeye başlayacak yaşa geldiğimde, Elias Haşişo aristokratik salonunu Ebu Halit'e devretmiş, o da salonu döküntü tarım makineleri mezarlığına çevirmişti. Bu olay, üç Müslüman adamın, öldürülmemek için İran şahı kocasına hikâyeler anlatan kadından esinlenerek Şehrazad adını verdikleri bir kış salonu açmak için ortak oldukları yıllarda olmuştu. Ahırdan farksız bir yeri, rüya pazarlayacakları bir salona dönüştürmüşlerdi.

Bizimki kadar önemli bir şehirde bir tane bile itfaiye binası, halk kütüphanesi ya da kitabevi yoktu. Süryani George Aziz, şehrin iki anacaddesinden birinin üzerindeki dükkânında aynı anda hem okul malzemeleri hem de litrelerce rakı satıyordu. Sattığı kalemler, silgiler, defterler ve az sayıdaki kitap, insanın burnunun direğini sızlatacak kadar anason kokuyordu. Dükkâna girdiğimizde, aileleri için utanç kaynağı olan ve cehennemin müstakbel sakinleri olarak parmakla gösterilen alkolikler tarafından itilip kakılırdık.

Televizyon ülkenin büyük kentlerinde görülmeye başlamış ancak henüz şehrimize gelmemişti. Yangın yüzünden Amûdê'de sinema yoktu ama birçok yatırımcı, tamamen betonarme ve modern bir salon açma isteğiyle çalışıyordu. Üç adam, nehrin batı kıyısında, üstü açık, betondan bir yer inşa etmek için ortak oldu. Bu, yaz aylarının açık ve net biçimde en

cezp edici aktivitesiydi. Sinema yöneticileri öncelikle, insanların rüyalarındaki kahramanlar, olağanüstü güzellikteki âşık çiftler, kasları Herkül, Tarzan ya da Maciste kadar belirgin, güçlü adamlarla süslü dev afişlerle şehir merkezini donatırdı. Sonra, seans başlamadan yarım saat önce, binanın üzerine yerleştirdiği hoparlörlerle bizleri memleketimizden uzaklara götüren Hint şarkıları yayınlarlardı. Bizi ipekten sariler giymiş çekici aktrisler eşliğinde Delhi ya da Bombay'ın bahçelerinde gezdirirlerdi. En nihayetinde, üç ortak da sineğin ancak bal olan yerde bulunacağını biliyor, yoldan geçenlerin perdenin üst kısmını görüp filmin ne kadar güzel olduğunu hayal etmelerine izin veriyorlardı. Eğer bir Hint filmi oynuyorsa, dışarıda durup her on dakikada bir çalan şarkılarla yetinirdik.

Her tür tehlikeyle eşanlamlı olan sinemanın üzerimizde garip şekilde büyüleyici bir etkisi vardı. Yıllarla birlikte zihniyet değişiyor, birçok aile yangın korkusunu yenmeyi başarıyordu. Ferforje giriş kapısı çok genişti ve çimento da alev almıyordu! Biletlerin çok daha ucuz olduğu zemin katta seyirciler yere bile oturuyorlardı. Tehlike tamamen bertaraf edilmişti. Sinemanın cazibesi, ahlakçıların ilk seferkinden de kötü bir trajedinin yaşanabileceğini söyleyen nutuklarından daha ağır basmıştı.

Bir yaz günü, CM2 sınıfına geçtiğimde, Evde amcam bana hayatımın sürprizini yaptı. Bana bir lira verdi; bu para, zaman zaman ceketimin cebinde bulduğum bozuklukların toplamından çok daha fazlaydı. Ciddi bir ses tonuyla, kendisinin yerine sinemaya gitmemi istediğini söyledi. Kovboyların ve Kızılderililerin tüfekler ve oklarla birbirlerini öldürdüğü güzel bir film vardı. En ufak bir ayrıntıyı dahi atlamadan ona anlatmak şartıyla, o filme gitme iznine ve imkânına sahiptim. Gözlerime ve kulaklarıma inanamayarak bakışlarımı anneme çevirdim. Hiçbir şey söylememesi razı olduğu anlamına geliyordu. Yeniden amcama baktım ve yüzünün kocaman bir gülümsemeyle aydınlandığını

gördüm. Bu kötü bir şaka olamazdı çünkü amcamın benimle dalga geçmek gibi bir alışkanlığı yoktu. Bu bir rüya da değildi çünkü para avucumun içinde olanca ışıltısıyla parlıyordu. Amcam kafasında her şeyi planlamıştı. Betonun üstüne bile oturulabilen zemin bölümünden bir biletle birlikte, falafelli bir sandviç, bir külah ay çekirdeği ya da karpuz çekirdeği ve hepsini taçlandırmak için de bir şişe portakallı gazoz alabileceğimi söyledi.

Benim yaşımdaki bütün erkek çocuklarının kovboy filmlerine karşı bir zaafı vardı. İnsanlar bize tamamen yabancı bir dilde konuşuyorlardı. Arapça'yı iyi okuyabiliyordum ama altyazılar adeta bir muammaydı. Zayıf yüzlü, uzun boylu sarışın kahraman sempatimizi çabucak kazandı. İki saat boyunca, Kızılderililer tarafından saldırıya uğrayan ya da onlara saldıran başka beyaz adamların yardımına koştu. Yakışıklı olmasının yanı sıra yüce ve haklı bir davayı savunuyordu. Yeryüzünü kötülerden kurtarmayı istiyordu. Hepimiz onun tarafını tutuyorduk; Kızılderililerin yüzlerinden akan kötülüğü görüyor, garip tüyleriyle birlikte yok olmalarını diliyorduk. Bu vahşilerin, çocuklara ve hamile kadınlara saldırmak gibi bir özelliği vardı. Karınlarını deştikten sonra onları çakallara ve sırtlanlara atıyorlardı. Zavallı bir beyaza, mesela İncil'ini göğsüne bastıran bir rahip ya da dişsiz, gezgin bir satıcıya denk geldiklerinde histerik çığlıklar atmaya başlıyorlardı. Garip ölüm danslarından sonra, zavallının vücudunu oklarla kalbura çevirip kafa derisini yüzüyorlardı. Ancak Allah kötüyü cezasız bırakmazdı ve onların da zamanı azalıyordu. Issız kahraman, adaletin mavi gözlü koruyucusu tam da hiçbir umudun kalmadığını sandığımız anda ortaya çıktı. Kalabalıkları tek başına kırıp geçiriyor, kendisi ve bizim gibi beyazların bol hasat vaat eden vadilerde barış içinde yaşamalarını mümkün kılıyordu.

Filmden sonra her şeyi amcama anlatmak için eve koşmaya hazırlanıyordum ki, şaşkınlıkla girişin önünde olduğunu

gördüm; haberimiz olmadan çıkabilecek yangını ve dumanı engellemeye hazırdı. Şehirdeki birkaç işini halletmek için çıktığını ve buradan geçerken benim çıkmamı beklemeye karar verdiğini söyledi. Eve dönerken ona Kızılderililerin uğradığı bozgunu, Beyazların zaferlerini anlatıyordum ama içinde bulunduğum aşırı heyecan ve mutluluk yüzünden her şeyi karıştırıyordum. Annem, anneannem, babam, evdeki hiç kimse uyumamıştı. Ablam aceleyle önüme çay, birkaç parça peynir ve iki dilim karpuzdan oluşan, yemeyi unuttuğum akşam yemeğini koydu ama aç değildim. Aklımda tek bir şey vardı: Evin avlusundaki yatağıma uzanıp kollarımı yastığımın altında birleştirmek ve ilk kez yaşadığım bu deneyimi tekrar yaşamak. Gece uçsuz bucaksız, derin ve cömertti. Milyarlarca yıldızın pırıldadığı göğün altında, kendimi yerli kahraman Ristemê Zal'ın yerine koymaktan vazgeçtim ve Batı'nın fethine çıkan kovboyların yerine koymaya başlayarak dizginleri ok gibi koşan kısrağıma bıraktım. Saçlarım rüzgârda dans ediyordu. Kızılderilileri öldürmüyordum çünkü hepsi zaten teslim olmuştu. Kanyonların, dev kaktüslerin güzelliğini seyredebileceğim derin bir vadinin tepesindeki burunda durdum.

Evde amcamın aklında kesin düşünceler vardı. Toprakları babamınkiyle aynı yüzölçümündeydi ama elindekiyle yetinmek niyetinde değildi. Üzüm asmaları dikmişti ve bir koyun sürüsü vardı. Ölene dek, topraklarını işlemek için Hıristiyanlara ve makinelerine güvenen eğitimsiz bir Kürt köylüsü olarak kalmak istemiyordu. Artık çocuklarını, tek bir öğretmen ve tek bir sınıfı olan komşu köye eşek sırtında yollamak istemiyordu. Kuzenlerim artık bizde, anneannemin evinde yaşıyorlardı. Çok daha iyi şartlarda, betonarme sınıflarda ve daha bilgili eğitimcilerden eğitim alıyorlardı.

İlkokul diplomamla eve geldiğim gün, amcam da tesadüfen bizdeydi. Karnemin üzerindeki sayılara ve harflere uzun uzun baktı. Noktası virgülüne her şeyi ona okumamı istedi. Okumayı bitirdiğimde, yüzüne koskocaman bir tebessümün yayıldığını gördüm. Okuldaki çalışmam güzel bir ödülü, teşviki hak ediyordu! Bana on liralık bir banknot uzattı, ortaokullu olmak üzere olan bir öğrenci için akıl almaz bir paraydı bu! Hayretler içinde paramı nasıl harcayacağımı düşünürken aklından fikir eksik olmayan amcam imdadıma yetişti. Anneme hiç aldırış etmeden, büyük oğlu Hamid ile birlikte bir restorana gitmemi önerdi. Restorana gidip bir masaya oturmak ve bir tabak şiş kebap ısmarlamak lüksten de öteydi! Restorana gitmek zengin ailelere ve özellikle de bölgeye gelen yüksek devlet memurlarına rüşvet vermek için onları davet edenlere mahsustu. Hali vakti yerinde Hıristiyanlar ve şehrin doktoru da dışarıda yemeyi severlerdi. Amcamın jestinden hoşnut kalmamış gibi davranan annem, evde de pekâlâ çok güzel yemekler yendiğini bahane etti. Hiçbir şeyimiz eksik değildi. Ayrıca dışarıda yemek yemek, parayı camdan atmaktan veya yağı bol bulup kıçına sürmekten farksızdı. Midesinin isteklerine teslim olan insan kendi sonunu hazırlardı. Amcam, annemin dönüp dolaşıp köylü ve dar gelirli düşüncelerini tekrarlamasına izin verdi. Anneme hak verdi ama bazı "ama"ları vardı. Amcamın beton gibi sağlam düşünceleri vardı. Dünyayı görmeli, risk almalı, yaşamın farklı yüzlerini keşfetmeliydik. Şehirdeki Hıristiyanlar acınası durumda olmak bir yana, taklit edilecek bir model teşkil ediyorlardı. Hatta restorana sık sık eşleri ve çocukları ile gidiyorlardı. Taşrada, ülkenin iç taraflarında ve hatta dış ülkelerde ekonominin tekeli onlardaydı. Çocuklarının hemen hepsi doktor ya da mühendis oluyordu. Amcam bir sürü örnek saydı ama inatçılığı ve dar görüşlülüğüyle tanınan annem hiç ikna olmasa da onu gücendirmemek için boyun eğdi.

Böylece o gece, erkek ve kız kardeşlerimizin hayran bakışları altında, kuzenim Hamid ve ben, şehrin merkezine doğru yola çıktık. Halep doğumlu Araplar olan Ebu Hassanlar şehrin güneyinde, nehrin sağ kıyısındaki mezbahalar ve kasap dükkânlarıyla et üretimi tekelini ellerinde tutuyorlardı. Ailenin diğer fertleri gibi Ebu Ali de bodur bacaklarının üzerinde sağlam ve tıknaz bir vücut taşıyordu. Kırmızı yüzlü adamın neredeyse boynu yoktu; başı direkt olarak iki geniş omzuna ve bombeli göğsüne bağlı gibi duruyordu. Beni iyi tanıyordu çünkü bazen et alışverişinde babama eşlik ediyordum. Beni böyle geç bir saatte orada gördüğüne şaşırdı. Süt ürünleri, meyve ve sebze alışverişi erken yapıldığı gibi, et siparişi de sabah erken saatlerde verilirdi. İyi kalite ve iyi hizmet isteniyorsa, sabah erkenden kalkıp gitmek gerekliydi. Ona kuzenimle birlikte restoranda şiş kebap yemek istediğimizi söyledim ve banknotumu uzattım. Başını onaylayarak öne eğdi ve hemen yanımda büyük bıçaklarını bilemeye başladı. Önlüğünde ve kollarının alt kısmının her tarafında kan izleri vardı. Bizim yaşlarımızda bir çocuğa, bizi restoran kısmına götürmesini ve masamızı iyi temizlemesini söyledi.

Restorana eklenmiş dikdörtgen bir alanda, funda ve günebakan fidanlarıyla ayrılan bölmelere masa ve sandalyeler yerleştirilmişti. Bir bölüm "ailelere" eşleri ve çocukları ile gelen erkeklere, diğeri ise "bekârlara" ayrılmıştı. Yazdı, günün sıcaklığı hâlâ bitki örtüsünün renginde ve havadaki tozda kendini hissettiriyordu. Arada bir meltem esiyor, fundaların uçlarını ve günebakanların ağır ve yuvarlak başlarını hafifçe titretiyordu. Yeni sulanmış ve süpürülmüş yerin serinliği teni okşuyor, hayatı daha keyifli kılıyordu. Mısırlı şarkıcı Ümmü Gülsüm'ün sesi etrafa yayılıyordu. Mahzun, yalvaran ve nostaljik bir biçimde âşık olduğu adamları ondan uzaklaştıran zalim kaderine sesleniyor, sevgilinin umursamazlığından şikâyet ediyordu.

Ancak bunlar iştahımızı kesmeye yetmezdi! Oturduktan on beş dakika sonra aynı garson, yanımızdaki masaya koymak üzere elinde bir tabakla geldi; tıpkı gerçek bir restorandaki gibi, son derece düzenli bir şekilde hareket ediyordu. Önce ortaya şişlerle, közlenmiş patlıcan ve soğan dilimleriyle dolu bir tabak yerleştirdi. İkimiz için birer şişe Sinalko marka yerli üretim portakal gazozu ve birer bardak getirdi. Restoranın adının hakkını vermesi için müşterilerin aynı tastan ya da kepçeden içmelerine izin verilemezdi! Sonra, sağ elimle uzanabileceğim bir mesafeye, yoğurdun içine seyreltmek için biraz su, bir tutam tuz, ince rendelenmiş birkaç diş sarımsak ve en önemlisi bolca buz katılarak yapılan bir sürahi dolusu "dew" koydu.

İlk kez önüme, özenle domates ve kırmızı biber sosuna banılmış ekmekler üzerine üst üste dizilmiş bir sürü şiş konmuştu. Kebabı bitirememe korkusu içinde kuzenimin kulağına çok ekmek yememek gerektiğini fısıldadım. Evdeki her öğünde annem, ekmek arasına koyduğumuz peynirden, yoğurt ve yumurtaya kadar ağzımıza attığımız her lokmayı tek tek sayardı. Oyalanmaya başladığımız zaman, kalkıp yerde yediğimiz bütün lokmaları yutan bir delik olup olmadığına bakmamızı isterdi. Bu onun kendince tutumlu olma yöntemiydi. Ebu Ali'nin restoranında, gökteki kuşlar kadar özgür, ovalardaki rüzgâr kadar mutluyduk. Tabağımızı bulaşıkçı yıkamış kadar temiz ve parlak bırakmaya kararlıydık. Lezzetli şişler ağzımızda, damağımızda birer lezzet ve koku demeti bırakarak eriyordu. Eti hakkını vererek bitirdikten sonra, geriye kalan ekmekle patlıcan parçalarına ve ızgara soğan dilimlerine saldırdık. İki küçük açgözlü dev misali, arkamızda tertemiz bir masa bıraktık. Amûdê'deki tüm evlerin süpürgeleriyle ayrı ayrı süpürülse bile, yerde tek bir ekmek kırıntısı dahi bulunamazdı.

11

Bu bölümde, yine sınır meselesinden söz edilmesinin yanı sıra, iki yiğit kaçakçı ile şehirde gittikçe çoğalmaya başlayan yeni sempatik delilere yer verilmektedir.

Fransız diplomatları sınırların belirlenmesi konusunda Türkiye Cumhuriyeti ile görüşmeden önce, bizim buradaki insanlar ihtiyaçları olan şeyleri almak ve alışveriş yapmak için yaklaşık on kilometre kuzeydeki şehirlere gidiyorlardı. Yirminci yüzyılın başlarında, Hesekê ve Qamişlo'nun bulunduğu arazilerde rüzgâr hiçbir binaya takılmadan esiyordu. 1930'lu yıllarda bu iki şehir gelişmeye ve önem kazanmaya başladı. İlki eyaletin başkenti olurken, ikincisine bir otobüs garı ve bir havaalanı inşa edildi; sınırın ötesindeki Nisêbin ile boy ölçüşmeli, onu dengelemeliydi. 1928 yılına dek, hatta sonraki birkaç yıl boyunca, babam atıyla Tel Habaş'tan yola çıkar, Mardin'in ya da Toros Dağları hattındaki diğer şehirlerin pazarlarına gidermiş. Akşam, hiçbir engel veya hiçbir sınırla karşılaşmadan erzaklarla birlikte geri dönermiş.

Sınır demek, elleri tetikte askerler, mayın tarlaları ve her iki taraftaki yozlaşmış devlet memurları demekti. Bizim oralardaki birçok insan doğal olarak kuzeye yöneliyor, eski alışkanlıklarından vazgeçmekte zorlanıyorlardı. İki kilometre bile ilerleyemeden mayınlarla, hatta bazen kulaklarının dibinden

geçen kurşunlarla durduruluyorlardı. Korkmuş bir halde geldikleri yoldan geri dönüyor, başlarına gelenden hiçbir şey anlamadıklarını itiraf ediyorlardı. Bu durum herkes için kanayan bir yara haline gelmişti.

Bir keresinde "Fahri dayı" beni açıkça, Türkiye'ye, tüm günü onunla geçirmeye davet etti. Dirbêsiyê yolu üzerinde, Amûdê'ye birkaç kilometre ötedeki Hemdunê'de, insanlar tren yolunun iki kenarında birikmişlerdi; hayatımda ilk kez bu kadar erkek ve kadını bir arada görüyordum. Bizim tarafımızda kamçı ve kayışlara bürünmüş Arap jandarmalar ve diğer tarafta tepeden tırnağa silahlı Türk askerleri insanlara uyarılarda bulunuyorlardı. Bu bir "gorishma"ydı; bu kelime bizim için "kontrol edilemez karmaşa" Türkçe'de ise "kavuşma" anlamına geliyordu. Tabii uzaktan uzağa. Uzun süredir çocuklarını görmeyen ebeveynler ve çocukları, iki sıra dikenli tel arkasından birbirlerini gördüklerinde kendilerine hâkim olamıyorlardı. Heyecanla el sallıyor, ellerinin tersiyle gözlerini siliyorlardı. Bazen, karşıdakilere kavuşmak için yakıcı bir arzuyla kavrulan insanlar, nöbetçilerden sıyrılıp kaçıyor ve olanca hızlarıyla diğer tarafa koşuyorlardı. Dikenli tellerin üzerinden atladıklarında, üzerlerine yağmur gibi inen kamçı darbelerine maruz kalıyorlardı. Kan içinde kalan zavallılar, kendilerini ebeveynlerinin kollarına atıyorlardı. Kavuşmanın sonsuz mutluluğu içinde, yaralarına, gerçeğe, sınırlara ve ayrılığa kafa tutuyorlardı.

Büyük bir kısmı Müslüman olmasına rağmen, her iki taraftaki jandarma ve polisler de iliklerine kadar çürümüşlerdi. Kesin Kuran kursuna gitmişlerdi ve içlerinden birçoğu her gün beş vakit namazını da kılıyordu ama damarlarından kan yerine Kürt nefreti ve ahlaksızlık akıyordu. Onlar için iki taraftaki halkın bir araya gelmesi, esas amaçlarını gerçekleştirmeleri, yani rüşvet toplamaları için bir fırsattı. Sınırın iki tarafındaki

Kürt erkek ve kadınlar banknot banknot para uzatıyor, çaresizce bir günlük geçiş için anlaşmaya çalışıyorlardı. Fahri dayı kendini Suudi Arabistan çölünün derinliklerinden gelen bir bedevi olarak tanıttı ve para ödemeden geçmemize izin verdiler. Bayramın birinci günü olduğundan, vaktimizi bir evden diğerine gidip, "İyi günler, iyi bayramlar" diye tekrarlayarak geçirdik. Oradaki erkekler, kadınlar ve çocuklar bizimle aynı dili, aynı şiveyi, aynı fiziksel özellikleri, aynı yaşam tarzını paylaşıyorlardı. Bir sınırı geçtiğimi, yabancı topraklarda, başka bir ülkede olduğumu idrak etmekte güçlük çekiyordum. Gittiğimiz her yerde bize çay ikram ediliyor, önümüze koyun ya da tavuk eti ile kaçınılmaz olarak ete eşlik eden bulgur pilavı konuluyordu. Anneannem ve Zübeyde teyzem gibi giyinmiş kadınlar çantamı açmamı istiyor, içine avuç dolusu kavrulmuş nohut, kuru üzüm, kavrulmuş badem, fındık içi ve ceviz dolduruyorlardı. Aşiretimizin yarısı diğer taraftaydı ama atasözünde de dendiği gibi, gözden ırak olan gönülden de ırak oluyordu. Bu uzaklaşmış, zaman içinde mecbur kalıp Türk isimleri almış akrabalarımız hakkında hiçbir şey bilmiyordum. Büyük dedem Hasso'nun mezarı orada, Nisêbin ve Mardin arasındaki Embarê'de, Toroslar'ın yamacındaydı. Fahri dayımın da benim de oraya gidecek vaktimiz yoktu; zaten bunca yıldan sonra yerini bulabileceğimizden de emin değildik. Akşam döndüğümüzde, mutluluk ve yorgunluktan tükenmiş halde, hazinemi kız ve erkek kardeşlerimle paylaşmıştım.

Ferecê Koro da, yaşam alanlarının bu şekilde bölünmesini kabul edemeyenler arasındaydı. Neden konduğunu anlayamadığı sınırın varlığına sert bir şekilde karşı çıkıyordu. Kendisine ait gördüğü bir alanda yolculuk etmek için iki hükümetten de izin almayı bekleyemezdi. Onun karakterindeki bir adam, kendi topraklarına dikenli teller ardından bakamazdı. Asker-

ler ve jandarmalar tarafından aşağılanmak için yaratılmamıştı. Ufak tefek kalıbına rağmen Ferecê Amca'nın üzerimdeki etkisi, Ristemê Zal, Mîrza Mihemmed ve demirci Kawa'nın toplamından fazlaydı. Birbirinden kıymetli bir grup Kürt'ün başındaki kaçakçı, iki tarafın yeni otoritelerine kafa tutuyordu. Etkileyici kahramanlık hikâyeleriyle, sürekli gündemimizde oluyordu. Uyumlu ve gururlu yüz hatlarına sahip adam, "sınırın aşağısına özgü" dağlı şivesinden ve eşkıya bıyıklarından vazgeçmemişti. Birçok kez amcalarıma ateşli silahlar, anneanneme de Türkiye'de ya da İran'da dokunmuş büyük halılar getirmeyi teklif etmek üzere bize gelmişti. Kaçak tütün içinse, dikkat çekmemek için ellerini aylaklar gibi arkasında kavuşturarak dolaşan yandaşlarını yolluyordu. Kürt türbanına sarınmış bir halde, geceleri kapımızı çalarlardı. İçeri girince kemer görevini gören koca şalı çözer, ipek kadar yumuşak ve odayı sarhoş edici güçlü bir kokuyla dolduran bir kilo balrengi tütünü ortaya sererlerdi.

Ferecê Koro, yazlık sinemanın karşısında bulunan eviyle de hayal gücümü hayli besliyordu. Karısı Nisso, Hint filmlerindeki aktrisler kadar güzeldi. Kocasının işi sayesinde, dünyanın dört bir köşesinden gelen kumaşlar ve mücevherlerle süsleniyordu. Fiziği incecik, yüzü pürüzsüz, saçları açık kestane ve teni de ait olduğu Kürt dağlarının tertemiz karlarla kaplı tepelerinin rengindeydi. Ferecê Amca doğan ilk oğullarına Barzan adını verdi; Irak'ın kuzeyindeki isyanı başlatan, özgür ve özerk bir Kürdistan talep eden güçlü Kürt aşiretinin adıydı bu. Nüfus dairesinde bebeğin bu isimle kaydedilmesini kabul etmediler. Arap ulusunun iki düşmanı vardı: Filistin'i alan ve en kısa sürede denize dökülmesi gereken Siyonistlerle, Bağdat Araplarının gücüne karşı çıkan Kürtler. Bedevi aşiretlerinden gelen devlet memurları, kendilerini Suriye'den ziyade Irak hükümetine daha yakın hissediyorlardı. Yani böylesi bir küstahlığı,

Arap ulusuna karşı böylesi aleni bir düşmanlık göstergesini kabul etmeleri mümkün değildi. Arap ya da Sami halklarından olmayan herkese derin bir kin besleyenler, gerekirse İsrail devletinin kurucularından Ben-Gurion veya Savunma Bakanı Moşe Dayan'ı bile kabul edebilirlerdi ama Iraklı yetkililerin düşmanı Barzan için bu mümkün değildi!

Mademki bu adamlar devletin koruması altında ve tam yetkiliydiler, bebeği tam anlamıyla bir bedevi Arap adı olan Badran adıyla nüfusa kaydettiler. Ferecê Amca, çölden gelmiş namussuzlar çetesi tarafından alt edilmeyi kendine yediremiyordu. Onun için oğlu, adını Kürt direnişini temsil eden şeften alıyordu ve adı Barzan olarak kalacaktı. Nüfus idaresinin memurları "boşuna uğraşmışlardı" çünkü evde, mahallede, kendi insanları içinde ilk oğlunun adı Barzan'dı. Bir atı pınara götürebilirdiniz ama onu su içmeye zorlayamazdınız! Bir oğlu daha olunca, ona da büyük şeften esinlenerek Mustafa adını verdi. Nüfus memurluğunda onu reddedemezlerdi. Eğer Allah'ın doksan dokuz sıfatı varsa, peygamberinin de birkaç tane vardı. "Mustafa" "Arap ulusunun ve tüm insanlığın seçilmişi", "Allah'ın gözbebeği" anlamına geliyordu. Molla Mustafa Barzani'ye besledikleri kine rağmen memurlar bu adı kaydetmeyi reddedemezlerdi.

Amûdê'deki vali, kimseden emir almıyordu ve sonsuz yetkiye sahipti. Çölün diğer ucundan gelmiş, emri altındaki tek bir jandarma dahi tüm halka korku salabilir, halkın mallarını çalabilir ve eğer isterse yazın yakıcı sıcağı altında onları çırılçıplak bile bırakabilirdi. Devlet ve baskı aygıtlarının temsilcilerinin korkusu düşünceleri kısıtlıyor, zihinleri felç ediyor, iradeleri yok ediyordu. Anneler, sakin durmayan ya da ağlayan çocuklara "Dikkat, eğer uslu durmazsan kurtlar veya polisler gelip seni alacaklar" diyorlardı. Ne kendi canına kasteden ne de delinin teki olan Ferecê Koro cesur bir adamdı, korku göğ-

sünü sıkıştırmıyordu. O bir kaçakçıydı ve ömrünün sonuna kadar da öyle kalacaktı.

Tam da o yıllarda, eşkıya bölge valisine kafa tutmaya karar verdi. Eğer erkekse, gece gelip sınırda kendisini bulması gerektiği haberini yolladı. Kibirden sarhoş ve kendisini koruyan devlet kalkanından emin olan subay bu meydan okumayı kabul etti. Bir gece, kalaşnikoflarla silahlanmış yarım düzine jandarma ile Land Rover'ına binip devriyeye çıktı ve belirtilen yere gitti. Yaklaşık on beş dakika bekledi ama sınır sakindi. Ortalıkta hiç kimse yoktu. Hatta yıldızlar bile gök kubbenin derinliklerine doğru sıvışmışlardı. Aysız gecede başıboş köpeklerin ve derin uykuya dalmış köylerin etrafında dolaşan çakalların havlamalarından başka bir ses işitilmiyordu. Vali geri dönme emrini verdi. Palavracı Kürt sözünün arkasında bile durmamıştı! Şoför kontak anahtarını çevirdi ve aracın farlarından Mardin steplerine doğru iki güçlü sarı ışık demeti yayıldı. Henüz bir metre bile gidemeden, bir mermi yağmuru aracın tekerleklerini indirdi ve keplerini sıyırarak üzerlerinden geçti. Ferecê Amca'nın, aslında tersi işine gelse de, "düzensizliğin" temsilcilerini öldürmek ya da yaralamak gibi bir niyeti yoktu. Sadece, "Ben Devletim, ben Amûdê'yim" diyen bu kibirli memura bir ders vermeyi amaçlamıştı. Üniformalı adamlar araçtan atlayıp, kendilerini yere attılar. Tozların içinde, güneye, doğdukları çöle doğru binlerce kilometre boyunca devam eden dikenli tellerin yanından yerlerde sürünerek ilerlediler. Devletin malını arkalarında bırakan adamlar, akıl almaz bir korkuyla adeta kanatlanarak kaçtılar ve dedemin köyü olan Tel Habaş'ın sınırlarına ulaştılar. Onları bekleyen büyük tehlikeyi düşününce, kaçmak bir nevi kahramanlık, cesaret göstergesi sayılabilirdi. Başarısızlığa uğrayan vali ve adamları, doğan günün aydınlığında etraflarını kolaçan ettiler ve üniformalarına çekidüzen verdiler. Sonra, kedi gibi duvar diplerin-

den usulca ilerleyerek idari binalarına gittiler. Gururu incinen komutan, yavaş yavaş oldukça etkileyici bir intikam planı hazırlamaya başladı. Bu olaydan birkaç gün sonra, muhbir ağı ve işbirlikçilerinin yardımıyla eşkıyayı tutukladı ve büyük bir zevk alarak kendi elleriyle ona işkence etti. Atalarından miras aldığı, Arap ve bedevi olmayan herkese karşı duyduğu nefretin tamamını kaçakçının yaralı vücuduna boşalttı. Ferecê Koro o kadar çok elektrik şokuna maruz kalmıştı ki, eğer vücudu bir ampul olsaydı, çok sık elektrik kesintisi yaşanan şehrimizi ve çevresini rahatça aydınlatabilirdi. Bu işkenceler öfkesini dindirmeye yetmezmiş gibi vali, Ferecê Amca'nın yüzünü ve vücudunu kuruma buladı ve pislikle kapladı. Bir eşeğin üzerine ters oturttuğu adamı halkın gözünde onu gülünç duruma düşürmek için şehir merkezindeki caddelerde dolaştırdı. Ama Amûdê'de, bölge valisinin "soytarısına" gülen enderdi. Dayanılmaz manzara herkesi çileden çıkarmıştı ama kimse ağzını açmaya cesaret edemiyor, Hitler'e ve yaptığı Yahudi katliamlarına açıkça hayran olan valinin metotlarını protesto edemiyorlardı. O zaman gökyüzüne yöneliyor, yaşadığımız sefil hayatın son bulması için gizlice yakarıyorduk. Ancak Allah o yıllarda, içimize korku tohumları ekenlerin yanında yer almaya ve kaderimize bu çile dolu sayfaları yazmaya kararlı gibi gözüküyordu. Sapkın ve dinsiz muamelesi görmemek için daha da gizli bir şekilde, masumların ıstıraplarına daha duyarlı, görevini kötüye kullananlara ve adaletsizliklere karşı daha hassas yeni bir tanrının gelip bizi kurtarması için dua etmeye başlamıştık.

Ferecê Amca'nın babası Şêxo Koro, muhtemelen bu sebepten ötürü tüm iyi Müslümanların yaptığı gibi Mekke'ye gitmeyi reddediyordu. Bu görevi, İslam'ın beş şartından birini yerine getirmeyi düşünecek yaştaydı; üstelik durumu da buna müsaitti. Daha vaktinin gelmediğini söylüyor ve zamanını kahvede

kâğıt oynayıp hile yaparak geçiriyordu. Eli çantasında yakalandığı zaman, olabilecek en sakin şekilde özür dilemekle yetiniyordu. Dünyanın bütün altınlarını ve hatta ilahi cennete gideceği garantisini verseler bile, misafirperver olmayan bir ülkeye, uçsuz bucaksız çöle ve cehennem sıcağına gitmeye hazır değildi. Oğulları fazla ısrar ettiğinde, kurnaz adam bu kez bozulan sağlığını ve ilerleyen göz bozukluğunu hatırlıyordu. Kimse buna kanacak kadar aptal değildi; herkes biliyordu ki saatler boyu kâğıt oynayabilen adam bir kaya kadar sağlamdı. Sonra bir yıl, babalarını çıkacak masraf yüzünden hacca göndermediklerini söyleyen laf ebelerini susturmak için adamı neredeyse zorla Mekke'ye yolladılar. Döndüğünde, Şêxo Koro kendisine hacı denmesini garipsedi; bu hitap şeklinde kulağına yanlış gelen bir şeyler vardı. Geleneklere uygun biçimde, komşular ve tanıdıklar ziyaretine geliyor, onun vasıtasıyla birkaç hafta boyunca bulunduğu yerlerin kutsallığını soluyorlardı. Kaynağından gelmiş bir yudum zemzem suyu içebilmeyi, geceleri parlayan "Made in communist China" damgalı güzel bir tespih alabilmeyi ya da ağızlarına peygamberin bastığı topraklardan gelen hurmalardan atabilmeyi umut ediyorlardı. Yeni hacıların, gezegenin dört bir köşesinden gelmiş insan selinin ortasında, İbrahim'in tek tanrılı dinlerin evini kurmak için Allah'tan aldığı "Kevirê Reş" yani kara taş denen Kâbe'ye yaklaştıkları o zorlu anı tadını çıkara çıkara anlatmaları âdettendi. Şeytanı simgeleyen dikili taşları, Hz. Muhammed'in yeni dinin düşmanlarından kaçarak sığındığı mağarayı uzun uzun anlatırlardı. Ama Şêxo Koro kuralların dışına çıkan bir istisnaydı. Müslüman topluluğu için alışılmışın dışında birtakım söylemleri vardı; ıstırabı, pisliği, kargaşayı, kaosu anlatıyordu! Söylediğine göre, Amûdê'nin fırın ateşi hissi veren sıcaklığı Suudi Arabistan'ın sıcağıyla kıyaslandığında bahar esintisi gibiydi. İnsanlar nasıl oluyordu da, yerlilerin sanki

badem ya da fındık atıştırır gibi kızarmış çekirge yediği bir ülkeye gidebiliyordu! Ailesinin uyarılarına rağmen, şaşkın misafirlere çektiği eziyetin detaylarını anlatıyor, duasını tekrarlıyordu: "Gördüklerim ve yaşadıklarım kimsenin başına gelmez inşallah!" Mübarek Şêxo Koro ve oğlu Ferecê'yi zorla suyun kaynağına götürebilirdiniz ama suyu içmeye zorlayamazdınız!

Bir keresinde Şêxo Koro'nun acilen ameliyat olması gerekti. Doktor ona cerrahi müdahalenin nasıl olacağını ve genel anestezinin önemini izah etti. Koca Koro dikkatle dinledi. Bir tek şartla ameliyat olmayı kabul edecekti: Anesteziyi kesin olarak reddediyordu, ona göre uyuşturulmak kadınlar ve nanemollalar içindi. Ayrıca her şeyin gözünün önünde gerçekleşmesini ve ameliyat sırasında bölgenin tütünüyle sarılmış sigarasını içmeyi istiyordu. Cerrah başta bunun kötü bir şaka olduğunu sandı ama sonra ihtiyarın birinci sınıf bir deli olduğunu anladı. Şêxo Koro ameliyat esnasında en ufak bir inilti dahi çıkarmadı ve kendisine "geçmiş olsun" dileklerini sunmaya gelen komşularına İslam topraklarındaki en zor şeyin Mekke'ye hacca gitmek olduğunu söylemeye devam etti.

O yaz, bir mayıs günü Şero'yla beraber taş öğütücülerini görmek için şehrin öbür ucuna gittim. Maden filizlerinin çıkarıldığı taş ocağı, mayınlarla ve Amerikan mitralyözleriyle donatılmış, kafası kazınmış askerlerin olduğu sınıra çok yakındı. İşçiler kauçuk kovalara doldurulmuş molozları canavardan farksız olan makinenin ağzına boşaltıyordu. Canavar onları cehennem gürültüsüyle hazmediyor ve incecik çakıl taşları halinde kuyruğundan dışarı atıyordu. Dönüş yolunda, nehrin kıyısında dolaştık ve durgun su birikintilerinde zıplayarak eğlendik. Yeşil kurbağaları susturmak için onlara çakıl taşları attık. Manda yönetimi yıllarında Fransızların inşa ettiği kışlanın yıkıntılarına gittik ama yılanlar ve akrepler yüzünden fazla

yaklaşmaya cesaret edemedik. Sofu denilen ve dar fikirlilikleriyle bilinen birkaç yobaz din adamına göre erkek ve dişi şeytanlar orada zina yapıyordu. Dinsizlerin ülkesi Fransa'daki gibi toplu seks yapıyorlardı. Şehir halinin kuzeyindeki Molla Saadettin Camisi'nin yanında, yırtık pırtık elbiseler içindeki bir adam alçak kerpiç duvarın gölgesinde yere uzanmış flüt çalıyordu. Şero bana adamın deli olduğunu ama bir sineğe bile zarar vermediğini söyledi. İlkel çalgısından çıkan ses gerçek bir melodiden çok, bir harabede esen rüzgârın ıslığına benziyordu ama yine de nehir yatağındaki kurbağaların ritimli konserinden daha güzeldi. Tam o sırada, halin yanındaki yoldan iki adam çıktı. İkisi de kocaman birer karpuz taşıyordu ve muhtemelen evlerine gidiyorlardı. Flüt çalan adama ve garip müziğine yaklaşınca muzip şekilde bakıştılar ve ellerindeki ağır yüke rağmen durdular. Zira oynayacakları oyun buna değerdi. Bir tanesi son derece saygılı bir biçimde flüt çalan adama şunu dedi: "Ûsê Amca, kışladaki Fransız kadın nasıldı? Bazıları senden şüpheleniyor, her şeyi uydurduğunu ve aslında kadını becermediğini söylüyorlar"

Şehirde sözlerinin doğruluğundan şüphe eden insanlar olduğunu duyan Ûsê Şaro çok sinirlendi. Ne olduğu anlaşılmayan, karmakarışık bir şeyler geveledi. Hayır, uydurmuyordu ve ona inanmayanlar gidip havanda su dövmeye devam edebilirlerdi. Birden yüz ifadesi yumuşadı; şu anda kafasının içinde, bambaşka bir sahnenin içindeydi. Artık evinin duvarının gölgesinde değildi. Onu çevreleyen sefalet ve toz kayboldu. Yaz sıcağı yerini tenini okşayan ilkbahar esintisine bıraktı, kanı kalbinden ve şakaklarından gürültüyle akıyordu. Kuzgun karası saçlarıyla, henüz dökülmemiş dişleriyle yeniden genç ve yakışıklıydı. Bir kez daha kışlada, bölgedeki Kürtlere hiç benzemeyen bir kadınla, subaylardan birinin karısıyla birlikteydi. Kadının uzaktaki ülkesinden getirdiği parfümün kokusu hava-

da yayılıyor, küçük puantiyeli elbisesi kalçalarının etrafında oynaşıyordu. Baldırlarının kibirli çıplaklığı Ûsê'yi deli ediyordu. Kadın mavi gözleriyle ona alışılmadık bakışlar atıyor, dilini yarı açık dudaklarında dolaştırıyor, kendi dilinde bir şeyler mırıldanıyor, kumru gibi cıvıldıyordu. Ûsê Amca etrafına endişeli bakışlar atıyor, tuzağa düşmekten korkuyordu. Ancak kadın onu sakinleştirmişti; kimse tehlikede değildi, erkekler uzakta, kirli savaşlarını ve iğrenç siyasetlerini yapmakla meşguldüler. Zaten ikisini Âdem'le Havva'nın yatay pozisyonundayken bassalar bile dünyanın sonu gelmeyecekti! Bunun gibi başka cümleler fısıldayıp onu daha da delirtmek için sırtüstü yattı ve mahrem yerini açtı. Dayanamayan Ûsê Şaro iki eliyle cinsel organını tuttu ve başka bir dil konuşmadığı için Kürtçe bağırarak kadının içine girdi: "Ûsê Şaro'nun 'zompe'si ve 'trompe'si. Ûsê Şaro'nun 'zompe'si ve 'trompe'si!"

Küçük sokakta, alçak duvarın gölgesindeki adam oracıkta ereksiyon olmuştu. Yakalanmış ve serbest kalmak için çırpınan bir timsahı andıran yirmi otuz santimlik bir kazığa iki eliyle sıkıca sarılmıştı. Ûsê Şaro'nun uzaklardan gelen kadınla ilgili açık saçık hikâyesinin en iyi işittiğimiz kısmı "zompe" ve "trompe" kelimeleriydi. Kürtçe'de "zompe" kelimesi keski, "trompe" kelimesi ise bisiklet pompası anlamına geliyordu. Heyecanı yatışan adamın timsahı bataklık sularında kayboldu ve müzisyenimiz yeniden flütüne döndü. Yine bambaşka bir dünyaya dalmıştı. İki adam epeyce güldükten sonra karpuzlarıyla yollarına devam ettiler. Şero ve ben Büyük Cami'nin yanında ayrıldık. Eve dönünce uzunca bir süre kasıklarıma masaj yaptım. Kendimi okşarken, Hint ve İtalyan sinemasının en güzel kadınlarını hayal ediyordum. Tüm çabalarıma rağmen, Ûsê Amca'nın iri kalibresine ve performansına ışık yılı kadar uzaktaydım.

12

Bu bölümde tarım reformu çerçevesinde sınırdaki topraklara el koyan devletten söz edilmekte, çocuğun ergenliği ve okuma yazma bilmeyen eski bir asker tarafından piramitlerin mimarlarının tarihinin öğretildiği ortaokulu keşfedişi anlatılmaktadır.

Devlet buğday tarlalarımıza, esirgeyici Allah'ın en küçük bir kızgınlık gösterisine maruz kalmadan el koydu. Gökyüzü fatihlerin başına yıkılmadı. Gök gürlemedi, yıldırım düşmedi, köylerin tepeleri volkanlara dönüşmedi. Ailelerimiz itiraz etmek için küçük parmaklarını oynatmaya dahi cesaret edemediler. Koyun ve danalar gibi mezbahalarda kesilmek üzere sıra kendilerine geldiğinde, her defasında kaderlerine razı oldular. Bölgenin yeni efendilerinin karşısında, namaz kılarmış gibi ellerini karınlarının üstünde birleştirdiler ve sanki diz çöküp alınlarıyla dudaklarını toprağa dayayacaklarmışçasına omurlarını daha da fazla eğdiler. Korku ve güçsüzlük sonsuz kızgınlıklarına gem vurmuştu.

Bu yıllar babamın hayatının en kötü zamanlarıydı. Bölgedeki doymak bilmez otoriteleri hoşnut etmek için akıtılan rüşvete, kesilen koyunlara rağmen topraklarının büyük bir bölümünü kaybetti. Bir keresinde vali, Evde amcamın evine gelip, onu odanın bir köşesinde tek ayak üzerinde durmaya mecbur etti. Evde amcama kendisini her zamanki ziyafetlerin-

den biriyle karşılamasını ve sakinleştirmeye çalışmasını, kendisine yalvarmayı kesmesini emretti; yoksa yemek yediği elini kıracaktı. Bölgemizin fethi en ufak bir çatışma olmadan, kan dökmeden gerçekleşiyordu. Devlet tarım reformu çerçevesinde toprakların büyük bir bölümüne el koydu. Çölün diğer ucundan gelen Araplar için kurulan sayısız köy, bölgesel kimliğimizin kangrenli yerleriydi. Yeni efendiler devletin kalkanına sahipti, tamamen silahsız olan Kürtlerden korkmaları için bir sebep yoktu. Yeni inşa edilen ve boyanan okulların önünde düzgün sıralar halinde dizilen çocukları, ebedi göreve sahip bölünmez bir ulus yaratmak için ölmeye hazır olduklarını boğazları yırtılırcasına haykırıyorlardı.

Daha sonraları, aklıma sık sık küçükken söylediğimiz bir cümle gelmeye başladı: "Araplar, Araplar, buraya gelin de Kürtler sizi becersin!" Kimin cellat ve kimin kurban olduğunu, çiftleşme eyleminde kimin özne kimin nesne olduğunu ve kimin aşağılandığını biliyordum. Bedevilerin bozuk ahlakları ve Kürtlerin kurnazlıkları hakkındaki fıkra geçersizleşiyor, saçmalaşıyor, yanlış gelmeye başlıyordu. Kadınlarımızın giydiği sayısız ilikli dona rağmen, Araplar Kürtlük onurumuza tecavüz ediyordu. O yıllarda Kürtler gittikçe küçülüyor, açılıp kendilerini içine alması için toprağa yalvarıyor ama toprak onları canlı istemiyordu. Önlerinde gitmek ya da ölmek seçenekleri vardı ve bu iki seçenek de aynı kapıya çıkıyordu.

Tek Parti, Arap sosyalizmi ve tarım reformu çerçevesinde, Türkiye sınırının güney şeridindeki toprakları "devlet mülkiyeti" ilan etti. Otoritelere göre, Suriye, Irak ve Türkiye'deki Kürtlerin birleşmesiyle Arap topraklarının ortasında yeni bir İsrail kurmayı amaçlayan emperyalizm ve Siyonizmin planları doğrultusunda Kürtler bu topraklara yerleşmişlerdi. Hesekê vilayeti toprak sahiplerine ve köylülere el konulan bölgeleri işletmelerini yasaklayan bir bildiri yayımladı. Tarım reformun-

dan sorumlu yöneticiler bu projenin uygulanabilmesi için gerekli önlemleri aldılar. Bu şeritteki dört bin ailenin başka yerlere sürülmesi gerekiyordu.

Bu terör yılları boyunca baş başa veren insanlar topraklarını kurtarmak için her ihtimali düşünüyorlardı. Devletin hem üst düzey memurlarına hem de alt düzey memurlarına rüşvet veriyorlardı ama bunlar yeterli değildi. Evde amcam gizli polis teşkilatı için yüzlerce koyun, üniformalı jandarma ve polisler içinse bine yakın tavuk ve hindi kesmişti. Yüzlerce kilometre öteden cesede nişan alan akbabalar gibi bu adamların da köye bakıp, devlete en iyi kimin hizmet edeceğini bilmeleri garipti. Onların sık sık öğle yemeği vaktinde haber vermeden köye, Evde amcama geldiğini görüyordum. Üçlü ya da dörtlü gruplar halinde geliyor, araçlarını misafirlere ayrılan ya da kış geceleri toplanılan büyük odanın gölgesine park ediyorlardı. Normalde kendi topraklarına giren herkese saldıran köpekler uzağa, başka evlerin gölgelerine gidip uzanıyorlardı. Sivri dişleri ve havlamaları omuzlarında kalaşnikoflar, bellerinde tabancalar olan bu adamlara sökmezdi. Devletin temsilcileri gelir gelmez amcam köylülere emir yağdırmaya başlıyordu. Hemen içeri koşuluyor, tertemiz ve bembeyaz yün yastıklarla şilteler getirilip duvar kenarlarına yerleştiriliyordu. Köylülerden biri amcamın çitlerinin arkasından besili bir koyun seçiyor ve bıçaklarını bilemeye başlıyordu. Teyzem elindeki bütün işleri bırakıyor, birkaç kadını yardıma çağırıp iyice kızmış yuvarlak bir plaka üzerinde ince ekmek pişiriyordu. Topraktan, tohumdan, hasattan, sürülerden, otlaklardan söz eden ve zaman öldürmek için şakalaşan köylüler dut yemiş bülbüle dönüyorlardı. Devletin adıyla ortada hiçbir neden yokken onları ortadan kaldırabilecek bu adamlara göz ucuyla bakmaya dahi cesaret edemiyorlardı. Amcamın bozuk bir Arapça'yla konuşması beni içten içe güldürüyordu ama ilerleme kaydediyordu.

Toplumsal ve ekonomik gelişmemizin önüne çıkan engelleri kovmak için uğraşıyordu. Ona göre ilkel hayatın sefalet ve cehalet döngüsünü kırmak için uzun zamana ihtiyaç vardı ve derhal yapılması gereken, sabırsızlıkla yemeğin gelmesini bekleyen gizli servis elemanlarının karınlarını doyurup onları memnun etmekti.

Okul kitaplarında, özellikle yurttaşlık ve din bilgisi konularında, yazarlar ve öğretmenler, Hz. Muhammed zamanındaki Arapları yok olmaya doğru giden insanlığın kurtarıcıları olarak tarif ediyorlardı. Hızlı küheylanları üstlerinde, ellerinde kılıçlarıyla Allah'ın güzel sözlerini yayıyorlardı. Mekke ve Medine'den çok uzaktaki halklara doğru öğretileri taşıyorlardı. Adil ve dindarlardı, geçici ve aldatıcı bu dünyaya değer vermiyor, sonsuzluğu hedefliyorlardı. Köyde ve bölgemizin başka yerlerinde dünya kadar çelişki olduğunu görüyordum. Kitaplarda okuduklarım ve gözlerimle gördüklerim arasında dağlar kadar fark vardı. Düzenin temsilcileri İslam'ın peygamberiyle aynı ırktan ve aynı kandan olmalarına rağmen haydut gibi davranıyorlardı. Hiçbir gelişlerinde abdest almak için kırmızı ya da sarı renkli bakır ibriği istemiyorlardı. Yüzlerini kutsal Arap yarımadasına çevirip namaz kılabilecekleri birer seccade olup olmadığını sormuyorlardı. Kendilerine yeni kıtaları fethetmelerini ve onca insanı hükümleri altına almalarını sağlayan olağanüstü yetkileri veren ilahi iradeyle dalga geçiyorlardı. Ceketlerinin alt kısmının şeklini bozan soğuk metal parçayı sürekli elleriyle yoklayarak hızla yemek yiyorlardı. Etleri rekor sayılacak bir zamanda yutuyor, işkembelerini dolduruyorlardı. Bardaklarındaki çayı da aceleyle içip araçlarına doluşuyor, toz bulutu içinde kaybolmadan önce etraflarını kuşkulu ve tehditkâr bakışlarla süzüyorlardı.

Bu haydutlar gittikten sonra bile arkalarında tedirgin bir hava bırakıyorlardı. Köylüler yeniden tohumdan, hasattan, sü-

rülerden söz etmeye ve şakalaşmaya başlamakta zorlanıyorlardı. Çorbanın üzerine düşen saç teli gibi istenmedikleri halde birden geliveren, yemeklerini gulyabaniler gibi yiyen sivil ve üniformalı polisler hakkında birkaç utangaç yorum yapıyorlardı. Düşlerin ne kadar kırılgan olduğu, gerçeğin ise nasıl da her an can sıkıcı ve baskıcı bir cehenneme dönüşebildiği ortadaydı. Devletin Siyonizm ve emperyalizme karşı verdiği savaş bahanesiyle sahip olduğumuz her şeyi kaybedebilirdik. Binlerce Arap aile yakında bölgeye yerleşecekti. Sadece ekmek ve suyla yaşayacak halleri de yoktu. Yurtsever sloganlar boş karınları doyurmuyordu. Herkesin gözünü diktiği verimli topraklar sınırlıydı ve biz de gelenlerin gözlerini kör edemezdik. Başkalarını giydirmek için birilerini soymak gerekiyordu.

Amûdê'deydim ve el konulan topraklarını kaybetme tehdidi altında yaşayan, bölgedeki ve hatta Şam'daki yetkililerle bile ilişkiler kurup topraklarının kurtarabildikleri kadarını kurtarmak için sürekli rüşvet dağıtan babamla amcalarımın ıstıraplarını anlamaktan çok uzaktım. Devlet, tarım reformları çerçevesinde Türkiye sınırındaki on kilometre genişliğindeki kuşakta yaşayan büyük toprak sahiplerini ve köylüleri yurtlarından kovmaya ve yerlerine Arap aşiretlerini yerleştirip örnek çiftlikler kurmaya kesin kararlıydı. Tek Parti tarafından bölgemize tayin edilen emniyet müdürünün şehirde ve çevre köylerde terör saçtığı, Ferecê Koro gibi sembol haline gelmiş kahramanları gülünç konuma düşürerek eğlendiği o yıllarda ben ilkokuldan ortaokul hazırlık sınıfına geçiyordum.

El Maarri şehrin tek ortaokuluydu ve son sınıflarıyla yavaş yavaş gerçek bir lise havasına bürünüyordu. Şehrin en batısında, Dirbêsiyê'ye giden yolun üzerindeydi. Ortaokulun ilk yılında yabancı bir dilin öğrenilmesi zorunluydu. Sekreter, çekilecek kura için eski bir bisküvi kutusunun içine, "İngilizce"

veya "Fransızca" yazan dörde katlanmış kâğıt parçaları koymuştu. Birinci yabancı dil olarak Fransızca dersi için bir sınıf açılabilmesi için yeterince öğrenci olduğu öngörülüyordu. Amûdê'de ilk kez bir ortaokulda Fransızca öğretilecekti; ancak bunu kimse istemiyordu çünkü Fransızca zor bir dil olarak biliniyor ve özellikle kızlara uygun olarak görülüyordu. Fransızca'yla fazla ileri gidilemezdi çünkü bu dil sadece Fransa'da ve Avrupa ile Afrika'nın bazı ülkelerinde konuşuluyordu. Kimse bir gün Afrika'ya veya diğer dillerinin yanında Fransızca'yı resmi dil olarak kullanan Belçika, İsviçre gibi küçük bir ülkeye gitmeyi düşünmüyordu. İngilizce evrensel bir dildi, gezegenin herhangi bir yerinde bu dili konuşan insanlar bulmak mümkündü. Ayrıca en iyi eğitim Amerika Birleşik Devletleri'nde veriliyordu. En delice, en çılgın rüyaları da orada gerçekleştirmek mümkündü. Herhangi bir ürüne atfedilen "Amerika üretimi" sıfatı onu doğrudan çok kaliteli ürün sınıfına sokardı. Kötü kâğıdı çekme şanssızlığına sahip olanlar, eğitim hayatlarının geri kalanının kötü gideceğini düşünüyorlardı. Eğer ailelerin nüfuzlu tanıdıkları varsa, onları araya sokarak lisenin sekreterine baskı yapıyor ve kuranın sonucunu değiştirecek kadar kolu uzun birilerine rüşvetler veriyorlardı.

Sıra bana geldiğinde, sekreter şansımı denemem için beni ofisine davet etti. Kura çekmeme gerek olmadığını, Fransızca'yı seçtiğimi söyledim. Adam gözlerine ve kulaklarına inanamamıştı çünkü eski bisküvi kutusunun önünde eli titremeyen ilk öğrenciydim. Hiçbir koşulda Peder Kato'ya ihanet etmeyecektim! Bana öğrettiklerinden aklımda topu topu elliye yakın Fransızca kelime kalmıştı ama küçük Kürt olarak hitap ettiği ben, bu dile olan aşkımı ilerletmeliydim. Kehanetlerine göre bir gün kendimi Sorbonne'da bulacak, Amûdê'yi başarıların kenti Paris için terk edecektim. İngilizce gittikçe daha çok konuşuluyor olabilirdi ve bir doktor olmak istiyorsam o dile bel

bağlamam gerekiyor da olabilirdi ama artık yapacak bir şey yoktu. Zira ben seçimimi yapmıştım.

Yerin darlığı ve sınıf sayısının yetersizliği yüzünden ders yapmak için Hıristiyan mahallesinde bulunan kerpiçten bir eve yerleşmek zorunda kalmıştık. Eğitim Bakanlığı şimdiki binanın üzerine kat çıkacaktı ama bu biraz vakit alacaktı. Ev Qoç ailesine aitti. Onlar da Mezopotamya'da gelecek görmedikleri için Beyrut'a veya Stockholm'ün çevre mahallelerine, hatta belki de daha da uzaklara, Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri'ne kaçmış olan binlerce Hıristiyan aileden biriydi. Okul havasına sahip olmayan bu yer, bu sebeple "Mala Qoç" yani Qoçların evi olarak anılmaya devam edildi. Ne tuvaletler ne de lavabolar bu kadar fazla sayıda çocuğun kullanımına uygundu. Bir siyah tahta, sıralar ve masalar konularak sınıfa dönüştürülen odalarda aileler yaşamış, sevmiş, hayal kurmuştu ve büyük bir olasılıkla hâlâ daha iyi bir dünya hayal ediyorlardı. Bazı günler pişen yemeklerin kokusunu alıyor, yeni doğmuş bir bebeğin viyaklamalarını duyuyormuşum gibi gelirdi.

O yıllarda, devletin memurları ve idarecileri uzaktan, başkentten, yakınlardaki şehirlerden veya bizimkinden daha gelişmiş vilayetlerden geliyordu. Her ne kadar polisler, yargıçlar, gizli servis ve istihbarat elemanları bizim bölgemizi Ali Baba'nın mağarası olarak görüp kısacık sürelerde çok büyük servetler ediniyor olsalar bile, bölge Milli Eğitim'e bağlı çalışanlar için tam bir kâbustu. Bu genç öğretmenler kariyerlerine azıcık bir maaşla, başkente en uzak bölgede, geri kalmış vilayetlerin de en geri kalmışında iki yıl geçirerek başlıyorlardı. Halleri, göreve çağırılıp sınırın tam karşısında yer alan askeri barakalara, hedeflerini vurmaktaki çabuklukları ve etkililikleriyle bilinen düşmanın karşısına istemeye istemeye yerleşen askerlerinkinden farksızdı. Bu diğer "devlet memurları" şehirde hiç otel olmadığını görünce her gün, bir sürü oteli hatta bir

havaalanı taslağı bile olan Qamişlo'ya gidip otuz kilometre tepmemek için burada bir lojman edinmek zorundaydılar. Kariyerlerine toz bulutlarıyla kaplı, cehennem sıcağı olan bir bölgede başlayacaklardı. Kendi adlarını bizim vilayetimizin listesinde gördüklerinde doğdukları güne lanet ediyor ve gizlice kendilerini öğretmenlik mesleğini seçmeye zorlayan sosyal şartlara sövüp sayıyorlardı.

Ortaokulda tüm derslerin öğretmeni eksikti. Fizik ve kimya için Kuran kursundaki hocamın oğullarından biri geldi. Daha yeni mezun olmuştu ve bizden sadece beş altı yaş büyüktü. Birkaç hafta sonra, yükseköğrenim görüp nükleer fizik konusunda uzmanlaşmak üzere burs kazandığı Moskova'ya uçtu. Fransızca dersi ise tam bir felaketti çünkü çocukların okul binalarında her gün boğazlarını yırtarak tekrarladıkları kelimeler, ki Fransızca öğretmenlerinden öğreniyorlardı bunları, ülkenin sloganını oluşturan birlik, özgürlük, sosyalizm kadar ender kelimelerdi. Molière ve Voltaire'in beşiğinden binlerce kilometre uzaktaydık. Böylece, ortaokuldaki ilk yılımız için vilayet eğitim müdürlüğü bize Fransızca öğretmesi için Nano adında bir adamı yolladı. Ömründe eline tek bir kitap bile almamıştı ama manda yönetimi yıllarında Fransız ordusunda görev yapmıştı. Başında kalan birkaç tel gri saçı muhafaza etmek ve saklamak için hep bir Rus kalpağı takardı. O kadar zayıftı ki yanakları dişsiz ağzının boşluğuna doğru çökmüştü. Soba gibi sigara tüttürüyor ve çevresindeki iki bin kilometrelik alana rakı kokusu yayıyordu. Amûdê'de, "Qoçların evinde" eğitim işi biter bitmez hemen şehir merkezindeki iki tavernadan birine, Hana Heylûnê ya da George Aziz'inkine gidiyordu.

Öğretmen eksikliğini telafi etmek için Nano'ya başka görevler de verilmişti; tarih derslerini de o vermek zorundaydı. En sevdiği konu, insanlığın en büyük başyapıtlarından biri olan, kendi adını taşıyan en büyük piramidi yaptıran Mısır fi-

ravunu Keops'tu. Ama ağzındaki eksik dişler yüzünden Arapça'da Keops'a verilen isim olan Khofo, Khopo'ya dönüşüyordu: "Ve IV. Hanedanlıktan Khopo şunu yaptı, Khopo bunu yaptı. İsa mesihin doğumundan yirmi altı asır önce Khopo çağının en büyük eserini yapmak istedi ve amacına ulaştı"

Eski asker Nano, sağlıksız vücudundaki rakı miktarı ve yaşlı beyninin alkolle bezenmiş kıvrımları yüzünden, sınıftaki gürültüye ve bazı şamatacıların çılgın kahkahalarına rağmen sıklıkla uyuyakalıyor, bir süre sonra sıçrayarak uyanıyordu. Kafasındaki Rus kalpağını düzeltiyor ve ders Fransızca mı yoksa tarih mi, hiç hatırlamadığı için hemen dünyanın yedi harikasından biri olan piramidi yaptıran Khopo'dan bahsetmeye başlıyordu. Bir gün, okulun tatile girmesine üç ay kala, aklına dâhice bir fikir geldi. Mademki ders kitapları Amûdê'ye gelmiyordu, o da gidip basıldıkları yerden yani Şam'dan ve gerekirse Beyrut'tan alacaktı. Hepimizden onar lira topladı ve bir daha geri dönmedi, Allah'ın engin topraklarının bir yerlerinde kayboldu gitti. Paralarımızı öğretmenimizin ağzında diş olarak görmeyi dilerdik ama Allah'ın engin krallığının bir yerindeki tavernacılara ve meyhanecilere gittiğinden emindik. Nano'nun ders kitaplarıyla birlikte dönmesini beklerken, lise müdürü bize Peder Kato'nun yerine gelen rahibi gönderdi. Bu Katolik peder dua ayinlerini yerine getiriyor ve gittikçe küçülen Katolik cemaatin ruhani işlerini yönetiyordu. Peder Iphram, kırış kırış suratlı, eklem kireçlenmesi yüzünden harap olmuş kalçaları yüzünden zor yürüyen bir rahibeyle birlikte yaşıyordu. İkisi kerpiç duvarları harabeye dönen eski okula göz kulak oluyorlardı. Yapacak çok fazla işleri olmadığı için seleflerinin bıraktığı bahçeyle ilgileniyor, bahçeye kurdukları bostanda patlıcan, domates ve yeşil biber yetiştiriyorlardı. Peder Iphram'da selefinin karizmasından da yordamından da eser yoktu. Yılın geri kalan kısmını uzun ayrılıklardan sonra tekrar

bir araya gelindiğinde söylememiz gerekenleri öğreterek geçirdi. Karşılamak için "bienvenue" demeliydik. Sabahları "bonjour" diyerek selamlaşmalı ve akşamları da "bonsoir" demeliydik. Bir yere davet edilip, iyi ağırlandığımızda teşekkür etmek için "merci" tekrar görüşme dileğimizi sunmak içinse "à très bientôt" demeliydik.

El Maarri sarı aşı boyasıyla boyanmış, betonarme bir binaydı. Tıpkı postane, dispanser, eski ilkokulum ve diğer idari merkezler gibi donuk, coşkusuz, genç cumhuriyetin renklerine bulanmışlardı. Yönetim, sekreterlik, idare memurluğu ve laboratuvar girişe en yakın dört odaya yerleştirilmişti. Geniş avlu aralarına birkaç sıra dikenli tel gerilmiş betonarme bloklarla sınırlandırılmıştı. İki hademeden biri olan İsmail Fito'nun diktiği servilere ve diğer yeşilliklere rağmen görüntü tamamen Polonya ve Almanya'daki toplama kamplarını andırıyordu. Bu yeşilliğin dokunuşu ve neşesi kuzeydeki müdürün odasından, güneye doğru gidiyor ve tuvaletlere doğru uzanıyordu. Avlu, El Gazali adlı ilkokulumdan en az on kat daha büyüktü.

Qoç evinden sonra El Maarri'ye geçtik ama tam olarak okul binasında sayılmazdık. Beton kazıkların ve dikenli tellerin dışındaydık. Yer yokluğundan dolayı yönetim bizi yine dışarıya, lisenin batısında Dirbêsiyê'ye giden yola bakan kerpiç bir odaya yerleştirdi. Kara bir tahta atıp sıralar koydular ve kırk bir kişilik bir sınıf yarattılar. Teneffüslerde, beden eğitimi dersinde, askeri eğitimlerde ve tabii ki tuvalete gitmek için lise binasına gidiyorduk. Dördüncü sınıf için yönetim bize okulun en güzel sınıfını verdi. İsmail Fito'nun diktiği ağaçlar sınıfı sıcaktan koruyor ve İsviçre'de bir dağ eviymiş havası veriyordu. O yıl diplomamı almak için ciddi bir biçimde hazırlanırken, okul yönetiminin ve şehir polislerinin telefonuna büyük heyecan yaratan bir haber geldi. Sekiz yüz kilometre uzaklıktaki başkentte ordu darbe yapmıştı. Öğretmenler bizi ertesi gün büyük

bir protesto yapmak üzere hazırlamaları emrini almışlardı. Ertesi gün, sanki büyülü bir değnek dokunmuşçasına, her şey yine düzene girdi. Bir gün önce saçlarını yolan, sövüp sayan, ateş püsküren, köpüren müdür bugün darbecilere övgüler yağdırıyordu. Yeni idareciler bizleri gerçek birliğe, özgürlüğe ve sosyalizme taşıyacaklardı. Eskiler, yurtsever kılığına girmiş birer şarlatandı. İktidarın gücünü ele geçirdiklerinden beri vatanı soymuş ve çaldıklarını İsviçre bankalarına, vergi cennetlerine ve muz cumhuriyetlerine kaçırmışlardı. Siyonist düşmanlarla işbirliği yaptıkları için onlara darağacı yakışırdı. Protesto yürüyüşü yapılmadı ve yirmi dört saat içinde her şey yoluna girdi. Tek Parti destekçisi öğretmenlerimizin yüzündeki sevinç kilometrelerce öteden okunuyordu.

13

Bu bölümde bir kuşağın tümüne düşler yaşatan Hint filmleri ve halk ozanlarının yüzyıllar boyunca sürdürdüğü mesleklerini sona erdiren siyah beyaz televizyonların ortaya çıkışı anlatılır.

Yaz ayları bölgemiz tam bir fırın gibi oluyordu. Sabah saat ondan itibaren alev alev yanan bir topuz gibi olan güneş, insanları yerleri iyice ıslatılmış odalara kapanmaya zorluyordu. Öğle vakti sıcak yemekler yemek mümkün değildi. Fakir evlerinde olduğu gibi zengin evlerinde de soğuk suyla sulandırılmış yoğurdun içine küçük küçük doğranmış salatalık, havanda dövülmüş sarımsak ve buz eklenerek hazırlanan salata yenirdi. Buzdolabı olan evler çok azdı, kliması olan evlerse ondan daha nadirdi. Bir tas serin içeceği çabucak bitirdikten sonra, nemli yere serilen keçe halıların üzerine uzanır, akşam altıya kadar uykuya dalardık. Uyandığımızda yavaşça perdeleri açar, dışarıya göz atar, güneşin gökyüzündeki yerini ölçmeye çalışırdık. Sigara içenler hemen metal tabakalarına uzanır, bir sigara hazırlardı. Dışarı çıkmadan önce biraz beklemek, birkaç bardak çay içmek, birkaç sigara tüttürmek gerekirdi. Güneş ufukta kaybolana kadar insana nefes aldırmıyordu.

Akşam yemeğinden sonra aile babaları ve bekârlar şehir merkezindeki kahvelere giderdi. Kâğıt veya tavla oynarken tohumlardan, gittikçe azalan yağmurdan, bölge halkı için bol ve

kârlı olmasını umut ettikleri hasattan söz ederek zaman öldürürlerdi. Genç kızlar mahalle havasını solumak için ikili ya da üçlü guruplar halinde kapı önlerine oturup ay çekirdeği çitlerler ve şüphe yok ki hasattan, ödenecek borçlardan daha farklı şeyler konuşurlardı. Bense vaktimi, yeni elektrik aboneleri yüzünden ışığı gittikçe zayıflayan ampulün altında geçiriyordum. Çizgi romanlara gömülmüştüm ve elime ne geçerse okuyordum. Eğer Süpermen gündüz kahramanıysa, gece olunca da ortaya Batman çıkıyordu. Suçluları, kötüleri yakalama ve koca Amerika'nın başka bir megapolündeki düzeni sağlama sırası ona gelmişti. Bu gece kahramanı bana Süpermen kadar etkileyici gelmiyordu. Uçamıyor, bir gökdelenden diğerine parmak uçlarından çıkan ipler sayesinde, onları istediği yere fırlatarak geçebiliyordu. Çizgi roman stoklarım tükendiğinde dışarı çıkıyordum. Ayaklarım beni kaçınılmaz bir biçimde, şehrin bizden pek de uzak olmayan tek sinemasına doğru götürüyordu. Dara Nehri yazın kendisine çok büyük gelen yatağında yavaşça akıyordu. Tıpkı babasının ceketini giymiş ve kumaş yığınının içinde kaybolmuş bir çocuk gibiydi. Nehir yatağı yazın bir kurbağa cennetine dönüşüyor, gittikçe çoğalan kurbağalar nehir kenarında oturanları uyutmayacak kadar yüksek sesle, canları istediğince ötüyordu. Sinemaya gitmek için iznimiz ve paramız olmadığından, bir kıyıdan diğerine atlayarak ve kurbağalara çakıl taşı fırlatıp susturarak eğleniyorduk.

Yeni sinema salonunun üç idarecisinin aklında şüphesiz titizlikle düşünülmüş fikirler vardı. Zira ürünlerini satmak için reklamın nasıl işe yarayacağını biliyorlardı. Bulunduğumuz yerden film ve içeriği hakkında bir fikir edinebiliyorduk çünkü film perdesinin iki yanından karşılıklı uzanan duvarlar alçaktı. Yönetim birkaç sıra tuğla ilave ederek boşluğu doldurup, perdeyi kapatmayı gerekli görmemişti. Akşam meltemi ve şehrin ikinci anacaddesini arşınlayan meraklı gözler rahatça geçe-

bilsin diye üzerinde koca delikler olan çadır bezini öylesine asmakla yetinmişlerdi. Bize, çocuklara ve ergenlere karşı sadistçe davranıyorlardı; içeriğin kokusuyla sarhoş olmamıza, en lezzetli yemeklerin tatlarını hayal etmemize izin veriyorlardı ama açlığımızı dindirmemiz mümkün olmuyordu. Hint filmlerinden on dakikada bir müzik sesi yükseliyordu. O an susup müziği dinleyerek Dare Nehri'nin kıyısını, tozu ve sefaletiyle Amûdê'yi terk ediyor ve bizim için Hint kıtasında bulunan cennete giriyorduk. Annemin ona boş gelen şeylere hayran olduğumdan şüphelenmesine fırsat vermemek için kesinlikle film bitmeden eve dönmek zorundaydım. Ona göre, evde hiçbir şeyimiz eksik değildi, ihtiyaç duyulan her şeyden bol bol vardı. Allah'a şükür, şikâyet edecek bir şeyimiz yoktu.

Evde amcam eve nadiren geliyordu. Yazın, köyümüzde yapacak çok işi vardı. Koyunların yetiştirilmesi, tarlalar ve üzüm bağlarının bakımı tüm zamanını alıyordu. Onun gelişini sabırsızlıkla beklerdim çünkü okuma yazma bilmemesine rağmen çocuk kitapları konusunda sonsuz bir bilginmişçesine beni okurdu. Tıpkı bir arkeolog gibi, ruhumun kıvrımlarına dalmayı bilir ve isteklerimi, hayallerimi gün yüzüne çıkarırdı. Dış cebinden bir lira çıkardığında en çılgın hayaller parmaklarımın ucunda beliriverirdi.

Şehrazad sineması ve kurbanları milattan önceden kalma bir anıydı. Ortaokula başladığımdan beri annem, tüm yaşıtlarım gibi gittikçe artan sinemaya gitme isteğime daha az karşı koyuyordu. Ne şans oyunlarına ne de kahvelere merakım vardı ve bu iyi bir şeydi. Kâğıt ve tavla oynanan, kendini kaptırma tehlikesi olan kahvelere karşı büyük bir korkusu vardı. Bu tıpkı şeytanı kuyruğundan çekip kışkırtmak gibiydi. Babasından kalan mirasın en büyük kısmını alan üvey ağabeylerinden biri varını yoğunu saçıp savurmakla meşguldü. Ailenin tüm çabalarına ve şehrin ileri gelenlerinin yardıma çağrılmasına rağ-

men bir türlü durmuyordu. Seîd dayım parasını adeta yakıyor, camlardan atıyor, köy üstüne köy kaybediyordu. Gittikçe daha fazla kumar oynuyordu. Taşradaki oyun salonları ona küçük gelmeye başlamıştı. O zaman tıpkı İslam'ın beş şartından birini yerine getirmek için Mekke'ye giden sadık bir Müslüman gibi, annemin ağabeyi de başkente, hatta Beyrut'a kadar gitmeye başlamıştı. Yeşil çuha üzerinde oynanan oyunlarda akıl almaz meblağlar kaybediyordu. Ona en güzel ve en pahalı kadınları sağlayan bir sürü pezevenge para akıtıyordu. Kumara karşı açık ya da gizli bir isteğim olmadığını gören annem, ağabeyinin bir kopyası olmamdan endişe duymuyordu. Zaman zaman sinemaya gitmeme ses çıkarmıyordu ama bilet almak için gerekli miktarı vermeyi kesinlikle reddediyordu. Ona göre hiçbir şeyim eksik değildi, karnım doyuyordu. Tutumlu olmak gerekiyordu, "ak akçe kara gün içindi" çünkü. Ben de sabrediyor, kurtarıcım olan Evde amcamın gelişini bekliyordum.

Amerikan westernleri ve Yunan mitolojisindeki kahramanları sahneye koyan İtalyan filmleri ateşinden sonra, 1970'ler Bollywood filmlerinin çağıydı. Hindistan'ın olduğu kıta bizden binlerce kilometre uzaktaydı ama yaptıkları filmler bize çok uyuyordu. Özellikle bizim için, Amûdê'nin Kürtleri için yapılmışlardı sanki. Jeneriğin ilk melodilerinden itibaren, fedakârlıkla dolu iffetli bir aşkı anlatan, cesaret gibi, cömertlik gibi asil değerlerle dolu bir dünyaya kaçmamızı sağlıyordu. Üstelik aktörler aşktan, ruhtan, tenden, sadakatten, kandan, ayrılıktan, neşeden ve hüzünden bahsederken altyazıya çok ihtiyaç duymuyorduk. Hint-Avrupa ailesinden olan dilleri bizimkine çok benziyordu ve büyük aktörlerin ve en güzel aktrislerin dudaklarından bizim sözcüklerimizi duymak hepimizi çok gururlandırıyordu. Shammi Kapoor benim kuşağımın şüphesiz en çok sevilen aktörüydü. Yakışıklı ve komik aktör, mimikleri,

çevirdiği dolaplar, eğreti kıyafetleri ve özellikle de sevgilisine olan ateşli aşkını ilan edişiyle bizi çok güldürürdü. Gömleklerinin yakasını kaldırır, rengârenk eşarplar takardı. Yüksek ve güçlü bir sesle aşkını haykırır, güneşin, beyaz bulutların, dorukları karlı dağların, ağaçların, gül fidanlarının aşkına şahit olmalarını isterdi. Kollarını sevgilisine doğru uzatır, ona kalbinin neresinin ağrıdığını gösterirdi. Bu aşk söylevi sırasında, güzel saçlarından asi bir tutam sık sık fildişi rengindeki alnına düşerdi. Esinti saçıyla oynadıktan sonra saç tutamı büyülü bir şekilde, kusursuzca eski yerinde olurdu.

"Öğretmen" adlı filmde oynadığı Khanna, eğitimini başarıyla tamamlamış iş arayan bir gençtir. Yaşlı öğretmeni ona çok değer verir ve onu biraz da oğlu gibi görür. Khanna'ya, özel ders için öğretmen arayan dul bir kadından bahseder. İki ortaokullu kıza eski ve büyülü Sanskritçe'yi öğretecek öğretmene sekiz yüz rupi ödeyecektir. Khanna bu dersi verebilecek yetenektedir ancak çok genç ve çok yakışıklı olması sorundur. Kadın saçları beyazlamış, yüzü çizgilerle dolmuş yaşlı bir öğretmen istemektedir. Bu rüya gibi işi almak için hiç şansı olmayan Khanna unutmaya karar verir ama aynı gün annesi ağır hastalanır. Çağrılan doktor tüberküloz teşhisi koyar; annesini acilen sanatoryuma yatırmak gerekmektedir. Khanna'nın seçme şansı kalmaz, bakımı ödemek için bu işe ihtiyacı vardır. Böylece, şatafatlı eve gittiğinde neredeyse tanınmaz bir haldedir. Bastona dayanarak yürür. Bir peruk ve sakal takmıştır. Ünlü oyuncu Lalita Pawar'ın oynadığı zengin Miss Sita Devi Verma, evi demirden bir yumrukla yönetmektedir. Ağabeyinin ölümünden sonra hayatını müthiş güzel ve yaramaz olan iki yeğeninin eğitimine adamıştır. Eğlenceden başka şey düşünmeyen iki genç kız, halalarının yaşlı Sanskritçe öğretmenlerini göndermesi için yaptıkları hile ve komplolarını giderek artırırlar.

Yaşlı kılığından kurtulan Khanna, şehirde iki öğrencisi arasında en güzel ama aynı zamanda en fena olan Neena'yla karşılaşır. Diğer tüm filmlerde olduğu gibi, ilk görüşte âşık olurlar. Kamera, yakın çekimle iki oyuncunun yüzüne odaklanarak gözlerin ruhun aynası olduğunu iyice gösterir. Çift o an için dillerini yutarlar. Çalan hızlı ve kesik kesik müzik aşkın çılgınlığını ve sözle anlatılamaz oluşunu resmeder. İki ana karakter cennet gibi bir dekor içinde ilerler. Çimenler, dağlar, koruluk, her çeşit çiçekten yapılmış yol kenarları, bembeyaz bulutlarla kaplı mavi gökyüzü... Tutku ve gençlik, bu iki âşık kumruyu toplumdaki konumlarına rağmen birbirine yaklaştırır. Gömleğinin kalkık yakaları, rengârenk eşarpları, ünlü isyankâr saç tutamı ve dünyanın en güzel şarkılarıyla Shammi Kapoor bir taşın kalbini titretebilir. Aktris Kalpana, bu yumuşak renklerden ve tatlardan yapılmış dünyaya direniyormuş gibi durmaktadır. Ancak tüm seyirciler bunun oyunun bir parçası olduğunu bilir. Bir dizi şarkıdan sonra güzel kız teslim olur ve sevimli başını sevdiğinin göğsüne koyar. Mahcubiyet, yanaklarını anlatılmaz bir güzellikle renklendirir. Gözkapakları gittikçe kapanır. Soluklarıyla inip kalkan göğsü, onu tasasız bir gençlikten koparıp alan ve mahveden bu yeni kasırganın etkilerini gösterir. Bir dizi olay ve maceradan sonra Khanna bu ailenin hayatını altüst eder. Onlara hoşgörüyü, fedakârlık duygusunu, uyumu öğretir. Tamamen iyileşen annesini eve çıkarır ve aşkla gerçek bir dönüşüm geçiren Neena ile evlenir. Perdede "son" kelimesi belirdiğinde herkes adeta göklerdedir ve en duygusuz olanların dahi gözünden bir damla yaş akar.

Eve dönünce aynanın önünde saatler geçirir, saçlarımı dünyanın en zarif adamı gibi tarardım. Başımı tavuk gibi sallayarak alnıma bir tutam saç düşürmeye çalışırdım. Şehrin caddelerinde, gömleklerinin yakası kalkmış ve bakışları uzaklara dalmış bir şekilde yürüyen kalabalık bir grup gençtik. Her

yerdeki toz bulutları etrafımızda altın pudraya dönüşüyordu. Güneşin yangın gibi yağdırdığı ışınları biçim değiştiriyor, kendinden geçmiş yüz hatlarımıza lapa lapa kar gibi yağıyordu. İnsanı avcunun içi kadar düz olan topraklarımız, zengin bir bitki örtüsüne ve vadisi bol olan bir tabiata kavuşuyordu. Dikkatle seçilmiş güzel Hintlilerle buluşmak üzere randevularımıza centilmence gidiyorduk.

Erkek başrol oyuncusu Rajendra Kumar olduğunda filmin konusu hep daha duygulu oluyordu. Bu her zaman ciddi ve utangaç olan aktörün filmlerinde, Shammi Kapoor'un yaptığı gibi kılık değiştirmeler ve dolap çevirmeler söz konusu olmuyordu. Filmin konusu tabii ki aşktı ama kahramanımız aklını kaybetmiyordu. Aşk yine çok kuvvetliydi, kahramanın uykusunu kaçırıyordu ama sağduyusuna ihanet etmiyordu. En yoğun ihtiras bile görev duygusunun ve haysiyetin önüne geçemiyordu. Kahramanlar dostluk ve centilmenlik ilkelerinin uğruna canını veriyordu.

"Gözbebeğim" anlamındaki "Mere Mehboob" adlı filminde, utangaç şair Anwar bir gün üniversitedeyken çarşaflı bir öğrenciye çarpar. Düşen kitaplarını toplamasına yardım etmek için eğilir. Elleri tesadüfen birbirine değer, İslami burkanın dikdörtgen tülü ardından göz göze gelirler ve bu karşılaşma her zamanki gibi ilk görüşte aşkla sonuçlanır. Ama Müslüman Anwar çarşaflı öğrenciden yüzünü açmasını isteyemez. Bizim buralardaki koyu yobazlar gibi olmasa bile, öğrencinin burkasına saygı duyar çünkü tersini yapmak dinin ruhuna aykırıdır ve toplumu yöneten geleneklerin aslan payı bu yöndedir.

Bu, sarsıntılar, şarkılar ve itiraflarla süslenmiş bir hikâyenin başlangıcıdır. Bu karşılaşmadan birkaç gün sonra iki âşık uyuyamaz, yemek yiyemez, günlük hayatın akışına katlanamaz hale gelirler. Üniversitenin düzenlediği Urduca şiir yarışmasında Anwar Hussain yabancı güzele adadığı bir şiir okur:

"Ey benim gözbebeğim
Sana olan aşkıma ant içerim
Ey benim gözbebeğim
Güzel gözlerinin aşkla bakıp, beni yatıştırmasına izin ver
Kayıp neşemi bana geri ver
Sen düşlerimin vücut bulmuş halisin
Hayalin gece ve gündüz benimle
Kalbim her çarpışıyla seni çağırır
Yarınlarının benim olacağına söz ver
Unutamam güzelliğini
Mutlu tesadüf birleştirdi bizi
Ayaklarına saçılmıştı binlerce şiir
Sesine adadım onları
Nasıl unutabilirim ilk karşılaşmamızı
Gözlerin beni sarhoş etti
Üstüme düşen yıldırımla sarsıldım
Kadifeden yumuşak eline dokunduğumda
O ellerin benim olacağına söz ver
Seni görme arzusu yakıyor beni
Siluetin benim için Tac Mahal'den de güzel
Bırak yıldızlı bir gecede sana kur yapayım
Bırak hoş kokulu saçların anlatsın bana aşkını
Her yerde seni aradım
Umutlarımın soluğu kesildi
Başka bir gün seni görmeyi umuyorum
Ama yarının ne zaman geleceğini kim bilebilir
O gün gözlerin beni yatıştırsın, bana umut bağışlasın
Önümde belir, yüzünü aç
Yalnız sen, sen kurtarabilirsin beni boğucu yalnızlığımdan
Sensizlik bana ağır geliyor
Bırak bu anılar teselli etsin zavallı kalbimi
Ey benim gözbebeğim

Sana olan aşkıma ant içerim
Ey benim gözbebeğim."

Tıka basa dolu salonda, kameraman Allah'ın yarattığı en güzel yüzlerden birine yaklaşır. Husna rolünü oynayan aktris Sadhana sessizce ağlamaktadır. Sahnedeki adamın kendisine seslendiğini bilir. Onu tanımasına engel olan çarşafı sorun etmez. İlahi iyiliğin sevdiğinin adımlarına rehberlik etmek suretiyle kendisine ulaşacağına güvenir. Aslında, iki âşık kumru sonsuza kadar ayrı kalmayacaklardır. Anwar bir gün arkadaşı Nawab'a gider ve kalbinin uğruna attığı kızın onun kız kardeşi Husna'dan başkası olmadığını anlar. Tüm Hint filmlerinde olduğu gibi, evlenmeden ve büyük bir olasılıkla bir sürü çocuk sahibi olmadan önce erkek ve kadın bir sürü sınava göğüs germek zorunda kalırlar. Zengin ve güçlü Nawap aniden yıkılır, ailesinin mülkünü kaybeder ve artık kız kardeşine layık bir geleceği sağlayabilecek durumda değildir. Sonra, Husna'nın tam karşılarında oturan en iyi arkadaşı Naseemara'nın da Anwar'a âşık olduğu anlaşılır.

Dostunu ve sevdiğini aile mülklerinin açık artırmayla satılmasından kurtarmak için Anwar, çok zengin olan Nasseemara ile evlenmeyi kabul eder. Bir anlamda, kendini büyük bir meblağ karşılığında satar ve parayı da arkadaşına verir. Böylece hem onun hem de kız kardeşinin şerefini koruyabilecektir. Anwar ve Nasseemara'nın nikâhı sırasında bir molla, yüzü çiçekten süslerle kapalı olan geline Anwar'la evliliği kabul edip etmediğini sorar. Gelin başıyla evet der. Erkeklerin arasında oturan molla herkesi şaşırtarak Anwar'a Husna ile evlenmeyi kabul edip etmediğini sorar. Anwar kulaklarına inanamaz. Kaşlarını çatar çünkü derin duygularla dalga geçmek için doğru zaman değildir. Elbette gelin Husna'dan başkası değildir. Naseemara bencilliğini yenmiş, olağanüstü bir erdemlilik ör-

neği sunmuştur. Anwar ve Husna'yı birbirlerine bağlayan aşkın derinliğini bildiği için dostluk ve özveri uğruna kendi duygularını feda eder. Ama her şeye kadir Allah'ın onun rüya gibi yüzüne yerleştirdiği zarafet yüzünden Amûdê'nin bütün erkekleri onunla geçirecekleri bir mutlu an için ölümü göze alabilirdi. Sinema salonundan çıkarken herkes onun mutsuz ve hırçın bir kız kurusuna dönüşme tehlikesi olmadığına emindi.

Komşum Mîrhacê'yi işte böyle bir müzik, danslar, sariler ve yakıcı arzular ortamında tanımıştım. Nereden geldiği tam bir gizemdi; Türkiye'nin Kürt bölgesinden mi, İran'dan mı, Irak'tan mı yoksa daha uzaktan mı geldiğini kimse kesin olarak bilmiyordu. Amûdê'ye Kadirî şeyhlerin medresesinde eğitim almak için çok genç bir yaşta gelmiş ve burada kalmıştı. Kürtçe'yi bizim gibi konuşuyor, Türkçe'yi ve Farsça'yı herhangi birinden daha iyi okuyordu. Arapça'sı daha azdı ve İngilizce öğreniyordu. Kahire'deki bir merkezin uzaktan eğitim programı sayesinde terzilik diploması almıştı ve Fatora sokağında açtığı dükkân Hint filmlerine ve dillere âşık olanların buluşma yeri olmuştu. Onunla bir yaz akşamı sinemanın önünde karşılaşmıştım. Evlenmiş ve kendi terzi dükkânını açmış olmasına rağmen siyah ve gür saçlı güzel Hint aktrislerini hayal ediyordu. Bir gün ciddi ciddi aşkların çok temiz, kadınların çok güzel ve sadık olduğu Hindistan'a uçmayı hayal ediyordu. Hayatını kazanmaya başladığından beri, kışlık ya da üstü açık yazlık sinema salonlarında gösterime giren tek bir Hint filmini dahi kaçırmamıştı. Nehrin sol yakasına doğru hafifçe eğimle inen, eskiden oyun yeri olarak kullandığımız alanda beni sorguya çekti. Fransızca'da usta olduğumu duymuştu. Tabii ki Kürtçe ve Hintçe'den sonra dünyanın en güzel dillerden biri olarak bilinen bu dili öğrenmek için özel ders almak istiyordu. Birisi-

nin anadilimizin güzelliğinden söz ettiğini ilk kez duyuyordum. Uzun süredir benimle konuşmak istiyor ama henüz diplomamı almadığımı bildiği için derslerimle çok meşgul olduğumu düşünüyor ve cesaret edemiyordu. Ona, "usta" kelimesinin beni anlatmak için biraz abartılı olduğu yanıtını verdim. Henüz ikinci sınıftaydım ve lisede ne kitabımız ne de öğretmenimiz vardı. Ama Molière'in diliyle ilgili temel bilgilerimi karşılıksız olarak paylaşmaya hazırdım. O an, komşumun yüzü sevinç ve heyecanla kızardı. Yeni doğan dostluğumuzu perçinlemek için beni kendisiyle birlikte bir Hint filmini seyretmeye davet etti. Aynı filmi altıncı kez seyredecekti.

Mîrhacê'yi birkaç gün sonra dükkânında gördüm. Büyük bir masanın üzerine eğilmiş, bir kumaş parçasının üzerine kalıp ve tebeşir yardımıyla eğri ve düz çizgiler çiziyordu. Başkente yaptığımız bir yolculuk sırasında Evde amcamın hediye ettiği iki Fransızca el kitabını ona gösterdim. Kitabın sayfalarını, sanki elindeki Kutsal Kitap'ın iki cildiymiş gibi büyük bir saygıyla, birkaç kez karıştırdı. Aşırı heyecandan odaklanamadığı için beni aynı akşam evine yemeğe davet etti. O akşam, ona hayatımın ilk Fransızca dersini verdim ve bu uzun süren bir dostluğun başlangıcı oldu.

Daha sonraları, "Dost" ya da "Mother India" gibi filmleri izlerken anladım ki Hintlilerin hepsi mihraceler gibi saraylarda yaşamıyorlardı. Tefeciler tarafından iliklerine kadar sömürülüyorlar ve kimsenin umurunda olmadan büyük şehirlerin kaldırımlarında sinekler gibi ölüyorlardı. Her sabah cenaze taşıyıcıları sokaklardan ölü bedenler topluyordu. Orada ölüleri bizdeki gibi gömmüyor, yüzlerini Mekke'ye doğru çevirmiyorlardı. Odun yığınları üzerinde yakıyorlar ve küllerini kutsal nehirlerin sularına boşaltıyorlardı. Yine öğrendim ki Kapoor ve Kumar gibi aktörler ve Asha Parekh, Saira Banu, Sadhana, Sharmila Tagore, Vyjayanthimala, Waheda Rehman gibi akt-

risler gerçekte şarkı söylemiyorlardı. Lata Mangeshkar, Mohammed Rafi, Rakesh, Asha Bhosle, Manna Dey ve Usha Mangeshkar gibi büyük şarkıcılar seslerini onlara ödünç veriyorlardı. Oyuncular "playback" yapıyorlardı. Bunu Mîrhacê'ye anlattığımda söylediklerimi zaten biliyor olması beni çok şaşırttı. Bana sayfaları sararmış küçük bir kitap gösterdi. Büyük bir gurur ve coşkuyla bunun *Mem û Zîn*, Ehmedê Xanî tarafından kaleme alınan lirik bir efsane olduğunu söyledi. Bu hayatımda gördüğüm ve dokunduğum ilk Kürtçe kitaptı.

O yıllarda bir değişim hissediliyordu. Hint filmleri yerini Arap dünyasına, özellikle de Mısır'a doğru kayan yeni bir dalgaya bırakıyordu. Yeni filmlerin içerdiği konular bizi ilgilendirmiyordu. Aktörler ciddiye alamadığımız bir lehçeyle konuşuyorlardı. Aktrisler şişman ve haddinden fazla süslüydü. Ayrıca siyah beyaz televizyonların bölgede görülmeye başlanmasıyla, birkaç yıl içinde yazlık sinema harap bir iskelete dönüştü.

Bir yaz günü sıcağında, Şehmus Amca'nın bir sürü oğlundan biri olan Ahmet solgun bir yüzle bize geldi. Babası her yaz olduğu gibi, çok uzağımızdaki Irak sınırına yakın Kürt aşiretlerine kendisine zekât vermeleri için yalvarmaya gitmişti. Arkadaşları cenazesini getirmişlerdi çünkü son nefesini vermeden önce, onu eve götürmelerini vasiyet etmişti. Amûdê'de, kendi insanlarının arasına gömülmek istiyordu. Ahmet, kirli makineyağı rengindeki gömleğiyle gözyaşlarını sildi, İslam'ın istediği gibi bir kefen almak için paraları olmadığını söyledi. Cuma günüydü ve kumaş dükkânları kapalıydı. Annem Hacı Mahmud'a koşmamı ve "en iyi kalite" kumaşla geri dönmemi söyledi. Yazın, bu sıcakta geçen her dakika önemliydi. Merhum en yakın camide, kısa ve neredeyse baştan savma bir duadan sonra, çabucak gömülürdü çünkü en sevgili varlık, en

temiz olan, henüz bozulmaya uğramamış, ruhu geçici vücudunu terk ettikten sonra kötü kokular saçmaya başlamamış olandı. Merhumun onurunu korumak gerekliydi ve mezarın taze toprağı bunu eksiksiz yerine getirirdi.

Hacı Mahmud eski Kuran kursumun tam karşısında oturuyordu ve neredeyse şehirdeki herkesin yaptığı gibi o da uyuyordu. Uykudan kalktı ve beni dükkânına götürdü, geniş masanın üzerine koca bir rulo kumaşı bıraktı. Kumaş satmaya başladığından beri, orta boy bir adam için ne gerektiğini biliyordu. Paketi bana uzatarak, "Çabuk ol, vakit kaybetme" dedi. Annem ve anneannemin benden önce gittiği Şehmus Amcaların evinin yolunda ilerlerken, beyaz kumaşı kalbime sıkıca bastırmıştım. Bunun, toprak solucanlarına yem olacak Şehmus Amca'nın son giysisi olacağını biliyordum. Bu benim, harika geceler boyunca şahit olduğum masalcı yeteneğine olan gönül borcumu ifade etme şeklimdi. Koskoca bir Kürt kütüphanesi alevlerin arasına gidiyor, koca bir dünya hiçliğin kıvrımlarında kayboluyordu. Aslında uzunca bir süredir Şehmus Amca'nın bir ayağı çukurdaydı. İlk ölümü beyi ve koruyucusu olan dedemin ölümüne uzanıyordu. İkinci ölümü ise, 1970'li yıllarda tüm evleri istila eden küçük ekranda Mîrza Mihemmed'in kılıcı parçalanınca oldu. Kış gecelerinde mazotlu sobanın başında anlattığı masalların yerini televizyon gasp etmişti. Son öldürücü darbe ise kalp kriziyle gelerek hayal kırıklıkları ve sefaletten oluşan yaşamına son verdi.

14

Bu bölümde, gençlere hiç sorgulamadan iktidara hizmet etmeyi öğreten ideolojik kamplar anlatılmakta, aşkın satın alınabilen ve imkânsız şeklinin keşfiyle, ışıkları kesik bir şehirde geçen bir rüyadan söz edilmektedir.

İkinci sınıfın sonunda lise yönetimi bizi iki büyük otobüse doldurdu. Yurtsever gençler için düzenlenen askeri ve ideolojik bir kampta üç hafta geçirecektik. Ülke İsrail'le savaşa girdiğinden ve yöneticiler Sovyet bloğunun tarafını seçtiğinden beri saçlarımızı kazıtmak zorundaydık. Okula giderken, ya orduda giyilen haki üniformalardan ya da komünist Çin gençliğinin yeşil formalarından giyiyorduk. Mezopotamyalı Kürtlerin tek eksiği çekik gözlüler, Mandarin ve *Küçük Kırmızı Kitap*'tı! Yurttaşlık eğitimi, ideolojik ve askeri eğitimler programın en önemli bölümlerindendi. Zira her an ülkeyi savunmaya veya sivil savunma birliklerine katılmaya çağırılabilirdik. Okula uzun saçlarla ya da üniformasını giymeden gelenlerin başına gelmeyen kalmazdı. Bu kişi askeri eğitimimizden sorumlu öğretmenden ağır bir tokat yer ve arkadaşlarının karşısında sadece donuyla kalma tehlikesini yaşardı. Ülkenin tüm okullarının avlusunda her sabah avaz avaz devletin sloganı tekrarlanıyordu. Öğretmenler çocukların aralarında dolaşıyor, bu asil vatandaşlık görevini yerine getirmek istemeyenleri tes-

pit ediyorlardı. Amûdê'de çok az öğrenci tüm Arap devletlerini tek ve bölünmez bir ülke haline getirmeyi hedefleyen Tek Parti'nin ebedi misyonuyla ilgileniyordu.

İki otobüs Türkiye sınırının dikenli telleri boyunca uzanan sarsıntılı bir yol izliyordu. Bazen tehlikeli bir biçimde mayın tarlalarına yaklaşıyorlardı. Bizimkiler gibi başları kazınmış ama bizden farklı olarak sabah ışığında parlayan Amerika üretimi mitralyözlerle silahlanmış Türk askerlerini görüyorduk. Seksen kilometre yol gidip Dirbêsiyê'yi geçtikten sonra öğleden önce Ras el-Ayn'a, Kürtçe'de pınar başı anlamına gelen Serê Kaniyê adlı şehre geldik. Kamp, uzaklarda Fırat'a karışan Xabûr Nehri'nin yakınlarına kurulmuştu. Üç tarafı, tek sıra halinde koğuşlarımız olacak haki renkli çadırlarla çevrelenmişti. Yan taraftaki lise, eğitim boyunca revir ve mutfak olarak hizmet verecekti. Üniformalı öğretmenler, gelir gelmez bizi ellerinde not defterleriyle karşıladılar. Bölgenin diğer illerinden gelen öğrencilere katılmamızı ve valizlerimizle sıraya girmemizi söylediler. Kampın sorumlusu bir karşılama konuşması yapacak ve bizi bekleyen görevler hakkında bilgi verecekti. Hızla yükselen güneşin altında yarım saat kadar bekledikten sonra, emekli bir komutan liseyle kamp arasındaki kısacık mesafeye rağmen cipiyle geldi. Apoletlerindeki kartallar ve yıldızlar üst rütbeli bir asker olduğunu belli ediyordu. Eline bir megafon aldı ve hemen, masrafları devlet tarafından karşılanan bir tatile çıkmadığımızı söyledi. Tek Parti'nin öngörülü ve bilge politikasına olan büyük itimadımız ve geniş omuzlarımız sayesinde ayakta duran vatanımızın dinamik ve yaratıcı gençleriydik. Günümüzü ve geleceği temsil ediyorduk; ülke bizim sayemize daha da güzelleşecek, sürünen emperyalizm ve Siyonizmin saldırılarına tekrar tekrar karşı koyacak kadar güçlenecekti. Tarım, ülkemiz ve özellikle de bölgemiz için büyük bir zenginlikti; eğitimimiz boyunca Arap milletini besleyen top-

rak anayı daha iyi tanımak ve bilhassa ona daha iyi hizmet edebilmek için önünde eğilecektik. Kumandan çadırlarımıza yerleşip öğretmenlerimizin talimatlarını almak üzere bizi serbest bıraktı. Ertesi sabahtan itibaren elimizde birer kürekle toprağı işleyip alnımızın teriyle sulamaya başlayacaktık. Pamuk bitkilerinin etrafında yetişen ve onları havasız bırakan yabani otları temizleyecek ve böylece iyinin kötüye karşı zafer kazanmasına yardım edecektik. Konuşmasını nasıl da beş para etmez betimlemelerle süslediğini Arap retoriği uzmanları olmamamıza rağmen anlamıştık. Kumandan sonra cipine bindi ve ortadan kayboldu. Öğretmenler bizi çadırların yanına götürdü. Her gün, çadırın temizliğini sağlamak ve liseye gidip üç öğün yemek getirmek üzere içimizden iki öğrenci tayin etmemiz gerekiyordu. Öğleden sonra herkes, banyo ve duş görevi gören ırmağa yöneldi. Henüz deniz görmemiştim ama hayatımda ilk kez bu kadar çok ağaç ve yıkanabilecek kadar geniş bir havza görüyordum. İnsanın, burun deliklerini ve gözlerini yakan kükürt kokusuna, vatansever nutuklar ve marş adımlarıyla kısıtlanmış bir yaşama rağmen bu harika yere âşık olması işten değildi.

Ertesi gün Musa, kendisini iki büklüm yürümek zorunda bırakan kasılmalar yüzünden inliyor ve karnını tutuyordu. Lisenin sınıflarından birine kurulan revire kadar ona eşlik ettim. Doktor ishalini kesmek için ona ilaç ve bir gün istirahat verdi. Öğretmenler sezonluk işçiler gibi kamyonların arkalarına binmemizi emrettiler ve bizi şehrin dışındaki tarlalara götürdüler. Gittiğimiz yer devletin model çiftliklerindendi. Günün ilk yarısını, kampın en üst makamının bizden istediği gibi, küçük bitkileri çapalayarak geçirdik. Öğleden sonra, kampa dönünce Musa'yı yatağında buldum. Vaktini, yatağı ve lisenin tuvaleti arasında geçirmek istemediği için canı bir şey yemek istemiyordu. Büyük ihtimalle aldığı hapların tarihi geçmişti çünkü

ilaç hiç etki etmemiş, acı veren ishali durdurmamıştı. Bana Lavoisier diye hitap eden Musa, sağlık durumuna uygun yemekler bulabilmek için doktoru yeniden görmek istiyordu. Revirin kapısında kulağıma fısıldadı: "Hişt Lavoisier, bize verilen yiyecekleri yememeni öneririm. İçine cinsel isteğimizi azaltmak için kâfur, yani bromür koyuyorlar. Uzun vadede erkekliğini yok edebilir" Sabahtan akşama kadar çadırda geçirdiği gün boyunca hiç ereksiyon olmaması, Musa'yı durumun bu olduğuna kesinkes inandırmıştı. Ancak çok şanslıydı çünkü doktor ona üç gün istirahat vermiş ve yemek olarak da sadece haşlanmış patates yemesi gerektiğini yazmıştı.

Kamp boyunca her sabah, neredeyse üstünkörü bir kahvaltıdan sonra hepimizi kamyonlara doldurup, ulusun toprağında çalışmaya götürdüler. Musa sanki sekiz milyondan fazla insanın öldüğü Birinci Dünya Savaşı'nda yaralanmış gibi çadırında uzanıyordu. Ucuz bir Shakespeare eserleri derlemesini okuyarak İngilizce'sini ilerletmeye çalışıyordu. *Romeo ve Juliet*'ten kıtalar ezberliyordu; Romeo'nun oyunun en başındaki maskeli baloda, ayı aşkının şahidi ilan ederken balkonun altında ve özellikle de oyunun sonunda hemen ölmeden önce Juliet'in ailesinin yeraltı mezarlığında yaptığı monologları öğrenmeye çalışıyordu. Her gün, bize verilen boş zamanlarda, Xabûr Nehri'nin sularında çimmeye gidiyordum. Kampın bitmesinden bir gün önce Musa kitaplarını yerleştirdi, üniformasını giydi; tamamen iyileşmişti. Herkes gibi, o da eğitim sertifikasını aldı. Bizi Amûdê'ye götüren otobüste güzel sesiyle, Mohammed Rafi'nin repertuarındaki Hint şarkılarını söyledi.

Eve gelir gelmez çabucak üniformamı çıkardım. Çok şaşırdım ama kilo almıştım: pantolonuma zor giriyordum. Sülfürlü ve coşkun bir kaynağı olan efsanevi ırmaktaki banyolar, arkadaşlarla birlikte olmak ve pamuk tarlalarında çalışmak beni

genişletmişti. Bunun Tek Parti'yi yüceltmek için atılan sloganların etkisi olmadığı kesindi. On beş dakika sonra şehir merkezinde Mîrhacê'yle birlikte kumaş dükkânındaydık. Ona göre moda her gün değişiyordu ve tam üstüme göre öyle bir pantolon dikecekti ki, kızlar arılar gibi geçtiğim yollara üşüşeceklerdi!

İki diploma türünden birine, fen ya da edebiyat bölümüne geçiş ikinci sınıfın sonunda yapılıyordu. Diploma adaylarının sahip olmak istedikleri meslek hakkında karar vermek için iki yılları vardı. Fen bölümünden mezun olmak isteyenler iki şeyden emin olmak zorundalardı. Öncelikle matematik ve fizik gibi konulara yatkın olmaları gerekliydi. Sonra, ailelerinin beş altı yıl boyunca üniversite masraflarını karşılayabilecek durumda olduğundan emin olmalıydılar. Tüm yeni mezunlar kayıt, kira, beslenme ve ulaşım masrafları için ailelerine güveniyorlardı. Öğrencilerin önemli bir kısmı doktor ya da mühendis olabilecek yetenekteyken edebiyat bölümünü seçmek zorunda kalıyorlardı. İmkânsızlıklar yüzünden şatafatlı bir gelecekten vazgeçip tarih, Arap edebiyatı veya din öğretmeni oluyorlardı. Serbest aday olarak kaydoluyor, aynı zamanda bölgedeki ilkokul ya da ortaokullarda geçici veya sözleşmeli olarak çalışıyorlardı. Böylece birkaç yıl boyunca mecburi askerlik hizmetinden muaf oluyor, hem kendi hayatlarını hem de ailelerinin hayatını biraz düzene koyuyorlardı.

Hazırlık sınıfının başında yabancı dil olarak Fransızca'yı seçtikten sonra, bu kez annemi mutlu etmek için fen bölümünü seçtim. O hâlâ benim ailenin gurur duyacağı bir doktor olacağım inancıyla yaşıyordu. Bense matematikten, fizikten ve kimyadan, kısacası bana parlak bir gelecek sağlayıp annemin rüyalarını gerçekleştirebilecek her şeyden nefret ediyordum. Geceleri kitap okuyarak geçiriyordum. İlköğretim dönemimin

Süpermen ve Batman gibi çizgi romanlarından, hazırlık dönemimin Benî Hilâl efsaneleri ve "Binbir Gece Masalları"ndan sonra sıra dünya edebiyatındaki şaheserlerin Lübnanlılarca yapılan çevirilerindeydi. Düşük fiyatlı baskılar ve Sovyetler Birliği ile olan ilişkiler sayesinde ulaşılabilir hale gelen Puşkin, Gorki, Tolstoy, Dostoyevski gibi Rus yazarları keşfetmiştim. Batı ve Amerikan edebiyatının hazinelerine ulaşmaya çalıştığımda birçok zorlukla karşılaşıyordum. Amûdê'de kültür merkezi yoktu ve tek kitabevi-kırtasiye de Georges Aziz'inkiydi. Ancak onun da sattığı rakı ve diğer içkiler, dükkânındaki romanlardan çok daha çeşitliydi. Sattıkları her koşulda insanın gerçek hayatından kaçmasını sağlıyordu ama bu kaçış, ilham ve sanat tanrıçasının kollarından çok sarhoşluk sarmalı içinde gerçekleşiyordu. Ailem ve arkadaşlarım sayesinde birçoğu din adamına ve İslam hukuku uzmanına ait özel koleksiyonlara ulaşabiliyordum. Ama Taberî'nin ve İbn Nefis'in İslam tarihi üzerine yazdığı bitmek bilmeyen ciltler veya Cahiliye dönemine ait Arap şiirleri benim için çok bir şey ifade etmiyordu. Kutsal Kitap'ın farklı yorumları ya da Sünni doktrininin mezhepleri susuzluğumu gidermeye yetmiyordu. Dindirmek yerine susuzluğu artıran deniz suyu gibiydiler. O zaman bana, kooperatifin Fransız üretimi minibüslerine binip Qamişlo'ya gitmek kalıyordu. Süryani ve Ermenilere ait farklı kütüphanelerde daha geniş bir kitap yelpazesinden yararlanabiliyordum. Lübnan'ın Doğu'nun Batı'ya açılan penceresi olduğunu söylenirdi ve bunda gerçeklik payı vardı. "Paris'te nezle olan, Beyrut'ta hapşırır" da denirdi. Lübnan'ın başlıca yayınevleri sayesinde Balzac, Hugo, Alexandre Dumas, Shakespeare, Dickens, Hemingway, Somerset Maugham, Camus, Sartre gibi yazarlara ulaşabiliyorduk. Çevirilerin sadece ticari amaçla yapıldığını, orijinal metne pek de sadık olmadıklarını söyleyerek eleştirenler vardı ama seçme şansımız yoktu. Annem, er-

ken yaşta başlayan kitap düşkünlüğümü hoş karşılıyordu. İstekle okuduğum ciltlerin, bölümlerin içeriğini hiçbir zaman sorgulamazdı. Tüm yollar Roma'ya çıkıyorsa, her kitap denkti ve bana tıp fakültesinin kapılarını açacaktı.

Musa'yla aramızdaki dostluk kendimizi aynı fen sınıfında bulunca daha da sıkılaştı. Üçü kız, toplam kırk öğrenciydik. Stêr ve Ayşanê bizim gibi Kürt'tü, yani onlarla kız kardeşlerimizle konuştuğumuz gibi konuşabilirdik. Jeanette ise Arap ve Hıristiyandı. Evlerindeki herkes Arapça konuşuyor ve her pazar Süryani Kilisesi'ne ayine gidiyordu. İlk sıradaki üç kızın varlığı hemen hareketlerimize çekidüzen vermemizi sağlamıştı. En taşkın öğrenciler bile şakalarında ve hareketlerinde artık eskisi kadar serbest değillerdi. Okul idaresi için bu iyi bir şeydi. Artık daha iyi çalışabilir, kızların varlığıyla motive olabilirdik. Bizimle aynı tercihi yapmayan ikinci sınıftaki arkadaşlarımız mecburen başka sınıftaydı. Zamanla aramıza mesafe girdi. Yabancı dil dersinde ise Fransızca'yı seçen grup olarak azınlıkta olduğumuz için dışarı çıkmak zorundaydık. Fransızca öğretmenlerinin ve ders kitaplarının süreğen yokluğu yüzünden bir saatimizi duvara yaslanıp güneşlenerek ya da dikenli teller boyunca yürüyerek geçiriyorduk.

Okulda olmadığım vakitlerde, çalışmaktan çok odasında gevezelik etmek için sık sık Musalara giderdim. Hava güzelse, şehit çocukların mezarlığına giderdik. Orada, ne kalem ne de hesap gerektiren edebi malzemeleri incelerdik. Kitaplarımızla birlikte kireçten mezar taşlarının arasında dolaşır, üç ayda bir yapılan sınavlara çalışırdık. Güneş yükseldiği zaman büyük Şeyh Ehmedê Sadaqa'nın mozolesinin karşısındaki ıhlamur ve dut ağaçlarının gölgesine uzanır, dinlenirdik.

Lisede ya da dışarıda, Musa her zaman dikkat çekerdi. Hint sineması zamanından onlarca Hint şarkısını ezbere bilirdi. Shammi Kapoor'un mimiklerini, jestlerini kusursuz taklit

ederdi. Hippilerin döneminde, Batı Avrupa'dan gelen kelepir kıyafetler satan dükkânları yağmalardı. Rengi iyice açılmış, deliklerle dolu kot pantolonları bulup çıkarırdı. Gururla giyinir, ağzında sigara, parmaklarıyla barış işareti yapar, tıpkı ilaç almış gibi gevşekçe, "Lavoisier! Barış ve aşk!" derdi. Yazları, üç ay boyunca saçlarını uzatır, sivil ve askeri eğitim başladığı zaman ise hiç tereddüt etmeden kafasını kazıtırdı. Uçlarda yaşamayı severdi. Çarliston denen pantolonlar moda olduğunda, Amûdê'nin tozlarında filler gibi geniş adımlar atarak, güçlükle yürürdü.

Musa günde iki paket sigarayı, ebeveynlerinden de pek saklamadan içerdi. Zaten onlarla ilişkileri harikaydı. Sık sık annesiyle dalga geçerdi. Ondan gidip kendisi için bir eş bulmasını ister, bekâr hayatına daha fazla dayanamadığını söylerdi. Ebeveynlerimin önünde, ağzımdan böyle bir teklifin çıktığını hayal dahi edemiyordum. Bir öğleden sonra, ben mezarlıktaki yeşil alanda çalışırken, iki farklı renkte kumaştan yapılmış bir kot pantolonla çıkageldi. Ön tarafı bej, arkası ise rengi açılmış mavi kumaştandı. Deri bir şapka ve güneş gözlüğü takmıştı. Cebinden yassı bir viski şişesi çıkardı ve westernlerdeki gibi küçük yudumlarla içmeye başladı. Bir filmdeymiş gibi şişeyi bana uzattı ama büyük din adamının mozolesine ve diğer mezarlara olan yakınlığımız şişeyi almama engel oldu. Tek başına, yüzünü bile buruşturmadan bütün şişeyi bitirdi. Sanki çay ya da portakal gazozu içer gibiydi!

Okul döneminin başında Musa'yla birlikte, fen konularını daha iyi çalışmak için rehber kitaplar almak amacıyla Qamişlo'ya gitmiştik. O komşu şehre sık sık giderdi çünkü anneannesi ve zaman zaman birkaç günlüğüne Amûdê'ye gelen kuzenlerinden birçoğu oradaydı. Birlikte köye gidilirdi. Kitapçıları dolaştık ama el kitapları henüz gelmemişti, ilk üç aylık dönemin sınavları için de henüz çok erkendi. Akrabalarını ışık

hızıyla ziyaret eden Musa hemen geri dönmek istemiyordu, özellikle üstünde hâlâ para varken. Bana genelevin olduğu yöne doğru gitmeyi teklif etti. Bu o tarafa ilk gidişi olmayacaktı ve oradaki herkesi tanıyordu.

Tarlalar ve boş araziler arasından geçen dolambaçlı bir yol izledik. Kerpiç ev şehrin kuzeyinde, demiryolu ve sınırdaki dikenli tellere yakın bir yerdeydi. Girişin sağ tarafındaki sandalyede oturan yaşlı adam iki elini bastonuna dayamıştı. Sabah güneşinde kemiklerini ısıtıyordu. Yuvarlak ve bezgin gözleriyle bize baktı, arkadaşımı görünce hafifçe gülümsedi, onu tanımış gibiydi. Çalışmaya başladığından beri, arzunun ele geçirdiği yüzlerce, binlerce kişi önünden geçmişti ve bunca zamandan sonra bize yaşımızı veya kimlik kartımızı sormaya gerek duymuyordu. Yıllardır testislerimizde dolaşan suyun artık bir kadının derinliklerinde, kısa bir sonsuzluk anı boyunca, kendimizi kaybetmeye ittiğini görüyordu. Yaşlı kemiklerine çok iyi gelen sıcaklıktan faydalanmak için, bir kertenkele misali hareketsiz biçimde durmaya devam etti.

Garip bir biçimde doktor bekleme odasına benzeyen salonda iki kadın halka açık her yerde kullanılan resmi dili konuşarak bize Arapça "hoş geldiniz" dedi. Şeffaf sabahlıklar içinde, renklerini kaybetmiş yastıklara uzanmışlardı. Bana bir anlığına şehrimde akşamları taburelerini alıp kapı önlerine oturan ve kahve içen Hıristiyanları hatırlattılar ama onların tazeliği, yaşam sevinci ve havaları buradakilerde yoktu. Küçük bir öğrenciyken, çevrede okul çantasını sürükleyerek dolaştığımda bana gülümseyen hanımlarla mukayese edecek hiçbir tarafları yoktu.

Genelevdeki iki kadın, ikimizin annesinden de yaşlıydı ama bu arkadaşımı rahatsız etmişe benzemiyordu. Suyun içinde tohumlarını dişi balığın tohumlarına karıştırma anındaki erkek balık kadar mutlu ve ateşliydi. Hemen ikisinden birini

seçti ve bana Kürtçe: "Peki Lavoisier, diğer kadını mı istiyorsun yoksa benimkiyle işimi bitirmemi mi bekleyeceksin?" diye sordu. O an bana, sanki bölgenin tüm insanları ağzımdan çıkacak sözü yakalayıp, ölümsüzleştirmek için dudaklarıma kilitlenmiş gibi geldi. Hazır olmadığımı, beklemekle yetineceğimi ve durumu gözden geçireceğimi söyledim. İşin ehliymişçesine bu kararım yüzünden pişman olacağımı söyledi. Bunca yolu başarısız olmak için gelmemiştim, hedefe iki adım kala geri çekilmemeliydim. Daha fazla beklemeden seçtiği kadını takip etti ve onunla birlikte bir odaya girdi.

Musa çok uzun süre boyunca içeride kaldı. Oysaki bana işin profesyonelleriyle ilişkinin çok kısa sürdüğünü söylemişlerdi. Yapabileceklerin içine girmek ve boşalmakla sınırlıydı. Orospular öpüşmez, müşterilerini okşamaz, müşterileri onları sardığında hoş sözcükler söylemezlerdi. Zaten parayı ceplerine atmak dışında zevkin başka hiçbir çeşidiyle de ilgilenmezlerdi. Bir müşterinin, girişi kamyon garajı kadar geniş olan cinsel organlarının içinde sonsuza dek durup vakitlerini çalması işlerine gelmezdi. Kıvırma sanatına hâkim olduklarından, cinsel gücü çok yüksek, çok güçlü bir adam bile kendilerini birkaç dakikadan fazla tutamazdı ve hadi, sıradaki!

Dostum çıkmak bilmiyordu! Rekor kırmak için mi buradaydı? Cinsel gücüyle beni etkilemek için özellikle mi yapıyordu? Kanepede uzanan kadın sürekli saatime baktığımı görünce, muzip bir tavırla saatin kaç olduğunu sordu. Paniğe kapıldım ve "Saat on üç" dedim. Sesim bana, derin bir kuyunun içindeki taşlardan yükselen uğultu gibi geldi. Sonra tekrar, "Hayır, on iki, yani on bir demek istemiştim" dedim. Kadın boğuk bir sesle gülmeye başladı, kahkahaları yapışkan bir öksürükle kesildikten sonra, "İlk seferin mi tatlım?" diye sordu.

Musa odadan süratle çıktı. Bu arada fikir değiştirip değiştirmediğimi merak ediyordu ama yüzümde bir gazetenin ko-

caman manşeti gibi okuduğu şaşkınlıktan sonra üstelemedi. Dışarıya, açık havaya çıkar çıkmaz konuya geri döndü: "Hey Lavoisier, iki kadının da çirkin ve bize göre çok yaşlı olduğu doğru ama boş versene, başka şansımız yok. Fransa ve İngiltere'deki ve büyük ihtimalle Amerika'daki tüm mavi ve yeşil gözlü sarışınları becermeden önce elimizin altında olanla yetinmemiz lazım". Söylediklerini hazmedip, kabullenmem için biraz zaman tanıdıktan sonra devam etti: "Dinle Lavoisier, bilmelisin ki bölgenin bütün gençleri buradan geçer. Çoğu bir kadının hizmetini satın alır ki bu da aynı kapıya çıkıyor". Ona göre, Amûdê'ye döner dönmez kararım yüzünden çok pişman olacaktım. O zaman diğer kadınla aramda geçen saat hikâyesini anlattım. Her şeyi adıyla söylememi istedi. Söz ettiğim kadın bir orospuydu ve işi bacaklarını ayırmak ve paramızı almaktı, hepsi bu! "Bana bak Lavoisier, bu saçma olaydan bir dram yaratma sakın. Ayrıca diğeriyle de başlayabilirsin" dedikten sonra omzuma vurarak ekledi: "Onu senin için iyice hazırladım, volkan kadar sıcak olmalı"

Kapının önünde oturan adam bizi yeniden görünce şaşırmadı. Hüzünlü gözlerini bize doğru kaldırıp, deminki gibi başını sallamakla yetindi. Musa az önce beraber olduğu orospuya bir şeyler söyledi ve o da onaylayarak başını salladı. Başıyla onu takip etmemi işaret etti. Kapıyı kapatınca, rahatlamamı söyledi. Beni yemeyecek, tam tersine göğün yedinci katına çıkaracaktı. Pul pul soyulmuş teneke bir evyenin önünde, bir parça sabunla göbek altımı yıkamaya başladı. Sünnetçi molladan sonra vücudumun bu en mahrem yerine dokunan ikinci kişiydi. Ancak kuşkusuz aynı amacı taşımıyordu. Sıska bedenimi uyandırmak için boşuna uğraşıyordu. Ereksiyon olmadığımı görüp vakit kaybettiğini anlayınca yatağa uzandı. Organımın ucunu parmaklarının arasına aldı. Kamyon garajının kapısına ulaşamadan boşalmıştım bile. Beni avutmak için,

endişelenmememi söyledi. Neredeyse herkesin ilk seferinde başına bu gelirdi. En kısa zamanda kendisini görmek için tekrar gelmemi istedi. Beni bir erkek yapacak ve bana yedinci katın renklerini, sürprizlerini gösterecekti.

Dışarı çıkınca Musa içerideki icraatını titizlikle anlatmaya başladı. Cinsel organı atınki gibi kalkmış bir biçimde, orospuya tamamen soyunmasını söylemiş. Kadını önden, arkadan, yandan tüm pozisyonlarda becermiş ve mutlu son! İçine sel gibi boşalmadan önce kadını o kadar güçlü bir şekilde bellemiş ki o da boşalmış, hatta az kalsın yataktan düşüyormuş. Benim cephemde işlerin nasıl geçtiğini sormadı. Tüm fiyasko yüzümden açıkça okunuyordu. Daha ilk seferde hünerli olmak beklenemezdi ama demirci olmak için de demir dövmek gerekiyordu.

Eve gidince, başarısızlığımı hazmetmek, nedenlerini ve sonuçlarını düşünmek için odama kapandım. Üç haftalık askeri kamp sırasında yuttuğumuz bromürler yüzünden mi böyle olmuştu? Cinselliğim Tek Parti'nin düzenlediği ideolojik eğitim yüzünden öldürücü bir darbe mi almıştı? Ateşli bir kısrağın terkisinde burnundan soluyan bir at gibi olamazdım elbette. Sadece Ûsê Amca'nın Fransız kışlasındaki kadını gördüğü zamanki hali gibi olmayı arzu ediyordum.

Bir öğleden sonra şehir merkezine doğru giderken, bakışlarım Salwa Khuri'yle karşılaştı ve Hint filmlerindeki gibi ilk görüşte âşık oldum. O gün, öğleden sonra, lise üniformaları yerine bir kazak ve portakalrengi bir etek giymişti. Yuvarlak, şeftali tonlarındaki yüzünü açık kestane saçları çevreliyordu. Kazağının ilmekleri altından iki göğsü tetikte duran iki bıldırcın gibi duruyordu. Attığı her adımda, aşk mevsiminin geldiğini ilan eden kırlangıçlara katılmak için Amûdê'nin göklerine uçmak ister gibiydiler. Bakışlarımızın çabuk ve sakar karşılaşması yerini bir panik okyanusuna bıraktı. Salwa'nın gözleri apaçık tedirginlikle, elle tutulur kederle doldu. Hıristiyan genç

kız affedilmez bir hata yapmıştı, cemaatlerimizin âdetlerine karşı gelmişti. Yazlık sinemanın önünden her zamanki gibi akşam filmlerinin afişlerine bakmadan geçiyordum. Şehrin diğer tarafına geçen köprünün üstünde durdum, varış çizgisine ulaşmış maraton koşucusu gibi korkuluklara yığılmıştım. Garip bir ateş ansızın vücudumu sarmış gibiydi ve tüm varlığımla titriyordum. Bir Hıristiyan ve Müslüman Kürt arasındaki aşk, bir dizi felakete sebep olacak saçma bir hikâyeydi. Salwa bana göre daha mantıklı, daha bilinçliydi. Aynı akşam, annesi ve kız kardeşi ile birlikte sokakta, kapılarının önüne oturmuştu. Evlerinin önünden geçerken bakışlarımız birçok kez karşılaştı. Başıma gelenin bir rüya olmadığını göstermek, acı ve tatlı taraflarını da bana yüklemek ister gibi aynı kazağı ve eteği giymişti.

Takip eden haftalar ve aylar boyunca yüzlerce mektup yazdım. Duygularımı ve güçsüzlüğümü çok iyi anlatan Nizar Qabbani'den ilham alıyordum. Kuran bu konuda cimri davrandığı için İncil'in kadın vücudunun güzelliğini en ince ayrıntısına kadar tarif eden bölümlerini kopyalıyordum. Ayrıca Fransız ve Hint şarkılarına sığınıyordum. Rajendra Kumar'ın gözyaşları içinde Sadhana'ya söylediği Urduca şarkı en büyük yardımcımdı. Ama günler haftalar geçiyor, ben bu metinleri Salwa'ya verecek cesareti bir türlü bulamıyordum. Bazen, öğle sıcağında dışarıda sadece ikimiz kalıyorduk. Boş bir sokağa bakan kapılarının aralığında durması işimi kolaylaştırıyordu. Ondan sadece bir metre uzaktaydım ve kalbim deli gibi çarpıyordu. Kâğıtlar elimde ve pantolonumun cebinde buruşuyordu. Ter ve akan mürekkep yüzünden yazım okunmaz oluyordu. Diplomamı alana kadar ne ona bir şey diyebildim ne de mektuplarımı ulaştırabildim.

Mezuniyet yılında, bir gün kapının önünde otururken, annem de gelip yanıma oturdu. Her zamanki gibi babam hakkın-

da konuşacağını, onu çok kötü şeylerle suçlayacağını sandım ama öyle olmadı. Hıristiyan kızı rahat bırakmamı söyledi. O, bize göre değildi biz de onlara göre değildik. Şaşkına dönmüştüm, hiçbir şey söylemedim. Nasıl haberi olmuştu anlayamıyordum. Uzun uzun düşündükten sonra şehri terk etme zamanımın geldiğini anladım. Bir an önce diplomamı almalı ve yollara düşmeliydim.

Musa ile birlikte, valilik sarayının yakınında oturan Nuri'yi almaya gittiğimiz akşam aşırı tehlikeli ve kaygan bir zeminde olduğumu anlamıştım. Şehirdeki tüm gençler gibi akşamımızı Hıristiyan mahallesine gidip kızlardan ve kapalı duran hazinelerinden söz ederek geçirmeyi düşünüyorduk. Mevsim yazdı, okulların açılmasına daha bir ay vardı. Nuri varken çok eğleniyorduk çünkü kadınların güzelliğinden söz etme şekli komikti. Biz, bir genç kız hoşumuza gittiğinde onu kollarımızda sıkmak istiyor, bacakları arasında kaybolmayı ve sonsuza kadar göğüs uçlarını emmeyi arzuluyorduk. Nuri bu tarz cümleler kullanmıyordu. Koltukaltı teriyle çay pişirmek istediğin kadın gerçekten güzel ve ağız sulandırıcıdır diyordu. Bizi güldüren bu görüntüyü nereden uydurduğu bilinmiyordu. Zaten daha hazırlık sınıfında eğilip, Ermeni öğretmenin çıplak bacaklarına bakmak için kalemini yere düşürürdü.

Nuri kapıyı açar açmaz, nereden çıktığını anlamadığımız üç tane polis üstümüze atladı ve etrafımızı sardı. Tüm bölgenin en güzel kızı, edebiyat alanından mezun olunca İsveç'e gitmeyi planlayan Wafa'nın ağabeyi de onlarla birlikteydi. Şaşkınlık ve panik dilimizi bağladı ve hiçbirimiz hangi nedenle tutuklandığımızı sormaya cesaret edemedik. İki yüz metre uzakta, hapishanesi ve işkence odası olan karakolda, tombul yanaklı bir subay bir daha valilik konutunun etrafında dolanmamamızı emretti. Bize güvenebileceğini düşündüğünü söyle-

di çünkü dördümüz de şehrin saygın ailelerinden geliyorduk. Nuri tehlikeyi göze alarak durumunu belirtti. Zira konutun tam yan tarafta oturuyordu. Ancak subay demokrasi konusunda pek deneyimli değildi. O ve adamları köyümüze gelip yüzlerce piliç yemiş ve tonlarca bulgur pilavı yutmuşlardı ama hiçbir şey duymak istemedi. Evde amcamı görmek istediğimi söylememi bile umursamadı. Adamlarına bizimle ilgilenmelerini işaret etti ve birden kendimi işkence odasında buldum. Şimdiden Ferecê Koro gibi pislik içinde, bir eşeğin üstünde şehrin sokaklarından geçtiğimi düşündüm. İnsanların huzursuzluğunu, Salwa'nın gözlerinde belirecek korku ifadesini hayal ettim.

Üç polis memuru, ellerindeki eski tıraş makinesiyle saçımızı tam ortadan, alnımızdan ensemize kadar bir hat boyunca tıraş ettiler. Sonra, verdikleri ders aklımıza iyice kazınsın diye, ayaklarımızı bağladılar ve bambu bir kamışla ayak tabanlarımıza onar kere vurdular. Evde hiç kimse polisleri bize adi suçlularmışız gibi davranmaya neyin ittiğini anlayamıyordu! Soruları cevaplarken elimi başımın üstünde tutuyor, böylece saçımın ortasındaki yolu saklamaya çalışıyordum. Ertesi sabah berber güne iyi başladığı için memnundu. Bir an önce dağınık yelelerinden kurtulmak isteyen dört müşterisi vardı. Hiç de özel bir beceri gerektirmemesine rağmen asker tıraşı için de diğer normal saç kesim ücreti ödedik.

Bu olaydan sonra, ağaçlar içindeki saray ve serçelerin ötüşleriyle büyüleyici gelen bahçe artık beni korkutmaya başlamıştı. Buradaki kör güç, artık kimsenin kanmadığı sloganların arkasına saklanarak çevresindekilere kötülük yapıyordu. Artık her şeyden kuşku duymak gerekiyordu!

Bölgemizdeki farklı güvenlik güçleri mensupları, Avrupa ormanlarının yağmur sonrası bitiveren mantarları gibi çoğalsa

da, okuldaki son senemize kadar gerçek bir Fransızca öğretmenimiz olmadı. Aslen Halepli ve Hıristiyan olan Emile adlı öğretmenimiz, fırından yeni çıkmış ekmeğin içi kadar yumuşak ve bal kadar tatlıydı. Kaybolan zamanı telafi etmek ve boşluğu doldurmak için yeri göğü inletti ama olan olmuştu. Kurtarılacak hiçbir şey kalmadığını anlatan Arap atasözü "Basra yıkıldıktan sonra" ifadesinin bizim için geçerli olduğunu düşünmeyi reddediyordu. Sonunda temel bilgileri kafamıza sokmayı başardı ve sayesinde epey ilerledik ama yine de istenen seviyeden ışık yılı kadar uzaktaydık.

Biz Amûdê'ye gelmeden birkaç yıl önce nehrin sağ kıyısına, Qamişlo'ya giden yolun yakınına bir elektrik üreticisi yerleştirilmişti. O zamandan beri şehir büyümüş, enerji ihtiyacı en az dörde katlanmıştı. Televizyon ve buzdolabı, hatta bulaşık makinesi gibi elektrikli aletler birçok eve girmişti ama elektrik jeneratörü değişmemişti. Makineyağıyla kaplı mavi tulumu ile elektrikçi As'ad, onu çalışır halde tutmak için çırpınıp duruyordu. Elinde bir anahtar, çelik canavarın kayışlarının çevresinde dolaşarak, bir şuradaki gevşeyen vidayı sıkıştırıyor, bir oradaki fazla ısınan parçaya bakıyordu. Gürültücü bebeğine gözünün bebeği gibi bakıyordu. Canavarın homurdandığı beton yapı içinde değilse, kavisli bacaklarıyla salına salına bir elektrik direğine doğru yürüyor olurdu. Hayranlıkla açılan gözlerimizin önünde garip şekilli ayakkabılarını giyer ve direğe maymun gibi tırmanırdı. Ayakkabılarının metal dişleri oduna gömülürken kuru çatırtılar çıkarırdı. As'ad Amca tepeye kadar hiç korkmadan tırmanır, silueti sonsuz gökyüzüne uzanırdı. Onun işine hayran çocukların gözleri açılırdı. Yukarı tırmanınca kendini direğe kalın kemerlerle bağlar, sistemli çalışırdı. Elektrik akımı hatayı affetmezdi! Bir anlık dikkatsizlik bile hayatına mal olabilirdi! Izgaralı ampulleri değiştirir, tesisatı kontrol eder, yeni abonelerin elektriklerini bağlardı. Aşa-

ğıya inerken ayakkabısındaki metaller yine odunu kemirirdi. Yere iner inmez, kavisli bacaklarıyla hemen çelik bebeğine doğru yönelirdi.

As'ad Amca'nın tüm çabalarına rağmen ampuller akşam olunca çok zayıf bir ışık yayıyordu. Küçük kelebekleri bile kendilerine çekemiyor, onlara o çılgın ve mantıksız kendini feda etme arzusunu veremiyorlardı. Ders kitaplarımızı açmak için şehir sakinlerinin çoğunun yatmasını beklemek zorundaydık. Ancak gece yarısından iki üç saat önce uyku gözkapaklarımızı ağırlaştırıyordu. Ayrıca sabahki yoklama ve bayrak selamlama ritüeli için erkenden kalkmak gerekiyordu. Musa ve başka birçok kişi neon lambaları tercih etmişlerdi. Ayrıca matematik, fizik, kimya ve biyoloji gibi dersleri daha iyi çalışabilmek için masa ve sandalye de almışlardı. Evdeki gerilim mezuniyet senesi uç noktaya vardı. Sabahiye topraklarının yönetimini ele geçiren annem bize gücünü göstermek istiyordu. Zafer sarhoşu bir halde ölçüsüzce tüketmesine rağmen, bana istediğim lambaları ve masayı almayı reddetti. Onun mantığına göre, Kuran kursundan beri ödevlerimi hep yerde yapmıştım ve pekâlâ öyle yapmaya devam edecektim!

Daha fazla dayanamayıp, Zübeyde teyzemlere gittim. Büyük bir yatak ve hiç kullanmadığı modern mobilyalarla döşeli odasına yerleştirdi beni. Gece olunca, o da herkes gibi yer yataklarını açıyor, amcam ve kuzenlerimle aynı odada uyuyordu. Köyde kaldığım süre boyunca beni en sevdiğim yemeklerle, sanki sonbahar için besiye çekilen bir danaymışım gibi besledi. Çocuklarına benim odama girmelerini yasaklamıştı. Sene sonunda vermem gereken sınavlarım vardı ve beni rahatsız etmemelilerdi! O da bende büyük bir doktor görüyor ve çocuklarının da beni örnek almasını istiyordu. İdeali, sadece bizim tarafımızdan, Hasso Cabbari'nin halefleri tarafından yönetilen büyük bir hastaneye sahip olmaktı! Öğleden sonra, sı-

cak bastığında, çevre köylere giden yollarda edebiyat konularını çalışıyordum. Akşamları Sülo amca benim için çok güçlü bir lamba yerleştiriyordu. Ailenin geri kalanı klasik bir gaz lambasıyla idare ediyordu. İki hafta sonra zarar tespiti yapmak için Amûdê'ye döndüm. Musa'yı görünce, programın çok gerisinde kaldığımı anladım. Annem, doktor olmam hayalinin paramparça olmak üzere olduğunu görünce panikledi. Şimdiden mahallede alay konusu olduğunu görebiliyordu. Büyük ablama iki neon lamba, bir katlanır formika masa ve bir de sandalye almam için bana para vermesini söyledi. Anneme göre, sadece bir çarpışmayı kaybetmişti, savaşı değil. Ancak olan olmuştu ve yardım gelse bile "Basra yıkıldıktan sonra" sözü benim durumumu anlatıyordu.

Yaklaşık bir ay süren iyi bir revizyondan sonra, son bakalorya sınavında tıp fakültesi için istenenden aşağıda bir not almıştım. Anneme göre, yüksek ölçekli bir deprem doğrudan ailemizi vurmuştu. Bu olaydan en ufak bir sorumluluk duymaması garipti. Durumun ciddiyetini görünce benimle anlaşmaya varmaya karar verdi. Mezuniyet sınavına birçok kişinin yaptığı gibi dışarıdan girmemi önerdi. Tıp fakültesine girmek için çok daha iyi sonuçlar alabileceğime emindi. Benim için Amûdê'de bir yıl daha kalmak mümkün değildi. Bunalıyordum, her yeri saran toza ve sıcağa daha fazla tahammülüm kalmamıştı. Geleceğim Fransızca lisans elde etmeme bağlıydı. Kuzey bölgesine bağlı olduğumuz için öğrenimime Halep'te devam etmeliydim. Halep ya da Şam'dan geçen tüm yollar Roma'ya çıkıyordu ve benim Roma'm Paris'ti.

Diğerlerinin parlak bir öğrencilik hayatını takip eden bir başarısızlık örneği olarak gördüğü bu durum benim için bir avantaja dönüşebilirdi. Bu kaderimin beni kurtarmak ve yeniden gemisine çekmek için önüme attığı cankurtaran simidi gibiydi. Aslında ben notumdan memnundum. Eğer çok iyi

notlar almış olsaydım, herkesin benimle alay etmesine engel olmak için tıp fakültesine kayıt olmak zorunda kalacaktım. Altın tepside sunulan mutluluğu nasıl reddedebilirdim ki? Benim bölgemde pratisyen hekim olmak mutlak başarı, hedefi on ikiden vurmak, bingo, büyük ikramiye demekti. Birisi tıp fakültesine girdiği zaman, en çılgın düşleri gerçekleştiren sihirli lambadan bile cazip olan Ali Baba'nın mağarasına girmiş gibi olurdu. Bütün dişlerini göstererek gülenler kulübünün daimi üyesi haline gelirdi.

Ev ahalisi annemin çağrısıyla toplanmıştı. Cenaze evi gibiydi, soluk yüzlerde yoğun bir hayal kırıklığı vardı. Annem sürekli, bu kadar başarılı bir öğrencilik hayatından sonra nasıl tıp fakültesine giremediğimi bir türlü anlayamadığını tekrar ediyordu. Lisemizin hademesi İsmail Fito kapıyı çaldı. Karşılığında büyük bir banknotu hak edeceği, sevindirici bir haber getirdiğini düşünüyordu. Doğru zaman olmadığını anlayınca ensesini kaşıdı, söylemek istediğini söyleyememişti. Her zamanki yürüyüşüyle, tabanları yağlayıp çıkışa yöneldi. Yapmak zorunda kaldığı tüm antrenman ve kaldırdığı onca halter sonrası başka türlü davranamazdı zaten. Uzaklaşırken, süngerden bulutlarda ya da kırmaya çekindiği yumurtaların üzerinde yürür gibiydi.

Evin çatısında, uyku yine gözkapaklarımı terk etmişti. Uykusuzluk beni düşlerin ipekten kollarına itti. Yaz mevsiminin bunaltıcı sıcağı yüzünden şiltelerimiz ya avlulara ya da evlerin çatılarına serilirdi. Pamuk tarlalarından ve çevredeki meyve bahçelerinden bulutlar halinde gelen sivrisinekler tarafından çok sıcak bir biçimde ağırlanırdık. "Kamışıma su yürüdüğünden" yani ergenliğe girdiğimden beri çatıda tek başıma uyuyordum. O gece, başarısızlığım yüzünden annem kendi kendine eziyet ederken, ben yatağıma uzandım. Ay Mezopotamya'nın göklerinde, ona göz kırparak, gizlice sırları-

nı dökmek için bekleyen yıldızlarla dolu gök kubbeye doğru hissettirmeden ilerliyordu. Zaman zaman, mezbaha ve mezarlıklardaki serseri köpekler ve sakat beyinli horozlar geceyi deliyordu. Yüzümü kuzeye doğru çevirdim, gözüm Mardin'in ışıklarına takıldı. Titrek renkleri olan bir kısrağa binerek daha da uzaklara gittim. Arzunun topraklarına girmiş, tozlu ve sıcak bölgemizden uzakta beni bekleyen baş dönmelerinin önceden sezilen tatlarını keşfe çıkmıştım. Bende doğan genç adam, değişimlerden ve keşiflerden payına düşeni istiyordu. Göğün altında, cebimde diplomamla, elinde tuttuğu ekmek parçasıyla doğduğu evin önünde dolaşan üç dört yaşındaki çocuktan çok uzaktaydım.

15

Bu bölümde anlatıcının ŞEHRİ keşfetmek için ilk kez Fırat'ı geçişi anlatılmaktadır. Ancak bu çok sevgili bir varlığın ölümü ile sonlanır.

Amûdê'de, edebiyat fakültesine kaydolma isteğimi duyanlar şaşırıyordu. Fen bölümünden aldığım diplomam ve çok da düşük olmayan notlarımla doktor olamasam bile inşaat mühendisi ya da mimar olabilirdim. Ücra bir köşedeki bir ortaokul ya da lisede Fransızca öğretmeni olmaktan daha iyiydi! 1960'lı ve 1970'li yıllarda öğretmenler "neredeyse peygamber gibi" görülse de, ilerleyen yıllardaki durumları hiç de iyi değildi. Çok daha pahalı ve zor olan hayata rağmen azıcık maaş alan Milli Eğitim memurlarının durumu gerçekten içler acısıydı! Ancak yine aynı insanlar, en güzel kızların büyük bir çoğunluğu edebiyat fakültesinin banklarında oturduğunu, Fransızca'yı bu yüzden seçtiğimi söylüyorlardı. Aslında çok da haksız değillerdi. Buralardan gitme düşüncesi ruhumu sarmıştı. Deli bir istek boğazımı sıkıyor ve beni hüsran, toz ve cehennem sıcağıyla özdeşleşen bölgemi terk etmeye zorluyordu. "İç bölgedeki" ya da "kıyıdaki" şehirler beni barış sığınağımın yoluna ulaştıracak geçici bir adımdı. Son hedefim Fransızca diplomasıydı ve bu da bizim Halepli öğretmenimizin François-Marie Arouet, yani takma adıyla Voltaire'e değil de Molière'e

dayandırdığı sağlam Fransızca bilgisiyle mümkün hale geliyordu!

İlk ve son sınıfta görüştüğüm arkadaşların hepsi "Allah'ın engin toprakları"nda dağılmak üzereydiler. Musa'nın Batı Almanya'da doktor olan bir amcası vardı ve tüm tıp eğitimi boyunca ona para yollayacaktı. Başkentte bir daire kiralamıştı bile. Amerika veya İngiltere'ye gitme projesi süresiz olarak ertelenmişti! Her şeyi not eden, rakamlar ve hesap konusunda çok yetenekli olan Şero ticaret fakültesine yazılmıştı. Eğitimini karşılamak ve daha sonra ülkeyi terk edebilmek için para biriktirmek amacıyla lüks bir otelde muhasebecilik yapacaktı. Joseph ise sonraki yıl daha iyi bir puan elde etme umuduyla bakalorya sınavına tekrar girmeye karar vermişti. Herkes gibi o da bir mabet gibi görülen tıp fakültesine girmek istiyordu ama inşaat mühendisliği diploması da hiç yoktan iyiydi! Gitme vaktiyaklaşıyor ve heyecan doruğa çıkıyordu. Mezopotamya'mı hayatımda ilk kez terk edecek ve kimseyi tanımadığım bir şehre yerleşecektim. Fahri dayımla birlikte Türkiye'ye gidişimizi gerçek bir seyahat olarak göremiyordum; oysaki bir sınır geçmiş ve kendimi başka bir resmi dili olan bir ülkede bulmuştum.

Halep herkes için, Fatora caddesindeki dükkânları tekstil ve hazır giyim eşyalarıyla besleyen zengin tüccarların şehriydi. Yazın, buğday ve arpa hasatından sonra, çoğu fes giyen tıknaz erkekler şehre gelirdi. Ağır mahkûm diliyle konuşurlar ve şehir merkezinde sırtlarındaki koca çantalarla dolaşırlardı. Malzemelerini kredi verdikleri ve kendilerine, şehrin insanlarına ve çevrelerine kredi açan satıcılardan alırlardı. Halep ayrıca sabunu ve özellikle zeytinyağına dayanan gastronomisi ve şamfıstığıyla tanınırdı. Musa bu şehri avucunun içi kadar iyi bildiğini ileri sürerdi. En yakın arkadaşım olarak bana verecek birkaç tavsiyesi vardı. Ona göre Halepli erkekler futbol topu

gibi yuvarlaktı ve kadınlar ise seyyar kömür çuvalı gibiydiler ama tavşan kadar da sıcaktılar. Oraya gittiğimde iki çeşit insana güvenmemeliydim: bölgemizin Kürtlerini ve bedevileri hedefleyen işportacılara ve emlakçılara. Bu Halepliler o kadar açıkgözlülerdi ki, "şeytana pabucunu ters giydirmeleri" mümkündü. En çok eski şehrin merkezinde, Bab el-Faraç, yani "kurtuluş kapısının" çevresindeki meydanda iş tutarlardı. İçlerinden biri, bir bedevi ya da şehre yeni gelmiş bir Kürt köylüsü yakaladığında, kaldırımda sürünen kâğıtları ve gökyüzünde özgürce uçan kuşları bile satabilirdi. Örneğin aralarından biri, bir ceket satacaksa, müşteriye hiç değilse birini denemesini ve bunun için ücret almadığını söylerdi. Ceket dar gelirse, Halepli, hepsi birbirinden ilginç bir dizi bahane ileri sürerdi. İlkbaharın gelmek üzere olduğunu, ceketin içine kazak giymek zorunda kalmayacağını ya da düğmelerini iliklemek zorunda olmadığını söylerdi. Genç kızların, geniş göğsünün erkeksi kıllarına bayılacaklarını ileri sürerdi! Şayet müşteri tersine, ceketi çok büyük bulursa, satıcı yine söyleyecek şeyler bulurdu. Kış aylarının yaklaştığını ve bu kışın kuzey kutbundaki kadar sert geçeceğini söylerdi. Müşteri içine bir, belki de iki kazak giymek zorunda kalacaktı. Ceket ona çok yakışacaktı ve onu Halep'in hatta tüm ülkenin en yakışıklı adamı yapacaktı. Şayet müşteri hâlâ tereddüt ediyor, fiyatı fazla buluyorsa, zararına satıyormuş gibi yapıyordu. Birdenbire, etrafındaki herkesi mutlu etmek isteyen büyük bir hümanist kesiliyordu. Başka mallardan kâr edeceğini söylüyordu çünkü esirgeyen Allah kullarını aç bırakmazdı!

Emlakçılara gelince, en virane yeri bile sanki Abbasi hanedanının en güçlü halifelerinden biri olan Harûn Reşîd'in özel konutuymuş gibi kiralayabilirlerdi. Bu becerikli palavracılar insanı büyüleyebilir, rüzgârı bile satabilirlerdi. Musa, olağanüstü beceriklilikleri hakkında, "Yemin ederim bu olay ger-

çekten oldu Lavoisier" diyerek bir fıkra anlattı. Halepli bir emlakçı virane bir kulübeyi müşterisine sanki "Binbir Gece Masalları"ndaki saraylardan biriymiş gibi sunmuştu. Şüpheci müşteri etrafına bakıyor, bir şeyler geveliyor, görünüşe aldanmıyordu. O zaman emlakçı mahalle hakkında bilgi vermeye başlayıp akan suyunu, lağım sistemini, temiz havasını, satıcıların sempatikliğini ve cana yakınlığını, sakinlerinin ne kadar sağlıklı olduklarını anlatmıştı. Kendi söyleviyle iyice coşup buraya ölümün girmediğini, burada ölümsüz olunduğunu söylemişti. Tam o anda önlerinden bir cenaze alayı geçiyordu. Yırtık pırtık elbiseler içindeki adamlar üzeri lime lime olmuş bir kilimle örtülmüş tabutu taşımaktaydı. Halepli sözlerini henüz bitirmemişti: "Ah zavallı" demiş ve eklemişti: "Doktor bu. Açlıktan öldü çünkü bu mahallede çalışmaya başladığından beri hiç müşterisi olmadı"

Doğduğum günden beri ilk kez Fırat'ı geçecektim. Babamın elleri her zamankinden de daha fazla titriyordu. Evi mecburi askerlik hizmeti için terk etmiyordum ama anneannem için sanki öyleydi. Ailemizin hiçbir ferdinin olmadığı yerlerde yaşayacak olmam bir faciaydı. Ona göre "iç taraflardaki" şehirler tam anlamıyla tehlikeliydi, kapanlarla, tuzaklarla doluydu. Amcam dedemin bıraktığı mirası orada harcıyor, saçıp savuruyordu. Dövmelerle kaplı ellerini gökyüzüne kaldırıyor, Allah'a ve bölgemizin evliyalarına yalvarıyordu. Onlardan beni kötülüklerden ve yolumu bekleyen tehlikelerden korumalarını istiyordu. O akşam, Kuran'ın aslında başka bütün dualardan daha etkili olan surelerine başvurmaya cesaret edemedi. Arapça her zaman onun kâbusu olmuştu ve eğlence zamanı değildi. Bir kere, üç haftalığına gençlik kampına gidişimi görmüştü ama şimdi tam bir okul yılı boyunca dünyanın bir ucuna gidiyordum. Hiç deniz görmemiş anneannem dünyayı muhtemelen tehditkâr ve azgın sularıyla uzun bir nehir gibi hayal ediyordu.

Annem, öğrenimim boyunca beni cep harçlığından yoksun bırakmıştı. Madem kalacak yerim vardı, besleniyor ve temizleniyordum, arkadaşlarıma benzememe hiç gerek yoktu. Tavla oynamak, kahveye gitmek, Maqsudo'da dondurma ya da Ebu Hasan'da dürüm yemek bana yasaktı. Yola çıkmadan önce bana akıl almayacak kadar çok miktarda para verdi. Kendimi birdenbire Crassus, Rockefeller ve tüm Debax kardeşlerin toplamından bile daha zengin hissettim! Bana günlük ekmeklerinden kısacaklarını, harcamalarımı karşılamak için varlarını yoklarını harcayacaklarını söyledi ama bir kulağım başka yerdeydi. Siren sesleri bana olmayacak şeyler, mucizeler vaat ediyordu. Bundan sonra zaman lehime işleyecekti. Gün doğmadan kooperatifin minibüslerinden birine binecek ve nihayet "Allah'ın engin topraklarını" keşfedecektim.

Tren garına hatta bir havaalanına sahip olan Qamişlo, komşu şehirlere kıyasla çok gelişmişti. Amûdê'deki Hıristiyanların dörtte üçü oraya gidip geliyordu. Şehirdeki ekonomik ve politik aktivitelerin tekeli onlardaydı çünkü biri olmadan diğeri de olmuyordu. Cexcex Nehri'nin diğer yakasındaki otogardan bindiğim otobüs üç saat yolculuktan sonra Fırat'a yaklaştı. Varış noktasına ulaşmak için iki üç saat daha geçti. İlk gecemi bizim bölgeden insanların işlettiği, şehir merkezindeki bir otelde geçirdim. Ertesi gün, kocaman, İslami sakallı bir emlakçı bana üniversiteye uzak olmayan küçük, güzel bir oda önerdi. Yolda giderken Kuran'dan sureler okuyor, arada Kürtlere çok sempati duyduğunu söylemek için duasını yarım bırakıyordu. Ona göre, biz Kürtler kuşkusuz iyi Müslümanlardık. Allah'a, meleklerine, kitaplarına, elçilerine ve ölümden sonraki hayata olan inancımız sağlamdı. Beş vakit namaz kılıyor, ramazan ayına dürüstçe saygı duyuyorduk. Zekât veriyor ve yasaklardan kaçınıyorduk. Her şeye kadir Allah'ın cenneti nihai ve sonsuz evimiz olacaktı. Bir apartmanın üçüncü katındaki ka-

ranlık, yerleri zamanın cilasıyla eskimiş bir eve soktu beni. Sökülmüş bir yatak ve yığılmış kutularla dolu bir oda gösterdi. Orada kalan öğrenci başarılı bir şekilde eğitimini tamamlamıştı ve eşyalarını ay sonunda alacaktı. Emlakçı komisyonunu aldı. Bundan böyle odayı benim olarak kabul edebileceğime dair teminat verdi.

Okulun açılmasını beklerken şehri keşfetmeye başladım. Bir haftanın sonunda bütün sinema salonlarını biliyordum ve gösterimdeki bütün filmleri seyretmiştim. Şiş kebaplar ve pastalar yiyerek pisboğazlık yapıyordum. Bab el-Faraç meydanına bakan kütüphaneye gitmeye başlamıştım. Hayat yavaş yavaş, süreğen bir mahrumiyetle bilenmiş dişlerimi geçirdiğim sulu bir elma haline geliyordu. Meyvenin tadı hassas teninden fışkırıp beni sarhoş ediyor, içimde havai fişeğin saçtığı son ışık buketi gibi patlıyordu. Evdeki gergin ortamdan uzakta, kendimi özgürlüğün keşfine adamıştım. Kokuların ve renklerin evreninde yıkanıyor, şehir hayatının bin bir yüzü karşısında her gün şaşkına dönüyordum. Lüks mağazaları ve güzel kadınlarıyla Hıristiyan mahalleleri beni kendilerine çekiyordu ama eski şehrin dar sokaklarında dolaşmayı da seviyordum. Oralarda zanaatkârlar birbirlerine karışmadan yerlerini bulmuşlardı. Dar bir sokakta, rengârenk tepeler halinde baharatlardan başka bir şey yoktu. Bir başkasında, bilezik, kolye, küpe şeklindeki altınlarla dolu, birbirine bitişik mağazalar göz kamaştırıyordu. Ünlü Halep sabunu onur köşesini işgal ediyordu. Zanaatkârlar eski kervansaraylarda bakır ya da pirinçleri işliyorlardı. Abdest almak için ibrikler ve salonları süslemek için geometrik ya da sebze desenli kocaman tepsiler imal ediyorlardı. Bir başka sokakta çeşit çeşit halat satılıyordu. Halı satıcıları Avrupalıların yolunu gözlüyorlardı. Onları çay içmeye davet ediyor ve birkaç güllü lokum ikram ediyorlardı. Göz açıp kapayıncaya kadar mallarının yarısını ortaya seriyor ve elle-

rindeki eskimiş, rengi kaçmış halıları satıyorlardı. Turistler garip bir biçimde eskileri yenilere tercih ediyorlardı. Serinliği muhafaza eden taş dükkânlarda yaşlılar, İtalya'dan ya da Fransa'dan ithal edilmiş kıyafetler içinde yabancı dillerde konuşan ve önemli satış rakamları gerçekleştiren evlatlarının becerikliliğine hayran oluyorlardı. Musa Halepli kadınların seyyar kömür çuvallarına benzediğini söylemekte haklıydı. Ama yüzlerini açtıklarında tenlerinin açık renk, hatlarının ince, bakışlarının da canlı olduğu görülebiliyordu. Gezintim neredeyse her seferinde kaçınılmaz olarak, eski Selahaddin kalesinin surları üzerindeki popüler bir kahvede içtiğim yakıcı bir bardak çayla son buluyordu.

Ay başında oturacağım evin önüne gittim. Kapıyı açan öğrenci emlakçının aynı yeri birçok öğrenciye kiraladığını söyledi. Anlattığına göre mutlu bile olmalıydım. Apartman ağzına kadar doluydu, gürültü dayanılacak gibi değildi ve gidip gelen eksik olmuyordu. Emlakçılardan veba gibi kaçmamı ve kim olursa olsun, süpürge kadar geniş sakalı olan herkesten uzak durmamı söyledi. Bir saatlik arayışımdan sonra, kuru temizlemecideki Halepli, çukura kaçmış siyah gözlerini yüzüme dikmişti. Altmışlarda moda olan küçük bir bıyığı vardı ve durmadan pantolon ütülüyordu. Amûdê'den gelmiş başka bir öğrenci olan kiracısı vardı ve bana öğle vaktinde tekrar gelmemi söyledi. Evine yemeğe gidecekti ve o arada da şehir stadına birkaç apartman mesafedeki evi bana gösterecekti. Bize kapıyı Salim açınca gerçekten çok şaşırdım. Oldukça yakın bir akrabaydı çünkü halası dört babaannemden biri, Evde amcamın da annesiydi! Emlakçıyla olan kötü gezintiyi unutmamı söyledi çünkü kimse her şeye kadir Allah'ın arzusunu sorgulayamazdı. Sahte deriden bir valiz, ilk yılın programını içeren bir karton kutu ve Qamişlo'nun kitabevinden alınmış sözlüklerden daha gelişmiş sözlüklerden oluşan eşyalarımı almak için be-

nimle otele geldi. Ne apartmanda ne de bizde telefon vardı: Bir mektup yazdım. Amûdê'de postacı mektupları dağıtmak için kendini yormadığı için mektubu Mîrhacê'ye yolladım, o aileme iletecekti. Ablamdan yazdıklarımı anneanneme tercüme etmesini ve onu rahatlatmasını istedim çünkü emin ellerdeydim. Her türlü suçu barındıran, kuruşu kuruşuna ödediğin parayı bile yürüten bir şehirde, aile fertlerinden biriyle aynı çatı altındaydım. Salim hiçbir namazı kaçırmıyordu ve bir yıldan beri, yani Halep'e geldiğinden beri bir kez bile sinemaya gitmemişti!

Üniversitenin ilk günü kendimi erkek kız karışık, kırk öğrenciyle dolu geniş bir salonda buldum. Hepsi de sanki saatler boyu keselendikleri banyodan yeni çıkmış ve bir sürü nemlendirici ve besleyici kreme bulanmış gibiydiler. Elimde olmadan, Amûdê'nin tozlarından ve kalıntılarından kurtulmak ister gibi elimi saçımda gezdirdim. Pantolonum çoktandır ütü yüzü görmemişti ve Mîrhacê'nin bana göre diktiği ceketin modası tarih öncesinde kalmıştı. Sayımıza bakılırsa, Arapça ya da İngilizce seçenler gibi amfiteatrın basamaklarını doldurmayacaktık. Henüz kitaplarını almamış birbirinden güzel iki kız, dersi benim kitabımdan takip edip edemeyeceklerini sordular. Obur bir çocuğa biri vanilyalı diğeri karamelli, iki lolipop ister mi diye sormak gibiydi bu. Gülerek, biri soluma diğeri sağıma oturdu. O kadar güzellerdi ki bizim oraların bir deyimindeki gibi, yüz bin Salwa Kouri'yi en küçük ceplerine bile koyabilirlerdi! Parfüm kokuyorlardı ve Fatora caddesindeki dükkânlarda görmeye alışkın olmadığımız kalitede kıyafetler giymişlerdi. Büyük olasılıkla Qamişlo'da son zamanlarda açılan, "yenilikler" denen moda dükkânlarında bulunabilirlerdi. Kocaman siyah güneş gözlükleri, gür, ipeksi saçlarına tutturmuşlardı. Kıyı bölgesinden geldikleri için tenleri Akdeniz'in güneşiyle esmerleşmişti. Amûdê şehrinin Cezîrê ilçesinden geldiğimi ve

Kürt olduğumu söyleyince oralar ve Kürtler hakkında hiçbir şey bilmediklerini, bizi Türklerle karıştırdıklarını söylediler. İlk kez birisi, nazik kulakları önünde böylesi bir köylü lehçesiyle konuşuyordu!

Profesör sınıfa girdi ve kendisini takdim etti. Buraya Tours şehrinden gelmişti. Oranın, üretken bir roman yazarı olan Honoré de Balzac'ın şehri olduğunu, her şey yolunda giderse üçüncü sınıfta kitaplarını okuyacağımızı söyledi ve ortamı rahatlatmak için güldü. Teni tıpkı küçük bir kızınki gibi çok açık renkti ve çerçevesi neredeyse fark edilmeyen gözlüklerinin arkasındaki gözleri masmaviydi. Sonra direkt konuya girdi. Program çok yoğundu ve kaybedecek vaktimiz yoktu. Sonra hızla konuşmaya başladı ve ben kullandığı sözcüklerin büyük bölümünü anlayamıyordum. Ronsard'dan ve "Çok yaşlandığınızda..." şiirinden söz ediyordu ve şiiri ezbere bildiğini bize ispatlamak için notlarına bakmadan okudu:

"Çok yaşlandığınızda, mum ışıklı bir akşamda,
Ateşin yanına oturmuş, ipi çözüp örerken
Ve mısralarımı okurken şaşkınlıkla,
'Ronsard güzel olduğum zamanları övüyormuş' diyeceksiniz."

İlk dersleri olmasına rağmen iki kız da gayet rahat bir şekilde sakız çiğniyorlardı. On altıncı yüzyıl Fransızca'sını sanki anadilleriymişçesine biliyor gibiydiler. Sanki Ronsard biraz deli ama hayalperest ve aydın bir amcalarıymış gibi, yani Amûdêliler için İsmaile Din neyse kendileri için de Ronsard oymuş gibi davranıyorlardı. Şaşırtıcı bir hızla not alıyorlar ve gülümsüyorlardı. Ronsard ve ünlü "carpe diem" deyişi onlara seçkin geliyordu. Profesör dörtlüklerinin tonlamasından, sözdiziminden ve mısraların yapısından, şimdiki zamanda bile aşka kanıt gösterilen ölümsüz şiir kavramından söz etti. Önümüzdeki hafta için Hélène'in repliğini ve şairin yaklaşımını

hangi nedenlerle reddettiğini düşünmemizi istedi. İki öğrenci kitap için teşekkür ettiler ve sanki fakültenin karnında büyümüşlercesine kafeteryanın yolunu bilen diğer erkek ve kız öğrencilerle tanışmak üzere aceleyle gittiler.

Ülkenin en geri kalmış, en itilmiş bölgelerinden birinde geçen okul hayatım beni cezalandırıyordu. Dünyada hiç kimse benim kaotik yaşamıma imrenmezdi! Hazırlık ve ikinci sınıf boyunca, beyni rakıyla tahrip olmuş eski bir askerin öğrencisi olmuştuk. Bütün bu süre boyunca Fransızca ders kitabımız bile olmamıştı. Boşalan sınıfta aniden anasınıfında ilk gününü geçiren küçük bir Kürt çocuğuna dönüştüm. Kendimi benim konuştuğum dışında, yaşayan tüm dillerde konuşulan ve eğitim yapılan bir yerde bulmuştum. Kapıyı bulup kaçmak ve Zübeyde teyzemin veya Evde amcamın kollarına sığınmak istiyordum. Çıkış yolu tıkanmış, önüme Çin Seddi'nden bile daha yüksek bir duvar dikilmişti. Babam ve iki ağabeyim hiç beklenmedik bir şekilde kaybolmuş, yer yarılmış içine girmişlerdi. Mutlu ve bencil kalabalık içinde korkunç bir yalnızlık ve yoksunluk yaşıyordum.

İlerleyen haftalarda iki kız da beni tanımıyormuş gibi davrandılar. Mardinli şivemden ve taşralı tarzımdan hoşlanmamışlardı kuşkusuz. Herkesi, hatta mezun olmak üzere olanları bile tanıyorlardı. Onlar için, Bab el-Faraç'ın seyyar satıcılarının ve şehrin huysuz emlakçılarının dolandırdığı köylülerden biriydim. Edebiyat fakültesinin yolcu vapuruna benzeyen binasında, özellikle de Fransız Edebiyatı Bölümü'ne yanlışlıkla yolum düşmüştü. Bütün bunlar Amerika'ya gidiş bileti karşılığında ruhunu satanların anlatıldığı bir fıkrayı aklıma getirdi. Bir göçmen adayı Amerika'da çalışmaya gerek olmadığını duymuştu. Ona göre sadece yere eğilip dolarları toplamalı ve milyoner gibi yaşamalıydınız. Sahip olduğu iki parça şeyi sattı, göçmenlik ve pasaport dairesindeki memurları cömertçe bes-

ledi. New York'a varınca gümrüklerden geçti ve Amerikan topraklarına girme iznini aldı. Birkaç adım attı, özgürlük havasını içine çekti. Yere bakarken kaldırımda, hafif bir meltemin sonbahar yaprağı gibi sürüklediği yüz dolarlık bir banknot gördü ve kendi kendine, "Bugün dinleneyim, yarın toplamaya başlarım" dedi.

Bir süre sonra Halep ve çevresinden gelen öğrenciler bana daha yakın davranmaya başladılar. Elimi ilk sıkan ve dostum olan Ömer'di. Doğma büyüme Halepliydi ve öyle olmaktan da gurur duyuyordu. Saçlarını kız gibi uzatan gençler için tehlikeli olduğu söylenen popüler bir semtte, El Kallasse'de oturuyordu. Babasının orada her türlü gıda ürünü sattığı bir dükkânı vardı. Kızıl saçları, bal renkli küçük bıyığı ve haydut tonlu sesiyle onu çok seviyordum. Telefon etme alışkanlığım yoktu; onlara genellikle cuma günleri, tabii ki namazdan ve öğle yemeğinden sonra gidiyordum. Kapının önünde bir kadın sesi kim olduğumu soruyordu. Sonra daha yumuşak ve hoş bir sesle beklememi söylüyordu. Beş dakika, bazen de daha uzun bir süre sonra Ömer kapıyı açıyor ve beni birinci kattaki odasına götürüyordu. Yarım saat sonra ona sesleniyorlardı. Her seferinde, üzerinde en az on çeşit yemek olan işlenmiş bakırdan bir tepsiyle geri geliyordu. Ne öğle yemeği ne de akşam yemeği saati olduğunu, bir bardak çayın yeterli olduğunu söylüyordum ama Ömer ısrar ediyor ve bana eşlik etmek için kendini zorluyordu. Yıl sonuna doğru, revizyon çalışması esnasında gülerek ona, annesinin hazırlanması uzun süren alengirli yemekler pişirmek için mutfakta zaman geçirmekten başka yapacak işleri olup olmadığını sordum. O zaman arkadaşım kızardı ve açıkladı. Kaç nesildir Halepli olmalarına rağmen ailesinin üyeleri de kendisi gibi zayıftı. Ancak benim sesimi duyar duymaz annesinin gözleri yaşarıyordu. Ailemden çok uzaktaydım ve bu yüzden bana annelik etmek istiyordu!

Ömer'e bu gastronomi şehrinde açlıktan ölmediğimi ve canımın istediği restorana gittiğimi söyledim. Bunu annesi de biliyordu ama yine de benim için endişeleniyordu. Hiçbir yemek onun, kızlarının ya da gelinlerinin yaptığı yemekler kadar lezzetli olamazdı ve kapıyı her çaldığımda mutlu oluyorlardı!

Naci'nin ebeveynleri Ömer'in ailesinden oldukça farklıydı. Babası Halep taşrasındaki bedevi bir aileden geliyordu, annesi ise benim gibi Kürt'tü. Onlara gidince evin önünde uzun süre beklemiyordum, kadınlar ben geldim diye koşup saklanmıyorlardı. Arkadaşımın annesi üzeri yoğurt, peynir, zeytin, yaprak dolması, kuzu yahnisi tabaklarıyla dolu tepsiyi getiriyordu. Çaydanlık daha sonra geliyordu. Biraz bizimle oturuyor, ev halkının hayran bakışları önünde benimle birkaç cümle Kürtçe konuşuyordu. Yiyebildiğim kadar yemem için yemin etmemi istiyordu çünkü yanımda beni şımartacak annem yoktu ve açlıktan öldüğümü görmek istemiyordu.

Fransiskenler ve Cizvitler'in idaresindeki en iyi özel liselerde okuyan öğrenciler birinci sıradaydılar. Tavuskuşu gibi gerine gerine, çalımla yürüyorlardı ama hâkimiyetleri kısa sürdü. Kütüphaneden çıkmayan kitap kurdu, kırılgan ve ufak tefek Ghassan birkaç ay içinde sınıf birincisi oldu! Arayı kapatmak için lokmaları çifter çifter yutuyordum. Onun gibi ben de milli kütüphaneye gidiyordum. Ghassan'ın çok açık renkli teni ve miyop gözlüklerinin üzerine düşen kestanerengi saçları vardı. Onun sıra dışı dinamizmine ve büyük dikkatle tuttuğu notlarına herkes güvenebilirdi. Bir dersi kaçırdığımda hemen notlarını verirdi. Kalbinde kıskançlıktan, fesatlıktan iz yoktu. Hatta bu kelime, bir kaşık bal kadar tatlı olan bu genç adamın sözcük dağarcığında dahi yer almıyordu.

Kuzenim gün geçtikçe daha sık ortadan kayboluyordu. Üniversitedeki öğrenim onu gittikçe daha az ilgilendiriyordu. İlk başlarda ailesine tarım işlerinde yardım etmek ya da aile

sorunlarını çözmek için köyüne gittiğini sanıyordum. Ancak hep eli boş dönüyor, bana bir selam bile getirmiyordu. Sonra, diploma almanın en son derdi olduğunu itiraf etti. Ailesini üzmek istemiyordu ama kutsal bir göreve adandığını hissediyordu. İran'a, Afganistan'a ve Pakistan'a gitmek ve Kuran'ın kutsal sözlerini yaymak istiyordu. Bana komünist Çin'de onun gibilere ihtiyaç duyan milyonlarca Müslüman olduğunu anlattı. Tüm zamanını onlara adamak ve dünyanın en adil, en güzel dinini onlara daha iyi anlatmak istiyordu! Bununla da sınırlı kalmayacaktı. Buda'nın heykellerine tapan ve imansız Mao'nun resimleri önünde secde eden milyarlarca Çinli de aklının bir köşesindeydi. Onlar için bir şeyler yapmak gerekiyordu. Sakalının ucu, tıpkı Kuran kursundaki mollamınki gibi, heyecandan titriyordu. O belki kendisi için "görev tamamlandı" diyebilirdi ama kuzenimin yapacağı daha çok şey vardı!

Ev sahibimiz Ahmad bizi bu yıl üniversite kapanana kadar tutamayacağını söyledi çünkü talihli adam evlenecekti. Aslında, ay sonunu getirmesine yardım eden iki kiracısını kaybetme fikri onu korkutuyordu. Ama İslam'ın ruhuna aykırı olan bekârlığına da son vermeliydi. Kuzenim gibi ateşli bir inanç sahibiydi, ruhunu da vücudunu da ilahi iradeye teslim etmişti. Müstakbel kayınları evde olmamıza rağmen, defalarca müstakbel damatlarının evini teftiş etmeye geldiler. Kızlarının, biricik gözbebeklerinin bir baldırı çıplakla oturmasını istemiyorlardı! Ona boya badana yaptırmasını, mobilyalarla takılar almasını ve boşanma halinde varlıklarının yarısını paylaşacağını belirten bir sözleşme yapmasını söylüyorlardı. Ufak tefek bir adam olan Ahmad daha da küçülüyor, ezilip büzülüyordu. Kafasıyla onaylıyordu ama iki siyah zeytin tanesi gibi küçük gözleri, ayın bir kış gecesinde saçtığı ışık gibi parlıyordu.

Bir gün belediye kütüphanesinden çıkarken, iki metre boyunda dev gibi bir Amerikalı kendisine turizm ofisine nasıl

gideceğini tarif etmemi istedi. Sorduğu yer yolumun üzerinde olduğu için birlikte gittik. Kitaplarıma bir göz attıktan ve iki nehrin arasında doğmuş olduğumu öğrendikten sonra benden ayrılmak istemedi. Ona göre oralar insanlığın ve kil tabletlerin üzerine yazılan çivi yazısını icat eden görkemli medeniyetlerin beşiğiydi. Mezopotamya insanın avlandığı, buğday ektiği, asma bahçeleri kurduğu ilk yerdi. Bölgemin toz bulutu ve kızgın sıcaktan başka şeylerle anıldığını duymak çok hoşuma gitmişti. Amerikalı, kürek kadar geniş elini uzatarak kendini tanıttı. Adı Philip'ti ama dostları ona Phil diye hitap ediyordu. Tek bir hecenin bu kadar kocaman bir adam için yetersiz olduğunu düşündüm. Ayrıca isminin okunuşu Arapça'daki "fil"i hatırlatıyordu. Amerikalıların garip olduğunu bildiğim için Phil dedim. Turizm ofisinden sonra beni şehrin en şık yerine davet etti. Bir şeyler içip, Gılgamış destanından söz etmeyi teklif etti. Fransızlar tarafından yapılan parkın yakınındaki turistik otel, oraya giden turistlerle ve entelektüellerle gerçekten çok klastı. Ayağımı ilk kez bastığım bu şatafatlı salonda bir Ermeni de bize katılmak için izin istedi. Başında hepi topu üç tel saç kalmıştı ve birçokları gibi burnunun yerinde adeta bir pancar vardı. Vartan Vartanian, biçerdöver yedek parçası sektöründe, John Deere adlı şirkette çalışıyordu. Amerika, Kanada ve Marsilya'ya kadar olan geniş bir coğrafyada akrabaları vardı. Phil ona Kürt olduğumu ve üniversitede Fransız Edebiyatı okuduğumu söyleyince Ermeni'nin gözleri fal taşı gibi açıldı. Fakültede Fransız Edebiyatı okuyan bir Kürt! Beni ailesiyle tanıştırmak istiyordu. Hemen hesabı ödedi ve bizi evine davet etti. Eşinin Doğu'nun en karmaşık, en zor yemeklerini pişirme konusunda bir benzeri daha yoktu, ayrıca evde harika bir Ermeni konyağı vardı. Arabası yan sokaktaydı.

Şık bir semtte yer alan saray gibi büyük bir eve girdik. Güzel mobilyalarla dolu salonda yumuşak koltuklara gömüldük.

Eski Ermeni manastırlarını gösteren tablolar duvarları süslüyordu. Phil önüne konan her şeyi yutuyor, kıtlıktan çıkmış bir Afrikalı gibi yiyordu. Gece boyunca dostlar ve tanıdıklar koca Ermeni burunlarıyla birbirlerine baktılar. İki metrelik Amerikalıdan yayılan modernizm parfümünü içlerine çekiyor, beni ise sirk ve fuarlarda gösterilenlere bakarmış gibi merakla inceliyorlardı!

Öğrenim yılı sonunda daha ilk seferde tüm derslerimi verdim ve dereceye girdim. Bunu Vartan'ı ve bana Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'u, yani dinindeki Kutsal Üçleme'yi düşündüren üç tel saçını daha da fazla şaşırtmak için yapmıştım sanki. Sonraki ay kendimi üç arkadaşımla birlikte ordunun kışlalarında, şehrin dışında bir yerlerde buldum. Kamplardaki mecburi eğitim, askeri hayatın temeline alışmamızı ve hepimizi bekleyen zorunlu askerlik hizmetinin süresinden altı ay düşülmesini sağlıyordu. Bu deneyim bizim başka fakültelerle olan bağlarımızı kuvvetlendirdi.

İkinci yılımda, Edebiyat Fakültesi'nden bir öğrenciyle birlikte popüler bir semtteki daireyi paylaştım. İkimiz de boş, mobilyasız bir salonun ayırdığı birer odaya yerleşmiştik. Ortak alanımızda sadece bir gaz ocağı ve büyük bir tenceremiz vardı. Apartman dairesinin inşaatı daha bitmemiş olsa da evin sahibi kapılarla pencereler takılır takılmaz evi bize kiralamıştı. Boya ve diğer işlerin yapılması için beklememiz gerekiyordu. Okula neredeyse hiçbir dersimi kaçırmadan devam ediyordum. Ancak günün birinde, sabah erken saatte kapı çaldı. Kapıyı açtığımda Evde amcam elindeki valizi bana sarılmak için yere bıraktı. Otelde bir gece geçirmiş ama gözünü bile kırpmamıştı. Birkaç aydan beri sol omzunda yoğun bir ağrı hissediyordu; Amûdê'deki ve Qamişlo'daki doktorlar Halep'te bir uzmana görünmesini önermişlerdi. Onunla gitmemi istiyor, Arapça'sı-

nın yeterli olmamasından çekiniyordu. Babasından, ayağına batan paslı bir teneke yüzünden ölen dedemden farklı bir çağda yaşıyordu. Ulaşım gelişmişti, muayene olmak için seyahat edecek imkânı da vardı çünkü sağlık büyük bir sermayeydi!

Şehir merkezinde, çok katlı binaların cephelerini kaplayan doktor tabelalarının olduğu yerde, bir uzman amcama bir sürü röntgen çektirdi ve derin tahliller yaptırdı. Sonuçları aldığında kronik enfeksiyon teşhisi koydu. Önemli değildi. Pratisyenlerden farklı olduğunu belli etmek için iki üç çeşit ilaç yazdı. Amcam bütün aile için Halep'ten tatlılar aldı. Beni bir restorana davet etti. Geceyi bende geçirdi ve ertesi sabah dönüş için otobüse bindi. Şehrin ışıkları onu cezp etmemiş, şimdiden köyü Sabahiye'yi özlemişti. Bir süre önce, Amûdêli Hıristiyan ortağı Elias'a olan borçlarını ödemişti. Topraklarını artık kendi hesabına ekiyor ve ortaklarına hasattan büyük yüzdeler ödemiyordu. Ayrıca tarım makineleri almak için de yatırım yapmıştı. Ona göre Hasso ailesinin tüm fertleri onun gibi yapmalıydı! Otobüs garında bana ailemi unutmamamı söyledi. İnsan ailesiz var olamaz, başkalarının tencerelerini ısıtmak için yanan bir ağaç dalına dönerdi.

Yıl sonu sınavlarını geçtim ve askeri kampta bir ay daha geçirdikten sonra eve gittim. Annem gider gitmez Evde amcamın ağır hasta olduğunu söyledi. Şam'da çok karmaşık bir tedavi gördüğünü ve acilen yanında kalmak üzere yola çıkmamı söyledi. Kuzenlerim onlara bakan Zübeyde teyzemdelerdi. Ertesi gün başkente varmak için on saat yol alan otobüse bindim. Bizim kültürümüzde erkekler, gerçek erkekler hiç ağlamazlardı. Gözyaşları, ağlayıp sızlamalar kadınlar ve nanemollalar içindi. Ancak güçlü karakteri ve yiğitliğiyle bilinen amcam, benim gibi ağlamaya başladı. Başkentin şık semtlerinden birinde mobilyalı bir evde kalıyordu. Çok zayıflamıştı, adeta eski halinin gölgesi gibiydi. Alışkanlıkla elini öpmek is-

tedim ama amcam iki erkek ya da gözyaşlarını tutamayan iki nanemolla gibi kucaklaşmayı tercih etti.

Kendi kuşağının neredeyse tüm erkekleri gibi sigara içen amcam doktorların isteği üzerine sigarayı bırakmıştı. İki günde bir taksiye binip kemoterapi için hastaneye gidiyorduk. Kendini toplamak için evde istirahat ettiği günlerde, doktoru iş bitiminde onu görmeye geliyordu. On dakika kadar kalıyor, iyileşme sürecini hızlandırmak için protein ağırlıklı bir diyet öneriyordu. Amcam tüm iştahını kaybetmişti ve yaz güneşinin altındaki bir topak tereyağı gibi eriyordu. Sonra bir gün, doktor son kez geldiğini belirtti. Amcama eve dönmesini söyledi çünkü sağlığı iyiye gidiyordu. Qamişlo'daki meslektaşlarıyla bağlantı kurarak gelişmeleri ve tamamen iyileşme sürecini takip edecekti. Amcam bunları duyunca mutlu olmuştu. Çocuklarına ve yakın ya da uzak tüm akrabalarına kavuşmayı çok istiyordu. Kumarbaz Seîd dayımla aynı evde kalıyordu. Büyük miktarda para kaybettiği için o da bölgeye geri dönüyordu. Evde amcam ve onu bir an bile bırakmayan teyzemi aracın arka koltuğuna oturttu. Sülo amcam ve ailenin geri kalanı ilk defa bu kadar uzun bir yolculuk için taksi şoförüyle yola düştüler. Bana gelince, yaklaşık on gün daha otelde kaldım çünkü ablam fakültede sınavlara giriyordu ve başkent gibi büyük bir şehirde kız başına kalamazdı. Yanında bir erkeğin kalması gerekiyordu.

Döndüğümüzde Evde amcam oturma odası olarak kullandığımız odada yatıyordu. İki haftada tüyler ürpertici bir biçimde zayıflamış, bir deri bir kemik kalmıştı. Çok hasta olduğunu biliyordum ama öleceği düşüncesi aklıma gelmiyordu. Ağabeylerim ve kuzenlerimle nöbetleşe başucunda bekliyorduk ama artık neredeyse hiç yemek yemiyor, sadece kafasının içinde itişip kakışan hayaletlerle yaşıyordu. On gün sonra, caddeye bakan odada uyurken ablam beni sertçe sarstı ve "Uyan, Evde amcam öldü" dedi. Evin içinde, avluda ve hatta

iki caddeye bakan iki kapının önünde büyük bir kalabalık vardı. Molla, cilalanmış ahşaptan bir tabutla birlikte çoktan gelmişti. Bizim kültürümüzde insanları çıplak, dünyaya geldikleri gibi, sadece basit bir kefene sararak verirler toprağa. Birisi en zengin, en güçlü olabilirdi ama ölümün önünde hepimiz eşittik. Öbür dünyaya giderken yanında bir şey götüremezdin: "kefenin cebi yoktu". Ayrıca, yatalak hastaların akrabalarının, ölümün eli kulağında olduğunu fark edemeyecekleri söylenirdi. Demek ki çevremizde öngörülü insanlar vardı ve kaçınılmaz olanı görmüş ve her şeyi organize etmişlerdi.

Amcam yatağın üzerinde yatıyordu. Hareket etmiyor, nefes almıyordu. Sesleniyordum ama cevap vermiyordu. Bana çocukluğumda ve ergenliğimde onca iyilik etmiş eline dokunuyordum, henüz ılık ve esnekti ama yavaşça sıcaklığı çekiliyordu. Sonra, sıcaklar yüzünden her şey çabucak oluverdi. Molla elinde pamuk, sabun ve vücudu korumak için Suudi Arabistan'a hacca gidenlerin getirdiği çok güçlü bir parfümle birlikte oradaydı. Kadınlar su ısıtmak için kazanı ateşe koymuşlardı. Erkekler seher vakti kazma ve küreklerle şehit çocukların olduğu mezarlığa gitmişlerdi. En yakın camideki öğle namazından önce hazır olmalıydı mezar. İki saat sonra erkekler cesedi yatacağı son yere yerleştirip yüzü Mekke'ye dönük bir şekilde yatırdılar. Sonra molla, öbür tarafa başarıyla geçebilmesi için merhuma gerekli olacak cevapları söyledi. Onu iki hesap meleği karşılayacaktı, adını ve soyadını, anne ve babasının adını anlaşılır şekilde söylemeliydi. Dini hakkında sorular soracaklardı. Tek tanrısının Allah, onun elçisinin Hz. Muhammed ve dininin de İslam olduğunu söylemeliydi. Molla bu talimatları verdikten sonra bir kürek toprak aldı ve çukura attı. Diğerleri de onu takip ettiler ve geri kalanını mezarcılar tamamladı. Gün boyunca dindar bir adam amcamın başucunda kalacak ve Kuran'dan sureler okuyacaktı. Endişelerini giderecek ve Allah'ın merhameti için yalvaracaktı.

16

Bu bölümde biraz daha yetişkin olan anlatıcı, babası ve anneannesi tarafından anılarının taşıyıcısı olmakla görevlendirilir.

Araplar bölgemize kafileler halinde gelmeye başladığında üniversitede üçüncü yılıma başlayacaktım. Koyun sürüleri ve köpeklerle birlikte ordunun kamyonlarıyla geldiler. Devlet onlar için kamış sapı kadar düzgün yollar, su depoları, betonarme okullar ve tabii ki Tek Parti'nin büroları olan modern köyler inşa etmişti. İtaatkâr ve silahsız Kürtler tarafından yapılacak karşı koyma ya da asabi hareketlere karşı kalaşnikoflarla silahlandırılmış bir yığın adam gelmişti.

Bereketli ovalardan fışkırır gibi bitiveren bu yenilikten parlayan köylerin karşısında, bizim uyuşuk ve yüzyıllık sefaletiyle duran köylerimiz vardı. Binlerce yıllık tepelerin eteklerinin ve Mîrza Mihemmed ve Ristemê Zal efsanelerinin üzerlerinde uyuyorlardı. Otomatik silah taşımak ağır hapis cezası ve pestilin çıkana kadar dayak yemekle sonuçlanıyordu. Evlerinde elektrik olmayan köylüler işkence odalarında keşfediyorlardı elektriğin ne olduğunu. Cellatlar onlara sönmüş güneşleri parlatacak kadar korkunç miktarda elektroşok uyguluyordu.

Fakültenin programı artık bana ilk yılın ilk aylarında olduğu kadar zor gelmediği için sınavları ilk seferde veriyor ve derslere

daha az katılıyordum. Eski şehrin dar sokaklarında dolaşmaya ve milli kütüphanede roman okumaya çok fazla zaman ayırıyordum. Amcamın ölümünden sonra Amûdê'de birkaç ay kalmaya ve hayatımda ilk defa çalışmaya karar verdim. Kendimi yerde gökte Fransızca öğretmeni arayan El Maarri Lisesi'nin müdürünün odasında buldum. Geçici görev için alışılmış şekilde rektörlükteki sorumlulara rüşvet vermem gerekmiyordu. Fransızca öğretmenleri istihbarat servislerinin işbirlikçi orduları gibi sokaklarda dolaşmıyordu. Kendimi aniden altı yıl boyunca hazırlık ve lise eğitimi aldığım sınıflarda buldum. Öğretmen olarak sınıfa ilk girdiğimde bütün öğrenciler ayağa kalkınca şaşırdım oysa iç yönetmelik bunu gerektiriyordu. Öğretmenlerin yelkenlilerini rüzgâr doldurmuyor, maaşlarıyla servet edinmeleri mümkün olmuyordu. Hiçbir meslek doktorluğun yerini tutamazdı! Öğrencileri Fransızca selamladım ve oturmalarını söyledim. Bana hayranlıkla bakıyor, yüzlerinde neşe okunuyor, dudaklarında gülümseme dans ediyordu. Kırkı da biliyordu ki buranın çocuğuydum, üstelik hepsi gibi Kürt'tüm. Yoklama sırasında isimlerin çoğu tanıdıktı. Amûdê pek büyük değildi, herkes birbirini tanırdı. Hepimiz birbirimize evlilik, komşuluk, sünnet veya ticari faaliyetlerle bağlıydık.

Lisenin müdürü "iç bölgelerden" gelmişti. Özenle kesilmiş ve şekillendirilmiş saçlarına takıntılı bir biçimde önem veriyordu. Onun yetkisi altındaki bu okul binasında bir tutam isyankâr saça tahammülü yoktu. Takım elbise giyiyor ve zamanının büyük bir kısmını telefon konuşmaları yapmak ya da eğitimle hiçbir ilgisi olmayan kişileri ağırlamakla geçiriyordu. İki hafta ders verdikten sonra beni odasına baş başa görüşmeye çağırdı. Hassas bir konuyu konuşmadan önce düşünür gibiydi. Duvarların da kulakları olabilirmiş gibi etrafına bakındı, sonra baklayı ağzından çıkarmaya karar verdi çünkü liseyi ilgilendiriyordu. Kendisine dersleri Kürtçe verdiğim söylen-

mişti. Ona, kuralların dışına çıkmanın tarzım olmadığını söyledim. Lise içinde Kürtçe konuşmanın yasak olduğunu biliyordum ve buradaki işi kahramanlık yapmak ya da intihar etmek için üstlenmemiştim. Bana güvendiğini ve bunun tekrar etmemesini söyledi. Onunla aynı fikirde olmadığımı gösterdim. Yapmadığım bir şeyi kabullenemezdim. Ona yalan söyleyen öğrenci ya da öğrencilerle yüzleşmek için kafa tutmam üzerine bu olayı unutmuş görünmeyi tercih etti.

Sınıfta milli ve resmi dil olan Arapça'yı konuşmalıydım. Fransızca, İngilizce ve hatta biliyorsam Marsça bile konuşabilir, çene çalabilirdim. Ancak ne olursa olsun Kürtçe'den sakınmalıydım çünkü yasaktı! Dersten sonra eve dönerken, bazı öğrenciler yolun bir kısmında bana eşlik ederlerdi. Utangaç bir tavırla beni selamlar, benimle birkaç cümle konuşmaktan gururlanırlardı. Genellikle yollarımız Büyük Cami'nin önünde ayrılırdı. Onlar önce şehir merkezine, sonra kendi mahallelerine doğru, genellikle nehrin diğer yakasından dümdüz devam ederlerdi.

Bir ay sonra müdür beni tekrar kendisiyle görüşmeye çağırdı. Bu kez yalan söyleyen muhbiri görmekte ısrar ettim. Bu iftiralarla beni zor duruma sokan kişiyi kendim dinlemek istiyordum. İlk seferinde olduğu gibi müdür elini saçlarında gezdirdi. Rahatsız olmuş gibiydi. O zaman ona, bana mı yoksa muhbirine mi inandığını, yasaklara meydan okuyup ateşle oynayacak biri gibi mi göründüğümü sordum. Sorularımı yanıtlamak yerine bana ihtiyatlı ve uyanık olmamı tavsiye etti. Sonra, neredeyse babacan bir tavırla bana nutuk atmaya başladı. Elbette burada sudaki balık gibiydim ama bazı öğrencilerin kalplerine yakın değildim. Biliyorduk ki kimse ülkesinde peygamber gibi değildi ve herkesi memnun edemezdik. Bununla birlikte, her dürüst yurttaşın, onu ulusun düşmanlarıyla işbirliği yapmakla suçlayabilecek endişeleri silmeye yarayacak ra-

dikal bir aracı vardı. Tek Parti'ye üye olmak tüm tehlikelere karşı koruyucu olurdu. Hiç arızalanmayan sosyal bir asansör gibiydi. Ona binenleri gücün en üst noktalarına çıkarıyor ve ülke yönetiminde anahtar görevlere gelmelerini sağlıyordu. Tek Parti'nin kartı bir maymuncuk, bütün vizelere sahip pasaport, kaderin darbelerinden uzak, rahat bir yaşam sağlamak için kozdu. Gerekli kâğıtlar müdürün masasının çekmecesindeydi. Başvuruyu hızlandırmak için telefon edebilirdi, üstteki arkadaşlarını hemen arayabilirdi. Entrika ve manipülasyon kokan aşağılık gülümsemesi, topun artık bende olduğunu ve tedbiri elden bırakmamam gerektiğini anlamamı sağladı.

Şehir merkezinde olduğum bir cuma günü, mahallenin çocukları bana bir grup serserinin Evde amcamın oğlu olan kuzenim Halit'i hırpaladığını söylediler. Oraya varınca kuzenimi tuttum ve diğerlerine de çok iyi tanıdığım babalarına yaptıklarını anlatacağımı, güzel bir dayak yiyeceklerini söyledim. Bu olay iki karakoldan birinin tam karşısında geçtiği için bir polis yanıldı ve ne olduğunu anlamadan beni tokatladı. Öğretmen olduğumu, çocukları ayırmaya çalıştığımı söyledim. Söylediklerimi dinlemeden ikinci, sonra da üçüncü kez bana tokat attı. O zaman çenesine olanca gücümle yumruk attım. İkinci ve üçüncü yumruklarım ilkini takip etti. Sanki çocukmuşum ve yanlışlıkla arı kovanına basmışım gibi iki karakolun da polisleri başıma üşüştüler ve üstüme atladılar. Hepsi vuruyordu ama hakaret etmekten vazgeçmedim. Kısa süre sonra kendimi ikinci kez işkence odasında buldum.

Haber yıldırım hızıyla şehirde yayıldı. Ailenin erkekleri karakolun önünde toplandılar, mahallemin gençleri tehditkâr bir tavırla kendilerini gösterdiler. İyi yetiştirilmiş, kuzu kadar yumuşak biri olarak tanınıyordum. Kimse sineği bile incitebileceğime inanmıyordu. Çölün dibinden gelen bitli Arapların bir serseriymişim gibi bana kötü davrandığını duyan tanıdık-

lar isyan ediyorlardı. Polisler hata yaptıklarını anladılar ve beni daha fazla hırpalamadılar. Sonra ailem, hatırı sayılır miktarda parayla birlikte bölge yöneticisini ve farklı güvenlik kurumlarını araya sokmak üzere nüfuzlu tanıdıklarını gönderdiler. Bütün bunlara rağmen, polisler beni sanki büyük bir haydutmuşum gibi zincirlediler ama ben bir kahraman, Ferecê Koro'nun kaçakçılarından değildim. Beni muayene edecek doktorun odasında zincirlerimi çözdüler. Onlarla birlik olan doktor ne yapması gerektiğini biliyordu. Raporunda ne aldığım darbeleri ne de vücudumdaki yaraları belirtti. Ertesi gün vali beni ofisine çağırdı. Yalnız değildi, "Cemil Amca" dediğim adam, her zamanki kadar zarif giyinmiş bir şekilde orada oturuyordu. Peder Kato'nun Katolik okulundayken iki oğluyla beraberdik. Bölge yöneticisi bana vuran memuru da çağırdı. Benim önümde hakaret etti ve bölgenin büyük ailelerinin oğullarına saygı göstermesini söyledi. Çok şaşırmıştım ama bu yöneticileri dürüst ve adaleti sağlama endişesi taşıyan kişiler haline getiren, kesin ailemin verdiği büyük miktar paraydı.

Lisenin müdürüne fakültedeki derslerime devam etmeye karar verdiğimi söyledim. Ona göre, polisle yaşadığım aksilikten kaçınabilirdim. Tek Parti'nin kartını almış olsaydım, polisin kan bürümüş gözleri önünde sallardım ve o da hemen davranışlarını değiştirirdi. Hıristiyan adam bu kartı, bazı korku filmlerinde vampirleri uzaklaştırıp mezarlarına geri döndürmek için oyuncuların sıkıca ellerinde tuttukları haç gibi görüyordu. Yüzlerce öğrencinin öğretmensiz kalmasından çok beni partinin üyesi yapamadığı için üzülmüştü. Lisede dolaşmak için izin istedim. Nasıl olsa öğrencilerle yasak dilde konuşamazdım, hepsi sınıflarındaydı.

Halep'te Ghassan benim için yılın bütün derslerinin fotokopilerini yaptırmıştı. Gereken kitapları almak için benimle birlikte Hıristiyan mahallesindeki kitabevine bile geldi. İlk

derste karşımıza çıkacak konular hakkında kıymetli tavsiyelerde bulundu. Ömer ve Naci'yi ziyaret ettim ve anneleri beni önceki yıllardaki gibi ağırladılar. Şehir merkezindeki milli kütüphaneye gidip gelirken bir gün çıkışta Miranda Porcelana ile yüz yüze geldim. Doğuştan Romalıydı, Halep'e deve yünü almak için gelmişti. İşi bittikten sonra vapurla ülkesinin limanlarına doğru yola çıkacaktı. Uslu bir erkek çocuğu gibi kısa saçları vardı. Romalı kızın yüz hatları, en büyük Rönesans üstatlarından birinin yonttuğu bir meleğin hatlarının inceliğindeydi. Benden birkaç yaş büyüktü ve üzerinde, eski çarşı ve pazarlarda Doğu'nun kokularını içine çekmeye gelen tüm turistlerinki gibi rengi solmuş bir kot pantolon vardı. Haziran sıcağına rağmen, dizlerine kadar uzanan astarsız bir ceket giymişti. İçinde küçük ve sıkı göğüslerini iyice belli eden beyaz bir bluz vardı. Turizm ofisini aramıyordu çünkü bu Doğu'daki ilk seyahati değildi. İpek yolu üzerindeki eski şehirlerin ve deve kervanlarının, tüm zamanların en ünlü gezgini olan Marco Polo'nun ülkesinden gelen genç kadın için bir gizemi yoktu. Konuştuğu Fransızca'daki sesli harfler öğretmenlerimizin ağzından çıkana göre daha uzundu. Dev Amerikalı Phil gibi, Ghassan'la aldığımız kitapları karıştırdı ve sanat tarihi dersinde okuduğumuz İtalyan Rönesans'ı üzerine küçük bir kitap görünce şaşırdı. Gezintisine benimle birlikte devam etmekte bir sakınca görmedi. El Telal caddesinden Süryani mahallesine doğru çıkarken itfaiyecilerin kışlasının önünde onu durdurdum. Tavandaki neon ışıkların altında, itfaiye araçlarının üzerinden kırmızı ışıklar saçılıyordu. Ona Mezopotamya'daki gerçekliğimizi bütünleyen alevlerden söz ettim. Güneş ve tatminsizlik şehrin hafızasını yıkmaya çalışıyordu. Damarlardaki kanı kurutuyor ve bağırsaklarımızı kireçlendiriyordu.

Miranda kalan iki gününü biraz büyüdüğümden beri beni kemiren yangını söndürmekle geçirdi. Odamda, kundakçı te-

sisatçı yangına körükle giderek eğlendi ve arzumla oynayıp, bana açlığımı dindirmekteki ustalığını gösterdi. Allah'ın eli bu güzel kadını karşıma çıkararak Qamişlo'daki kötü macerayı unutturmak istemiş ve bana cennetinden bir ön ikram kısmet etmişti. Bölgemdeki şeyhlere ve sofulara yani yobazlara göre, her iyi Müslüman bekâreti bozulmamış yüzlerce kadına sahip olacaktı. Öbür tarafta, erkeklerin cinsel organı teknik arıza nedir bilmeyecek ve bir piston, iyice yağlanmış çelik bir silindir gibi çalışacaktı. Başı daha çok aşağıya bakan küçük süngerimsi kitlenin yerini alacak, erkek iskeletine eklenmiş bir kemik gibi olacaktı. Miranda benim cinsel ve duygusal eğitimimi üstlendi. Dindirilemez susuzluğumu giderdi ve yüzyıllık tatminsizliğimi unutturdu. Elimden tuttu ve en gizli, en mahrem bölgelerine doğru bana rehberlik etti. Bakire olmadığına ve ilahi cennette olmadığımıza göre her birleşmeden sonra kızlık kanı ile lekelenen çarşafları değiştirmek zorunda değildik. İtalyan güneşiyle bronzlaşmış pürüzsüz teni beni yılan derisi gibi kendine çekiyor, büyülüyordu. Göğüslerini aç kalmış bebekler gibi emdiğimde, şefkatle saçlarımı okşuyordu. Gençlik kampında geçirdiğim üç haftanın cinselliğimi bozmadığını onun sayesinde anladım. Normaldim ama hâlâ Ûsê Amca'nın kışladaki Fransız kadınla olan performansından ışık yılı kadar uzaktaydım.

Miranda daha sonra Ürdün'e gitti çünkü istediği deve yünü orada daha boldu. Yatağımdaki çukur bölgeyi bir hafta boyunca düzeltmedim, vücut hatlarını ruhuma kazıyordum. Ghassan'la milli kütüphanede karşılaştığımda, bana hastalanıp hastalanmadığımı sordu. Beni aspirin kaşesi gibi zayıflamış ve soluk bulmuştu. Çok iyi olduğumu söyledim ama Rönesans'ın İtalyan'ına deli gibi âşık olmuştum ve bana bu mahrumiyet ülkesini terk edebilmek için kesinlikle bir pasaport ve bir diploma gerekiyordu. Arkadaşım onun gibi bir kütüphane faresi

olmamı önerdi. Yeni çıkan bir kararnameye göre her fakülteden en iyi beş öğrenci diplomalarını aldıktan sonra yurtdışında yüksek lisans yapabilecekti. Diğerleri gibi, kendi hayatlarına başlamadan önce üç yıllık mecburi askerlik hizmeti yapmak durumunda olmayacaklardı. İki aylık yoğun bir çalışmadan sonra sınavları ilk seferde vermeyi başardım. Üç aylık bir yaz tatilim vardı. İzleyecek çok film, yutacak çok roman birikmişti. Miranda'ya mektuplar yazıyor, yolunu yeniden Şam'a düşürmesi için yalvarıyordum. Bana hiçbir şey vaat etmiyordu ama deve yünü almak için elbet yeniden gelecekti. Önce diplomamı almamı ve her yolun Roma'ya çıktığını unutmamamı istiyordu.

Joseph imtihanlara ikinci kez girmesine rağmen tıp fakültesini kazanamamıştı. İnşaat mühendisliğinin üçüncü sınıfında yaz tatilini geçirmek ve biraz da yaşlanan babasının tavernasında çalışmak üzere eve dönüyordu. Bana, fakülteye asılan listede Fransız Edebiyatı Bölümü'ne en iyi beş öğrenci arasında olduğum haberini verdi. Askerlikten muaf olduğuma göre artık Paris rüyalarımı gerçekleştirebilirdim. Evde hâlâ telefon olmadığı için Hemo'nun şehir merkezindeki berber dükkânına gittim. Berber tıraş bıçağını masanın kenarına koydu, gözlüklerini burnunun ucuna doğru taktı ve manivelayı hızla çevirdi. Birkaç denemeden sonra santrale bir kâğıda not ettiğim numarayı verdi ve telefonu kapattı. Çok sabırlı olmam gerektiğini söyledi ve müşterisine döndü. Emin hareketlerle diğer yanağı tıraş etmeye başladı ama hareketlerindeki bezginlik seziliyordu.

Berber Hemo hakkında, başka herhangi bir berberde de olabilecek fıkralar anlatılırdı. Bir gün, bir gizli servis elemanı saçını kestirmeye gelmiş. Bir itfaiyeci gibi gaz çıkarıyor, berber de sık sık kapıya gidip, nefes alabilmek için kafasını dışarıya çıkarmak zorunda kalıyormuş. Her seferinde gökyüzüne ba-

kıp, bulutları incelermiş gibi yapıyormuş. Ajan havanın nasıl olduğunu sormuş. Artık dayanamayan Mardinli cevap vermiş: "Eğer böyle devam ederse, bok yağacak".

İlk başladığında şu anda olduğu gibi usta olmadığı da anlatılırdı. Bir gün, bir molla saçını kazıtmaya gelmiş. Berber tıraş bıçağını her sürdüğünde adamın suratını kesiyormuş ve akan kanı durdurmak için de yaraya bir parça pamuk koyuyormuş. Sinirlenen molla aynada suratına bakarak, "Bu bölüme pamuk ektin, diğer tarafa da buğday ekebilir misin?" demiş.

Telefon çalmaya başladığında bu iki fıkrayı düşünüyordum. Hemo Amca başıyla telefonu açmamı işaret etti ve göz ucuyla saatine baktı. Ghassan'ın sesi dünyanın öbür ucundan, belki de öbür dünyadan geliyor gibiydi. O sınıf birincisiydi, bu da kimse için sürpriz değildi. Joseph'in söylediklerini teyit etti ve beni tebrik etti. Ona göre bir an önce planlarımı uygulamaya koymalıydım. Her şeyden önce diplomamı almam ve Fransa'daki üniversitelerle bağlantı kurarak ön kayıt yaptırmam gerekiyordu. Bu, Fransa konsolosluğundan uzun süreli vize alabilmenin "sine qua non" yani olmazsa olmaz şartıydı. O ise, askerlik hizmetini yapacak ve annesinin yanında kalacaktı. Birkaç ay önce babası ortadan kaybolmuştu ve bu ancak elli çeken ufacık adam ailenin en büyük çocuğuydu.

Fransız üniversitelerinden cevap beklerken, vilayetimizin başkenti Hesekê'ye yerleştim. Ağabeylerimden biri orada meslek okulu mezuniyetine hazırlanıyordu. Ben de bir lisede Fransızca dersleri vermeye başladım. Maaş gerçekten çok azdı ve ben de müsriftim. Birkaç ay sonra babam bizi görmeye geldi. Mîrhacê'nin adresini verdiğim bir Fransız okulundan gelen mektubu getirmişti. Bordeaux-III Üniversitesi beni Edebiyat Bölümü'ne kabul ediyordu. O andan itibaren işler çok çabuk gelişti. Başkentte rüşvet bizim bölgemize göre daha azdı. Gereken tüm evraklar elimde olmasına rağmen, pasaportumu ve

vizemi birkaç hafta bekledikten sonra alabildim. Göçmenlik ve pasaport dairesindeki memurları büyük restoranlara davet etmek, çocuklarına oyuncak ve eşlerine de parfüm almak zorundaydım. Şehir merkezindeki seyahat acentesinden Paris'e tek gidiş bileti aldım ve veda etmek üzere Mezopotamya'ya geri döndüm.

Amûdê hâlâ küçük bir taşra kentiydi. Çok yakında gideceğim haberi tüm mahallede duyulmuştu. Selahi Din, onu da ülkeden çıkarabileceğim ve Fransa'ya yerleşmesini sağlayabileceğim şakalarına inanmıştı. Yardım etmem için kısık sesle durmadan yalvarıyordu. Yurtdışına yerleşmeyi ilk kez denemiyordu. Almanya'da yaşamıştı ama polis yetkilileri siyasi iltica talebini reddetmişlerdi. Fransa'yı hiç düşünmemişti ama madem ben gidiyordum, o da şansını denemek istiyordu. Ona göre, hemşeri olduğumuz için kendisini yüzüstü bırakmaya hakkım yoktu. Onu, ilkokul bitirme sınavlarına girmek için annesiyle birlikte geldiği lisenin kapısı önünde gördüğüm günden beri epey büyümüştü. Şehirde Selahi'nin kısa süren askerlik anılarıyla ilgili onlarca hikâye anlatılıyordu. Değişik askeri eğitim kamplarındaki üstleri hemen garip ve taşkın biri olduğunu anlamışlardı. Onu açığa almışlardı çünkü en küçük askeri eğitim bile onunla birlikte bir sirk gösterisine dönüşüyordu. Selahi ondan ve askerlik anılarından söz ederken kendini savunmuyordu. O da dalga geçiyor, insanları güldürmeyi seviyordu ama hâlâ o etraftayken ıslık çalınmasına ve yüzüne üflenmesine tahammül edemiyordu.

Gidişimden iki hafta kadar önce, babamla birlikte, bir tren garına ve bir de havaalanına sahip olan Qamişlo şehrine doğru yola çıktık. Sağlık durumu hakkında daha net bir fikir sahibi olmak ve onun için kıyafet alışverişine çıkmak istiyordum. O da doktora gitme konusunda istekliydi. Kıyafet konusunda ise

hiçbir şeye ihtiyacı olmadığını ve beni görmenin onun için dünyanın en büyük hediyesi olduğunu söylemişti. Çok az şeyle yetinen babam, pazarın korkunç kalabalığına girmemem için bana baskı yapıyordu. Mümkün olan en yakın zamanda doktoruna görünmek istiyordu. Muayenehanenin bekleme salonunda, babamı iyi tanıyan bir hastabakıcı ona güzel bir yer verdi. Sabahın köründe yakın veya uzak köylerden yola çıkmış Araplar ve Kürtler muayene sıralarının gelmesini bekliyorlardı. Doktora gelmeden önce alışverişlerini yapmışlardı ve aldıkları şeyler girişi ve bekleme salonunu doldurmuştu. Gelişimizden birkaç dakika sonra, ufak tefek ve cana yakın görünen bir adam bize doğru koştu. Çok içten bir karşılamadan sonra, doktor elinden tutarak babamın odasına doğru ilerlemesine yardım etti. Bana dönerek, "Sizi uzun süredir tanıyorum" dedi. "Babanız her gelişinde uzun uzun sizden ve Avrupa'da sizi bekleyen büyük başarılardan bahsediyor. Demek yakında gidiyorsunuz. Başarılar!"

Babam üstündeki ceketten sıyrıldı ve gömleğinin düğmelerini açtı. Sağlığına bu kadar iyi gelen doktorun yine kendisiyle ilgilenmesi için sabırsızlanıyordu. Ciğerlerini stetoskopla yavaşça dinledikten sonra, kendinden emin bir ses tonuyla mevcut tedaviye devam edeceklerini söyledi. Hastasının durumu iyiye gidiyordu. Yaşam tarzında yapması gereken bir değişiklik yoktu. Doktor muayeneden sonra özel olarak benimle görüşmek istedi. Babamın kronik bronşiti olduğunu ancak asıl hastalığının yaşlılık olduğunu söyledi. Herkes biliyordu ki, bu hastalığın bir tedavisi yoktu.

Uçuşuma bir hafta kala, misafir ağırlamak için betondan bloklarla inşa edilmiş yeni odada vantilatör her zamanki gibi hırıltılı bir şekilde soluyordu. Babam hep susuyor, doktorunun yasaklamasına rağmen sürekli buzlu su içiyordu. Odada sadece ikimizin olmasından faydalanarak, babam bana kalbini

açma vaktinin geldiğine karar vermişti. Bize kovalar dolusu ter döktüren cehennemden biraz olsun uzaklaşmak için sınırların, mayın tarlalarının ve gözetleme kulelerinin olmadığı zamanlardan bahsetmeye başladı. Sefaletin yaygın olduğu kesindi ama özgürlük de bir o kadar yaygındı. Bir gün eşkıyalar bir kervanı soymuşlar, köye döndüklerinde ganimeti dağıtmışlardı. Her çocuğun payına yumuşak ve güzel kokan yuvarlak birer meyve düşmüştü. Babam hikâyesini tadını çıkararak anlatmak için merakımı giderip bahsi geçen meyvenin adını vermiyordu. Güzel kokan meyvenin rengi gün batımındaki güneşin rengine benziyordu. Ancak ne çocuklar ne de yetişkinler meyveyi nasıl soyup yiyeceklerini biliyordu. Bir iki hafta sonra meyvenin içini keşfetme arzusu dayanılmaz hale gelmişti. Birileri meyveyi kabuğuyla ısırmış ve korkunç derecede acı bir tatla karşılaşmıştı. Babamsa meyveyi bıçağıyla ikiye bölmüştü. Altın rengi dilimlerini ağzına attığında, meyvenin suyu ve mükemmel tadı ağzına yayılmıştı. Yüzünü saran müthiş aromayı aklından çıkaramamış ancak yıllar sonra yediği meyvenin bir portakal olduğunu öğrenmişti. Hikâyesi bittikten sonra güldüğünde kalın camlı gözlüklerinin arkasındaki gözleri neredeyse kapanıyordu. Elleri eskisinden de fazla titriyordu.

Yeni yetişkin olduğu sıralarda babam alışveriş yapmak için Mardin'e yalnız giderdi. Sabahları çok erken, horozlar ötmeden kalkıyordu. Harika bir biniciydi, atını eyerler, seher vakti şimşek gibi giderdi. Öğleden sonra dönüş için hazırlanırdı. Atının toynakları ovanın topraklarını çekiç gibi döverdi. Arkasında havalanan beyaz bir toz bulutu, keklik ve bıldırcınlar bırakırdı. Açık mavi gökyüzü, ufkun arkasında kaybolan sonsuz bir çarşaf gibiydi. Babam kısrağının yelesine doğru eğilir, onu daha hızlı gitmesi, ışığa boğulmuş alanı ateşten bir ok misali geçmesi için yüreklendirirdi. Akşam olmadan erzaklarla bir-

likte eve dönerdi. O zamanlar, kimse onu durdurmadan dünyanın öbür tarafına gidebileceğini sanırdı. Pasaport ve vize kontrol memurlarının suratsızlıklarından çekinmezdi. İnsanlar hava kadar, gökteki kuşlar kadar özgürdü. Genel sefalete rağmen, Kürdistan'ın tüm ovaları ve dağlarına tek başına sahip olduğunu düşünürdü.

Anneannem seccadesinin üstünde saatler geçiriyordu. Kadiri mutlak Allah'a ve taşranın tüm evliyalarına bana yardım etmeleri için yalvarıyordu. Geçmişte dedemin köyünü bombalayan dinsiz Fransızların yanına yaşamaya giderek aşiretime ihanet ediyordum. Bu imansızların, ahlaken bu kadar çökmüş olmalarına rağmen, nasıl olup da en gelişmiş bilgilere sahip olduklarını anlayamıyordu.

O yaz, ailesine Ezizê Îbo'nun ölüm haberi gelmişti. Saddam rejimine karşı savaşmak üzere Irak Kürdistan'ına gitmişti ama nasıl öldüğü çok net değildi. Onu tanıdığım kadarıyla, özgür ve gururlu bir Kürdistan yaratma idealinin arkasına düşmüştü. Amûdê mezarlığında ona bir kabir kazılmadı. Savaş vardı ve kimse cesedini almak için gitmeye cesaret edemedi. Hoparlörlerden Kuran sureleri yükseliyor, yüzlerce insan evlerine gidiyordu. Çocukluğumun, Stalin veya Nietzsche'ninki gibi kocaman bıyıklı kahramanı için çok üzüldüm. Şero başkentteydi. Norveç'e gidip yerleşmek üzere hazırlık yapıyordu.

Hareket etmeden iki gün önce sabah erkenden kalktım. Çatıda tek başına yatıyor, sessizce gökyüzünün sonsuz derinliklerinde geleceğimi görmeye çalışıyordum. Ailem şiltelerini avludaki iki büyük yatağa seriyordu. Ses yapmadan, kapıyı açıp çıktım. Uzakta başıboş köpekler havlıyordu. Henüz güneş doğmamıştı ama ortalık yeterince aydınlıktı. Amûdê'nin güneşte kurutulmuş tuğlalarının yerini betonarme yapılar almaya başlamıştı. Her gün biraz daha ölen yazlık sinemanın önünden geçtim. Televizyon antenleri onu öldürmüş ama gömmemişti.

Artık her şey zorlaşmıştı, özellikle de rüya görmek ve uyumak. Başıboş köpekler seher vaktine kadar havladılar ve müezzinlerin gittikçe güçlenen hoparlörlerden yükselen sesleri şehirde gecenin sonunu tam bir kâbusa çevirdi.

İyice küçülen ırmak üç köprünün altındaki incecik çukurda can çekişerek akıyor, şehrin güneyindeki üç mezarlığın ayağında da ölüyordu. Geniş, şekilsiz kadavra beni kalıntılarının havaya yayılan kokusuyla ağırladı. Şehrin çürüyen ruhu için Fatiha suresinden birkaç ayet okudum. On beş dakika geçtikten sonra uyanan şehir hareketlenmeye başlamıştı. Irmak sularının daha önceleri küçük havuzlara dönüştüğü, çocukken yüzdüğümüz yerleri gördüm. Sınırın diğer tarafında, yüksekte, Mardin kuş uçuşuyla birkaç kilometre ötedeydi. Babam alışveriş için oraya gidiyordu. Bir yarım saat daha ilerledim. Kalenin duvarları gittikçe daha bir şehir görünümü alıyordu. Bir an durdum. Kafaları tıraşlı askerler, dikenli teller, mayın tarlaları ve gözetleme kuleleri insanın gözlerini oyan bir gerçekti. Daha fazla yaklaşmamı yasaklıyor, babamın çocukluğuyla, anılarıyla, atının sırtındaki özgürlüğüyle dalga geçiyorlardı.

Irmağın uzun şeridi boyunca ilerleyerek geri döndüm. Şehri en kuzeyinden en güneyine kadar geçtim. Amûdê çok büyümüştü ama hâlâ önemsiz bir taşra kentiydi. Daha iyi koşullarda yaşamak isteyen köylüler son zamanlarda daha sağlam evler inşa etmişlerdi. Gökyüzünde, çocuğu ölüm tarafından alınan bir kadının ağlamasına benzer boğuk bir ses yükseliyordu. İki Müslüman mezarlığını da bu kadar erken bir saatte ilk kez görüyordum. Şehit çocukların mezarlığı karşısında Musa'yı düşündüm. Hâlâ Tıp Fakültesi'nin dördüncü sınıfındaydı ve Amerikan rüyasına ışık yılı kadar uzaktaydı.

Mezarlık neredeyse evlerin avlularına, komşu alana doğru taşmıştı. Batıda nehir yatağına doğru kaymış, doğuda Hıristiyan mezarlığına karışmış ve orayı neredeyse tamamen kapla-

mıştı. Güneş doğmuş ve ışıkları yeni kazılmış mezarlara düşmeye başlamıştı. Ortadan, kestirmeden, tatlı bir eğimden gidiyordum. Ömürlerinin baharında ölenlerin sayısını görünce şaşırmıştım. Eve döndüğümde beni kefen kadar solgun gören ailem endişelendi. Annem yüzümün birini toprağa vermiş gibi göründüğünü söyledi. Tamamen haksız sayılmazdı.

Gidişimin sabahında babam yatağında, sırtını duvara vermiş oturuyordu. Büyük olasılıkla gece boyunca gözünü kırpmamıştı. Gidecektim, bunu herkes gibi o da biliyordu. Elleri gittikçe daha çok titriyordu. Gözlük camlarının arkasından bakan gözleri, iki metre uzaktan bir yüzün hatlarını tanımakta zorlanıyordu. Lazerle katarakt ameliyatı olmayı bekliyordu ama bunun için birkaç ay geçmeliydi, göz doktorları kesin karar vermemişlerdi. En acil ve can sıkıcı olan astımıydı ama doktorun da ona yüzlerce kez tekrar ettiği gibi bu konuda yapılacak pek bir şey yoktu. Sık sık boğulacak gibi hissediyordu çünkü göğsü yeterince hava almak için yukarı kalkmayı reddediyordu. Bana dönerek, "Her şeye kadir Allah seninle olsun oğlum. Git! Beni merak etme. Ölümüm anneni sıkıntıdan kurtaracak ve beni de özgürleştirecek. Yoluna git! Her yerde hava olmasına rağmen benim ciğerlerimin bundan yoksun olması korkunç bir şey" dedi.

Anneannem göklere ve azizleri, evliyaları barındıran mabetlere yalvarmaktan yorulmuştu. Dedemin Beyrut'a götürdüğü ama onsuz geri dönen cüzdanını verdi bana. Otuz senedir özenle saklamış ve şimdi de bana emanet etmişti. Olağanüstü yumuşak, tabaklanmış ceylan derisinden bir çantaydı. Yolculuk evraklarımı nasıl yerleştireceğimi ve nasıl kalbime yakın taşıyacağımı gösterdi. Bana gelince, Mısır sinemasının kötü aktörleri gibiydim, kayıp oğlan rolünü kötü oynuyordum. Benimkileri uzun bir süre için, belki de ebediyen terk ediyordum ama birkaç günlüğüne gider gibi davranıyordum.

Kooperatif minibüsünde, Toros Dağları boyunca giden yolda ilerlerken Panarabizm öncülüğünün şahidi olan köylerden geçiyorduk. Fatihler, Kürdistan'ın kanunsuz Türk tütünlerini içerken yüzümüze dik dik bakıyorlardı. Rüzgârı, yolun katranını ve kolektif taksinin lastiklerini inceliyorlardı. Kinle dolu tabancalarını yoklamadan duramıyorlardı. Yeni efendiler poşulu Kürt'e karşı olan nefretlerini zaten hiç gizlememişlerdi. Toz ve yangınların toprağından uzaklaşıyordum. Cezîrê'nin Kürt köylüleri artık endişelenmeyecekler ve artık toprakları üzerine Arap köyleri kurulmayacaktı. İki yıl önce başkan Kürt nüfusunu atalarının toprağından uzaklara taşıma projesinden vazgeçtiğini resmen açıklamış, her şeyi oluruna bırakmıştı. Anneannemi, yarım düzine anneyi, on altı erkek ve kız kardeşimi, bir teyzeyi, kuzenlerden oluşan bir orduyu ve tabii ki kurumuş olan mitolojik bir nehri ardımda bırakıyordum. Herkese geri geleceğimi söylüyordum ama içimden polis baskısını, her yeri kaplayan tozu, yakıcı sıcağı ve kronik yoksunluğu lanetliyordum.

Başkentte uluslararası havaalanında, pasaportumu camlı bölmedeki askere gösterdim. Sınırı geçme kaygısı yorgunluğuma karışıyordu. Her yerde, havaalanının her köşesinde ve ülke dışında polisler isimleri kontrol ediyor, yüzleri inceliyor, duyguları analiz ediyor, düşleri yorumluyor, raporlar yazıyorlardı. Yanlış evraklar taşıyormuşum gibi geldi. Biz Kürtler için kimlik kartı ve yolculuk sebebi her zaman büyük birer problem ve çekişmeye, geleneksel olarak trajediye dönüşürdü.

Asker adımı kontrol etti, bakışları yüzüm ve gitmemi sağlayacak evrak arasında birçok kez gitti geldi ve havaalanı yetkililerinin ıstampasını sertçe vurdu. İster istemez, bölgemin tüm sakinlerinden kurtulduğunu görmek isteyen milliyetçi şovenlerin ekmeğine yağ sürüyordum. Mezopotamya'dan eksilen bir Kürt bile milletin düşmanlarına, emperyalizme, Siyonizme

karşı kazanılan bir zaferdi. Eksik bir Kürt, Tek Parti'nin Rönesans'ına ve gelişmesine doğru atılan bir adımdı.

Bir elimde diplomam, diğerinde pasaportumla nihayet arzunun kanatlarında uçacak ve Roissy'e inecektim. Çatışmalardan, ahlak bozukluğundan, komplolardan ve yoksunluklardan oluşan bir dünyayı terk ettiğim için mutluydum. İnsanlarıma yazılan kaderden bağımsız değildim ama kalmaya karar verseydim ne yapabilirdim? Tek Parti'ye karşı çıkanların hepsi kendilerini ya ölüm hücrelerinde ya da ülkenin dört bir yanına yayılan toplu mezarlarda buluyorlardı. Süper kahramanların ya da yardımcılarının kostümlerini dolduracak boyutlarda değildim. Ejderhayı öldürüp, şehri besleyen kaynağı özgür bırakacak bir Mîrza Mihemmed değildim. Sonradan görme, iç ya da dış kuvvetlerden maaş alabilecek, tuttuğunu koparan birisi de değildim. Ben sadece çocukluk düşlerinden kurtulmakta zorlanan bir Kürt'tüm. Günter Grass'ın romanındaki davul çalan adam gibi, gerçekten bir yetişkin olamıyor, büyümeyi reddediyordum. Katettiğim yolun olağanüstü bir yanı yoktu, aksine epey sıradandı. Kadimden beri Kürtler yabancı şehirlerin kapılarını çalardı. Bir parça yurt, bir parça ekmek isterlerdi. Kendi insanlarım gibi seyahat edecektim, başka isimler, başka kimlikler edinecektim ama bir yere varabilecek miydim? Aynı yara üzerinde yer değiştirmekten başka bir şey yapabilecek miydim?

Son Bölüm

Porte de Bagnolet'nin çatılarına bakan dairemde şafak vakti, matemin kumaşlara sarılı birliklerine geri çekilmesi için uyarıcı aydınlığını yolluyordu. Koyu maviden griye dönüşen gökyüzündeki yıldızlar kaybolmaya başlıyorlardı. Güneş daha başını göstermeden çevredeki bazı yersiz yurtsuz bulutlara renk saçaklarını gönderiyordu. Sonsuz yörüngesine bir tura çıkmaya hazırlanıyordu. Karşıdaki apartmanların odalarında ışıklar yanmaya başlamıştı. Kadınlar ve erkekler yapışkan bir uykudan zorla kopmaya, beceriksizce ayaklarını terliklerine sokmaya çalışıyorlardı. Parkenin gıcırdayan tahtaları üzerinde terliklerini banyo ve mutfaklarının muşambadan döşemesine doğru sürüklüyorlardı. Küçük bir azınlık için işe gitme zamanıydı, Paris'te ya da uzaktaki banliyölerde oturanların çoğu, sıkıntılarını bir süre daha televizyonların ortalama programları ile boş kalmakta inat eden buzdolabı arasında sürükleyeceklerdi. Popüler semt, emekliler ve uzun süredir işsiz olanlarla doluydu. Akşam beni görmeye gelecek olan arkadaşlarımı ağırlamaya hazır olmak için iki uyku ilacı içtim.

Öğleden sonra saat beşte Mehmet Ali beni uyandırdı. Yardımsever ve cömert dostum, mutfak eşyaları ve alışveriş torbalarıyla gelmişti. Geleneklerimize son derece bağlı olduğu için herkese haber vermişti. Karısı, Saint-Denis'den aldıkları yarım koyunla, alışık olduğumuz yemeğimizi yapmak üzere mutfağa

kapanmıştı. Bir düzine arkadaş teker teker ya da ikili üçlü gruplar halinde geldi. Çok uzun süredir görmediğim bu insanlar elimi kuvvetle sıkıyorlardı. Bana baş sağlığı diliyor ve canlı olması için uğraştıkları bir ses tonuyla, "Ruhlarına El Fatiha" diyorlardı. Yeniden sessizlik başladığında, dudaklar sessizce mırıldanıp Fatiha suresini okuyordu. Avuç içlerini yüzlerinden geçirdikten sonra "Allah'a aitiz ve O'na geri döneceğiz. Huzur içinde yatsınlar ve her şeye kadir Allah onları affetsin" diyorlardı.

Bagnolet'de üstgeçitteki haykırışlarımdan ve arabaların homurtuları yüzünden sesim kısıktı. Çok konuşmadım, etrafımda olup bitenlere inanamıyordum. Durumun ağırlığına rağmen, kendimi geçen yüzyılın absürd üstatlarından biri tarafından sahneye konan bir tiyatro oyunundaki tecrübesiz ve beceriksiz bir oyuncu gibi hissediyordum. Çok kıymetli üç varlığını, çocukluğunun ve ergenliğinin mabedinin üç ikonunu kaybetmiş birisi gibi değildim. En son çıkan Mehmet Ali karısıyla birlikte mutfağı toplayıp, kendi tencerelerini ve mutfak eşyalarını yerleştirmişti. Birkaç gün onlarla birlikte, Paris banliyösündeki kulübelerinde kalmam için ısrar etti. Yer vardı ve yalnız kalmayacaktım, etrafımda hep birileri olacaktı. Her şey için teşekkür ettiğimde kızmış gibiydi. Yaptığı normaldi! İçimizden birinin kapısını felaket çalınca birbirimizle dayanışmalı, birbirimize yardım etmeliydik! Başıma gelen herkesin başına gelebilirdi. Ne zamanı ne de feleğin çarkını durdurabilirdik.

Yalnız kalınca, altında eski bir Mezopotamya krallığının başkentinin yattığı yalancı bir tepenin kazılarının emanet edildiği bir arkeolog gibi hissettim. Pas ve kül katmanlarıyla kaplı hafızamdan meydana çıkaracak o kadar çok detay vardı ki. Çıfıt çarşısı gibi olan zihnimdeki olayları ve anıları sıraya sokmak için dağ gibi toprakları yerlerinden oynatmalıydım.

Unutuşun kurnazlıklarında kaybolan bir dünyayı korumaya hazırlanmanın tek yolu buydu. Bu benim bana güvenen erkekleri ve kadınları diriltme, onları kendilerine pusu kuran ölümün elinden alma şeklimdi. Geçmişten çıkan her ayrıntı aşk için okunan bir ilahi, katillere karşı kazanılmış bir zaferdi.

Porte de Bagnolet'de, ben hem sallanan at hem de ona binen çocuktum. Fırat kıyılarını terk ettikten yirmi beş yıl sonra, dörtnala gittiğimi sanıyor, engin ovaları, stepleri geçtiğimi hayal ediyordum ama aynı yerdeydim. Mezopotamya'nın oynak ve heyecan veren kumlarına batıyordum...

Çocukluk yıllarıyla romanına başlayan yazar, bu metninde Amûdê şehrini bir karakter olarak kurgulayıp, şehrin atmosferini olay örgüsü içinde işlemektedir. Bu şehir atmosferinde, tarihi durum okuyucuya yansıtılırken Amûdê sinemasının yakılması, öldürülen çocuklar ve viraneye dönen Cezîre'nin öyküsü akıcı bir dille anlatılmaktadır:

Ancak bir kez bizim tarafa geçtiler mi, sığırcıkların bir kısmı ya sobaya ya da şişlere geçirilip fırına girerdi. Kuşların gübreyle kamufle ettiğimiz metal tuzaklara ya da söğüt ağacından yapılan büyük sepetlerin içine girmelerine yardımcı olduk, sonra da sopanın ucuna bağlı ipi uzaktan çekerek hapsolmalarını sağlardık.

Yazar pek çok farklı karakterin gözüyle anlatır olayları. Anlatıcının, delileri birkaç sözle akıllandırmakla ünlü büyükannesi gibi karakterleri ustaca konuşturması dikkat çekici. Bir dönem anlatısı olarak da okunabilecek roman, iç içe geçmiş olaylar zinciri ve karakter tiplemeleriyle edebi bir şölen niteliği taşımaktadır.

